

**Marcu
Gabinski**

șah

eșec

cort

curte

cohortă

Dictionar de dublete etimologice ale limbii române

*Chișinău
Litera • 2001*

Marcu GABINSCHI

DICTIONAR
DE DUBLETE ETIMOLOGICE
ALE LIMBII ROMÂNE

Ediția a doua
corectată și completată

CHIȘINĂU "LITERA" 2001

Dubletele etimologice, descrise în prezentul dicționar, formează perechi, sau, mai rar, grupări de trei, patru și mai multe cuvinte ale unei limbi date, care au pătruns în ea ori s-au format în ea pe căi diferite, dar prezintă, în fiecare caz, rezultatele evoluției unuia și aceluiași cuvânt preexistent. În limba română, de cele mai dese ori dubletele provin de la un cuvânt, odată moștenit din latină, dar multe secolele mai târziu împrumutat tot din ea sau din alte urmașe ale ei, ca *bătrân* și *veteran*, *subțire* și *subtil*, *a săruta* și *a saluta*, *chiar* și *clar* ș. a. Câteodată tot așa au pătruns în limbă în perioade diferite și în forme diferite cuvinte de origine grecească (*horă* și *cor*), slavă (*a sfârși* și *a săvârși*), germanică (*halbă* și *half*) ș. a. Uneori sursa dubletelor e și mai îndepărtată: persană (*șah* și *eșec*), ebraică (*sâmbătă* și *sabat*), arabă (*moar* și *mohair*) ș.a.m.d. Dar există și dublări de acest fel ce au avut loc pe teren propriu românesc (*fapt* și *făcut*, *a înșela* și *a înșeua* ș. a.).

Cartea e destinată tuturor celorla ce se interesează de originea lexicului limbii române.

INTRODUCERE

NOȚIUNEA DE DOUBLET. ENDODOUBLETE ȘI EXODOUBLETE

În conformitate cu sensul general acceptat al termenului de *doublet*, în cele de mai jos sunt considerate ca dublete etimologice cuvintele (respectiv radicalii lor, ca și elementele lor formative) ce reprezintă reflexe (adică rezultate ale evoluției) diferite, existente în limba dată, ale unuia și aceluiași cuvânt (respectiv radical sau element formativ) preexistent. Acesta, adică prototipul dubletelor, poate să fie un cuvânt (respectiv un morfem sau un morfocomplex) atât al înseși limbii date (în care caz avem *endodoublete*), cât și al altei limbi (în acest caz avem *exodoublete*).

Primul caz e în genere destul de rar, prezentat fiind, în românește, printr-un număr vădit neînsemnat de exemple în comparație cu cazul al doilea. Drept exemplu de endodoublete putem aduce perechea alcătuită de verbele *a înșela* și *a înșeua*, primul de posibilă moștenire latină (din **însellare*, cf. sp. *ensillar*, catal. *ensellar*) la care sensul secundar metaforic (“a păcăli, a amăgi”) l-a înlocuit în mare măsură pe cel primar (“a pune șeaua”), iar al doilea e creat cu ajutorul aceluiași confix, dar de la alt alomorf al temei (*șeu-*, nu *șel-*), spre a se restabili exprimarea univocă a sensului primar. Ca alt exemplu al endodublării poate fi menționată perechea prezentată de bine cunoscutul verb *a amenința* și de folclorismul rar *a alimița* “a face un gest magic”, apărut prin metateza variantei dialectale și învechite *a amilița*, rezultatul metatezei asociindu-se cu un sens specializat ce nu mai există la *a amenința* (cel puțin în limba comună). Și în acest caz amândouă cuvintele provin din aceeași sursă preexistentă în însăși limba dată, adică, după toate probabilitățile, din același *a amenința*, care e cel mai apropiat ca fonetică și ca sens de latinul popular **amminaciare* < **adminaciare* (< *ad* + *minacia*, cu același sens bine păstrat în mai multe limbi romanice), decât multiplele lui variante arhaice și dialectale. Deci, *a alimița* (ca și *a înșeua*) fiind rezultatele unei evoluții relativ recente, ca formă și ca sens, în limba dată, nu e strict necesar să ieșim

din cadrul ei și să-l deducem pe *a alimița* din lat. pop. **adminaciare* direct: *a alimița* provine (prin arh.-dial. *a amilița*) din *a amenința*, și abia prin acesta din **adminaciare* și *minaciae* “amenințări”. Faptul că prototipurile *a înșela* și *a amenința* s-au păstrat și ele în limbă (adică, faptul că elementul preexistent rămâne în unul din cele două reflexe, existent) nu schimbă situația. Acesta este, deci cazul endodubletelor, precum s-a spus, destul de rar în comparație cu celălalt caz – cel al exodubletelor.

Ultimul caz e cu mult mai frecvent printre dubletele etimologice, cuprinzând și situații mai variate. Drept ilustrație preliminară aducem doar câteva exemple, dintre cele mai tipice¹.

Una dintre situațiile specifice e aceea că strălimba comună a limbilor romanice în general și a românei în particular, adică limba latină, a fost o limbă scrisă și de mare prestigiu, devenită din această cauză una din sursele principale de îmbogățire a lexicului multor limbi din lume pe calea scrisului. Acest lucru a condiționat faptul că și în limbile romanice a apărut un strat lexical mare de împrumuturi scrise din latină. Dar, spre deosebire de alte limbi, în limbile romanice o parte din aceste împrumuturi și-au găsit paralele, prezentate prin reflexele acelorași radicale latine, dar moștenite și păstrate în limbă neîntrerupt, până la timpul împrumutului în cauză. Drept exemple specifice pentru română ar putea fi menționate cazurile de tipul lui *jneapăn* (dial. *jneapăr*), moștenit din latină, și *ienupăr* (*ienuper*), împrumutat din ea, sau *mascur* (moșt.) – *mascul* (împr.). Cf. și câteva cuvinte din sfera anatomică: *buric* (moșt.) – *ombilic* (împr.), *plămân* (moșt.) – *pulmon* (împr.), *vână* (moșt.) – *venă* (împr.), aceste împrumuturi implicând, de fapt, un randament destul de scăzut pentru limbă.

Ce e drept, împrumuturile făcute de română din latină în mod independent sunt puține, de aceea și numărul acelora din ele ce au

¹ Facem abstracție de faptul, puțin relevant în cazul nostru, că potrivit părerii dominante, strălimba romanică nu este latina clasică din care s-au făcut și se mai fac împrumuturi scrise, ci latina populară, deoarece amândouă sunt descendente ale limbii arhaice. În cele de mai jos facem abstracție și de așa zisele semicultisme, adică împrumuturile romanice din latină făcute în evul mediu, ele suferind doar o parte a evoluției fonetice de la latină până la starea modernă: asemenea elemente lipsesc aproape total în română și de aceea nu li s-au găsit aici dublete etimologice. Cauza este că până la sfârșitul sec. XVIII româna n-a avut contacte cât de cât regulate cu latina (spre deosebire de limbile romanice apusene). De aceea, în română cuvintele latine moștenite și cele împrumutate formează două straturi opuse clar unul altuia, fără stadii de tranziție, de tipul celor existente în romanica apuseană.

dublete e foarte mic. Din cele fără dublete cf., d.e., *literă* sau *insulă* (cf., pentru contrast, fr. *île*, it. *isola*, sp. *isla*, port. *ilha*, dar și în aceste limbi există reflexele livrești ale lat. *insularis* și *paeninsula*, ca fr. *insulaire*, *péninsule* etc.). Un caz asemănător e *cord* (lat. *cor*, gen. *cordis*, cf. it. *cuore*, sp. *corazón*, port. *coração*), sugerat, totuși, în mare măsură de fr. *coeur*, acesta fiind cuvânt moștenit. Cf. și *columnă*, dacă a apărut, cum credem, fără influența sp. *columna*. O formație românească pe baza unui împrumut independent din latină este cuvântul *silvic*, fără paralelă completă în vreo limbă romanică (cf., totuși, fr. *sylve* “pădure” și derivatele lui în *sylv-*, în ortografia pseudoelinizantă). Dar și asemenea cazuri sunt foarte rare. Majoritatea covârșitoare a împrumuturilor românești din latină au fost făcute după modelul limbilor romanice apusene, de cele mai dese ori după cel al francezei, iar uneori și după cel al unor limbi europene neromanice (germană, rusă), din care cauză constatăm deseori împrumuturi “romanice” și “europene”.

D. e, lat. *cohors* (gen. *cohortis*, lat. pop. *curtis*) moștenit de mai multe limbi romanice, printre care și de română în forma lui *curte*, a fost reluat (împrumutat) relativ recent din latina scrisă sub forma *cohortă*. Acest caz este un exemplu caracteristic a ceea ce sunt exodubletele, deoarece *curte* și *cohortă* nu pot fi deduse din același cuvânt românesc (deci, contrar situației reprezentate prin *a înșela* și *a înșeua* sau *a amenința* și *a alimița*, vezi mai sus).

Un alt caz al exodublării ni-l prezintă situația, în care un membru al perechii de dublete e moștenit, iar celălalt e împrumutat dintr-o limbă fanosingenă (adică a cărei înrudire cu limba dată e simțită și de vorbitorii fără pregătire lingvistică specială), amândouă provenind din același cuvânt al strălimbii. De ex., român. *tânăr* e forma căpătată în cursul ființării neîntrerupte în latină, devenită mai târziu română, a lat. pop. *tenerus* (lat. lit. *tener*), alt reflex moștenit al căruia este fr. *tendre*, împrumutat relativ recent de română sub formă de *tandru*. În asemenea cazuri avem împrumuturi directe și sigure, specific românești din franceză. Însă și acest tip de împrumuturi e reprezentat printr-un număr relativ mic de realizări, grosul elementelor de origine franceză din română făcând parte din fondul comun al mai multor limbi vest-europene (și nu numai). De ex., român. *cap* e reflexul lat. *caput*, alt reflex al căruia este fr. *chef*, ce mai păstrează, ca arhaism, sensul primar de “cap”, dar se întrebuințează în marea majoritate a cazurilor în sensul, odată figurat, de “șef; conducător, lider” ș. a. În acest ultim sens fr. *chef* a și fost împrumutat de mai multe limbi, printre care și de română sub forma *șef*. Acest *șef*, purtând amprentă evidentă a fr. *chef*, adică neputând proveni din lat. *caput* decât prin fr. *chef*, deci,

neprovenind direct din *caput*, îl considerăm un împrumut de origine franceză, nu latină directă (deci, contrar cazului lui *cohortă*, care, chiar dacă a fost sugerat de franceză sau altă limbă modernă, nu poartă vreo amprentă a fonetismului lor). Adică, etimonul existând ca franțuzism și în alte limbi europene (cf. rus. *уеф*, germ. *Chef* ș.a.), și aceea fără semnele fonetice ale limbilor împrumutătoare, nu e exclus ca și *șef* să fi fost sugerat nu tocmai de franceză însăși, ci de rusă sau germană. Dar acest lucru fiind practic imposibil de urmărit, ne conducem de criteriul cel mai sigur în cazul dat, adică de cel fonetic (la cel semantic nu apare nevoia să recurgem, odată ce toate limbile implicate demonstrează una și aceeași semantică a etimonului).

În acest fel, deci, facem deosebire între diferite straturi de romanisme: cele moștenite și cele împrumutate, cât și între cele latine (franceze, italiene) sigure și cele europene de origine latină (franceză, italiană), deși o delimitare netă între aceste două cazuri nu întotdeauna se poate face.

Cazul următor al exodublării, întâlnit mai rar decât cele precedente, este acela în care ambii membri ai cuplului de dublete, sunt împrumuturi din diferite limbi (deci, nici unul din ele nefiind element moștenit în limba dată), dar și ele fiind reflexe ale unuia și aceluiași element. De ex., vechiul *sfat* este reflexul slavonului **сѣвѣтъ**, pe când recentul *soviet* este un reflex al rusescului *совет*, care este un vechi împrumut al aceluiași **сѣвѣтъ** din slavonă, deși, dacă ar fi fost moștenit din strălîmbă, ar fi avut aceeași formă. Dar, oricare ar fi, în cazul dat, relațiile interslave, pentru română *sfat* e un slavonism vechi, iar *soviet* un rusism recent. Deci, ambele cuvinte provenind, într-un fel sau altul, din slavonul **сѣвѣтъ**, ele constituie o pereche de dublete etimologice, și anume exodublete.

Odată ilustrate prin exemple de mai sus cazurile cele mai tipice ale dublării etimologice, nu mai invocăm situații mai rare (exemplele cărora se găsesc în corpul de bază al dicționarului), care în ultimă analiză, n-ar face decât să diversifice situațiile generale deja descrise.

Precum s-a văzut din exemplul *sfat* – *soviet*, câteodată avem de a face și cu acele etimodublete (adică dublete etimologice) din care nici unul nu e moștenit, amândouă (sau chiar mai multe) fiind de provenire externă (cf. ceva mai jos, pe material romanic, despre *doña* și *dueña*, pe urmă despre *centură* și *cintru* ș.a.). În acest caz aplicăm denumirea de *biexodublete*¹.

¹ Respectând criteriile general acceptate, adoptate aici, ne ocupăm mai jos numai de dublarea etimologică, deși s-ar cere notat că dublarea evoluției

DUBLETELE CA UN CAZ PARTICULAR AL MULTIPLETELOR

Alt aspect al fenomenului în discuție e sugerat de faptul că, după cum unul și același cuvânt (respectiv unul și același radical) al unei limbi poate genera două reflexe diferite, s-ar putea aștepta, chiar a priori, ca uneori, în cazuri mai rare o asemenea ramificare să aibă trei, patru și eventual mai multe direcții. Presupunerea se confirmă a posteriori.

Astfel, operând cu noțiunile deja identificate mai sus, constatăm că lat. *dirigere* “a îndrepta, a conduce” l-a dat în română, prin moștenire directă, pe *a drege*, pe urmă, printr-o inovație internă a aceluiași radical (cf. vechiul *a direge*), pe *a dirigui*, iar relativ recent a fost împrumutat în mod direct sau indirect reflexul francez al aceluiași *dirigere*, verbul *diriger*, care a dat în română *a dirija*. Adică, în cazul lui *a drege* – *a dirigui* – *a dirija*, toate continuându-l pe lat. *dirigere*, avem triplete. Relații analoage, mutatis mutandis, există între derivatele lor *dregător*, *diriguitor* (amândouă formate pe teren propriu) și *director*, provenind din lat. *director* (inițial “călăuză”), dar putând fi sugerat nemijlocit de fr. *directeur*, germ. *Direktor*, rus. *директор* ș.a. O altă manifestare a aceluiași fenomen, constând însă numai din elemente împrumutate, este următoarea: cuvântul *palavră* a intrat în toate limbile balcanice din turcă, în care e un împrumut din spaniolă (cf. sp. *palabra* “cuvânt”) ori din iudeospaniolă (numită altfel sefardă), acolo fiind reflexul lat. *parabole*, provenit din gr. *παραβολή* “povestire alegorică; parabolă”. Același radical grecesc, devenind latin, a dat reflexe asemănătoare în franceză și în italiană: cf. lat. pop. **parabla*, **paraula*, moștenit în fr. *parole*, it. *parola* “cuvânt”, împrumutate pe urmă de română (dacă nu chiar direct, cel puțin indirect: cf. germ. *Parole*, rus. *пароль*) din franceză sau din italiană. În sfârșit reflexele aceluiași *παραβολή* > *parabole* au devenit și termeni științifici în diferite limbi europene, inclusiv în română; drept urmare aici apar tripletele *palavră* – *parolă* – *parabolă*.

Un exemplu de cvadrupele ni-l oferă cazul următor: lat. *domina* (pop. *domna*), inițial “stăpâna casei” (de la *domus* “casă”), a

semantice, ce se lasă urmărită într-o limbă, prezintă și ea interes lingvistic. O asemenea dublare, avem, de ex., în următoarele perechi de cuvinte: *nuia* – *nuvelă* și *de iznoavă* – *snoavă* (avem în vedere în special cele de-al doilea membre ale fiecărei perechi). Cf. și evoluția semantică a germanicului *frank* și a turcicului *kazak*, amândouă însemnând la origine “om liber” și evoluând spre etnonime.

fost moștenit de română ca *doamnă*; secole mai târziu, însă, a fost împrumutat din franceză (poate iarăși indirect, cf. germ. *Dame*, rus. *дaмa*) neologismul *damă* (<fr. *dame*), de aceeași origine, iar traduceri din literatura spaniolă au făcut să apară în română și exotismele *doña* (“doamnă”, numai că titlu precedând nume proprii ca în *doña Maria*; masculinul respectiv e *don*, cf. *don Pedro*) și *dueña* (“doică, bonă, guvernantă”¹). Adică în *doamnă* – *damă* – *doña* – *dueña* avem cvadruple provenind din lat. *domina*.

Mai aducem un exemplu de cvintuplet: lat. *magister* (de la *magis* “mai mult”, care a dat român. *mai*) “mai mare; șef; învățător”, moștenit fiind, l-a dat pe *măiestru*, pe urmă (ca împrumut. ung. *mester* < germ. *Meister*), a dat *meșter*, mai apoi ca împrumut de origine italiană, pe *maestru*, iar ca un latinism european, pe *magistru*, și în sfârșit, ca exotism referitor la viața anglofonilor, pe *mister*. Dacă, însă, includem în această listă și pe *maistru* (direct din germ. *Meister*), variantă față de *meșter*, obținem o serie nu de cvintuplete, ci de s e x t u p l e t e.

S-ar putea întâlni serii și mai lungi de cuvinte legate prin aceleași raporturi, dar și așa e clar că aceste raporturi nu cuprind numai perechi de elemente. Deci, în sens strict teoretic, ar trebui să întitulăm prezenta carte nu dicționar de dublete, ci de multiplete. Totuși, practic, având în vedere că termenul “dublet” e de acum demult consacrat în sensul care ne interesează, iar cel de “multiplet”, pe cât știm, nu circulă încă, și prezentul dicționar fiind adresat în primul rând cititorului larg, s-a admis conștient această mică inconsecvență, prevenind de la bun început pe cititori, că prin “dublete” înțelegem aici, prin extensiune, și multiplete. Mai ales că luate două câte două, elementele din seriile cu mai mulți membri (d.e., *măiestru* și *meșter*, *măiestru* și *magistru* ș.a) rămân unul față de altul dublete, nu altceva.

Numărul de tri-, cvadru-, cvintu-, sextu- și eventual mai multe multiplete ar crește brusc, dacă ne-am ocupa nu numai de dublete sau triplete etc. în sens strict, ci și de cele p a r ț i a l e, pe care am putea să le numim subdublete. Printre acestea, la rândul său, cele mai frecvente ar fi dubletele (tripletele etc.) r a d i c a l e (adică r i z o d u b l e t e l e, vezi exemple mai jos), însoțite de un număr relativ

¹ Cuvintele *doña* și *dueña* sunt dublete (anume, endodublete) în însăși spaniolă: *dueña* reprezintă un reflex regulat a lui *domina* > *domna*, cu o scurt trecând sub accent în *ue*, pe când *doña* este reflexul aceluiași *domna* fără accent, el căzând pe numele proprii ce urmează nemijlocit după *doña*, ca în *doña Maria*. Asemenea elemente le-am putea numi, pentru română, a l o e n d o d u b l e t e.

mic de dublete (triplete etc.) a f i x a l e (d.e., cuvintele în *-mânt* și cele în *-ment*). Totuși alcătuirea unui dicționar al dubletelor (triplețelor etc.) incomplete nu este la etapa dată o sarcină a prezentării lexicului sub raport etimologic, după cum decurge din următoarele.

DUBLETELE ETIMOLOGICE ÎN SENS STRICT, ADICĂ COMPLETE (SPRE DEOSEBIRE DE CELE PARȚIALE, INCLUSIV DE RIZODUBLETE)

Dubletele etimologice ce constituie obiectul prezentului dicționar, adică cele c o m p l e t e (totale, depline) sunt acele unități ale lexicului între care există identitate etimologică completă, nu parțială (în cazul căreia ne am ocupa de dublete etimologice p a r ț i a l e). Identitatea etimologică completă o constatăm doar atunci, când în raporturile de dublare (vezi p.3) se găsesc totodată atât radicalii a două (resp. a mai multe) cuvinte, cât și părțile lor derivative. Ca un caz aparte al dublării etimologice complete mai jos sunt privite și acele morfeme derivative, care formează cuvinte din una și aceeași clasă (aceeași “parte de vorbire”). Aceste teze generale, cât și unele cazuri mai particulare din aceeași sferă le și ilustrăm mai jos.

Astfel, toate exemplele citate în diferite scopuri mai sus sunt dublete (resp. triplete ș.a.) etimologice complete. Printre acestea am adus și pe *a drege* – *a dirigui* – *a dirija*, cât și derivatele aceluiași etimon *dregător* – *diriguitor* – *director*, în cazul cărora e identic ca etimologie atât radicalul (*dreg-*, *dirig-*, *direc-*), cât și sufixul *-tor*.

Încă o pereche de dublete din același cuib etimologic este *drept* – *direct*, amândouă (deși, ca diacronie, participii ale verbului *dirigere*, vezi mai sus) în sincronie fiind cuvinte primare (nederivate), adică acele în care radicalul coincide cu forma lexicografică. Acesta este unul din cazurile cele mai clare ale dublării etimologice, reprezentat bogat prin substantive (cf. *bătrân* – *veteran*, *frupt* – *fruct*, *oară* – *oră* ș.a.) și adjective (cf. *des* – *dens*, *tânăr* – *tandru*, *târziu* – *tardiv*) ș.a. Același fenomen îl avem și la verbe (cf. *a asculta* – *a ausculta*, *a pricepe* – *a percepe*, *a săruta* – *a saluta* ș.a.), fenomen uneori complicat prin vocală arătând conjugarea (cf. *a purcede* – *a proceda*, cf. mai sus *a drege* – *a dirigui*). Unele cazuri mai particulare, ca *numai* – *nu mai* sau *mujdei* – *must de ai*, le dăm în corpul de bază al dicționarului,

relevând deocamdată ideea că ne ocupăm doar de cazurile în care toate părțile alcătuitoare ale unui din cuvintele confruntate (dar mai jos ne vom ocupa și de unele morfeme aparte) își găsesc paralele etimologice în părțile respective ale celuilalt cuvânt confruntat. Adică, e vorba de corespondența radical – radical, iar dacă este și altceva, apoi și de corespondența radical + sufix – radical + sufix și mai rar, de cea implicând și prefixul (ca în *interschimbabil* – *interșanjabil*). Câteodată avem corespondență în morfeme mai complicate ce alcătuiesc un cuvânt, ca în *a îndrepta* – *a indritui*. Însă pe *a îndrepta* nu l-am inclus în seria *a drege* – *a dirigui* – *a dirija*, deoarece, acest *a îndrepta* e format prin confix (cf. *în... a*), deci nu e identic ca etimologie cu verbul derivator *a drege* (<*dirigere*). Aceste *drept* și *a drege* sau *drept* (ori *a drege*) și *a îndrepta*, luate împreună, sunt ceea ce socotim dublete (resp. triplete ș.a.) parțiale, mai concret radicale, adică cuvinte identice doar prin provenirea de la același radical al limbii-surse, nu reflexe paralele ale unui cuvânt întreg al ei.

Odată adoptat principiul dublării etimologice complete, trebuie să renunțăm la prezentarea în dicționar a oricărei perechi de dublete etimologice radicale (adică incomplete, parțiale), chiar dacă sunt cuvinte ale aceleiași clase și care pot substitui unul pe altul în același context. Astfel, nu dăm în dicționar *a încărcă* (<lat. **incarricare*) – *a șarja* (<fr. *charger* <lat. *carricare*), întrucât prezența-lipsa reflexului lui *in-* latin nu admite constatarea identității etimologice complete. Pe *vargă* – *virgulă* nu le dăm din cauza deosebirii în lipsa-prezența reflexului lui *-ul-* diminutiv latin. Întrucâtva analog și e cazul neprezentării în dicționar a perechii *a trage* (<lat. pop. **tragere* <lat. lit. *trahere*) – *a trata* (<fr. *traiter* sau it. *trattare* <lat. *tractare*, frecventativul lui *trahere*) sau a perechii *a trage* – *a trasa* (<fr. *tracer* <lat. pop. **tractiare* <*tractus*). Din aceeași cauză a nonidentității etimologice complete nu dăm în dicționar nici cazurile asemănării externe și a sinonimiei inițiale a formanților pe lângă același etimon ca *marocan* – *marochin*, *filistean* – *palestinian* sau *palestinian* – *filistin*. Același e motivul neprezentării în dicționar până și a sinonimelor actuale cu același etimon al radicalilor, ca, d.e., *august* – *gustar* (spre deosebire de cazul analog *prier* – *aprilie* care sunt dublete complete, adică fără deosebirea realizată în Ø/-ar) sau *siguranță* – *securitate*.

În schimb, în dicționar se dau perechi de cuvinte ce prezintă identitatea etimologică completă, chiar atunci când aceasta nu bate la ochi, ca d.e., în (*domnia ta -) dumneata – mata* (endodublete). Cf. și cazul, destul de frecvent la verbele române, al restructurării participiului după analogia cu perfectul simplu, ca în *drept* (fost participiu, urmașul lui *directus*, devenit pe urmă adjectiv) – *dres* (participiul aceluiași verb, restructurat, ca și multe altele: cf. influența lui *dresei, dreseși, drese* ș.a.m.d.). Printre exodublete cf. cazul analog de tipul *tras* (rezultatul aceleiași analogii, cf. păstrarea lui *traptu* în aromână) – *tract – tractus* (<lat. *tractus*).

Deci, ne conducem de cerința primordială a unității criteriului de alegere, chiar dacă aceasta contrazice uneori aparențele.

Restricția făcută este o măsură necesară la etapa dată de identificare a elementelor cu același etimon ale lexicului român. În caz contrar (dublarea etimologică parțială, în special cea radicală) am fi nevoiți, tot respectând un criteriu unic, să dăm în dicționar nu numai acele serii de cuvinte (nici pe departe nu numai perechi) a căror identitate etimologică radicală bate la ochi, ci și multe alte cuvinte, în care această identitate nu e tot așa de evidentă.

D.e., ca reflexe ale gr. ἄγγελος am da tripletele, identice etimologic doar prin radical: moștenitul *înger* (<lat. *angelus* <gr. ἄγγελος), pe urmă slavismul de origine greacă bizantină *evanghelie* (cu *-anghel-* reprezentând același etimon) și neologismul *angelic* (iar cu *angel-*), împrumut latino-romanice (cf. lat. *angelicus*, fr. *angélique*, it. *angelico*) de origine greacă (cf. ἁγγελικός). Prezentarea acestui etimon ar duce la puține complicații ulterioare, ceea ce nu este însă, cazul altor etimoane, pe care le-am da respectând același criteriu.

D.e., lat. pop. **excappare* “a scăpa” a lăsat în românește trei dublete etimologice radicale: moștenitul *a scăpa*, neologismul *escapadă* (împrumutul fr. *escapade* care e, la rândul său, împrumutul sp. *escapada*, acesta fiind în spaniolă un nume de acțiune de la verbul moștenit *escapar*) și, în sfârșit, neologismul și mai recent *eșapament* (<fr. *échappement*, tot un nume de acțiune, dar format cu alt sufix, de la verbul *échapper*, în forma căruia s-a moștenit același **excappare*). Dar în însăși latină **excappare* nu era un cuvânt izolat, ci un derivat, format prin mijloc productiv, de la substantivul *cappa* “un fel de glugă”, din care cauză, respectând unitatea criteriului, ar trebui să dăm în dicționar și toate celelalte reflexe ale lui *cappa*, pătrunse în română pe diferite căi. Prezentarea acestui caz într-un eventual dicționar de dublete etimologice radicale ar arăta cam în felul următor:

CAPPA (gen. **CAPPAE**) “un fel de glugă”

<i>*cappellus</i> (diminutiv) <i>*excappare</i> “a scăpa”			Derivate latine cu reflexe în română
Multiplete parțiale române	Sursa nemijlocită a multiplotelor și a reflexelor lor	Sursa inițială	Derivate române
<i>șapcă</i>	împr. slav. (bulg., rus. <i>uanka</i> ș.a.) <germ. vechi <i>scapël</i> (?) <fr. vechi <i>chape</i>	lat. <i>cappa</i>	<i>șepcar</i> , <i>șepcărie</i> , <i>șepcuță</i>
<i>capișon</i>	împr. de orig. fr. (fr. <i>capuchon</i> , rus. <i>канюшон</i>) <fr. <i>capuche</i> “scufiță” <it. <i>cappuccio</i> “glugă” <it. <i>cappa</i> “pelerină cu glugă”	— —	
<i>capucin</i>	împr. de orig. it. (it. <i>cappuccino</i> , fr. <i>capucin</i>) <it. <i>cappuccio</i> , vezi mai sus.	— —	
<i>capelă</i>	împr. de orig. it. (it. <i>cappella</i> , germ. <i>Kappelle</i>) < <i>cappella</i> “capelă” < “capelă bisericească” < “biseriță, paraclis” < “loc de relicvă” < “relicvă”	lat. mediev. <i>cappella</i> “relicvă” < “îmbrăcă-mintea unui sfânt”	
<i>capelan</i>	împr. de orig. it. (it. <i>cappellano</i> , germ. <i>Kapellan</i>)		<i>scăpare</i>
<i>chipiu</i>	împr. fr. (<i>képi</i>) <elveto-germ. <i>Käppi</i> , germ. <i>Kappe</i>	<i>cappa</i>	
<i>șapou</i>	împr. fr. (<i>chapeau</i> “pălărie”)	<i>*cappellus</i>	
<i>a scăpa</i>	moșt. din sursa inițială	<i>*excappare</i>	
<i>escapadă</i>	împr. fr. (<i>escapade</i>) < sp. <i>escapada</i> < <i>escapar</i>	— —	
<i>eșapament</i>	împr. fr. (<i>échappement</i> < <i>échapper</i>)	— —	

Iar toate reflexele române ale lat. *dirigere*, o parte a cărora e examinată în prezentul dicționar (vezi mai sus) ar da într-un dicționar de etimodublete radicale următorul tablou:

DIRIGO, DIREXI, DIRECTUM, DIRIGERE “a îndrepta, a alinia”

<i>directio</i> “linie, direcție” <i>director</i> “călăuză, ghid, șef” <i>*directiare</i> “a trimite, a îndrepta”			Derivate latine cu reflexe în română
Multiplete parțiale române	Sursa nemijlocită a multiple- telor și a reflexelor lor	Sursa inițială	Derivate române
<i>a drege</i> (vechiul <i>a derege, a direge</i>)	moșt. din sursa inițială	<i>dirigere</i>	<i>dregător,</i> <i>dregere,</i> <i>dres</i>
<i>a dirigui</i>	restructurat pe baza variantei <i>a direge</i>	— —	<i>diriguire,</i> <i>diriguitor</i>
<i>drit</i>	împr. it. (<i>d(i)ritto</i>)	<i>directus</i>	<i>a indritui,</i> <i>indrituire</i>
<i>a dirija</i>	împr. de orig. fr. (fr. <i>diriger</i> , rus. <i>дирижировать</i> , cf. <i>дирижер</i>)	<i>dirigere</i>	<i>dirijabil,</i> <i>dirijare,</i> <i>dirijor</i>
<i>diriginte</i> (inv. <i>dirigent</i>)	moșt. fr. (<i>dirigeant</i>)		<i>dirigenție</i>
<i>drept</i>	moșt. din sursa inițială	<i>directus</i>	<i>dreptate</i> (vechiul <i>dereptate,</i> <i>direptate</i>), <i>dreaptă,</i> <i>nedrept,</i> <i>nedreptate,</i> <i>a îndrepta,</i> <i>îndreptare,</i> <i>a îndrep-</i> <i>tăți, îndrep-</i> <i>tățire</i>
<i>dres</i> (vechiul <i>deres,</i> <i>dires</i>)	restructurat din <i>drept</i> prin analogie cu perfectul simplu (<i>dresei</i> ș.a.)	— —	<i>dresuri</i> (pl.)
<i>direct</i>	împr. vest-europ. (fr. <i>direct</i> , germ. <i>direkt</i>)	— —	
<i>directiv</i>	împr. europ. (fr. <i>directif</i> , germ. <i>direktiv</i> , rus. <i>директивный</i>)	— —	<i>directivă,</i> <i>directivitate,</i>

<i>directio</i> “linie, direcție” <i>director</i> “călăuză, ghid, șef” <i>*directiare</i> “a trimite, a îndrepta”			Derivate latine cu reflexe în română
Multiplete parțiale române	Sursa nemijlocită a multiplivelor și a reflexelor lor	Sursa inițială	Derivate române
<i>direcție</i>	împr. europ. (fr. <i>direction</i> , rus. <i>дирекция</i>)	<i>directio</i> (gen. <i>directionis</i>)	<i>direcție</i> , <i>a direc-</i> <i>ționa</i> , <i>directional</i>
<i>director</i>	împr. europ. (fr. <i>directeur</i> , rus. <i>директор</i>)	<i>director</i>	<i>directoare</i> , <i>directorat</i> , <i>directorial</i> , <i>directoriu</i>
<i>a dresa</i>	împr. de orig. fr. (fr. <i>dresser</i> , germ. <i>dressieren</i> , cf. <i>Dressur</i>)	<i>*directiare</i>	<i>dresaj</i> , <i>dresare</i> , <i>dresoare</i> , <i>dresor</i> , <i>dresură</i>
<i>a adresa</i>	împr. de orig. fr. (<i>adresser</i> < <i>a</i> + <i>dresser</i> , rus. <i>адресовать</i>)	— —	<i>adresant</i> , <i>adresare</i> , <i>adresă</i>
<i>a redresa</i>	împr. de orig. fr. (<i>redresser</i> < <i>re</i> + <i>dresser</i> , germ. <i>redressieren</i>)	— —	<i>redresare</i> , <i>redresor</i>

În dicționarul de etimodublete parțiale am da și derivatele ca să le deosebim într-o situație mai complicată de etimodublete care par uneori și ele a fi derivate.

Deci, precum vedem, cuprinderea, în dicționar, a etimodubletelor parțiale (de cele mai dese ori în acest caz e vorba doar de cele radicale) e o muncă cu mult mai complicată decât cuprinderea dubletelor complete. Așa stând lucrurile, mai rațională pare alcătuirea unui dicționar al acestor ultime, după care s-ar putea proceda eventual la compunerea celui de dublete parțiale, mai concret, de rizodublete. De notat, că un dicționar de acest tip, pe cât ne este cunoscut, încă nu există, pecând dicționare de etimodublete complete (deși identificate uneori inconsecvent) există de acum pentru câteva limbi. Deci, ținând cont de situație, am găsit de cuviință să renunțăm la etapa dată la acea sarcină care ni s-a părut mai

puțin actuală. Doar pentru orientarea generală a cititorului mai aducem câteva exemple a ceea ce sunt rizodubletele (etimodubletele radicale; precum va vedea cititorul, originea comună în fiecare caz concret nu este la fel de evidentă, cerând uneori cunoștințe speciale): *an* – *noaten*; *a boci* – *voce*, *a evoca*; *buzunar* – *zonă*; *cacao* – *ciocolată*; *cal* – *cabalin*; *cămașă* – *șemizetă*; *cămin* – *șemineu*; *chefal* – *encefal*; *chingă* – *centură*; *a chivernisi* – *guvern* – *cibernetică*; *a crede* – *credit*; *culme* – *a culmina*; *doi*, *două* – *dual*; *domn* – *duminică* – *a domina*; *farmec* – *farmacie*; *hrisov* – *bulă*; *a ierta* – *liber*; *încet* – *recviem*; *a înfige* – *fișă*; *a învăța* – *viciu*; *lent* – *ralanti*; *limbă* – *lingual*, *lingvist*; *mesaj* – *mesager*; *negru* – *a denigra*; *număr* – *a enumera*; *patru* – *cvadrant*; *pireu* – *pur*; *pâine* – *companie*; *preț* – *a aprecia*; *puf* – *vipușcă*; *scară* – *eșalon*; *soldat* – *solid*; *a spânzura* – *a depinde*, *dependent* – *pendant*, *pandantiv* – *compendiu*; *pâlc* – *folclor*; *strachină* – *ostracism*; *asupra* – *soprano*, *suveran*; *șerb* – *a servi*; *viță* – *vital*; *veste* – *vistavoi*; *a zbura* – *volant* ș.a.m.d.

Din aceeași cauză suntem nevoiți să renunțăm până și la includerea în registru a dubletelor radicale și sinonime, dar neidentice ca sufix derivativ, d.e., *siguranța* și *securitate*, cu radicalul *sigur-* identic ca etimologie cu *secur-*, dar cu *-anță* și cu *-itate* nonidentice sub acest raport.

Dar, restrângându-ne câmpul de activitate, adică îngustând extensionalul câmpului cercetat totodată i-am mărit intensionalul, fiecărui element cerându-i-se o sumă mai bogată de indicii, decât în cazul contrar. Ne conducem, deci, nu de însăși prezența etimonului comun, ci de identitatea etimologică deplină a cuvintelor confruntate, atât în radical, cât și în elementele derivative.

LIMITELE ADOPTATE ALE IDENTITĂȚII ETIMOLOGICE COMPLETE

Soluția propusă în acest compartiment nu este unica posibilă pentru problema respectivă, adică lărgirea noțiunii de etimodublet (în sensul stabilit mai sus), care se propune mai jos, ar putea și să nu fie făcută, criteriul adoptat rămânând în vigoare și în acel caz. Această lărgire are scopul de a mări întrucâtva, pe contul unui sector ce admite diferite interpretări, volumul dicționarului care, precum s-a mai spus, este mai mic decât ar fi un dicționar de rizodublete (sau, după cum li s-a mai spus în literatură sub alt raport, cuvinte coradicale), adică decât un dicționar de coreflexe radicale, obiectul nostru fiind dicționarul de coreflexe totale.

Ca bază a noțiunii de dublete (resp. multiple) etimologice complete se ia identitatea lor morfemică deplină în plan diacronic, adică deductibilitatea lor din același prototip comun prin restructurări 1) pur fonetice dar și, în puține cazuri, 2) analogice interne. Primul caz e foarte frecvent, ilustrat fiind prin exemple de corespondență verticală (strălimbă – limbă-urmasă), ca citatele *drept* – *direct* ș.a. și orizontale (două limbi fanosigene, nici una din ele nefiind strălimba, resp. urmașa, celeilalte), ca *tânăr* (moștenit din lat. *tener* “gingaș, fraged”) – *tandru* (împr. din fr. *tendre*, moștenit din același *tener*). Al doilea caz e prezentat prin substituiți analogice interne, adică petrecute într-o formă a verbului (resp. în participiul lui) sub influența altei forme tot a lui. Mai multe exemple ale acestui fenomen le dau acele participii (resp. forme postparticipiale) ale verbelor românești care, provenind de la participiile latine în *-ctus*, ar trebui să dea reflexul lor fonetic regulat *-ptu>-pt* (cum e cazul lui *copt*, *înfipt* sau *supt*, cf. și vechiul *faptu* sau arom. *traptu*), dar prin analogia cu perfectul simplu al aceluiași verbe (cum sunt *copsei*, *înfipsei*, *supsei* ș.a.) s-au schimbat în *-s* (cf. *dres*, *înțeleș*, *zis*, *scris*, *tras* ș.a.) sau, mai rar, în *-ut* (cf. *făcut*; cf. și vechiul *înțelegut*, istrorom. *cocut*). Deci, și analogia internă neieșind din cadrul evoluției unuia și aceluiași cuvânt, socotim dublete perechi ca *dres* – *drept*, *înțeleș* – *înțelept*, în membrul al doilea al fiecărei perechi păstrându-se forma inițială a participiului proprie acum adjectivelor postparticipiale ca diacronie. La fel se procedează în cazurile când participiul român actual e reflexul moștenit al unuia latin, care a dat și un reflex în altă limbă, pe urmă venit în română ca împrumut: d.e., *tras* – *tract*.

În afară de aceasta admitem identitatea etimologică completă în cazurile în care cuvintele confruntate se deosebesc unul de altul ca și diferite forme flexionare ale unuia și aceluiași cuvânt.

În primul rând e vorba de distincții categoriale.

Astfel, acceptăm caracterul de dublete al acelor perechi de cuvinte care se deosebesc, ca etimologie, doar ca forme diferite de gen¹. D.e., dăm ca dublete *strat* și *stradă*, primul moștenit (deși într-un sens mai recent a fost și împrumutat), ca formă de masculin din lat. *stratum*, la origine participiul al verbului *sternere* “a așterne; a pava”, acest participiu

¹ De notat, că, potrivit unui punct de vedere, deși nu dominant, dar, totuși, existent, în gen se schimbă nu numai adjectivele, ci și, prin aceleași procedee formale, și substantivele, cazuri ca *vecin* – *vecină* fiind comune pentru cele două clase de cuvinte, iar cele ca *elev* – *elevă*, *student* – *studentă* etc. ținând doar de clasa substantivelor.

devenind, prin omiterea determinatului din (*via*) *strata* “drum pavat”, lat. *strata*, ce a dat în italiana de nord *strada* care în această formă (deci, nu cea toscană) a devenit italian literar și ulterior împrumutat de română. Tot așa dăm perechea *rotundă* – *rotondă*. Primul termen provine din adjectivul latin *rotundus*, pecând al doilea e împrumutul de origine italiană (fie direct din it. *rotonda*, fie din reflexul lui francez *rotonde*), it. *rotonda* fiind reflexul substantivat al lat. *rotundus* la forma feminină. Faptul se confirmă prin existența formei feminine românești *rotundă*, pe care o și dăm în registru, deși forma lexicografică este *rotund* (pe acesta îl dăm în paranteză). Din aceleași considerații dăm biexodubletele *centură* – *cintru*, primul fiind împrumutat al it. *cintura* sau fr. *ceinture*, amândouă din lat. *cinctura* “centură”, pecând al doilea e reflexul fr. *cintre*, prin vechiul *cintrer* “a bolți”, provenind din lat. **cincturare*, iar acesta, la rândul său, tot din lat. *cinctura*, evoluția indirectă implicând și schimbarea genului. La fel, dând endodubletele *verde* – *varză* (cazul mai multor limbi romanice: cf. it. *verde* – *verza*, sp. *verde* – *berza*, port. *verde* – *berça* etc), avem în vedere că e vorba de adjectivul latin popular **virdis* (lat. lit. *viridis*) și de substantivatul lui **virdia*, la început la neutru plural (“cele verzi”), peurmă interpretat la fel ca și multe alte neutre plurale, ca feminin singular. Un alt exemplu de același fel, dar de origine greacă, este *grămătic* – *gramatică*.

La fel procedăm cu deosebiri în număr, ca, d.e., atunci când dăm perechea *colind(ă)* – *calende*, primul fiind împrumutul oral al slavului comun **kole,da* sau a slavonului *колада*, iar cel de-al doilea – al europeismului prezentat prin fr. *calendes*, rus. *календы* etc., reflectând, pe cale livrescă, lat. *calendae* “prima zi a lunii”, cuvânt ce a dat naștere și slavului **kole,da* (deci, avem aici biexodublete, nici unul din cuvinte nefiind moștenit).

Situațiile de deosebire în gen și număr dintre dublete cuprind și cazul următor: de câteva ori constatăm corespunderea de tipul *-ic* – *-icale*, ca, d.e., *isteric* – *istericale*, ce par, la prima vedere, a ieși din cadrul deosebirilor în elemente inițial doar flexionare. În realitate, însă, acest cadru se păstrează și aici. Astfel *isteric* reproduce forma de bază a adjectivului grecesc ἰσχυρικός “isteric” (masculin singular). Acesta, substantivat fiind, se întrebuințează în neogreacă la neutru plural (cf. român. *cele bune*, *cele rele* ș.a., iar ca o paralelă și mai exactă, tot la neutru plural, cf. adjectivele latine de tipul celor prezente în *Omnia praeclara rara* “Tot ce e strălucit e rar”, textual “Toate cele strălucite rare”) sub formă de ἰσχυρικά. Acest ἰσχυρικά, la rândul său, perceput pe teren românesc ca plural ambigen, deci, feminin la plural, a fost

încadrat în grupul substantivelor feminine românești mai vechi în *-a*, cu pluralul *-ale*, deci ca *basmale, mantale, sarmale*, iar mai precis ca cele în *-cale*, cf. *sacale, -le* nefiind altceva decât exponentul pluralului, deci tot un element flexionar. Asemenea cuvinte în *-icale*, venite direct din neogreacă (ca *istericale, politicele, tipicale* ș.a.) au pătruns în română mai înainte decât corespondențele lor în *-ic* (cf. *isteric, politic, tipic* ș.a.), de origine elino-latino-vesteuropeană, și uneori s-au adaptat chiar la pronunțarea neologică (ca *poeticele*, nu **piiticele*, sau *bazilicale*, posterior lui *vasilicale*). Când asemenea relații există între un substantivat în *-icale* și o pereche de dublete mai apropiate unul de altul, decât de el, îl dăm ca pe al treilea membru al îmbinării, d. e., *biserică – bazilică – vasilicale (bazilicale)*.

În ce privește reflexele diferitelor forme de caz gramatical, ținem cont de faptul că denumirile primelor cinci zile ale săptămânii continuă genitivele latine (d.e., *luni < lunae (dies)*, adică “a lunii (zi)” ș.a.m.d., care, după substantivarea prin omisia determinatului, au fost percepute ca nominative. De aceea, dând în dicționar seriile *lună – luni, marți – Marte, miercuri – Mercur – mercur, joi – jupiter* (reflexe a două forme cazuale ale aceluiași cuvânt supletiv latin) și *vineri – Venus*, facem abstracție de apartenența lor casuală inițial diferită (în *sâmbătă – sabat*, de altă origine, avem deosebire în gen).

În cazuri ca, *a se cuveni – a conveni* se vede că admitem identitatea etimologică completă și atunci când este deosebire în diateză (reflexiv – activ). Aceași corespondență în direcția opusă avem în *a descăma – a se descuama*.

Deosebirile în categoria de hotărât – nehotărât privesc rarele cazuri ca vechiul *îmbi, îmbe*, întrebuințate în limba veche fără articolul hotărât (cf. *de îmbe părțile*) și contemporanul *ambii, ambele*, întrebuințat cu acesta (cf. *de ambele părți*). Cf. și perechea de exotisme *cadiu – alcalde* (de origine arabă, primul desemnând un judecător la turci, iar al doilea primarul orașului în Spania): deosebirea constă în lipsa, resp. prezența, reflexului articolului hotărât arab *al-*, deci iar e vorba de o deosebire inițială doar flexionară.

În *a chivernisi – a guverna* avem două reflexe ale unuia și aceluiași cuvânt grecesc: primul provine din neogrecul *κυβερνώω* “conduc” etc., cu aoristul *κυβέρνησα*, conjunctivul (*να*) *κυβερνήσω*, pecând al doilea vine, deși nu chiar nemijlocit, din lat. *gubernare*, pătruns (printr-o presupusă mijlocire etruscă, după cum arată trecerea surdei *c-* în sonora *g-*) din greaca veche *κυβερνώω* “conduc”. Lipsa-prezența sufixului *-ης*

în greacă neeșind din cadrul flexionării unuia și aceluiasi cuvânt, iar vedem, potrivit criteriului ales, identitate etimologică completă.

Se întâmplă și că același element flexionar grec sau latin (e vorba de nominativul nominal) în unele reflexe ale lui din română se reproduce, iar în altele se omite, ceea ce iar nu anulează identitatea etimologică completă, deoarece asemenea elemente se omit regulat atât la cuvintele moștenite, cât și la cele împrumutate, cf. *albus*>*alb*, *latus*>*lat*, *subtilis*>*subțire* ș.a. ori *densus*>*des* și, pe altă cale, *dens* ș.a.m.d., ori *ἔυθηνος*>*ieftin*, *στόλος*>*stol* ș.a.m.d. Câteodată, însă, un asemenea element se păstrează, cf. *de prisos*, din gr. *περισσός* “prea mare, abundent”. De aceea, dăm ca dublete (și uneori chiar ca triplete) îmbinări ca *simandicos* și *semantic* (amândouă din *σημιοντικός*), *lexic* și *lexicon* (amândouă din gr. *λεξικόν*), dar și *țarm*, *termen* și *terminus* (toate din lat. *terminus*).

Un caz mai rar e acela în care unul din dublete cere subiectul logic la dativ, iar altul la nominativ. Acesta e cazul lui *a-i păsa* din lat. *pensare* “a cântări, a avea greutate” (rarul și defectivul *a păsa* ca “a trece” are altă etimologie) și a lui *a pansa*, din fr. *panser* (din mai vechiul *penser*), tot din lat. *pensare* “a cântări”.

Tot așa procedăm în cazul schimbării vocalei ce determină tipul de conjugare, ca în *a purcede* – *a proceda* sau *a îndrepta* – *a îndritui*. În asemenea cazuri rare facem abstracție de deosebirea în desinențele productive ale verbelor din conjugările întâi (-a) și a patra (-ui), în special odată ce e vorba de confixele derivative verbale *a în...a* și *a în...i*, cu elementul comun antetematic *în-*. Avem și situații când, precum s-a mai spus, o formă de participiu din latină se păstrează în această calitate, dar își schimbă, sub influența perfectului simplu, sufixul etimologic pe cel analogic (ca în *tortus* – *tort* – *tors*, *directus* – *drept* – *dres* sau *intellectus* – *înțelept* – *înțeleș*), pecând forma etimologică se păstrează, dar pierde caracterul participial (*tort*, *drept*, *înțelept*). Deci, în aceste *tort* – *tors*, *drept* – *dres*, *înțelept* – *înțeleș* ș.a. deasemenea vedem dublete.

Un exemplu sui-generis este repetarea unei porțiuni a cuvântului de tipul *stătător* (cf. *dătător*), acest *stătător* format pe terenul elementelor moștenite fiind dublet al lui *stator*, reflexul fr. *stator*, acesta imitând un cuvânt ce ar fi putut să se formeze în latină, din *stare* “a sta” și sufixul *-tor*.

În cazurile în care nu există verbe-etimodublete complete, ci doar

participiile lor, le dăm pe aceste ultime, nu verbele respective. Astfel, verbul *a ascunde* nu are dublete, dar participiul lui *ascuns* are dubletul complet *abscons* (<fr. *abscons*, împrumutat din lat. *absconsus*, participiul lui *abscondere* moștenit în forma lui *a ascunde*).

În afara deosebirilor flexionare evocate mai sus admitem caracterul de dublete al cuvintelor confruntate în cazul următoarelor deosebiri de sens ce există între diferite subclase și clase de cuvinte (“părți de vorbire”):

Reflexe ale aceluiași prototip sunt un substantiv animat și unul neanimat. D. e., în arhaicul *frânc* “om apusean” avem reflexul probabil al latinului târziu *francus*, din autodenumirea populației germanice *frank* (inițial “liber”), o parte a căruia, romanizându-se, a dat numele francezilor. Ce e drept, căile de pătrundere a acestui radical în română nu sunt îndeustul de clare: se presupune mijlocirea slavă (cf. rus. vechi *фрѣгъ* din *фрагъ*) și chiar din turcă, cf. tur. *frenk*, *frenğ*), deși nu e exclusă nici moștenirea din latina târzie. Cu mult mai târziu însă, a fost împrumutat cuvântul *franc* desemnând unitatea monetară franceză, cuvânt de aceeași origine, denumindu-se prin el, după cum se știe, pentru prima dată, în 1360, moneda regelui Jean, cu inscripția *Francorum rex* “regele Francilor”.

Se întâmplă că unul din cuvintele, tratate mai jos ca dublete complete, se moștenește, reinterpretat fiind din adjectiv în substantiv (cf. mai sus despre (*via*) *strata* > *strada*), iar celălalt e împrumutat în calitate sa inițială de adjectiv. Acesta e cazul lui *spinare* (din *spinale*, neutru lat. *spinalis* “spinal”, secundat, secole mai târziu, de *spinal*, împrumutat ca termen anatomic din același *spinalis*). În mod asemănător, moldovenismul vechi *stavăr* “statornicie, tărie” este un reflex substantivat al lat. *stabilis* “trainic, statornic, tare”, împrumutat cu mult mai târziu sub formă de *stabil*. În direcție inversă, *castan*, împrumutat, deși pe căi nu prea clare, din lat. *castanea*, e dublat ca etimologie de reflexul aceluiași *castanea*, oglindind evoluția lui fonosemantică în franceză (*châtain*) și dând în română *șaten*. Alte exemple de relații de acest fel sunt, bunăoară, *mădular* – *medular* și *stătut* – *statut*.

Îmbinări de acest fel sunt prezentate uneori prin triplete. D.e., ca reflex fonetic pur al lat. *intellectus* (la origine participiul verbului *intelligere* “a înțelege”) a fost moștenit *înțelept* ce a căpătat ulterior sensul de “deștept, mintios” etc., sensul inițial păstrându-se la forma *înțeles* ce a substituit moștenitul *pt* (<*ct*) prin -s, prin analogia cu perfectul simplu (*intellexi* > *înțelesei* ș.a.), ca și la alte verbe cu parti-

ciplul latin în *-ctus* (cf. *ales, scris, zis, tras* ș.a.). Mai târziu, însă, a fost împrumutat pe cale livrescă neologismul *intelect*, cu paralele în mai multe limbi europene, ajungându-se în acest fel la treimea *înțeles* – *înțelept* – *intelect*. O paralelă a acestor triplete, dar cu *drit*, de origine italiană, este *drept* – *drept* – *drit*. O pătrime de tip asemănător, dar cu un singur element moștenit avem în *foarte* (adverb), *forte* (adjectiv) și *forte* (adverb, termen muzical), *fort* (substantiv). În sfârșit, un exemplu rar de etimodublare dintre pronume și substantiv e perechea *dânsul* (înv. *însul, insul*) – *ins*.

Totuși, dacă există o corespondență exactă între elemente de același gen o dăm aparte de tot așa o corespondență la alt gen. Așa procedăm în cazul sufixelor *-at¹-at²-eu* (ca în *dat, luat* ș.a. *atentat, dictat* ș.a. *imprimeu, separeu* ș.a.) și *-at¹-at²-adă* (ca în *bucată, păstăiată* ș.a. *cantată, durată* ș.a. – *bravadă, escapadă* ș.a.).

În ce privește elementele de ordin inferior celui al cuvintelor de sine stătătoare, ne conducem de criteriul aceluiași grad de independență lexicală al amânduror termenilor comparației. Adică, dăm ca dublete acele perechi de exemple care sunt la fel de (ne)sine stătătoare și nu dăm pe acelea, din care unul este de sine stătător, iar altul nu este.

Un caz rar de acest fel sunt formele de nesine stătătoare ale unui cuvânt, care, în alte contexte apare în forme de sine stătătoare. E cazul cuvântului *domn*, ce apare și în forma aceasta, dar și în variante proclitice *don', dom'* (ca în *don' căpitan, dom' primar*), din care cauză o corespondență exactă a lui este sp. *don* întrebuințat doar înainte de nume proprii ca *don Gregorio* sau *don Pedro* (pronunțat *do[m] Pedro*¹).

De același criteriu ne conducem în prezentarea prefixoidelor și chiar a prefixelor.

Astfel, adjectivul grecesc ὅμος “egal”, a dat prefixoidul ὁμο- “la fel de...”, folosit pe larg în terminologia științifică a limbilor europene, din care, pe diferite căi, au pătruns în română reflexele lui, *homo-* și *omo-* (de notat, că *homeo-* nu e încă un reflex al lui ὁμο-, ci unul al lui ὁμοτο-, provenind din ὁμοιος “asemănător, similar”). Așa avem, pe de o parte, *homocentric, homocron, homomorf* ș.a., iar pe de altă parte, *omolog, omonim, omopolar* ș.a., ceea ce ne îndreptățește să dăm aceste *homo-* și *omo-* (nu și pe *homeo-*) în dicționar ca dublete. Ca reflexe ale

¹ În cazul lui *doamnă* – *damă* – *doamnă* – *dueña* facem excepție de la regulă, incluzându-l în serie și pe *doña*, care e de nesinestătător, pentru a prezenta un tablou cât mai complet, *doamnă* având și dublete complete de sine stătătoare (cf. *damă* și *dueña*), pe care *domn* nu le are.

gr. εὖ — “bine; bine(le)” avem în elementele vechiului fond *ev-*, pătruns în română în componența împrumuturilor neogrecești directe (ca *evghenie* sau *evlavie*) și a slavismelor de origine greacă bizantină (ca *evanghelie*), dar și *eu-*, component al neologismelor ca *euforie*, *euritmie*, *eutanisie* ș.a., de proveniență elină veche.

Cazul lui *a spune* — *a expune* e singurul în felul său, de aceea îl dăm nu ca *s-* — *ex-* care nu se mai întâlnește nicăieri, ci ca o pereche de cuvinte întregi. Nu dăm, însă, alte formații în *a -pune* (ca vechile *a prepune*, *a supune* sau recente *a compune*, *a dispune*, *a transpune* ș.a. ce n-au dublete etimologice complete în limba dată. Aici e vorba pur și simplu de unirea aceluiași *a pune* moștenit, cu diferite prefixe, vechi și noi.

Latinismului neologic *cvadru-*, acum substituit în majoritatea cazurilor prin *cvadri-*, ca în *cvadrienal*, *cvadrilateral*, *cvadrimotor* ș.a., câteodată îi este preferat echivalentul format din moștenitul *patru*, adică *patru-*, ca în *patruler* sau *patruped*, deci, aceste *cvadri-* (*cvadru-*) și *patru-* (nu și *patru* aparte) apar amândouă ca elemente de nesine stătătoare, pe care le dăm potrivit criteriului ales în dicționar. Conducându-ne de același criteriu, dăm ca dublete și elementele *în-/îm-* moștenite (ca în *a îndrepta*, *a împiedica*) și cele pătrunse cu neologismele împrumutate (ca în *a insufla*, *a importa*, *a imortaliza*).

În același fel procedam și cu sufixoidele și cu sufixele:

Cf. *-ciune* (ca în *plecăciune*, *stricăciune*, *turbăciune* ș.a.) — *-ț(iu)ne* (ca în *fricțiune*, *națiune*, dar și *explicație*, *radiație* ș.a.), primul sufix fiind o moștenire, iar al doilea un împrumut al lat. lit. *-tio* (gen. *-tionis*), lat. pop. *-tione*. Însă când se nimeresc dublete cu aceste reflexe ca niște cuvinte întregi, le dăm pe acestea aparte, ca *închinăciune* — *înclinație*. Tot așa se întâmplă cu sufixul participial *-at* (<lat. *-atus*) și cu *-eu* (<fr. *-é* <lat. *-atus*), în cazul căruia avem ca dublete și cuvinte întregi, cf. *suflat* și *sufleu*, *ratat* și *rateu*. Un caz asemănător de dublare sufixală e prezentat prin reflexele lat. lit. *-sio* (gen. *-sionis*), lat. pop. *-sione*, adică prin *-june* (ca în *repejune*) și *-ziune* (ca în *adeziune*); cf., mai departe, perechea *-ețe* (ca în *bătrânețe*, *frumusețe*, *tristețe* ș.a.) și *-iție* (ca în *calviție*), unde avem lat. *-ities* sau *-itia* (variante), respectiv, moștenit și împrumutat ca neologism. Cazul următor de același fel este: *-easă/-iasă* (ca în *împărăteasă*, *lăptăreasă*, *crăiasă* ș.a.) și *-esă* (ca în *contesă*, *prințesă*, *tipesă* ș.a.), reflexele moștenit și împrumutat ale lat. *-is(s)a*, *-essa* (de origine etruscă). La fel procedăm în cazul lui *-ință /-întă* (ca în *credință*, *ființă*, *sămânță* ș.a.) și *-ență* (ca în *eficiență*, *prudență*, *urgență* ș.a.) și, rar,

-ansă (ca în *atenansă*) cu cele trei reflexe ale lat. *-entia*, pătrunse în română pe cai diferite; și de data aceasta dăm cuvinte pline, ce conțin aceste reflexe, ca unități aparte, ca *putință* – *potență*. Încă un caz de același fel e prezentat prin cuplul *-mânt* (moștenit) – *-ment* (împrumut neologic), ca în *acoperământ*, *pământ*, *simțământ* ș.a. și *avertisment*, *experiment*, *tratament* ș.a.; și în acest caz dăm și perechile de cuvinte întregi *simțământ* – *sentiment*, *veșmânt* – *vestment*.

Un caz sui-generis în acest cadru prezintă raporturile de dublare etimologică dintre un element al flexiunii verbale moștenite și unul derivativ împrumutat. E vorba de elementul *-ez-* / *-eaz-*, obligatoriu la patru forme de prezent, indicativ și conjunctiv și la imperativ singular (ca în (*să*) *lucrez*, (*să*) *lucrezi*, *lucrează*, *să lucreze*) și absent la toate celelalte forme ale aceluiași verbe¹, deci, alomorf pozițional al lui zero (Ø). Prototipul lui este lat. *-iz-* al verbelor din *-izare*, împrumutat din verbele grecești în *-ίζειν*, ce-l conțineau pe *-ίζ-*. În epoca moderna, însă, în românește s-au format o mulțime de verbe neologice, sugerate de fr. *-iser*, it. *-izzare*, dar și de rus. *-узуповамъ*, germ. *-isieren*, engl. *-ize*, care îl conțin pe *-iz-* ca *a militariza* ș.a. Acest *-iz-*, pe lângă faptul că e un dublet al lui *-ez* / *-eaz-*, e posibil numai la verbele în care îl precedă nemijlocit în formele indicate mai sus (ca *militarizez* ș.a.), ceea ce dă, la aceste forme, o îmbinare foarte rară ca tipologie *-izez* / *-izeaz-* în care urmează nemijlocit unul după altul două dublete etimologice, unul derivativ (*-iz-*), iar altul submorfic (*-ez* / *-eaz-*) alomorf al lui zero (cf. *lucrez* – *lucrăm*, deci cu *-ez* / Ø).

Aceleași raporturi le fixăm în registru și atunci, când ele există nu numai între elementul moștenit și împrumutat din latină, ci și în alte cazuri. Astfel, dăm perechea de sufixe derivatoare, *-tor* (ca în *ajutător*, *lucrător*, *țesător* ș.a.) și rarul *-dor*, de aceeași origine (în ultima analiză tot latină), dar venit în cadrul împrumuturilor europene de proveniență spaniolă sau portugheză (cum sunt *comprador*, *pescador* sau *picador*, *toreador*, ultimele două fiind exotisme). La fel dăm și perechile de elemente împrumutate (deci, nici unul din ele nefiind moștenit), ca *-loghie* – *-logie*, amândouă din greacă, însă primul venit în cadrul unor împrumuturi neogrecești ale vechiului fond (ca *arhontologie*, *doxologie*, *polologie*), iar al doilea cu multiplele neologisme (ca *arheologie*, *biologie*, *fiziologie* ș.a.; despre variantele de tipul

¹ Deci, facem abstracție de cele câteva verbe, de tip cu totul neproductiv, la care acest element a intrat în componența radicalului secundar al verbului, ca *a bureza*, *a cuteza*, *a necheza*.

mitologie – *mitologie* vezi mai jos, p. 40). În același cadru suntem nevoiți să dăm și dubletele omonime (despre care special vezi p.45-46), ca *-od'* și *-od²*, deoarece același element a pătruns din greacă pe două căi: cea a împrumuturilor din vechiul fond (ca *sinod*) și cea neologică (ca *anod*, *catod*, *electrod*, *exod* ș.a.).

Câteodată dublarea și triplarea de acest fel o da pătrunderea, în română, pe diferite căi a unui turcism cf. *-hana* (ca în *cherhana*, *taraphana* ș.a.), *-hanea* (ca în *mehterhanea*) și *-enea* (ca în *cafenea*).

De la acest *cafenea*, care poate fi privit și ca având un radical întreg (*cafen-*) ajungem la acele cazuri rare, în care din reflexele aceleiași formant derivativ unul își păstrează calitatea de morfem, iar altul nu mai este separabil ca morfem aparte, fiind doar pur și simplu un fonocomplex. Așa dăm *-ină'* și *-ină²*, primul fiind doar o parte a radicalului *găin-* (din *găină*), nedecompozabil în prezent la nivel morfematic. În latină însă prototipul lui (*gallina*) era femininul lui *gallus* “cucoș”, format cu acest *-ina*. Nepăstrându-se însă *gallus* în dacoromanică, și cu transformarea fonetica *gallina* > *găină* (spre deosebire de it. *gallo* – *gallina*, sp. *gallo* – *gallina*, port. *galo* – *galinha*), român. *găină* s-a făcut cuvânt nemotivat, deci cu *-ină* nemaifiind aici sufix. Mai târziu însă, în limbă a pătruns sufixul *-ină*, separabil în puține împrumuturi neologice ca (*rege* >) *regină*, (*țar* >) *țarină*.¹ Raporturi analoage, dar în direcție inversă, găsim în cazul *-ime* – *-am*, cu *-ime* din lat. *-amen* (ca în *țărănime*, *muncitorime*, *mulțime* ș.a.) și *-am* din *salam* < it. *salame*, textual “murături”, cu *-ame* (productiv în italiană) din același *-amen* (cf. român. *aramă* < lat. *aeramen* “țalaș de arama”, care i-a dat și pe it. *rame* “aramă”, acest *-ame* fiind productiv în italiană, ca, de altfel, și în aromâna, cf. *armăname* “aromâni”, *celnicame* “stăpâni de turme”, *turcame* “turcime”).

Uneori înregistrăm aceleași raporturi dintre elementele împrumutate: d.e., în *zugrav*, venit prin slavonă din gr. ζωγράφος (calchiat prin rus. *живописец*) *-grav* (<-γράφος) nu mai este un morfem, pe când

¹ Altfel se prezintă situația în cazul parțial analog al elementelor *-inte* (moștenit), – *-ent* (împrumutat). Acest *-inte* nu mai este separabil singur în cazul lui *părinte* (căci, tema *păr-* cu acest sens în alte cuvinte nu există). Totuși (chiar dacă facem abstracție de oltenisul *plointe* “vreme ploioasă”), există *fierbinte*, în care *-inte* e separabil la nivel morfologic datorită lui *a fierbe*, iar *diriginte* este unul din elementele, odată numeroase, în *-inte*, restabilit în mod artificial (cf. *dependinte*, *prezinte*, *violinte* și multe altele de același fel), ulterior înlocuite prin formațiile respective în *-ent*. Deci, și în *părinte* elementul *-inte* se lasă separat ca morfem în mod rezidual.

aceiași -γράφος a dat reflexe într-o mulțime de neologisme de origine greacă (ca *geograf*) și grecolatină (ca în *oscilograf*) și alta (cf. *sapirograf*), în care -*graf* e ușor separabil ca morfem. Un caz invers (și mai rareori prezentat) avem în *grof* (din germ. *Graf*, prin ung. *grof*) și -*grav* din *burgrav*, *landgrav* și *margrav*, cu -*grav* ce nu se mai lasă separat clar ca morfem (ca și dubletul lui, -*lab* din *pârcălab* < ung. *porkoláb* “supraveghetor” < germ. *Burggraf* “burgrav”, aceste *pârcălab* și *burgrav* fiind, la rândul lor, dublete ca niște cuvinte întregi). Adică criteriul acceptat constă în aceea că dăm ca unități ale registrului și elementele de nivelul inferior celui morfematic cu condiția să fie dublete ale morfemelor. Recunoaștem, că acest punct de vedere, de altfel privind foarte puține unități, nu este unicul posibil, dar tindem să arătăm cât mai multe manifestări ale dublării etimologice.

În această serie de cazuri se încadrează și cel al lui -*lâc* — -*luc*- — -*lic*, dacă le avem în vedere pe -*luc*-, -*lic* ce nu mai sunt morfeme aparte, ci doar niște fonocomplexe, ca în *bucLuc* sau *birlic*. Totuși, în alte cazuri aceleași -*luc* și -*lâc* mai pot (ținându-se cont și de arhaisme) să fie percepute ca morfeme din cauza că există perechi de tipul *giumbuș* - *giumbușluc* sau *șiret* — *șiretlic*. Cf. și *geam* - *geamlâc*, acest -*lâc* fiind extins (cu conotație peiorativă) și asupra unor teme de proveniență neturcească, ca, d.e., *savant* — *savantlâc*. La origine, însă, avem alomorfe fonetice automate ale sufixului de abstracte turcesc -*lik*/ -*lik*/ -*luk*/ *lük*, ale căror reflexe nu sunt percepute în românește ca alomorfe.

În sfârșit, înregistrăm și rarele cazuri de paralelism dintre un prefixoid și un dublet al lui care nu mai este morfem, ca *săptă*- în *săptămână* (din lat. *septimana*, cu *septi*-, ca și în *Septimontium* “Șapte dealuri” pe care era situată Roma, *septigenarius* “septuagenar”, *septingenti* “șapte sute”, *septinuba* “de șapte ori măritată ș.a.) și *septe*- din *septenal*, *septenar*, *septenarie*, *septet* ș.a.

Respectându-se criteriul corespondenței univoce “cuvânt — cuvânt” și “parte de cuvânt — parte de cuvânt”, în dicționar nu se dau cazurile de corespondență de tipul “cuvânt — parte de cuvânt”, această parte fiind reprezentată printr-un prefixoid sau un sufixoid. Asemenea cazuri sunt destul de bine reprezentate în lexicul român, fiind vorba de perechi, în care cuvântul întreg ține de obicei (deși nu numai) de vechiul fond, iar prefixoidul sau sufixoidul e un element neologic derivativ. Așa sunt, din elementele de origine latină, d.e., *întâi* — *ante*- (ca în *antebraț*, *antecedent*, *a antepune*), *trei* — *tri*- (ca în *tricolor*, *trilingv*, *tripartit*), *zece* — *deci*- (ca în *decibel*, *decigram*, *decilitru*) sau de origine greacă:

drum – *-drom* (ca în *autodrom*, *motodrom*, *rachetodrom* ș.a.), *ison* – *izo-* (ca în *izoglosă*, *izomorf*, *izotop*), *pitic* – *-pited* (ca în *antropopitec*, *driopitec*, *parapitec*), *teacă* – *-tecă* (ca în *biblioteca*, *discotecă*, *ipotecă* ș.a., dar cf. și *-degă* din *bodegă*) ș.a.m.d. Totuși, când, d.e., *drum* se prefăce în *-drum*, nimerind în aceeași situație ca și *-drom* pe lângă același element antepus, dăm în dicționar amândouă elementele: *-drum* – *-drom*: *autodrum* – *autodrom*.

LIMITELE LEXICULUI PREZENTAT ÎN DICȚIONAR

Baza lexicului cuprins de registrul dicționarului o constituie fondul lexical al limbii române literare contemporane. Din alte sfere ale lexicului se dau puține cuvinte ale limbii vechi, ce prezintă interes evident pentru etimologie, cât și unele dialectisme și profesionalisme cu condiția să fie cunoscute, ca elemente ale fondului lexical pasiv, purtătorilor limbii literare. Nu se dau în dicționar acele dialectisme care, neavând nici un acces în limba literară, nu-s de loc cunoscute majorității purtătorilor limbii. D.e., pe lângă dubletele-variante *chit* și inv. *cfît*, amândouă provenind din lat. *quietus* “calm, împăcat”, nu-l dăm pe *cet* de aceeași origine (lit. *încet*), deoarece nu e cunoscut decât unei părți a băănătenilor. Tot așa procedăm cu dialectismul din Ardeal *mimbru* “organ”, dublet al lui *membru*. Aceeași e atitudinea noastră față de profesionalisme. Cf. în special cuvintele neasimilate foneticește în limbă, după cum se vede din însăși înfățișarea lor. D.e., termenul *battuta* “accent” și “măsură, tact” (din italiană) este un dublet complet al lui *bătută*, dar întrucât e ca și necunoscut în afara sferelor profesioniste (el lipsește și în DEX și în DELM), nu figurează în registrul de mai jos (tratare sprijinită de geminata *-tt-*, străină foneticii române, cât și de *-a* neaccentuat la feminin singular nehotărât, cu puține excepții străine și morfologiei aceleiași limbi). Tot aici cităm cazul termenului muzical *tutti*, deși e dublet complet al român. *toți*.

Se dau atât cuvinte întregi, cât și unele părți alcătuitoare ale lor (vezi mai sus). Printre cuvintele întregi date în registru se nimeresc câteodată derivate de la alte cuvinte ce se dau în același registru dacă, precum s-a mai spus, și între aceste derivate există relații de dublare etimologică completă. Astfel, în afară de *coroană* – *cunună*, le dăm și pe *a încununa* – *a încorona*, în afară de *a drege* – *a dirigui* (și *a*

dirija) le dăm și pe *dregător* — *dirigitor* și *director*. Câteodată în cadrul unei asemenea prezentări a cuvintelor din același cuib derivativ constatăm ceea ce putem numi derivare transmisă regulată, deoarece, d.e., între român. *a stima* și *stimabil* există exact aceleași raporturi de derivare, ca și între prototipurile lor italiene (*stimare* — *stimabile*), iar între *a estima* și *estimabil* găsim aceleași raporturi ca și între prototipurile lor lat. *aestimare* — *aestimabilis*, it. *estimare* — *estimabile*, fr. *estimer* — *estimable*. Un număr incomparabil mai mare de cazuri de derivare transmisă regulată există, d.e., între român. *-ent* — *-ență* și fr. *-ent* — *-ence* ș.a., situație de care, însă, nu ne ocupăm aici special, deoarece printre aceste perechi n-am găsit exemple de dublare etimologică.

Deci, dacă, în afară de o pereche de dublete primare, dăm și o pereche de derivate ale lor, o facem numai cu condiția derivării sigure sau cel puțin probabile, transmisă din limba-sursă. Astfel, în afară de perechea *cunună* — *coroană*, o dăm și pe *a încununa* — *a încorona*, din cauza că acest *a încorona* a putut fi sugerat de it. *incoronare*. Pe lângă *tânăr* — *tandru* le dăm și pe *tinerețe* — *tandrețe*, întrucât din franceză a fost împrumutat nu numai *tendre* (>*tandru*), ci și derivatul lui *tendresse*, redat în românește cu ajutorul sufixului de aceeași origine *-ețe* <lat. *-ities*, *-itia* (>fr. *-esse*, cu *tendresse* din fr. vechi *tendrece*). Tot așa procedăm și cu dubletele-variant: în afară de perechea *cârciumă* — *crășmă* le dăm și pe *cârciumar* — *crășmar*, întrucât și ultimele două cuvinte au putut fi împrumutate, ca derivate transmise, din aceeași sursă ca și primele două. Dar nu le dăm pe *cârciumăreasă* — *crășmăreasă*, *cârciumăresc* — *crășmăresc*, *a cârciumări* — *a crășmări*, *cârciumărie* — *crășmărie*, *cârciumăriță* — *crășmăriță*, care sunt formații proprii ale limbii romane, obiecte ale unui dicționar de derivate al ei (ca și *dregătoare* — *diriguitoare* — *directoare*, *încununare* — *încoronare* ș.a.).

În lipsa dublării (triplării) unui verb (prezentă, d.e., în *a auzi* — *a audia*, *a drege* — *a dirigu* — *a dirija*, *a pricepe* — *a percepe* ș.a.), dăm participiul verbului respectiv, deși nelexicalizat, odată ce ca dubletul lui apare doar un participiu. Astfel, precum s-a mai spus, în lipsa unui dublet al lui *a ascunde*, avem *abscons*, care dublează participiul lui, adică pe *ascuns*. Vechiul *a deșidera* “a dori” nu are în limbă nici el dublete ca verb, însă în neologismul *desiderat* avem un dublet al participiului lui, din care cauză dăm în registru perechea de participii *deșiderat* — *deziderat* (vezi și mai jos).

Odată ce e vorba de limba literară, cuprindem în dicționar și exotismele, adică cuvintele ce desemnează realii din viața popoarelor

străine, aceste cuvinte fiind bine cunoscute purtătorilor limbii române literare și prezentând destule cazuri de dublare etimologică completă. Cf., d.e., *masă* – *mesă*, *meșter* ș.a. – *mister*, *sextă* – *siestă* ș.a.

Dicționarul fiind destinat și celor ce studiază istoria limbii, în registru se includ și unele cuvinte vechi, nu numai arhaisme, ci și cele ce au ieșit complet din uz. Aceste cuvinte sunt marcate cu semnul † înaintea lor. Așa dăm, d.e., îmbinările † *deșiderat* – *desiderat*, † *a custa* – *a costa* – *a consta*, † *measer* (*meser*) – *mizer*, † *stur* – *stil*, † *vargură* – *virgină*, † *opu* (din expresia *opu iaste* “trebuie, e nevoie”) – *op* – *opus* – *operă* ș.a. Toate cuvintele însemnate prin † sunt traduse.

Nu se dau în dicționar (în afară de majoritatea variantelor despre care vezi mai jos), cuvintele din următoarele straturi:

profesionalismele necunoscute majorității vorbitorilor (despre acele dintre ele care nu au fost asimilate complet de limbă, ca *battuta* sau *tutti*, vezi mai sus);

dialectismele ce nu sunt cunoscute majorității purtătorilor limbii literare nici ca elemente ale fondului pasiv;

cuvintele obscene și poreclele jignitoare date diferitelor naționalități, cât și cuvinte din jargoane și argouri;

creațiile lexicale individuale ce apar ocazional în literatură, dar n-au devenit fapte de limbă (ca, d.e., *popul*, întrebuințat de unii scriitori ai sec. XIX, cuvânt ce ar putea să figureze în dicționar ca dubletul lui *popor*, dacă ar fi un cuvânt existent într-adevăr în limbă: tot așa, în zilele noastre, o poetă întrebuințează cuvântul *piit* ca sinonim ai lui *poet*, reflexul exact al aceluiași ποιητής din grecește, citit ca [*poetēs*] după modelul grec antic, latin și occidental, și ca [*pītīs*] după modelul bizantin și neogrec; credem că avem o influență a arhaismului rus *nuum*, dublet al lui *noəm*, dar existent odată ca fapt doar al limbii ruse.

Nu se dau în dicționar nici cuvintele etimologizarea cărora nu a ieșit din cadrul ipotezelor puțin plauzibile (dar de cele de etimologie complet necunoscută nici nu poate fi vorba). D.e., nu se dau ca dublete *crăciun* și *creație* (deși posibilitatea unei asemenea dublări nu e exclusă), întrucât sunt nu mai puțin convingătoare argumentele ce îl deduc pe *crăciun* dintr-un radical autohton care l-a dat pe alb. *kěrcu* (“buturugă, ciot”, pe urmă “buturugă în jurul căreia se dansa cu ocazia crăciunului” și, prin extenzie, “sărbătoarea crăciunului”). Tot așa, în lipsă de dovezi ale identității etimologice, nu dăm ca dublete *a întreba* – *a interoga*, *zer*, *zăr* – *ser* ș.a.

Câteodată, însă, se știe cu certitudine că un cuvânt este ceea ce am putea numi un “semidublet” al altuia, adică rezultat al contaminării etimonului lui cu un altul, de obicei apropiat ca formă. D.e., *gras* e continuarea lui *grassus* din latina târzie, acesta provenind din contaminarea dintre *crassus* și *grossus* (>român. *gros*), din care, însă, nici unul aparte nu a dat un dublet al lui *gras*. Recent, a fost presupusă originea latină a lui *codru* (alb. *kodër* dovedindu-se a fi, poate, un vechi latinism), prin urmare, s-ar putea admite relații de dublete cu *cadru*, dacă *codru* s-ar deduce din *quattuor* “patru” > *quadrus* “pătrat” ș.a. în mod de sine stătător. E vorba, însă, că aici ar fi intervenit contaminarea cu un alt cuvânt, probabil *quot* “cât” sau ceva asemănător. În mod analog, *cadou* nu poate fi socotit dublet al lui *capital*, deoarece, în franceză, *cadou* nu provine în mod direct din prov. *capdal* (<lat. *capitalis*), ci din contaminarea acestuia, în provensală, cu *capdel* (<lat. *capitellum* “căpșor” > “căpșor de coloană, capitel”). Cuvântul *coblizan* se prea poate că este o ramificare a lui *calpuzan*, dar și aici pare a fi survenit contaminarea cu un alt cuvânt, d.e., *cobilîță* în sensul “calul popii, libelulă” etc. În sfârșit, nici chiar relațiile dintre sufixele *-tor* și *-toriu* nu sunt îndeștate de clare, *-tor* putând să nu fie o continuare directă a lat. *-tor* (gen. *-toris*) > lat. pop. *-tore* (cf. it. *-tore*), ci o restructurare a reflexului lui fonetic *-toare*, păstrat în forma primară pentru genul feminin, totuși nu avem temeiuri destule pentru a da aceste *-tor* și *-toriu* în dicționar ca dublete.

Doar în câteva cazuri, în care identitatea etimologică, deși nedemonstrată, ni s-a părut probabilă sau posibilă, am dat respectivele perechi de cuvinte în dicționar, însoțind articolele cu mențiunea “prob.” sau “pos.”. Acesta e cazul lui *medalie* – *metal* sau a lui *flec* – *fleac*.

Într-o serie de cazuri, însă, neavând dovezi de identitate etimologică dintre cuvinte, am fost nevoiți să renunțăm la prezentarea lor ca dublete etimologice, contrar aparențelor, dar câteodată și contrar unor păreri ce au figurat și în literatură. Astfel, în registrul dicționarului nu figurează perechi ca *actor* – *autor*, *a apuca* – *a ocupa*, *bobletic* – *apoplectic*, *bora* – *bură*, *cazac* – *cazacă*, *cofă* – *cupă*, *comitet* – *comitat*, *conciliu* – *consiliu*, *dram* – *drahmă* – *dirham*, *hatman* – *ataman*, *măi* – *măre*, *mari*, *mixt* – *metis*, *obeală* – *ogheal*, *pătul* – *patibule*, *a plăcea* – *a pleda*, *a pune* – *a poza*, *vals* – *valț*, *voroadă* – *vorbă* (*a vorovi* – *a vorbi*) etc. Câteodată se lasă deduse din același etimon două cuvinte, nu și al treilea: d.e., *bocal* și *pocal*, însă nu și *pahar*, cum ar părea. Cf. și cazul *arvat* – *croat* – *cravată* pe care însă

nu l-am pus în legătură cu *sarmat*, deoarece vechea versiune a provenirii etnonimului *croat* (s.-c. *hrvat*) din *sarmat* nu a fost demonstrată. Câteodată avem cazuri destul de “perfide”: d.e., le dăm într-un cuib de articole pe *solid* – *soldă* – *soldo* și *sou* (citit [su]) ca având același etimon (<lat. *solidus*), dar nu-l dăm acolo pe *sold*, cu toată forma și semantica apropiată, întrucât acesta provine de la engl. *sold* “vândut” (participiul verbului *to sell* “a vinde”). O aparență înșelătoare este și cazul lui *a depăna* (<lat. **depannare*, din *pannus*) și *a depana* (<fr. *dépanner* din lat. *penna* sau *pinna*).

Potrivit criteriului adoptat, în dicționar nu se dau, tot contrar aparențelor, perechile de cuvinte chiar dacă au același etimon, dar se deosebesc prin elementele formative inițiale, a căror existență nu bate la ochi acum la prima vedere¹. D.e., *anunț* – *enunț*, *floare* – *floră*, *ghindă* – *glandă*, *mel* – *mior*, *mișel* – *mizer*, *morar* – *molar*, *stelar*¹ (*stel-* + *ar*) – *stelar*² (<lat. *stellaris*, it. *stellare*, fr. *stellaire*), *nutreț* – *nutriție*, *suspensie* – *suspans* ș.a. Dăm perechea *arnăut* – *arvanit*, dar nu dăm pe lângă ea *albanez*, deoarece, deși etimonul e același, sufixele *-it* (>tur. *-ut*) și *-ez* provin din limbi diferite.

În principiu, nu este exclus, că odată se va demonstra identitatea etimologică a unor perechi de cuvinte ce nu sunt tratate ca dublete în prezentul dicționar. Noi însă ne bazăm pe datele general acceptate pentru ziua de azi, pe care le prezentăm sub un anumit raport. Stabilirea de etimologii noi nu face parte din sarcinile dicționarului.

Cât privește numele proprii, acestea nu se dau în dicționar, dacă demonstrează dublarea etimologica între ele însele. D.e., nu dăm antroponime ca *Magdalena* – *Magdalena* – *Madlena*, *Mihai* – *Mihail*, *Nicoară* – *Neculae*, *Pavăl* – *Pavel* – *Paul*, *Zdrăilă* – *Israil*, *Israel*, dar nici părțile lor componente ca *Cetatea* (din *Cetatea Albă*) și *Civită*, *Città*, resp. din *Civitavecchia*, *Cittanova* ș.a. Nu dăm nici perechi de tipul *baltă* – *Balta*, *bălți* – *Bălți*, *chilie* – *Chilia*, *codru* – *Codru*, deoarece aici avem omonimie, nu dublare etimologică. Dimpotrivă, odată ce între nume proprii și cele apelative s-au stabilit relații de dublare, dăm asemenea perechi (de altfel, puține la număr) în dicționar. D.e., pe *Betleem* îl dăm într-o pereche cu *vicleim*, ca și îmbinările *cretă* (și variante) – *Creta*, *țară* – *Terra*, *portocal(ă)* –

¹ Din aceste considerații din perechile de denumiri ale lunilor le dăm pe *ianuarie* – *ghenar*, *februarie* – *faur*, *martie* – *mart*, *aprilie* – *prier*, nu și pe *august* – *gustar*, ultimul fiind format cu suf. *-ar* (<*-arius*).

Portugalia (în asemenea cazuri, dat fiind interesul ce prezintă, facem o ușoară deviere de la principiul identității etimologice complete: ea fiind aici cvasicompletă). Deși apelativele provin în aceste cazuri de la nume proprii, dăm cuvintele în ordinea în care au pătruns în limba dată, adică mai întâi elementele vechiului fond, iar pe urmă neologismele. Așa dăm și denumirile zilelor săptămânii (afară de *luni* – *lună* și *miercuri* – *mercur*): *marți* – *Marte*, *joi* – *Jupiter*, *vineri* – *Venus*. Cât privește dublarea de tipul *Să(n)medru* – *Sfântul Dumitru*, *Sânchetru* – *Sfântul Petru*, *Sântămărie* – *Sfânta Marie*, nu le dăm în ciuda paralelismului *sfânt* – *sân(t)*, deși s-a exprimat și în literatura filologică despre *sânt*-, *sân*-, *sâm*- ș.a. părerea superficială cum că acestea ar fi abrevieri de la *sfânt*, *sfântă*. În realitate primele sunt elemente moștenite din latină, pe când cele de-a doua sunt niște împrumuturi din slavă. Asemănarea fonosemantică dintre unele și altele este întâmplătoare, între (*sacer*>*sancire*>) *sanctus*, pe de o parte, și *свѣтъ*, neexistând legătură etimologică (aceasta, chiar dacă ar exista aici, n-ar fi oglindită în dicționar din cauza relevată mai jos).

Într-un caz asemănător, pe *etaj* l-a dat fr. *étage*, continuare a fr. vechi *estage* și moștenire a lat. târz. *staticum* „loc de trai“ ș.a., deci asemănarea externă cu gr. *στατικός* bate la ochi. Totuși, după sensul acestuia („cel ce oprește“) se vede că *staticum* nu este un împrumut al lui, ci că avem aici doar dublete radicale și acelea de nivel indoeuropean, deci care nu fac parte din obiectul nostru.

LIMITELE FANOSINGENIEI ȘI ALE POSTAPOFONIEI LATINE

În ceea ce privește limita de adâncime a lexicului ales pentru dicționar, aceasta se bazează pe criteriul fenomenului numit *fanosingenie*. Prin acest termen înțelegem acel grad de înrudire dintre limbi care e evident (deci, nu cere dovezi) pentru lingviști și, în cazul contactelor interglotice, e observată și de către vorbitorii de rând, pentru care limbile „se aseamănă“, dar câteodată sunt întrucâtva, mai mult sau mai puțin, reciproc inteligibile. Acesta este cazul raporturilor reciproce ale limbilor romanice între ele, ale limbilor slave între ele, ale celor germanice între ele ș.a.m.d. Fanosingeniei i se opune *criptosingenia*, adică acea înrudire dintre limbi, care necesită demonstrare științifică,

adică nu “stă la suprafață”, deci, nu e percepută de către vorbitorii de rând, pentru care, în cazul contactelor interglotice, limbile respective “nu se aseamănă”. E cazul aceluiași familii de limbi (romanice, slave, germanice ș.a.), luate însă nu fiecare aparte, ci împreună. Pentru a demonstra înrudirea dintre limbile de acest grad de distanță genealogică a fost nevoie de eforturile savanților. Se înțelege că nici pentru vorbitorii de rând o limbă romanică “nu se aseamănă” cu o limbă slavă, cu una germanică etc.

Adică, în lucrarea de față urmărim unitatea etimologică doar a acelor cuvinte, al căror cuvânt de plecare se găsește fie în latină, fie în germanică ș.a. În cazul a două familii de limbi din cele implicate (latină și greacă) orice etimon-sursă a cuvintelor românești provine doar dintr-o singură limbă, fiecare din cele două reprezentând toată familia respectivă. E vorba de latină (căci elemente italice nelatine, dacă n-au fost împrumutate de latină, n-au lăsat urme în românește) și de greacă (de care e reprezentată toată familia ei, diferențierea neieșind acolo din cadrul dialectelor). Adică pentru familia de limbi fanosingene italică și pentru greacă ca sursa a dubletelor din limba română nu figurează în fiecare caz decât o singură limbă atestată (latina sau greaca). În cazul elementelor de origine slavă comună sau germanică comună nu avem o limbă sursă a dubletelor românești atestată, deoarece nici slava comună, nici germanica comună n-au fost limbi scrise. Atunci, aducând, d.e. *sfat*, din slavonă, și *soviet*, din rusă, sau *halbă*, din germană, și *half*, din engleză, vom apela la o sursă (respectiv slavă comună sau germanică comună) doar reconstruită, dacă aceasta există. În toate aceste cazuri, precum s-a mai apus, rămânem în limitele unei limbi sau ale unei familii de limbi fanosingene, deci, nu cuprindem dubletele de nivel indoeuropean, spre a nu devia de la sarcina primului dicționar de dublete etimologice ale limbii române.

Ca exemple de dublete de provenire latină pot fi aduse multiplele perechi (triimi ș.a.) de cuvinte, de cele mai dese ori de această origine, invocate de acum cu diferite prilejuri mai sus. Câteodată apare, însă, posibilitatea de a completa o asemenea pereche prin încă un cuvânt, reflexul aceluiași etimon indoeuropean. Bunăoară, dubletelor *rigă* (din gr. *ρήγας*, acesta din lat. *rex*, gen. *regis*) și *rege* (de aceeași origine latină ori din it. vechi *rege*), pe care le dăm în dicționar, deoarece sunt amândouă, în ultima analiză, de origine latină, li se alătură exotismul *rajah*, pătruns prin fr. *raja(h)*, și, mai departe, prin port. *rajá* din

hindi (*raja*), în care e de origine sancrită (*râjâ*), reprezentând același etimon indoeuropean ca și lat. *rex* (gen. *regis*). Însă, respectând criteriul ales (limitele unei familii de limbi fanosingene) nu-l dăm pe *rajah* în dicționar. Alt exemplu de acest fel: în cadrul indoeuropean, *punci* este un dublet al lui *cinci*, deoarece prototipul englez *punch* provine și el din hindi (*panci*), resp. din sanscrită (*pancia*) și înseamnă la origine “cinci”, adică “cinci ingrediente ai băuturii denotate”. Dar, într-un dicționar de tipul celui prezent nu dăm perechea *cinci* – *punci*, deoarece prototipul comun al dubletelor (cel indoeuropean) se găsește în afara unei familii de limbi fanosingene. Din aceeași cauză nu se dau în dicționar elementele derivate de origine latină și greacă provenind din același prototip indoeuropean: d.e., *bi-* și *di-*, *cvadri-* și *tetra-*, *cvint-* și *pent-*, *sex-* și *hexa-*, *sept-* și *hepta-*, *hebdo-*, *deci-* (sau *zec-*) și *deca-*, *cent-* și *hecto* ș.a.m.d. Se întâmplă că elementele respective sună, în românește, chiar la fel, ca , d.e., *tri-*, fie de origine latină (ca în *tricolor* sau *tripartit*), fie de origine greacă (că în *tripod* sau *triptic*); cf. același lucru cu *oct-* în *octavă*, *octogenar*, pe de o parte, și *octopod*, *octosilabic*, pe de alta. Cf., mai departe, *vin-* (din *vinicol* ș.a.) și *eno-* (din *enologic* ș.a.), *ped-* (din *pedicură* ș.a.) și *pod-* (din *podagră* ș.a.), *semi-* (din *semiluna* ș.a.) și *emi-* (din *emisferă* ș.a.) sau *hemi-* (din *hemiciclu* ș.a.). La fel procedăm și cu sufixele, în ciuda aparențelor câteodată foarte puternice, ale identității etimologice: astfel, precum am mai spus, nu se dau în dicționar ca dublete *muntean* și *montan*, ca și *cetățean* și *citadin*, și aceea din cauza că *-ean* e un împrumut vechi din slava, pecând *-an* e un neologism de origine latină (cf. *montanus*), iar *-in*, în cazul dat de origine italiană (cf. *cittadino*), adică, nu avem aici relații de fanosingenie. Ce e drept, cazurile de identitate etimologică criptosingenă reală sau aparentă sunt puține într-un dicționar de dublete etimologice complete. Dacă ar fi vorba de dubletele radicale (vezi mai sus) numărul cazurilor de criptosingenie ar crește brusc. Aducem câteva exemple, doar cu titlu de orientare generală. Astfel, dacă am da și dublete (triplete etc.) radicale, ne-am ciocni cu cazuri de criptosingenie de nivel indoeuropean, cum sunt, d.e.: *punte* (cuvânt moștenit) – *răspântie* (împrumut vechi slav) – *pontic* (împrumut neologic de origine greacă) și *sputnic* (împrumut recent rus), în care doar *răspântie* și *sputnic* se deduc din prototipul slav (prezentat prin două reflexe diacronice și diatopice), celelalte două fiind identice între ele și cu cele slave doar în plan indoeuropean. Cf., mai departe, *a vedea* (moștenit) –

viziune (împrumut neologic din latină), dar și *vedenie* (împrumut vechi din slavă) și *idilă*, dar și *idol* (din grecește), toate acestea reflectând același etimon indoeuropean cu sensul de “a vedea”. Un alt caz de reflectare indoeuropeană e a *îngrădi*, a *dezgrădi* (din slavă) și *gard* (dintr-o sursă neslavă, comună cu alb. *gardh*). Trebuie semnalat că uneori aparențele fanosingeniei sunt destul de puternice, ceea ce totuși nu înseamnă existența ei. Cf., d.e., *zeu*, *-zeu* (moștenit) – *de-* (ca în *deism*, *deist*, a *deifica*), împrumut din lat. (*deus*), dar și *teo-* (ca în *teolog*, *teosofie* etc.), de origine grecească; *nume* (moștenit) – a *nomina* (împrumutat din aceeași sursă), dar și *-nim* (ca în *omonim*, *sinonim*, *toponim* etc.); *dinte* (moștenit) – *dental*, *dentist* (împrumutat din aceeași sursă de unde e moștenit *dinte* sau din italiană) – *dantură* (cu radicalul împrumutat din franceză), dar și *odont-* (ca în *odontoatrie*, *odontologie* etc.), de origine grecească; *patrie* (împrumutat din latină sau romanica apuseană), dar *patriot*, acesta, ca și *eupatrid*, un grecism; *frate* (moștenit) – *fratern*, *fratricid* (latinisme livrești), dar și *fratrie* (din grecește) ș.a.m.d.

Relații de dublare etimologică completă în cadru indoeuropean există, ce e curios, și între unele perechi de cuvinte, aduse în corpul prezentului dicționar: cf. *crâng* – *crug*, de origine slavă, și *rang* – *ring*^{1,2,3}, de origine germanică (vezi sub voci). Însă, respectând criteriul adoptat, deși e vorba de unul și același etimon indoeuropean, nu unim *crâng* – *crug* și *rang* – *ring*^{1,2,3} în același cuib de articole, deoarece prototipul lor comun se găsește în afara familiilor de limbi acum fanosingene între ele.

În cazuri foarte rare, dublarea etimologică în cadrul indoeuropean e manifestată chiar de sinonime românești: cf. *porumb* (cf. sensul lui primar de “pasăre”), cuvânt moștenit din latină, și *hulub*, cuvânt împrumutat din ucraineană. Însă, oricât ar fi de curios cazul, potrivit criteriului ales, nu-l dăm în registrul dicționarului.

Tot cu titlu de orientare generală în problema dublării etimologice se dau și majoritatea exemplelor ce urmează mai jos, ele vizând deasemenea un eventual dicționar de dublete (resp. multiplete) etimologice doar parțiale (radicale). Totuși, ca să explicăm lipsa, în dicționarul de față, a dubletelor prezentate prin perechile de cuvinte ca *inapt* – *inept* sau *bianual* – *bienal*, ori a morfocomplexelor ca *-fact* – *-fect* (cf. *artefact*, *stupefact* și *infect*, *perfect* ș.a.), *-facție* – *-fecție* (cf. *putrefacție*, *satisfacție* și *infecție*, *perfectie*), relevăm următoarele (operăm cu niște fapte demult și bine cunoscute):

După cum se știe, latina, chiar în perioada scrisă a istoriei sale, a evoluat foarte intens, textele arhaice ale ei (sec. VI-IV î.n.) devenind de neînțeles pentru purtătorii latinei clasice (sec. I î.n. – sec. I-II ale e. n.), fără pregătire lingvistică specială.

Acestea date fiind, în cazul nostru prezintă doar un interes secundar aceea, ce radicali deveniseră dublete sau alte multiple în însăși latină, până la perioada ei clasică. Asemenea dublete sunt obiectul unui dicționar de tip analog al limbii latine, dicționarul de față, însă, trebuie nu să-și asume sarcina lui, ci să releve cât mai bine specificul cazurilor de dublare etimologică din limba dată, grosul acestora constituind elementele care au devenit dublete reciproce după formarea latinei clasice. Acest lucru e relevant în special de cazurile în care legătura dintre reflexele românești ale unui etimon latin în formele lui nonapofonice și apofonice e destul de transparentă. Cf. cel puțin exemple ca *barbă* (<*barba*) – *imberb* (<*imberbis*); *a ședea* (<*sedere*) – *prezidiu* (<*praesidium* <*prasidere* “a ședea în față”); *an* (<*annus*) – *-enal* (ca în *bienal* <*ennalis*, ca în *biennalis* <*biennis*)¹; *a atinge* (<*attingere*) – *intangibil* (<lat. târz. *intangibilis* <*tangere* “a atinge”); *a cere* (<*quaerere*) – *a cuceri* (<*conquerire* “a căuta prinprejur”) ș.a.m.d. Însă cine ar adopta acest principiu, adică ar lua ca bază identitatea sincronică a formei pre- și postapofonice a etimonului latin ca radical, ar fi nevoit să respecte același criteriu peste tot, ceea ce i-ar impune tratarea în același fel și a multor altor cazuri, în care legăturile dintre radicale nu-s tot așa de transparente nici pentru cei ce știu latina în forma ei clasică. Astfel, aplicându-se consecvent criteriul în discuție, ar trebui să se dea ca dublete, d.e., *a face* (<*facere*) și *a -fică* (<*-ficere*) din diferite verbe, acest *-ficere* fiind la origine varianta apofonică a lui *facere* în cuvinte ca *perficere* “a face, a pregăti” s. a. În baza aceluiași criteriu s-ar aduce ca dublete *fapt* și *-fect* din *infect*, *perfect* ș.a. (<*-fectus* <*factus*), deci, și cuvinte ca *infecție*, *perfectie*, dar și *coeficient* (din *co* + *efficiens*, participiu activ al lui *efficere* “a face, a fabrica” < *ex* + *facere*), ca *eficace* (<*efficax*, derivat al aceluiași *efficere*) ș.a.m.d., până la *op*, *opus*, *operă*, vechiul *opu* (*iaste*) și *oficiu*, acesta provenind de la *officium* “funcție” ș. a., din mai vechiul *opificium* “pregătire, confecționare”, cu *-ficiu*, legat și el de *facere*. La fel ar trebui să se procedeze cu *a avea* (<*habere*) și reflexele lui apofonice (*-hibere*), ca *prohibiție* (<*prohibitio* <*prohibere* “a reține”

¹ Când sensul principal al cuvântului latin e identic cu cel al cuvântului românesc raportat la el, ometem de regulă traducerea.

<pro + habere), tot așa cu *inhibiție* ș. a. Cf. și *a cânta, cânt* (resp. <*cantare, cantus*) și *accent* (<*accentus* <*ad* + *cantus*; *a începe* (<*incipere* <*în* + *capere*) și *a captiva* (<*captivare* “a captura” <*captare* “a prinde” <*captus* “prins”, participiul primarului *capere* “a lua, a prinde”). Se înțelege, că am mai putea să cităm o mulțime de alte cazuri reprezentând dublete etimologice pentru etapele timpurii ale istoriei limbii latine, dar care au încetat de a fi percepute ca elemente omorizice până la perioada clasică. Un factor foarte important în această evoluție îl reprezintă dezvoltarea și pe urmă încetarea apofoniei. Aceasta, precum se știe, a acționat intens în sec. IV-III î.e.n., încetând mai pe urmă. Dacă în aceste secole prefixarea lui *habere* dădea derivate apofonice ca *prohibere, inhibere* (vezi mai sus), mai târziu a apărut derivatul *posthabere* “a da puțină importanță, a neglija” în care apofonia nu mai are loc. Cf. aceleași raporturi între *dare* “a da”, pe de o parte și *perdere* “a pierde”, *addere* “a adăuga”, *reddere* “a întoarce, a restitui”, *condere* “a întemeia”, pe de alta, dar și apariția ulterioară a lui *circumdare* “a pune în jur”, fără apofonie. Aceleași raporturi găsim în *facere* “a face” – *inficere* “a contamina”, *conficere* “a face, a confecționa”, *perficere* “a face, a pregăti”, spre deosebire de mai tardivul *satisfacere* “a satisface” ș. a. m. d.

Dar și în afara apofoniei în latina preclasică au avut loc procese intense, generând între altele și apariția de dublete: cf., d. e., dubletele complete *duellum* “luptă între doi, duel” (<*duo* “doi”), evoluat ulterior și în *bellum* “război”, fără ca *duellum*, cu sensul lui primar să dispară. Această dedublare fiind, însă, încheiată până la perioada clasică a latinei, n-am da nici chiar în dicționarul de dublete radicale îmbinarea *duel* – *belicos, belicist, beligerant, antebelic, interbelic, postbelic* ș. a. (spre deosebire de cazurile în care relațiile derivate erau clare în perioada latină clasică, dar au dispărut în cursul evoluției latino-

¹ Precum s-a observat, apofonia înseamnă formarea unui cuvânt din altul prin aplicarea concomitentă și a unui element antepus și a schimbării vocalei tonice a cuvântului derivator. Adică, cele în aparență două procedee nu există aparte, constituind de fapt un singur procedeu mai complicat: d. e., din *facere* nu se formează nici **confacere* (în care caz am avea prefix), nici **ficere* aparte (în care caz am avea un fel de umlaut). Există doar *con...* *a* → *i* împreună, un formant complicat, dar unic sui-generis, pe care l-am putea denumi “apofonofix” (deci, tot un morfem discontinuu, ca și confixul, dar, spre deosebire de acesta, străin limbii române, deci în mare măsură specific latinei; cf., totuși fapte ca germ. *Holz* “lemn” – *Gehölz* “pădurice” etc.).

romanice: cf. *collocare* < **conlocare*, din *locus* (relații de tipul român. *a cutremura* – *tremur*) și reflexele lor respective a *culca* și *loc*, între care nu mai există relații derivate).

Aceste considerații, ieșind din cadrul minimului necesar (adică vizând dubletele etimologice atât complete, cât și parțiale), ne explică, în cazul dat, de ce nu dăm nici dubletele complete *bianual* – *bienal*, *inapt* – *inept* și, eventual, ceva asemănător.

DUBLETE ȘI VARIANTE

În principiu, lexicologia distinge dubletele (resp. multipletele) etimologice ale unui cuvânt, pe de o parte, și variantele lui (fonetice, morfologice, derivate ș.a.), din care cauză un dicționar de dublete nu trebuie să se ocupe special de variante. Criteriul de bază este în cazul dat acela că dubletele nonvariante au denotate diferite, pe când variantele unui cuvânt denotă unul și același lucru. Totuși, în problema dacă aceasta privește tot cuvântul ca un semantem ori numai sememul lui principal, încă nu s-a ajuns la o părere unanimă. Dar și în cazurile identității depline ca semanteme dintre două cuvinte identice ca etimologie până acum nu au fost propuse criterii absolut sigure, în baza cărora am putea spune dacă avem în față două variante sau nu. E vorba de cuvintele pătrunse în limba dată pe diferite căi: cf. perechi ca *aghiotant* (împrumut din rusă, pătruns prin limba populară) și *adjutant* (venit din germană prin limba scrisă literară) ori *stingător* (format din elemente moștenite) și *extinctor* (împrumut latino-roman). În toate cazurile despre care există asemenea îndoieli dăm perechile respective în dicționar, socotind un eventual surplus de informație ca fiind preferabil unei insuficiențe a ei. Spre această soluție ne înclină faptul că există și alte perechi de cuvinte pătrunse în limba dată pe diferite căi, dar sinonime, de una și aceeași etimologie îndepărtată, și care, totuși, nu întotdeauna sunt privite ca variante. E vorba de perechi ca *alfabet* – *alfavit*, *aprilie* – *prier*, *pocal* – *bocal*, *intersanjabil* – *interschimbabil*, *buric* – *ombilic*, *chitară* – *ghitară*, *cimitir* – *țintirim*, *jneapan* – *ienupăr*, *plâmân* – *pulmon* etc. Pentru asemenea perechi de cuvinte ni se pare rațional să introducem noțiunea de variante etimologice. Adică afară de cele fonetice, morfologice, derivate și dialectale, există și variante etimologice, dintre care unele perechi sunt percepute ușor de către vorbitori

ca variante (d. e., *chitară* – *ghitară* ș.a.), despre altele însă vorbitorul nu are o asemenea părere intuitivă (cf. *aprilie* – *prier*).

Bazat pe principiul indicat, prezentul dicționar nu are de aface, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, cu variantele cuvintelor, cu excepția puținelor situații în care variantele au etimologie apropiată diferită, deci prezintă interes pentru cercetarea etimologică a limbii date. Pentru a releva aceasta teză exemplificăm mai jos principalele cazuri ale varierii lexicale în românește, doar o mică parte a căreia a fost inclusă în registrul dicționarului.

Astfel, nu sunt examinate variantele ce oglindesc particularitățile dialectale și care au găsit, totuși acces în limba literară în diferite epoci și pe diferite părți ale ariei ei. Printre acestea se găsesc, în primul rând, variantele fonetice regulate, cuprinzând atât un număr mare de cuvinte (ca *stea* – *ste*, *a vedea* – *a vede*, *abia* – *abie*) ș.a., și formele nelexicografice ale cuvintelor, ca imperfectele *vedea* – *vede*, *trecea* – *trece*, *dormea* – *dorme* ș.a.), cât și un număr mai redus al lor (cum sunt *câine* – *câne*, *mâine* – *mâne*, *pâine* – *pâne* ori, invers, *a rămâne* – *a rămâine*). Nu dăm nici acele variante fonetice de origine dialectală ce nu se lasă cuprinse de o regulă strictă, d.e., *aleu* – *văleu*, *antereu* – *anteriu*, *arestant* – *ariștant*, *arcuna* – *arvonă*, *bolovan* – *bolohan*, *cocoș* – *cucoș*, *gutui* – *gutâi*, *a intra* – *a întra*, *înalt* – *nalt* – *nant*, *măcieș* – *mușuieș*, *mincinos* – *minciunos*, *a (se) plimba* – *a (se) primbla*, *a rupe* – *a rumpe*, *scatulcă* – *scatolcă* – *scatoalcă*, *seară* – *sară*, *sulfină* – *sulcină*, *a umbla* – *a îmbla* și multe altele. Nu dăm nici variantele din fondul vechi ce se deosebesc doar prin lipsa – prezența lui *s-* mobil facultativ, ca în *a coborî* – *a scoborî*, *a cufunda* – *a scufunda*, fie această deosebire privativă însoțită și de alți factori, ca în *zdrențe* – *trențe* – *stremțe* ș.a. (ce e drept, cu excepția cazurilor de inechivalență denotativă, ca în *dragon* – *zdrahon*). Nu se dau nici variantele stilistice formate prin lipsa – prezența lui *d-* facultativ, foarte frecvent în unele specii folclorice (îndeosebi în balade), dar în limba literară formând puține perechi ca *alb* – *dalb*, *a auri* – *a dauri*. Nu se dau nici variantele morfologice, cum sunt cele condiționate de oscilațiile în gen ca (d.e., *grup* – *grupă*, *minut* – *minută*, *program* – *programă*, *tort* – *tortă* ș.a.), nici cele derivate la origine, cum sunt, d.e., rarele cazuri de tipul lui *miel* – *mior* (respectiv din *agnellus* și **agnelliolus*, însă mai degrabă nu direct, ci extras din *mioară* <*agnelliola*), dar nici multiplele perechi în *-ie* – *-iune* (ca *agresie* –

agresiune, atenție — atențiune, revizie — reviziune ș.a.) și nici cele reprezentând oscilațiile *-cu-* — *-cv-* (ca în înv. *scvămă, scvamos, a descvama* — mod. *scuamă, scuamos, a descuama*). Sau invers *-gu-* — *-gv-* (ca în inv. *linguist, linguistică* — mod. *lingvist, lingvistică*). Dintre perechile în *-ie* — *-iune* unele s-au putut forma, după analogie cu altele de acum existente, pe teren propriu, totuși, la origine, oscilația se datorește căilor de pătrundere diferite ale acestor neologisme în limba română: variantele cu *-iune* imită limbile apusene (în primul rând italiana, cf. acolo respectiv *-sione, -ssione, -zione*), dar și cuvintele vechiului fond sfârșite în moștenitele *-june, -șune, -ciune* (cum sunt respectiv *răpejune, pășune, stricăciune* ș.a.), cele cu *-ie* însă se datoresc influenței limbii ruse, prin care în română a venit un mare strat de europenisme lexicale. (Se înțelege însă că, potrivit celor spuse mai sus, înseși perechile de sufixe de tipul *-june* — *-ziune, -șune* — *-stiune* și *-ciune* — *-țiune*, care nu formează variante, ci cuvinte de sine stătătoare, se dau în dicționar).

În acest punct ne ciocnim cu faptul, că variantele se datoresc nu numai divergențelor locale sau diacronice din limba dată, ci și provenirii lor din limbi diferite sau dintr-o limbă străină în diferite forme ale ei uneori cu ulterioara trecere prin filierele diferitelor altor limbi. În asemenea situații în dicționar se evită prezentarea cazurilor puțin informative, cum sunt multiplele cazuri standard, și se dau puținele cazuri nonstandard vizând situații rare, informative pentru etimologie.

O situație standard, deci o mulțime de corespondențe descrietibile prin puține reguli bine cunoscute, e reprezentată prin două canale ale influenței grecești asupra limbii române, influență ce a generat varierea de tipul următor:

După cum se știe, în perioada anterioară stabilirii normelor limbii moderne, în românește au pătruns, direct sau prin mijlocirea slavă, o mulțime de cuvinte grecești cu fonetism bizantino-neogrec și fără adaptare conștientă la o parte a schimbărilor fonetice ce individualizaseră odată limba română din latină. Aceasta adaptare însă a început a se face mai târziu (sec. XIX) după pilda limbilor romanice occidentale, cu cuvintele marelui strat neologic de împrumuturi latine și grecești vechi, aceste ultime fiind prezentate și ele ca trecute parțial prin schimbările fonetice individualizatoare pentru română. Întrucât o parte a grecismelor din cele doua straturi coincide, avem cuvinte pătrunse din greacă în română de doua ori: prima dată din greaca bizantină sau

din neogreacă (prin slavă sau direct), fără adaptare neologică, și a doua oară, prin limbile apusene, din greaca veche, în forma latinizată și occidentalizată conștient. De aceea avem perechi (dăm mai întâi varianta ce provine din bizantină sau din neogreacă) ca *alfavită* – *alfabet*, *apoplaxie* – *apoplexie*, *aschit* – *ascet*, *chirilic* – *cirilic*, *gheografie* – *geografie*, *himie* – *chimie*, *iconomie* – *economie* (ca și *a iconomisi* – *a economisi*), *schiptru* – *sceptru*, *sintax* – *sintaxă*, *varvar* – *barbar*, *vavilonean* – *babilonean* ș.a. Câteodată se ajunge la trei variante, ca în cazul lui *dimon* (din vechiul fond) – *demon*, dar și *daimon* (neologisme). Se înțelege că, d.e., *chirilic* sau *dimon* nu sunt tot așa de învechite ca, bunăoară, *gheografie* sau *iconomie*, dar nici relațiile de tipul *dimon* – *demon* – *daimon* nu ies cu siguranță din cadrul dublării echidenotative, din care cauză putem să le dăm ca variante. Situația se schimbă în alte cazuri rare, în care între cele două reflexe etimologic identice ale aceluiași cuvânt grecesc, cel vechi și cel neologic, există nonidentitate denotativă: cf., d.e., *evghenie* “noblețe” și *eugenie* “teoria ameliorării speciei umane prin metode genetice”, sau *grămătic* “scrib la cancelarie (pe vremuri)” și *gramatic* “gramatician, gramatist”, sau *șimă*, *schimă* “înfățișare; grimasă; gest; îmbrăcăminte” ș.a – *știmă* “duh rău (sens, ce e drept, prezent și la *șimă*, *schimă*) – *schemă* “model grafic sau scris (a ceva)”.

În genere, tratând grecismele din cele două straturi ar fi cel mai simplu să nu dăm deloc variantele bizantino-neogrecești înlocuite prin cele greco-latine occidentale. Așa și procedăm în cazurile banale (standard), ca *gheografie* – *geografie* și asem., ușor de identificat pentru oricine ca variantă învechită și una modernă, dar dăm acelea dintre asemenea cuvinte, în care un vorbitor de rând nu îndată identifica variante ale aceluiași cuvânt. De aceea dăm perechi ca *aschit* – *ascet* sau *schiptru* – *sceptru* (din afara grecismelor cf., d. e., *a probăului* – *a priblui* sau *a uvili* – *a ugili*).

Cu mult mai târziu decât influența grecească asupra românei s-a început cea latină, împrumuturile din această ultimă pătrunzând mai întâi cu fonetismul pe care îl aveau în ungară, germană și limbile slave. Așa a fost până la însușirea, în română, a experienței din practica îmbogățirii limbilor romanice apusene prin latinisme, inclusiv prin greco-latinisme, introduse pe calea scrisului. În acest fel vechiul fonetism al grecismelor române, bazat pe pronunțarea bizantino-neogreacă, a fost substituit prin cel neologic modern. De aceea și în sfera latinismelor

avem multe cazuri de variere, ca, d. e., *partițipiu* – *participiu*, *relighie* – *religie*, *soțietate* – *societate* ș.a.m.d., variere din afara limbii literare de azi și care deci nu trebuie oglindită într-un dicționar de dublete. De dată mai târzie este varierea de tipul *-ent* – *-inte*: la începutul secolului douăzeci în forma multor latino-romanisme s-a imitat artificial evoluția sufixului participial activ latin (păstrată în român. *fierbinte* și *părinte*), în texte figurând o mulțime de cuvinte ca *diverginte*, *excelinte*, *prezinte* ș.a. înlocuite ulterior respectiv prin *divergent*, *excelent*, *prezent* ș.a., rămânând în uz abia unele, ca *diriginte* sau *președinte*, acesta având dubletul *prezident*. În ce privește însă forma moștenită (dar recent și imitată) *-ință* (*-ânță*) și cea împrumutată *-ență*, deși avem și cu ea multe cazuri de deosebire bruscă dintre demodat și stilistic neutru (ca, d.e., în *diferință* – *diferență*), totuși raporturile generale dintre *-ință* și *-ență* sunt mai des decât în cazul *-inte* – *-ent*, de altă natură: cf. neologismele, la fel de neutrale ca, d.e., *conferință*, *conștiință*, *cunoștință* (stare susținută de o mulțime de elemente ale vechiului fond în *-ință*, ca *bunăvoință*, *prisosință*, *știință* ș.a.), dar și *apartenență*, *competență*, *urgență* ș.a. Totuși, printre multiplele exemple de variere dintre demodat și neutru (ca *decadință* – *decadență* sau, invers, *sentență* – *sentință*) se nimeresc și rarele cazuri de dublare nonvariativă, cum sunt reflexele latinului *consequentia* și ale urmașelor lui apusene moderne: pe de o parte, *consecință* “urmare, efect”, și pe de alta, *consecvență* “atitudine consecventă”. Se întâmplă însă că între două variante ale latinismului nu s-a stabilit încă deosebire stilistică, ca, d.e., în *minim* – *minimum*, dar și *minim* – *minimal*, *maxim* – *maximal*, sau *gerundiu* – *gerunziu* ș.a., ceea ce iar nu ține de sfera dublării etimologice care ne interesează.

Se dau, însă, în corpul dicționarului rarele variante de origine internă când o evoluție fonetică intensă (d.e., o metateză) schimbă înfățișarea uneia din variante într-atâta, încât aceasta nu mai e percepută de către vorbitorii de rând ca o variantă în raport cu cealaltă: cf. *tăvălug* (variantă originală, de la *a tăvăli*) – *vălătuc* (variantă metatetică). E vorba, însă, numai de variante divergente, deci cele ce au un prototip comun, condiție indispensabilă a dublării etimologice. Prin urmare, variantele convergente (caz rar, dar informativ sub raport lingvistic) nu se dau în dicționar, ele neavând prototip comun. Astfel, *a se stăru* e perceput acum ca o variantă mai puțin recomandabilă a lui *a se strădu*. Deosebirea fonetică e aici cam de același grad ca și între *a se primbla* și *a se plimba*, ultima fiind o

haplogologie a lui *a primbla*, mai apropiat ca fonetică de prototipul latin *perambulare*. Totuși, *a se stăru*i și *a se strădu*i nu au, în ciuda aparentei, un prototip comun: ele provin, respectiv, din slav. старати се (cf. rus. стараться) și страдати (cf. rus. страдать). La fel, *locaș* și *lăcaș* par a fi, dar nu sunt, dublete, deoarece primul e descomponibil în *loc* (<lat. *locus*) și *-aș*, iar al doilea e împrumutat din ungară (*lakás* “locuință”), deși acesta a stimulat apariția lui *locaș*.

Se înțelege, când fostele variante au evoluat, în limba dată, până a avea denotate diferite, nu mai avem variante, ci ceea ce am calificat mai sus ca endodublete fie formate de la un etimon moștenit (ca *a înșela* – *a înșeua*), fie de la un împrumut vechi (ca *tolbă* – *torbă*), fie de la unul nou (ca *portofoliu* – *portfel*), fie de la un element onomatopeic (ca *țărădiac* – *țuruia*).

Câteodată se întâmplă că bifurcarea cuvântului (adică evoluția lui în două cuvinte diferite prin comutarea fiecărui sens cu o formă specifică) are loc din cauza accentului. În acest fel apar cupluri de tipul lui *copîl* – *côpil*, *mîjloc* – *mîjlóc* sau *profesór* – *profésor*. Aceste cupluri le dăm ca dublete independent de aceea dacă diferențierea prin accent a avut loc în limba-sursă sau în limba receptoare a cuvintelor. Însă în cazurile în care oscilațiile în accentuare nu duc la comutarea de acest tip nu dăm cuplurile respective în dicționar, fiind vorba doar de variante fonetice neregulate ce nu se lasă cuprinse de o regulă strictă (ca în *aleu* – *văleu* ș.a.m.d., vezi mai sus). E cazul variantelor de tipul *áripă* – *aripă*, *bólnav* – *bolnáv*, *dúșman* – *dušmán*, *épocă* – *epócă*, *pricină* – *pricină* ș.a.

În orice caz, limita netă dintre dublete și variante (în special la cuvintele polisemantice), fiind uneori obiectiv imposibil de trasat univoc, în cazul unei posibilități cât de mici de a se interpreta diferite cuvinte ca dublete, le dăm în dicționar în această calitate, preferind redundanța de informație unei pierderi a ei: cf. mai sus despre *știmă* și *shimă*, *schimă*; tot așa procedăm cu *trâmbă* și *trombă* (în cadrul unui cuib de cvintuplete), deși amândouă au sememul “vârtej înalt (de apă, aer, zăpadă etc.)”.

Deci, în afară de endodublete se dau în dicționar și exodubletele-varianta, după cum s-a spus, nonstandard, adică cele ce demonstrează că diferite sui-generis de pătrundere a etimonului respectiv în limba română, fiecare caz prezentând interes individual pentru etimologie. Dăm mai jos câteva exemple tipice.

Astfel, am mai vorbit de dubletele, diferite ca denotare, provenind din lat. *magister* (*măestru* – *meșter* – *maestru* – *magistru* – *mister*),

menționând, totuși, și existența lui *maistru* ca sinonim al lui *meșter*, care este un ungurism (<ung. *mester*), iar în ungară un germanism (<germ. *Meister*), pe când *maistru* provine din *Meister* direct. Un caz asemănător, însă fără element moștenit, e prezentat de perechea *ulei* (împrumut vechi dintr-o limbă slavă, cf. slavon. **олѣи**, și *oloi* (împrumut mai recent din ung. *olaj*). Cf., mai departe, *monedă*, împrumut cu amprentă venețiană, venit în românește în forma neogrecului **μονέδα**, dar și *monetă*, de origine italiană toscană, în ea păstrându-se forma originalului latin. Cuvântul *chitară* din it. *chitarra*, pe lângă faptul că are dubletul *cetera*, cu variantele lui învechite *ceateră*, *cetără*, dar și mai cunoscutul *țiteră*, apare și sub forma lui *ghitară*, venit din rus. *zumapa* sau din fr. *guitare*. În asemenea cazuri dăm cuibul după schema: *chitară* – *ghitară*, *țiteră* – *ceteră*. Ceva mai simplu e cazul lui *harpă* (<fr. *harpe*) – *harfă* (<germ. *Harfe*), din vechiul germanic *harpa*. Un exemplu mai recent e *seif*, după citirea corectă a engl. *safe* “sigur” – *safeu*, după citirea incorectă a aceluiași cuvânt. La fel procedăm cu denumirile unor popoare: cf. *arvanit* (din gr. Ἀρβανίτης, variantă a lui Ἀλβανίτης, cf. și Ἀλβανός) – *arnăut* (din varianta învechită turcească *Arnaut*, acum *Arnavut*, existând și varianta *ArnavIt*, cea mai apropiată de gr. Ἀρβανίτης); forma *albanez*, conținând -ez, n-o dăm în dicționar. Cf. mai departe *franțuz* (<rus. *француз*) și *francez* (<it. *francese*). O tratare asemănătoare merită și acele denumiri ale lunilor ce au păstrat, pe lângă forma modernă, și pe cea populară, dacă e de aceeași etimologie îndepărtată (ca *ianuarie* – *ghenar*, *februarie* – *faur*, *martie* – *mart* și *aprilie* – *prier*)¹.

În afară de aceasta, granița dintre variante și nonvariante nu este, precum s-a mai spus, definitiv stabilită. În genere, e acceptat criteriul potrivit căruia cuvintele cu același înțeles și de aceeași origine, dar cu forme ușor deosebite una de alta, fără ca să eclipseze comunitatea lor în ochii vorbitorilor, sunt variante. De această definiție sunt acoperite și perechile de tipul *stingător* (creat în limba dată) și *extinctor* (împrumutat

¹ În cazul *undrea* – *îndrea* – *andrea* ca “decembrie” și ca “ac de împletit”, în afară de faptul că forme diferite nu s-au comutat aici definitiv cu sensuri diferite (fiind vorba, deci, de variante polisemantice, deși cuvântul ca “decembrie” se lasă dedus din numele sfântului Andrei), totuși originea cuvântului ca “ac de împletit” nu a putut fi dedusă cu siguranță din același cuvânt ca și “decembrie”. Se prea poate că avem aici polisemie convergentă. De aceea, potrivit celor spuse, nu dăm *undrea* – *andrea* ca dublete.

din latină după pilda francezei și a italienei). A nu da asemenea cazuri în dicționarul de tipul celui prezent ar însemna o sărăcire a lui. Uneori, însă, deși păstrându-se identitatea semantică, deosebirile fonetice, datorite trecerii prin mai multe filiere, sunt atât de mari, încât vorbitorul de rând nu poate spune dacă e vorba de ceva ce a fost odată același cuvânt (cf. *pesmet* și *posmag*). Câte odată sursa împrumutului nu e foarte îndepărtată și nu implică multe filiere, însă din cauza greutății de pronunțare pentru purtătorii limbii receptoare, pătrunde în ea în forme atât de diferite, încât par a fi venit din diferite limbi (cf. *crâșmă* și *cârciumă*).

În ce privește semantica, cuvintele ca semanteme sunt câteodată variante în unele sensuri (sememe) ale lor, dar sunt nonvariante în alte sensuri. De exemplu, sunt echidenotative (deci, variante) *scorpie* și *scorpion* doar în sensul lui “insectă veninoasă”, pe când numai *scorpie* înseamnă și “balauroaică” și “femeie rea, vicleana”, iar numai *scorpion* se referă și la o constelație. Din toate acestea se desprinde că un eventual surplus de informație dat despre dubletele-variante (sigure sau eventuale) este preferabil unei insuficiențe a ei într-un dicționar de dublete etimologice.

De aceeași tratare ca și alte variante, se bucură variantele legate, adică existente doar în componența frazeologismelor. E vorba de cazuri rare ca *handra* – *vandra* (din *a umbla handra* – sau *vandra*), variere interesantă prin aceea că *handra* a venit în ultima analiză din germană, prin ungară, iar *vandra*, tot de acolo, însă prin polonă și ucraineană.

În cazurile în care unul dintre dublete are o variantă (dialectală, arhaică sau veche atestată) mai puțin bazodistantă (adică mai puțin deosebită de prototip), decât forma literară, varianta respectivă se dă pe lângă această ultimă în paranteză. Astfel, în perechea de endodublete *a păgâni* – *a pângări* pe lângă ultimul se dă în paranteză paralela “dial. *a pângăni*”, apărută odată din varianta nazalizată, dar încă nerotacizată **pângân* a lui *păgân* <lat. *paganus*. Cf. și cazurile exodubletelor ca *anină* (dial. *arină*) – *arenă* sau *jneapăn* (dial. *jneapăr*) – *ienupăr*; cf. și *drept* (vechiul *derept*, *dirept*) – *direct*. Alte variante (vechi, arhaice și dialectale) nu se dau în cazurile indicate. Tot așa se dau în interiorul articolelor forme vechi ale cuvintelor din alte limbi, dacă ele ajută să urmărim mai bine legăturile dintre dublete (cf. fr. vechi *estat* pentru *état* “stat” ș.a.).

Pe lângă cuvântul-titlu considerat ca o variantă a celui alt cuvânt-titlu din același cuib se dă în paranteză mențiunea “var.” În cazuri mai rare, când una dintre variantele-titlu este în mod evident învechită, se dă tot așa mențiunea “înv.”.

DUBLETE OMONIME ȘI SEMIOMONIME

Într-un număr de cazuri se constată faptul că două presupuse dublete au exact aceeași formă. Având ele și denotate diferite (altfel n-ar fi vorba de posibile dublete), acestora câteodată le sunt proprii și seme comune. Din această cauză nu întotdeauna e ușor de spus, dacă, d.e., în *strat* avem un singur cuvânt cu sememele însemnând și “fâșie de pământ (semănat cu legume sau flori)” și redând sensurile neologice impuse lui sub influența limbilor apusene, ori, dimpotrivă, dacă avem aici două cuvinte omonime diferite. Ceva asemănător pare a fi de față în *stat* ca “înălțime (a corpului)”, dar și în alte sensuri. Cf. și *fugă* ca “actul de a fugi” și ca “un fel de operă muzicală” și altele. În astfel de cazuri ne conducem de indicațiile ultimelor dicționare explicative. Astfel, *strat* fiind dat în ele ca un singur cuvânt polisemantic, deși acest fapt ar mai putea fi și contestat, nu dam în dicționar *strat*¹ – *strat*². În schimb, d.e., *fugă*¹ – *fugă*², *pas*¹ – *pas*², *stat*¹ – *stat*² figurează mai jos ca dublete. Pe lângă fiecare dublet-omonim se dă și indicația semantică, spre a putea fi deosebit de celălalt dublet.

Dublete-omonime, s-ar părea la prima vedere, avem și în cuvintele derivate de tipul următor: cf. *stelar* “purtător de stea (la sărbători populare)”, format pe teren propriu din *stel-* (ca în *stele*) și *-ar* (ca în *rotar*) – *stelar* “astral”, împrumut latino-roman (cf. lat. *stellaris*, it. *stellare*, fr. *stellaire*). Însă, în ciuda aparențelor, în asemenea perechi nu există identitate etimologică deplină, deoarece vechiul *stelar* e format cu *-ar* (pop. *-ari*) din lat. *-arius* (cf. corespondențe depline ca lat. *lactarius* – român. *lăptar*), pe când în lat. *stellaris* avem *-aris* (iar în romanismele citate avem reflexele acestui ultim).

De dublete-omonime țin deasemenea (potrivit celor spuse mai sus) elementele formative că *poli*⁻¹ și *poli*⁻² ori *proto*⁻¹ și *proto*⁻². Astfel, cu primul *strat* al grecismelor au venit *policandru*, *polieleu*, *poliloghie* (schimbat pe urmă în mai curentul *polologhie*) ș.a., iar cu cel de-al doilea *strat* al lor au venit multe neologisme ca *poligeneză*, *polifonie*,

polimorfism ș.a.m.d., amândouă dubletele-omonime având la bază gr. πολυ- “mult(i)-” Cf. și, pe de o parte, *protoiereu*, *protopop*, *protosinghel* din fondul vechi și, pe de alta, neologismele *protobulgar*, *protoplasma*, *prototip* ș.a., toate cu reflexul grecescului πρῶτος “prim, întâi”, venit pe diferite căi.

În cazuri foarte rare avem identitatea prefixului însoțită de dublarea etimologică a radicalului: cf. perechea *interschimbabil* – *interșanjabil* (aici facem abstracție de -s- <-ex- din **excambiare*, -s- ce a coincis cu s- mobile) cu radicalele în forma a două reflexe a celtismului latin *cambiare*.

Tot în cazuri foarte rare avem dublete-semiomonime, adică cuvinte ce nu se deosebesc formal în forma lexicografică și în multe alte forme, dar, totuși, în unele forme se deosebesc: cf. a *turna*, cu prezentul *torn*, *torni*, *toarnă* ș.a. (d.e., în a *turna apă*) – a *turna* cu prezentul *turnez*, *turnezi*, *turnează* ș.a. (d.e., în a *turna un film*). În primul caz avem un verb moștenit, în cel de-al doilea un împrumut din franceză. În mod asemănător tratăm cazurile de tipul lui *cap* (*capete*, *capi* și *capuri*), *pas* (*pași* și *pasuri*), *stat* (*staturi* și *state*).

OBSERVAȚII PRIVIND PREZENTAREA MATERIALULUI

Corpul dicționarului se compune din cuiburi de articole, fiecare cuib constând cel puțin din două, iar în cazuri mai rare din trei, patru, cinci și mai multe articole, consacrate fiecare unui cuvânt-titlu (mai rar unui formant derivativ) de aceeași etimologie ca și alte cuvinte-titluri ale articolelor din cuibul dat.

Ordinea alfabetică este cea a cuvintelor-titlu ale primelor articole din fiecare cuib. În interiorul cuiburilor ordinea urmăririi articolelor nu este cea alfabetică (vezi mai jos).

Cuvintele (resp. părțile lor) examinate ca dublete se dau în caractere grase minuscule în partea stângă a paginii, în coloană verticală,

indicându-se pe lângă fiecare din ele provenirea și cuprinzându-se toate articolele cuibului printr-o acoladă situată în partea dreaptă a paginii, acolada urmată de indicarea sursei finale a dubletelor, dată cu litere grase mari. D.e.:

des	Moșt. din lat.: <i>densus</i> .	} LAT. DENSUS
dens	Împr. lat.-rom.: lat. <i>densus</i> , împr. de it.(<i>denso</i>) moșt. de fr. (<i>dense</i>).	

La fel se procedează cu tripletele, cvadrupelele, cvintupletele, sextupletele și, eventual, în situații mai complicate.

În unele cazuri o pereche de dublete face parte din diferite serii mai lungi de multiplete, fiecare reprezentând o altă clasă de cuvinte (“parte de vorbire”). În asemenea cazuri se dau cuiburi diferite, coincidând ca forma doar parțial și dându-se indicații semantice spre a se evita confuziile. D.e.:

drept	(“rectiliniu”, vechiul <i>dirept</i>). Moșt. din lat.: <i>directus</i> .	} LAT. DIRECTUS
dres	(“îndreptat; reparat”). Format din <i>drept</i> prin analogie cu perfectul simplu <i>dresei</i> ș.a.	
direct	(“nemijlocit”). Împr. europ. de orig. lat.: <i>directus</i> , împr. de fr. (<i>direct</i>), germ. și ung. (<i>direkt</i>).	

Și mai departe:

drept	(vechiul <i>derept</i> , <i>dirept</i> ; “capacitate juridică, justiție”) Subst. lui <i>drept</i> ca part. după modelul rom. com.	} LAT. DIRECTUS
dres	(înv. “leac”, <i>dresuri</i> “farduri”; “condimente”). Subst. lui <i>dres</i> ca part.	
drit	(înv. “drept” în sens juridic). Împr. din it. (<i>d(i)ritto</i>), unde e moșt. din lat.: <i>directus</i> .	

O condiție indispensabilă a prezentării tuturor cazurilor examinate este, după cum se vede din exemple, deductibilitatea tuturor elementelor-

titlu ale unui cuib, deși pe căi diferite, numaidecât din unul și același prototip (care se și dă în dreapta acoladei), deoarece fără această condiție nu există dublete. Prin aceeași sursă înțelegem și situația în care cuvântul examinat provine ori dintr-un cuvânt-prototip întreg, ori din părțile lui componente moștenite aparte, excluzându-se orice altă posibilitate: e tipul lui *cumpărător* (dubletul lui *comprador*), fie moștenit ca lat. *comparator* întreg, fie compus din părțile lui moștenite și ele, *a cumpăra* și *-tor*. Mai admitem una și aceeași sursă în rarele cazuri de sinonimie-omorizie (adică de relații derivative) între cuvintele-prototipuri: e cazul lat. *fulgere* și *fulgurare*, de la care provin român. *a fulgera* și *a fulgura*.

În dreapta acoladei se indică cea mai îndepărtată limbă-sursă scrisă a cuvântului examinat. Astfel, pentru cuvintele de origine latină nu aducem prototipuri indoeuropene, ceea ce concordă cu principiul fanosingeniei, ales pentru prezentul dicționar. Tot în conformitate cu același principiu, indicăm, când e cazul, cuvântul împrumutat de latină dintr-o sursă scrisă, care e de cele mai dese ori greaca, iar câteodată ebraica, resp. feniciană (limbi strâns înrudite, privite de obicei ca două dialecte ale limbii canaane). În unele cazuri rare putem indica și prototipurile ipotetice slave comune și germanice comune, ceea ce însă nu întotdeauna permite o referință la o formă reconstruită. Uneori astfel de referiri la surse îndepărtate se limitează la simpla menționare a limbii surse (cum e o limbă celtică sau etruscă). Ca regulă generală, în dreapta acoladei se indică corespondențe etimologice complete (deci, nu radicale) ale cuvintelor-titlu, chiar dacă în limba sursă ele sunt derivate. Rarele excepții sunt acele cazuri în care e nevoie să arătăm sursa mai îndepărtată scrisă a cuvântului, iar în ea găsim doar o corespondență radicală, nu completă, a lui. În asemenea situații procedăm ca în cazul perechii *pateu* – *paștet*, indicând ca sursă nu numai lat. *pastata*, ci și *pasta* și prototipul lui grecesc *πάστη*. Tot așa, pentru perechea *burghez* – *burju* îl dăm în dreapta acoladei pe lat. târz. *burgensis*, arătând că e un derivat al lat. târz. *burgus*, iar acesta e reflexul germanicului **burgs* “cetate”. Cuvintele derivatoare din însăși sursa dată le indicăm în dreapta acoladei doar atunci când 1) prototipul nu e atestat (cum e lat. **basto*, gen. *bastonis*, derivat din *bastum*, pe care îl și dăm din această cauză – vezi cuibul *baston* – *bâton*) și 2) prototipul provine dintr-un nume propriu (cum e Πάξμος pentru gr. παξιμάδι, prototipul lui *pesmet* și *posmag*).

În rarele cazuri în care între cuvintele-titlu din registru și cuvântul-sursă dat în dreapta acoladei nu există identitate ca între cuvintele aceleiași clase (“parte de vorbire”) cum sunt, d.e., *must de ai* și *mujdei* sau *domnia ta* – *dumneata*, *mata* elementul-sursă se introduce prin prepoziția “din”, cf. român. *snoavă*, care e substantiv, dar provine din slavonul *изноба*, care e adverb, sau *handra* (component legat al frazeologismului *a umbla handra*), care provine din germ. *wandern* (verb la infinitiv).

Abrevierile aplicate (inclusiv cele ale glotonimelor) se dau într-o listă specială. Deocamdată explicăm că “moșt.” înseamnă “moștenit”, “moștenire”, “împr.” – “împrumut”, “subst.” – “substantivare”, “înv.” – “învechit”.

În ce privește sursele împrumuturilor, acestea, în cazul influenței moderne pe calea scrisului, venind concomitent din câteva limbi, în special din fondul lexical comun al acestora, influența lor este în mare măsură colectivă, în multe cazuri neputându-se stabili, care anume este limba-sursă concretă a împrumutului. De aceea deseori operăm cu indicații mai abstracte ca “împr. lat.-rom” adică “împrumut latino-roman”, acesta putând să fi venit pe calea scrisului atât din latină, cât și dintr-o limbă romanică occidentală, de cele mai dese ori din franceză sau, mai rar, din italiană, neputând însă amprenta concretă a vreuneia din ele (când asemenea amprente sunt, se constată univoc, d.e., “împr. din fr.” sau “împr. din it.”). Când, într-o situație parțial analoagă, sursa nemijlocită a latinismului a putut s-o constituie nu numai limbile romanice, ci și altele (germana, rusa ș.a.), se spune “împr. europ.”, adică “împrumut european”. În schimb, când prototipul căutat există numai în limbile romanice (fiind deci posterior latinei) se constată “împr. rom.-occ.”. La fel se procedează și cu elementele de origine elină (greacă antică), trecute prin filiera latină și, ulterior, cea romanică, resp. cea europeană în genere.

Calificând cuvântul drept un împrumut european, aducem de regulă câte o singură sursă romanică, de obicei cea franceză (ceea ce n-o exclude pe cea italiană), cea germană și cea rusă.

Și aici iar atragem atenția asupra următorului factor. Nimeni nu se îndoiește că, d.e., și *tandru* și *șef* sunt în românește franțuzisme. Totuși, situația lor în cadrul acestui statut este întrucâtva diferită. De franțuzisme sigure putem vorbi doar cu condiția amprente fonetice franceze, proprie și lui *tandru*, și lui *șef* (deci, nu ca la *direct*, care,

deși a putut veni și din franceză, nu poartă nici o indicație materială a anume acestui fapt). Pe *șef* îl găsim și în diferite alte limbi (o parte din ele avându-l și pe *direct*, într-o ortografie sau alta), limbi ce au influențat și ele româna. Pe *tandru*, însă, cu aceasta amprentă franceză nu-l găsim în alte limbi. De aceea facem deosebire între acele franțuzisme împrumutul cărora a putut fi sugerat și de alte limbi (germana, rusa), cum e *șef*, și acele ce au fost împrumutate de română din franceză în mod independent, cum e *tandru*. Aceste ultime le numim “împrumuturi din franceză”, iar pe cele de tipul lui *șef* “împrumuturi europene de origine franceză”. Se înțelege că o limită netă între cele două situații e imposibil de trasat, și, vorbind de un element de origine franceză, admitem posibilitatea că de multe ori tocmai franceza însăși a și stimulat împrumutul lui. Totuși, nu putem ignora existența, pe de o parte, a unui strat de franțuzisme intereuropene și, pe de alta, a celor individuale române.

La fel se întâmplă cu alte împrumuturi ce provin din limbile europene cu cea mai puternică influență asupra altora (latină, italiană ș.a.). D.e., multiplii termini muzicali de origine italiană sunt atât de răspândite în terminologia muzicală internațională, încât uneori a vorbi de împrumuturi directe din italiană ar fi tot atât de hazardat, ca și admitând împrumuturi directe, în românește, d.e., din norvegiană (din cauza că avem cuvântul *slalom*), finlandeză (cf. *saună*), afrikaans (cf. *apartheid*) sau limbile polineziene (cf. *tabu*). De aceea și dăm, d.e., ca dubletul lui *tremur*, pe *tremolo* ca un element de origine italiană, nu împrumut român din ea (cum sunt, d.e., *citadin*, *a respinge*, *stradă* etc.). Existența cazurilor asemănătoare în câte o altă limbă nu schimbă situația: cf. port. *citadino*, tot un împrumut direct din italiană, nu un italianism internaționalizat (cum e de exemplu, port. *isolar* – român. *a izola* ș. a.).

Nu odată constatăm intersecții ale sferelor de influențe examinate, atât mai largi, cât și mai restrânse, în raporturile dintre dublete concrete. D.e., din cauzele relevate mai sus, *a regla* e identificat ca element de origine franceză, iar *a regula* ca unul de origine latină. Tot așa se prezintă respectiv *loial* și *legal* (pe când *leal* a fost luat direct din italiană). Cuvântul *rever* e împrumut francez, iar dubletul lui *revers* e împrumut de origine latină, *a ordona* e împrumut francez, iar *a ordina* e unul latino-italian etc. La rândul său, cazurile ca *separat* – *separeu* sau *varietate* – *varieteu* ne ajută să distingem împrumuturile de origine latină de cele de origine franceză cu același etimon.

Clasând elementele lexicului la împrumuturi de origine europeană, nu ne ocupăm, totuși, de înșirarea tuturor limbilor în care e reprezentat etimonul dat, ci relevăm doar pe acelea, din care el a putut pătrunde în limba romană: d.e., în cazul latinismului *direct* (dubletul lui *drept* și *dres*), indicăm, ca pe cele mai probabile verigi transmițătoare, pe fr. *direct*, germ. și ung. *direkt*. Până și engl. *direct* pare aici puțin relevant, ca să nu vorbim, d.e., de oland. *direct* sau sued. *direkt* ș.a.m.d.

ORDINEA PREZENTĂRII UNUI CUIB DE ARTICOLE

Primul se da în cuib elementul apărut mai înainte în românește, indiferent pe ce căi. Deci, elementele moștenite precedă, în cadrul cuibului, împrumuturile neologice. Când o asemenea distincție cronologică e practic imposibil de făcut, cuvintele-titlu se dau în ordine alfabetică. O altă abatere de la ordinea cronologică e aceea că elementele mai apropiate ca structură se dau unul după altul nemijlocit, după ele urmând alt element: d.e., *biserică* – *bazilică* – *vasilicale*, acest ultim (deși modernizat mai târziu ca *bazilicale*) fiind mai vechi în limbă decât *bazilică*.

În dicționar se evită insistent tradiționala calificare cu toptanul a neologismelor de origine greco-latină ca împrumuturi franceze (deși franceza a fost de cele mai dese ori acea limbă, care a sugerat împrumutul acestor neologisme de română din fondul interromanic sau intereuropean), calificându-se ca galicisme neîndoielnice doar acele elemente ce poartă amprenta evidentă a fonetismului francez (cf. mai sus până și despre *revers* și *rever* ș.a.)

În ce privește indicarea sursei inițiale a elementelor din registru se respectă următoarele reguli:

Dacă toate dubletele (resp. multipletele) provin dintr-o limbă, ca sursa inițială se indică aceasta, chiar în cazurile în care e cunoscută și sursa atestată mai îndepărtată (numită după aceea), în felul următor:

oara	Moşt. din lat. (<i>hora</i>), unde e împr. din gr.: ὥρα	} LAT. HORA <GR. ΩΡΑ
oră	Împr. lat.-rom.: lat. <i>hora</i> , moşt. de it. (<i>ora</i>) şi fr. (<i>heure</i>), din gr.: ὥρα.	

Ori, într-un caz mai complicat:

palavă	Împr. din tur. (<i>palavra</i>), unde e împr. din sp. (<i>palabra</i>) sau sef. (<i>palavra</i>), moşt. din lat. (<i>parabola</i> < <i>parabole</i> “comparaţie; alegorie; parabolă”), în care e împr. din gr.: παραβολή.	} LAT. PARABOLA < PARABOLE <GR. ΠΑΡΑΒΟΛΗ
parabolă	Împr. europ. (fr. <i>parabole</i> , germ. <i>Parabel</i> , rus. <i>парабола</i>), venit prin lat. <i>parabole</i> , <i>parabola</i> din gr.: παραβολή.	
parolă	Împr. europ. (fr. <i>parole</i> “cuvânt”, it. <i>parola</i> “cuvânt”, împr. de germ. (<i>Parole</i>) şi rusă (<i>пароль</i>)), venit prin lat. (pop. <i>paraula</i> <lit. <i>parabola</i> < <i>parabole</i>) din gr.: παραβολή.	

Aceasta e situaţia mai multor elemente ale lexicului cult european, pătruns în limbile respective în ultima analiză din greacă, dar prin mijlocirea latinei, a cărei amprentă o poartă.

Se întâmplă, însă, că un greco-latinism venit în română ca element neologic intereuropean e dublat de un element venit din greacă nemijlocit sau prin filiera slavă, însă fără mijlocirea latină. În aceste cazuri ca sursă comună e indicată numai cea greacă. D.e.:

carte	Moşt. din lat. (<i>charta</i> “foaie, scrisoare”, refăcut prin analogie cu <i>parte</i> ş.a.), unde e împr. gr.: χάρτης	} GR. ΧΑΡΤΗΣ
hartă	Împr. din neogr. (χάρτης), unde e reîmpr. din lat. (<i>charta</i>), în care e împr. din gr.: χάρτης.	
cartă	Împr. europ. (fr. <i>charte</i> , it. <i>carta</i> , germ. <i>Charta</i> , rus. <i>хартия</i>), venit prin lat. (<i>charta</i>) din gr.: χάρτης.	

Precum vedem din ultima serie de exemple, elementul *hartă* nu admite, spre deosebire de *carte*, constatarea pătrunderii din latină, ceea ce și impune apelarea directă la greacă.

Un exemplu pentru o altă sursă scrisă antelatină atestată:

sâmbătă	Moșt. din lat. (pop. <i>*sambata</i> <lit. <i>sabbata</i>), unde e împr. din gr. (σάββατον), în care e împr. din ebr.: שבת.	LAT. SABBATA <GR. ΣΑΒΒΑΤΟΝ <EBR. שבת
sabat	Împr. europ. (fr. <i>sabbat</i> , germ. <i>Sabbat</i>), venit prin lat. (<i>sabbata</i>) și gr. (σάββατον) din ebr.: שבת.	

Foarte rar se întâmplă că amândouă dubletele provin dintr-o limbă prin alta, mai apropiată în timp și spațiu, însă în aceasta erau cuvinte diferite. Într-un asemenea caz indicăm ca sursa comună a celor două dublete numai ultima sursă cunoscută. E cazul perechii *Palestina* – *filistin*. Amândouă cuvintele provin din ebraică prin greacă, însă în greacă prototipul primului e Παλαιστίνη, iar al celui de-al doilea Φυλιστεΐμ, adică dublete etimologice în însăși greacă, reflexe ale ebraicului פלשתיים “filistenii”, al cărui sens e alterat în gr. Παλαιστίνη, dar păstrat în Φυλιστεΐμ. În acest caz dam, ca prototipul comun al celor două dublete, numai cuvântul ebraic.

În caz dacă limba-sursă antelatină se știe, însă e slab atestată, nefiind documentat nici prototipul dat concret, indicarea sursei se limitează doar la menționarea limbii sau a familiei de limbi. D.e.:

interșanjabil	Împr. din fr. (<i>interchangeable</i>), format acolo de la <i>changer</i> “a schimba”, moșt. din lat.: <i>cambiare</i> , împr. din celtică.	LAT. INTER+ CAMBIARE DE ORIG. CELTICĂ
interschimbabil (var.)	Format după modelul fr. <i>interchangeable</i> de la <i>a schimba</i> , moșt. din lat. pop.: <i>*excambiare</i> , de la <i>cambiare</i> , împr. din celtică.	

În cazuri foarte rare nu avem un prototip comun atestat al amânduror dubletelor, din care cauză indicăm doar strălimba respectivă. D.e.:

half	Împr. din engl.: <i>half</i> inițial “jumătate”.	} ETIMON GERMANIC COMUN
halbă	Împr. din germ.: <i>Halbe</i> inițial “jumătate”.	

Denumirile de limbi (glotonimele) se vor da, peste tot unde aceasta nu duce la nedumeriri, în formă abreviată. Această formă a glotonimelor e obligatorie nemijlocit înainte de cuvintele (și părțile lor) citate în limbile respective (vezi mai sus exemplele). Lista abrevierilor unificate se dă la p. 57-58.

Când urmează două sau mai multe exemple omografe din diferite limbi, se dau două glotonime abreviate înaintea unuia și aceluiași exemplu: cf. mai sus “germ. și ung. *direkt*”.

Lipsa traducerii pe lângă cuvintele confruntate în cuib înseamnă că sensul lor e identic (cel puțin ca o sememă) cu cel al cuvântului-titlu. Dintre aceste ultime de traducere sunt însoțite numaidecât cuvintele ieșite complet din uz (cele ale limbii vechi), precedate de semnul †. Traducerea se mai dă pentru a distinge dubletele-omonime confruntate (d.e., *fugă'* – *fugă'*), marcate prin cifre, cât și pe lângă alte cuvinte, ce au în limbă omonime nondublete (d.e., la *mie* – *milă* se precizează că e vorba de milă ca unitate de lungime, deci nu e vorba de compasiune).

Când e vorba de dublete-variante, după cuvântul din registru care e varianta celui alt se dă abrevierea “var.”, iar pentru variantele în mod evident învechite se dă “înv.”.

Nu dăm indicația “var.” în rarele cazuri sui-generis, când nu e posibil de stabilit, care din dublete e varianta celui alt, acceptat ca normă. Așa procedăm în cazul elementelor de nesine stătătoare *Să-*, *Sâ-*, *Sâm-*, *Sânt-*, *Sântă-*, *Sân-*, *Sânt-*, *Sântă-*, *Su-* (ca în *Sâmedru*, *Sânchetru*, *Sântilie* ș.a.), fiecare din aceste elemente având o distribuție foarte săracă, câteodată unică, fiind deci un morfem legat. Acest caz particular a cerut și o prezentare sui-generis.

În dicționar sunt prezentate și acele cazuri rare, în care un cuvânt e dubletul etimologic al unei sintagme din care provine, ca *nu mai...* – *numai* sau *must de ai* – *mujdei*. În aceste cazuri pe primul loc se dă elementul inițial.

Cuiburile de cuvinte din registru se dau în ordinea alfabetică a primului cuvânt din cuib. În interiorul acestuia însă ordinea așezării cuvintelor depinde de câțiva factori, printre care ordinea alfabetică nu primează (vezi mai sus). Articolele referitoare la cuvintele din vechiul fond precedă, ceteris paribus, în cadrul unui cuib articolele ce prezintă împrumuturile neologice. Totuși, dacă un cuvânt construit din elemente moștenite este o imitare a celui neologic (sau a prototipului lui străin),

atunci acest ultim este obiectul primului articol din cuib, celălalt urmând după el. D.e.: *foaier* – *focar*, *prezident* – *președinte*, *a reuși* – *a reeși*, *signal* – *semnal*. Tot așa se procedează și cu elementele derivate, cum e *cvadri* – (*cvadru-*) – *patru-*. Dubletul-variantă mai întrebuițat îl precedă pe cel ce e mai puțin întrebuițat, oricare ar fi vechimea lor în limbă (ca în perechea *ianuarie* – *ghenar*).

Pe cât e posibil, în dicționar se face deosebire dintre elementele moștenite de limbile romanice din latină și cele împrumutate de ele tot de acolo. Acest lucru privește și limbile franceză, italiană și altele, indicându-se, oriunde cunoștințele ne permit, dacă e vorba de un cuvânt moștenit sau împrumutat de ele din latină. De aceea, întrebuițarea semnului <, ambiguu în această privință, e redusă în dicționar la acele cazuri în care din însăși identitatea limbilor confruntate e clar dacă e vorba de împrumut, de moștenire sau de o transformare în cadrul uneia și aceleiași limbi.

Forma de genitiv a substantivului de plecare latin se dă (în paranteză) doar atunci când forma de nominativ nu e suficientă pentru a explica provenirea cuvintelor-reflexe. D.e., fiind vorba de român. *indice*, aducem pe lângă nominativul lat. *index* și genitivul *indicis*, iar discutând cuvântul român. *operă* aducem lat. *opus* (gen. *operis*). Când, însă, deducerea se face fără o asemenea formă de genitiv, n-o cităm (d.e., pentru perechea *timp* – *tempo* dăm ca sursa inițială doar lat. *tempus*, fără ca să fie nevoie de gen. *temporis*).

Trimiteri reciproce se dau, spre a se evita orice confuzie, între puținele cuvinte-titlu omonime ce fac parte din cuiburi diferite. În astfel de cazuri se practică marcarea omonimelor cu cifrele romane I și II (spre deosebire de cifrele 1,2,3 suprascrise la dreapta, care disting omonimele în interiorul unuia și aceluiași cuib). În acest fel legăm *drept I* și *drept II*, *dres I* și *dres II*, *tort I* și *tort II*.

Trimiterea “vezi mai sus” la articolul precedent al aceluiași cuib se face spre a se evita repetarea indicării mai multor surse. Dacă e nevoie să se repete un singur cuvânt, acesta se repeta, fără să se facă trimiteri.

Pentru diferențierea dubletelor omografe se folosește semnul accentului: d.e., *copîl* – *cópil*, *látin* – *latin*, *tipíc* – *típíc*.

Pentru limbile invocate se folosesc alfabetele lor existente, când e vorba de grafia latină, rusă (chirilică nouă), chirilică veche, grecească și ebraică. Exemplele din alte limbi (printre ele și din strălimbi neatestate) se dau în caractere latine. (Pentru sârbo-croată, limbă bigrafă, e folosit alfabetul latin, cu excepția cazurilor în care exemplele sunt omonime cu cele bulgare, în care caz folosim alfabetul chirilic nou).

În rarele cazuri în care prima literă a cuvântului—titlu e facultativă, aceasta se dă în paranteză, d.e., ca în *(a)nafură*, locul cuvântului după alfabet fiind determinat de prezența acestei litere, nu de lipsa ei.

Cu toată tendința spre o standardizare maximă a prezentării materialului, varietatea lui și mulțimea de particularități individuale ale cuvintelor n-a permis structurarea tuturor cuiburilor de articole după exact același calapod, deși în măsură posibilului la descrierea situațiilor omogene s-a tins spre maxima uniformitate. În genere s-a respectat cerința ca, pe cât permitea sintaxa celor expuse, cuvântul reprezentând sursa inițială să fie precedat de două puncte, iar cuvintele ce reprezintă etapele intermediare ale transmiterii etimonului să fie date în paranteză.

Autorul își dă seama că, pe de o parte, prezentul dicționar fiind o primă încercare în felul său pentru limba română (dicționare de același tip lipsind și pentru multe alte limbi, printre ele și unele dintre cele mai răspândite și cunoscute) și că, pe de alta parte, fiind nevoie de triat mii de unități ale lexicului român și ale altor limbi, lucrarea poate să nu fie liberă de unele scăpări sau inconsecvențe. Se ține cont și de faptul că, lipsind o definiție precisă, unică și general acceptată, a dubletului (resp. a multipletului) etimologic, identică pentru diferite limbi, criteriile de selectare a materialului alese mai sus, nu sunt unicele posibile. Având în vedere toate acestea, autorul ar fi recunoscător cititorilor pentru eventualele observații critice, sugestii etc.

În rest, în prezenta ediție am încercat să înlăturăm, permutări și alte greșeli din text, ce au apărut în prima ediție a dicționarului ca rezultat al intervenției așa-zisului grup organizatoric redacțional, intervenție ce a avut loc fără voia și fără știrea autorului.

REFERITOR LA INDICE

Condițiile de editare ale dicționarului n-au permis să se înfăptuiască planul inițial de a încheia textul printr-un indice care ar cuprinde listele alfabetice ale tuturor cuvintelor (și părților de cuvinte) ce figurează în dicționar ca obiecte lingvistice. Se prevedea includerea în aceste liste a) a tuturor cuvintelor-surse și b) a tuturor cuvintelor ce nu ocupă primul loc în în cuiburile lor.

Totuși, ca experiența pregătirii prezentului dicționar să poată fi folosită în cazul unei eventuale ediții noi a dicționarului de același tip, expunem mai jos regurile, după care urma să fie alcătuit indicele.

În indice s-ar da toate cuvintele și părțile de cuvinte ce figurează în tot corpul de bază al dicționarului, cu excepția cuvintelor—titlu ale primelor articole din fiecare cuib. Elementele înșirate s-ar da în indice exact în aceleași alfabete și caractere (majuscule, minuscule, drepte, cursive, grase etc.), în care apar în corpul de bază.

Indicele ar consta din câteva liste, fiecare scrisă cu un singur alfabet (latin, rus, chirilic vechi, grecesc și ebraic).

Trimiterile s-ar da în ordinea următoare:

1) De la toate exemplele—nontitlu ale primelor articole din cuiburi, de la toate exemplele—titlu ale tuturor articolelor nonprime din cuiburi, cât și de la toate elementele—sursă comună a fiecărui cuib întreg (elemente date în dreapta acoladei) s-ar face prin indicația “vezi” trimeri la cuvântul—titlu al primului articol din cuibul respectiv.

2) De la exemplele—nontitlu ale nonprimelor articole din cuib trimeriile s-ar face la titlurile articolelor nonprime respective (de la aceste ultime ele s-ar face potrivit punctului 1).

Ordinea urmăririi titlurilor primelor articole ale cuiburilor fiind în dicționar strict alfabetică, prezenta regulă ar permite găsirea rapidă a fiecărui cuvânt sau element derivator examinat în corpul dicționarului.

LISTA ABREVIERILOR

Prezenta listă cuprinde și glotonimele, de regulă acelea ce se întâlnesc în corpul dicționarului de mai multe ori. Unele glotonime, însă, nu se redau prin abrevieri spre a se evita posibile confuzii: astfel, scriem “fr.” pentru “francez”, însă pe “francic” îl întrebuițăm în întregime. Procedând la fel, prin “germ.” înțelegem “german”, iar pe “germanic” îl scriem neabreviat. Scriem și “tur.” pentru “turcesc”, dar pe “turcic” îl dăm în întregime ș. a.

Când de la abreviere până la forma plină a glotonimului rămâne o singură literă, nu abreviem cuvântul. Astfel, scriem “arabă”, “rusă”, “slavonă” (însă în locul lui “arabul” scriem “arab.”, în locul lui “rusul” scriem “rus.”, în locul lui “slavonul” scriem “slavon.” s. a.).

Semnul † marchează cuvintele limbii vechi demult ieșite din uz.

acuz.	— acuzativ	lat.	— latin
adj.	— adjectiv	lat.-rom.	— latino—romanice
adv.	— adverb	lit.	— literar
alb.	— albanez	loc.	— local
aor.	— aorist	longob.	— longobard
arab.	— arab	mediev.	— medieval
arh.	— arhaic	mod.	— modern
arom.	— aromân	moșt.	— moștenit
art.	— articol	neogr.	— neogrec
austr.	— austriac	occ.	— occidental
biz.	— bizantin	oland.	— olandez
bulg.	— bulgar	onomat.	— onomatopeie, onomatopeic
catal.	— catalan	orig.	— origine
ceh.	— ceh	part.	— participiu
cf.	— conferă, confruntă	pers.	— persan
com.	— comun	pl.	— plural
conj.	— conjugare	polon.	— polonez
contamin.	— contaminare, contaminat	pop.	— popular
cuv.	— cuvânt	port.	— portughez
decl.	— declinare	pos.	— posibil
dial.	— dialectal	prez.	— prezent
ebr.	— ebraic	prob.	— probabil
egipt.	— egiptean	prov.	— provensal
engad.	— engadin	reîmpr.	— reîmprumutat
engl.	— englez	rom.	— romanice
estsl.	— estslav	român.	— român(esc)
europ.	— european	rom.—occ.	— romanice — occidental
fem.	— feminin	rus.	— rus
fenic.	— fenician	s.-c.	— sârbocroat
fr.	— francez	sef.	— sefard, iudeospaniol
gen.	— genitiv	sing.	— singular
germ.	— german	sl.	— slav — despre ceea ce e comun mai multor limbi slave
gr.	— grecesc, (referitor la fenomenele eline vechi sau existente în toate epocile)	slavon.	— slavon
infl.	— influență, influențat	sp.	— spaniol
irland.	— irlandez	subst.	— substantiv, substantivat
island.	— islandez	sudsl.	— sudslav
it.	— italian	sued.	— suedez
împr.	— împrumut, împrumutat	târz.	— târziu
înv.	— învechit	ucr.	— ucrainean
		ung.	— unguresc
		veneț.	— venețian

B I B L I O G R A F I E

Informația etimologică folosită la alcătuirea prezentului dicționar a fost luată din următoarea literatură (limbile sunt enumerate în ordine alfabetică):

LIMBA ALBANEZĂ

- G. Meyer*, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg, 1991.
E. Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes*, II, A – B, Tiranë, 1976.
E. Çabej, *Studime gjuhësore*, I – II, Prishtinë, 1976.
E. Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes*, I, Tiranë, 1982.

LIMBA AROMÂNĂ

- T. Papahagi*, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, București, 1974².

LIMBA BULGARĂ

- Български етимологичен речник**, I-III, София, 1971-1986.

LIMBA CEHĂ

- J. Holub*, *S. Lyr*, *Stručný etymologický slovník jazyka českého*, Praha, 1967.
V. Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha, 1967.

LIMBA ENGLEZĂ

- W.W. Skeat*, *A concise etymological dictionary of the English language*, New York, 1963.

LIMBA FRANCEZĂ

- A. Dauzat*, *J. Dubois*, *H. Mitterand*, *Nouveau dictionnaire étymologique et historique*³, Paris, 1971.

LIMBA GERMANĂ

- H. Paul*, *Deutsches Wörterbuch*, I-II, Halle (Saale), 1956.
Fremdwörterbuch, Leipzig, 1958.
F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*²¹, hrsg. von W. Mitzka, Berlin – New York, 1975.
E. Wasserzieher, *Kleines etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Leipzig, 1977.
Kleines Fremdwörterbuch⁶, Leipzig, 1981.
Grosses Fremdwörterbuch, Leipzig, 1984.

LIMBA GREACĂ

- N.II. Ανδριώτη*, *Ετυμολογικό λεξικό της κοινής νεοελληνικής*², Θεσσαλονίκη, 1967.

LIMBA ITALIANĂ

- B. Migliorini*, *A. Duro*, *Prontuario etimologico della lingua Italiana*², Torino, 1953.
G. Devoto, *Avviamento alla etimologia italiana. Dizionario etimologico*, Firenze, 1979.

LIMBA LATINĂ

- A. Ernout*, *A. Meillet*, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*⁴, Paris, 1959.

LIMBA POLONEZĂ

A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa, 1957.

LIMBA PORTUGHEZĂ

A. Nascentes, *Dicionário etimológico resumido*, Rio de Janeiro, 1966.

J.P. Machado, *Dicionário etimológico da língua portuguesa*² I-III, Lisboa, 1967.

LIMBA ROMÂNĂ

L. Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, Craiova, 1922.

I.A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat "Cartea românească"*, București, 1931.

Dicționarul limbii române moderne, București, 1958.

A. Cioranescu, *Diccionario etimológico rumano*. La Laguna, 1966.

Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. al X-lea – începutul sec. al XVI-lea), București, 1974.

Dicționar explicativ al limbii române, București, 1975.

S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*², Heidelberg, 1975.

F. Marcu, C. Maneca, *Dicționar de neologisme*³, București, 1978.

Скурт дикционар етимоложик ал лимбий молдовенешть, Кишинэу, 1978.

M. Costinescu, M. Georgescu, F. Zgraon, *Dicționarul limbii române literare vechi*, București, 1987.

H. Tiktin, *Rumänisch—deutsches Wörterbuch*², hrsg. von P. Miron, Wiesbaden, 1985-1989.

LIMBA RUSĂ

A. Г. Преображенский, *Этимологический словарь русского языка*, I-II, Москва 1959.

М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, I-IV, пер. с нем. и дополнения О.Н. Трубачева, Москва, 1964-1973.

Н.М. Шанский, *Этимологический словарь русского языка*, I-VIII, Москва, 1963-1982.

LIMBA SÂRBOCROATĂ

P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, Zagreb, 1971-1974.

LIMBA SPANIOLĂ

J. Corominas, *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*³, Madrid, 1976.

LIMBA TURCĂ

Турецко — русский словарь, Москва, 1931.

Турецко — русский словарь, Москва, 1977.

LIMBA UCRAINEANĂ

Етимологічний словник української мови, I-III, Київ, 1982-1989.

LIMBA UNGARĂ

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, I-III, Budapest, 1967-1976.

A

- a¹** (ca în *miroase a fum; se închide a ploaie; mama a doi copii*). Moșt. din lat.: *ad*; în ultimul sens e moșt. din *ad* al lat. târz. exprimând relații posesive.
- a²** (ca în *două porții a 5 kg*). Împr. din fr.: *à* (moșt. din lat.: *ad*); cu pos. contribuția germ. *à* (<împr. din fr. *à*).
- a³** (din *a la*, ca în *a la Ludovic Filip*). împr. din fr.: *à* din *à la* (moșt. din lat.: *ad*); cu pos. contribuție a germ. *a la*, rus. *а ля*, amândouă împr. din fr.: *à la*.
- † adamant** (var. *adimant*; „diamant“). Împr. din slavonă (**АДАМАНТЪ**), unde e împr. din gr.: ὀδάμας (gen. ὀδάμαντος).
- diamant** (var. *ad(i)amant*). Împr. din neogr. (διαμάντι), unde e împr. din it. (*diamante*), în care e moșt. din lat. târz. (*diamas*, gen. *diamantis*), din lat. clas. (*adamas*, gen. *adamantis*), împr. din gr. veche (vezi mai sus).
- † ghiamant** (var.) „diamant“. Împr. din ung. (*gyémánt*), unde e împr. din germ. (*Diamant*, poet. și dial. *Demant*) în care e împr. prin mijlocire lat. din gr. (vezi mai sus).
- adamantin** Împr. rom.-occ. (fr. *adamantin*, it. *adamantino*), format de la etimonul lui *adamant* (vezi mai sus), cu suf. *-in*, *-ino*, moșt. din lat.: *-inus*.
- diamantin** Împr. rom.-occ. (fr. *diamantin*, it. *diamantino*) format de la etimonul lui *diamant* (vezi mai sus) cu suf. *-in*, *-ino*, moșt. din lat.: *-inus*.

LAT.
AD

GR.
ΑΔΑΜΑΣ
(GEN.
ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ)

GR.
ΑΔΑΜΑΣ
(GEN.
ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ)
+ LAT. -INUS

adjutant	Împr. din germ. (<i>Adjutant</i>), păstrându-se forma scrisă, împr. din lat.: <i>adjutans</i> (gen. <i>adjutantis</i>) “cel ce ajută”.	LAT. ADJUTANTS (GEN. ADJUTANTIS)
aghiotant	(var.). Împr., în forma schimonosită de pronunțarea populară, din rusă (<i>аѣютаѣм</i>), unde e împr. din germ. (<i>Adjutant</i>), în care e împr. din lat.: <i>adjutans</i> (gen. <i>adjutantis</i>) “cel ce ajută”.	
aer	Moșt. din lat. (<i>aer</i>), unde e împr. din gr.: ἄήρ.	LAT. AER <GR. AHP
arie	(compoziție muzicală). Împr. europ. de orig. it.: <i>aria</i> (moșt. din lat.: <i>aera</i> , formă gr. de acuz. a lui <i>aer</i> <gr. ἄήρ, acuz. ἰέρα), împr. de germ. (<i>Arie</i>) și rusă (<i>ария</i>).	
agent	Împr. europ. de orig. lat.: <i>agens</i> (gen. <i>agentis</i>), part. activ al lui <i>agere</i> “a pune în mișcare ș. a.”, împr. de fr. (<i>agent</i>), germ. (<i>Agent</i>) și rusă (<i>агента</i>).	DIN LAT. AGERE (PART. ACT. AGENS, PART PAS. ACTUM)
actant	Împr. europ. de orig. fr.: <i>actant</i> (format de la <i>actum</i> , part. pasiv al lui <i>agere</i> , și <i>-ant</i> , reflex al part. activ lat.), împr. de germ. (<i>Aktant</i>) și rusă (<i>актанта</i>).	
ager	Moșt. din lat.: <i>agilis</i> .	LAT. AGILIS
agil	Împr. europ. de orig. lat.: <i>agilis</i> , împr. de fr. (<i>agile</i>), it. (<i>agile</i>) și germ. (<i>agil</i>).	
aiurea	(var. <i>aiure</i> , <i>aiuri</i>). Moșt. din lat.: <i>aliubi</i> “altundeva” (> <i>alibi</i>), cu întărirea prin <i>-a</i> (ca în <i>aicea</i> , <i>acuma</i> ș.a.).	LAT. ALIUBI
alibi	Împr. europ. de orig. lat.: <i>alibi</i> (< <i>aliubi</i>), împr. de fr. (<i>alibi</i>), germ. (<i>Alibi</i>) și rusă (<i>алибу</i>).	
alb	Moșt. din lat.: <i>albus</i> .	LAT. ALBUS
album	Împr. din fr. (<i>album</i>), unde e împr. din germ. (<i>Album</i>) sau direct din germ., în care e împr. din lat.: <i>album</i> (subst. neutru al lui <i>albus</i>) “tablă albă pentru anunțuri, liste ș.a.”	

aleasă	(fem. sing. al lui <i>ales</i>). Format din <i>*aleptu</i> (moşt. din lat.: <i>electus</i> (part. lui <i>eligere</i>), fem. <i>electa</i>) prin analogie cu perfectul simplu <i>alesei</i> ş.a.	LAT. ELECTA
elită	Împr. europ. de orig. fr.: <i>élite</i> (< <i>eslite</i> , vechi part. la fem. sing. al lui <i>élire</i> , moşt. din lat.: <i>*exlegere</i> > <i>eligere</i> (part. <i>electus</i> , fem. <i>electa</i>)), împr. de germ. (<i>Elite</i>) şi rusă (<i>элита</i>).	
alfabet	Împr. europ. (fr. <i>alphabet</i> , germ. <i>Alphabet</i>), venit prin lat. (<i>alphabetum</i>), din gr. (ἁλφάβητος), în care e împr. din fenic. (cf. ebr. אֲלֶפֶת).	GR. ΑΛΦΑΒΗΤΑ < ΑΛΦΑ-ΒΗΤΑ DIN FENIC., CF. EBR. אֲלֶפֶת
alfavită	(inv.) Împr. din gr. biz. sau neogr. (ἁλφάβητος), unde e împr. din fenic. (cf. ebr. אֲלֶפֶת).	
altar	(var. <i>altariu</i>). Moşt. din lat.: <i>altarium</i> , <i>altar(e)</i> .	LAT. ALTARIUM, ALTAR(E)
altar(iu)	Împr. lat. din slavonă (олтарь), unde e împr. din germ. veche (<i>altâri</i>), în care e împr. din lat.: <i>altarium</i> , <i>altar(e)</i> .	
a şi munte	Moşt. din lat.: <i>a(d)</i> „spre“ (păstrat în <i>acasă</i> sau <i>vremea e a ploaie</i> şi asem.) şi <i>montem</i> „munte“.	LAT. AD MONTEM
amonte	Împr. din fr. (<i>amont</i>) sau it. (<i>a monte</i>), ambele fiind moşt. din lat.: <i>ad montem</i> .	
amabil	Împr. lat.-it.: lat. <i>amabilis</i> , împr. de it. (<i>amabile</i>).	LAT. AMABILIS
amabile	Împr. europ. de orig. it.: <i>amabile</i> (împr. din lat. (<i>amabilis</i>)), împr. de germ. (<i>amabile</i>)).	
a ameninţa	Moşt. din lat. pop. (<i>*amminaciare</i> < <i>*adminaciare</i> din <i>minaciae</i> „ameninţări”).	LAT. POP. *AMMINACIARE <*ADMINACIARE <MINACIAE “AMENINŢĂRI”
a alimiţa	(var. <i>a alemiţa</i>). Format din <i>a ameninţa</i> prin asocierea uneia din variantele lui (<i>a alimiţa</i> , <i>a amiliţa</i>) cu sensul specializat în folclor „a face un gest magic”.	

(a)nafură	Împr. din slavonă (анафора), în care e împr. din gr. biz. ἀναφορά "ceia ce se aduce".	GR. ΑΝΑΦΟΡΑ
anafora	Împr. europ. (fr. <i>anaphore</i> , germ. <i>Anapher</i> , <i>Anaphora</i> , rus. <i>анафора</i>), venit prin lat. (<i>anaphora</i>) din gr.: ἀναφορά.	
anglie	Apelativizarea metonimică a denumirii Angliei, ce a putut avea loc în română, dar și într-o altă limbă.	LAT. TÎRZ. ANGLIA
Anglia	Aceiași nume propriu (vezi mai sus), venit prin una sau mai multe limbi (lat. târz. <i>Anglia</i> > polon. <i>Anglia</i> > rus. <i>Англия</i> , bulg. <i>Англия</i> , dar și gr. Ἀγγλία), de orig. engl.: cf. <i>England</i> .	
anină	(var. <i>arină</i>). Moșt. din lat.: (<i>h</i>) <i>arena</i> , de orig. etruscă.	LAT. (H)ARENA DE ORIG. ETRUSCĂ
arenă	Împr. europ. de orig. lat.: (<i>h</i>) <i>arena</i> , împr. de fr. (<i>arène</i>), germ. (<i>Arena</i>) și rusă (<i>арена</i>).	
anti-¹	(ca în <i>antifon</i> , <i>antihrist</i> <i>antihîrț</i>). Împr. din slavonă (АНТИ-), unde e împr. din gr. biz.: ἀντι-.	GR. ANTI-
anti-²	(ca în <i>antifascist</i> , <i>antipatic</i> , <i>antiuman</i>). Împr. europ. (fr. <i>anti-</i> , germ. <i>Anti-</i> , <i>anti-</i> rus. <i>ан-ти-</i>) venit prin lat. (<i>anti-</i>) din gr. ἀντι-.	
antihrist	Împr. din slavonă (АНТИХРИСТЪ), unde e împr. din gr. biz.: ἀντίχριστος.	GR. ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟΣ
antihîrț	Format din <i>antihrist</i> , intensificându-se impresia fonică negativă (cf. <i>hârț</i> , <i>pârț</i> , <i>scârț</i>).	
apărătură	(înv.). Format din <i>a apăra</i> (moșt. din lat.: <i>apparare</i> „a pregăti, a pune la cale”) și <i>-tură</i> (moșt. din lat.: <i>-tura</i>).	LAT. APPARARE -TURA
aparatură	Împr. europ. de orig. lat. târz.: <i>apparatura</i> , împr. de germ. (<i>Apparatur</i>) și rusă (<i>аппаратура</i>).	
a apleca	Moșt. din lat.: <i>applicare</i> “a apropia, a permuta (spre ceva).”	LAT. APPLICARE
a aplica	Împr. europ. de orig. lat.: <i>applicare</i> , împr. de fr. (<i>appliquer</i>), it. (<i>applicare</i>) și germ. (<i>applizieren</i>).	

aprilie	(var. <i>april</i>). Împr. din slavonă (априль), unde e împr. din gr. biz. (ἀπρίλης, ἀπρίλιος), în care e împr. din lat.: <i>Aprilis</i> .	} LAT. APRILIS
prier	(var.) Moşt. din lat.: <i>Aprilis</i> .	
† arhetip¹	(„model, exemplu“). Împr. din neogr.: ἀρχέτυπον .	} GR. APXETYPION
arhetip²	Împr. europ. (fr. <i>archétyp</i> , germ. <i>Archetyp(us)</i> , rus. <i>apxemun</i>) venit prin lat. (<i>archetypum</i>) din gr.: ἀρχέτυπον .	
arhi¹	(ca în <i>arhi(e)reu</i> , <i>arhimandrit</i> , † arhistratig). Împr. din gr. biz.: ἀρχι- , uneori prin mijlocirea slavonă (архи-).	} GR. APXI-
arhi²	(ca în <i>arhiduce</i> , <i>arhifonem</i> , <i>arhitravă</i>). Împr. europ. (cu imitarea fonetismului lui <i>arhi¹</i>): fr. <i>archi-</i> , germ. <i>Archi-</i> , <i>archi-</i> rus. <i>apxu-</i> , venit prin lat. (<i>archi-</i>) din gr.: ἀρχι- .	
† arhistratig	Împr. din slavonă (архистратигъ), unde e împr. din gr. biz.: ἀρχιστράτηγος .	} GR. APXISTPA- THGOS
arhistrateg	Împr. gr.-fr.: gr. ἀρχιστράτηγος , împr. de fr. (<i>archistratège</i>).	
† arhitecton	Împr. din gr. biz. sau neogr.: ἀρχιτέκτων .	} GR. APXITEK- TIΩN
arhitect	Împr. europ. (fr. <i>architecte</i> , germ. <i>Architekt</i>), venit prin lat. (<i>architecton</i>) din gr.: ἀρχιτέκτων .	
arnăut	Împr. din tur. (înv. <i>arnaut</i> , acum <i>Arnavut</i>), în care e împr. cu metateza și sinharmonismul turcic, din gr.: Ἀρβανίτης < Ἀλβανίτης .	} GR. APBANITHS
arvanit	Împr. din gr.: Ἀλβανίτης (vezi mai sus).	
croat	Împr. europ. de orig. s.-c.: <i>hrvat</i> , împr. de fr. (<i>Croate</i>), it. (<i>croato</i>) și germ. (<i>Kroate</i>).	} S.-C. HRVAT
† arvat	(“croat”). Împr. din s.-c.: <i>hrvat</i> .	
cravată	Împr. europ. de orig. fr.: <i>cravată</i> , transformare a lui <i>hrvat</i> și cu sensul inițial de “(legătoare) croată” (purtată de călăreții croați în Franța în sec. XVII).	

† aschit	(“ascet, sihastru”). Împr., prin pos. mijlocire slavonă, din gr. biz.: ὀσκητής.	} GR.: ΑΣΚΗΤΗΣ
ascet	Împr. europ. (fr. <i>ascète</i> , germ. <i>Asket</i> , <i>Aszet</i> , rus. <i>ackem</i>) venit din lat. târz. (<i>ascetes</i>) din gr.: ὀσκητής.	
a asculta	Moşt. din lat.: pop. <i>ascultare</i> <lit. <i>auscultare</i> .	} LAT. AUSCULTARE
a auscultă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>auscultare</i> , împr. de fr. (<i>ausculter</i>), germ. (<i>auskultieren</i>) şi rusă (<i>аускультировать</i>).	
a asemăna	Moşt. din lat.: <i>assimilare</i> .	} LAT. ASSIMILARE
a asimila	Împr. europ. de orig. lat.: <i>assimilare</i> , împr. de fr. (<i>assimiler</i>), germ. (<i>assimilieren</i>) şi rusă (<i>ассимилироватъ</i>).	
ascuns	Moşt. din lat.: <i>absconsus</i> .	} LAT. ABSCONSUS
abscons	Împr. lat.-fr.: lat. <i>absconsus</i> , împr. de fr. (<i>abscons</i>).	
-at ¹	(ca în <i>dat</i> , <i>luat</i> , <i>purtat</i> ş.a.). Moşt. din lat. ca sufix al part. pasiv şi al numelui de acţiune omonim (cf. aceleaşi exemple, dar şi <i>lătrat</i> ş.a.) <i>-atus</i> .	} LAT. -ATUS
-at ²	(ca în <i>atentat</i> , <i>dictat</i> , <i>principat</i> ş.a.). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-atus</i> (iniţial sufix al part. pasiv al conj. I şi al numelor de acţiune de decl. a IV a limbii latine), împr. de fr., germ. (<i>-at</i>) şi rusă (<i>-am</i>).	
-eu	(ca în <i>imprimeu</i> , <i>separeu</i> , <i>supleu</i> ş.a.) Împr. din fr.: (<i>-é</i>), moşt. din lat.: <i>-atus</i> .	
atac	Împr. rom.-occ.: fr. <i>attaque</i> (extras din <i>attaquer</i> , vezi <i>a ataca</i>), it. <i>attacco</i> (extras din <i>attaccare</i> , vezi tot acolo), amândouă de orig. germanică.	} EXTRAS DIN VERBE DE ORIG. GERMANICĂ
ataş	Împr. din fr. <i>attache</i> , extras din <i>attacher</i> , de orig. germanică.	

a ataca	Împr. (prin pos. mijlocire rusă, cf. <i>атаковать</i>) din fr. (<i>attaquer</i>), unde e împr. din it. (<i>attaccare</i>), în care e format, prin opoziție cu <i>staccare</i> “a separa, a despărți”, din <i>tacca</i> “răboj, știrbitură; pată”, de orig. gotică (<i>taikns</i> “semn”), moșt. din germanica com.: <i>*taikna</i> “semn”.	DIN GERMANICUL COM. *TAIKNA
a atașa	Împr. din fr. (<i>attacher</i>), unde e format de la <i>tache</i> , fr. vechi <i>teche</i> “semn”, împr. din francică (<i>*tekan</i> “semn”), moșt. din germanica com.: <i>*taikna</i> “semn”.	
-ată¹	(ca în <i>bucată</i> , dar și <i>păstăiată</i> , <i>vișinată</i>). Moșt. din lat. ca sufix al part. pasiv, ulterior cu sens evoluat: <i>-ata</i> .	LAT. -ATA
-ată²	(ca în <i>cantată</i> , <i>durată</i> , <i>levată</i>). Împr. din it.: (<i>-ata</i>), moșt. din lat.: <i>-ata</i> .	
-adă	(ca în <i>bravadă</i> , <i>escapadă</i> , <i>retiradă</i> , dar și <i>limonadă</i> , <i>marinadă</i> , <i>oranjadă</i>). Împr. din fr. (<i>-ade</i>), unde e împr. din it. (ca în <i>orangeade</i>), din sp. (ca în <i>escapade</i>) sau din port. (ca în <i>marmelade</i>), câteodată greu de delimitat.	
a auzi a audia	Moșt. din lat.: <i>audire</i> . Format din <i>a auzi</i> sub infl. cuvintelor ca <i>audiență</i> , <i>auditor</i> , <i>auditoriu</i> , <i>audiție</i> și a compuselor în <i>audio</i> -, cu schimbarea conjugării prin analogie cu verbele în <i>-ia</i> .	LAT. AUDIRE
a și vale	Moșt. din lat.: <i>a(d)</i> „spre“ (păstrat în <i>acasă</i> sau <i>vremea e a ploaie</i> și asem.) și <i>vallem</i> „vale“.	LAT. AD VALLEM
aval	Împr. din fr. (<i>aval</i>), în care e moșt. din lat.: <i>ad vallem</i> .	
avere avuare	Moșt. din lat.: reflexul lui <i>habere</i> substantivat. Împr. din fr.: <i>avoirs</i> , moșt. din lat. (<i>habere</i>) și substantivat, întrebuițat des la pl.; împr. și de rusă (<i>авуары</i>).	LAT. HABERE

B

bancar	Împr. rom-occ.: it. <i>bancario</i> , fr. <i>bancaire</i> , formate resp. de la it. <i>banca</i> (împr. din longob.: <i>banka</i> inițial “laviță, scaun”), fr. <i>banque</i> , cu ajutorul sufixelor reflexe ale lat. <i>-arius</i> .	} LONGOB. BANKA +LAT. -ARIUS
bancher	Împr. rom.-occ.: it. <i>banchiere</i> , împr. de fr. (<i>banquier</i>), cu reflexele lat. <i>-arius</i> .	
† barut	(“praf de pușcă”). Împr. din tur. (<i>barut</i> , var. <i>barİt</i>), unde e împr., prin prob. mijlocire arabă, din gr. biz. sau neogr. πυρίτης.	} GR. ΠΥΡΙΤΗΣ
pirită	Împr. europ. (fr. <i>pyrite</i> , germ. <i>Pyrit</i> , rus. <i>nupum</i>), venit prin lat. târz. (<i>pyrites</i>), din gr.: πυρίτης (λίθος) “(piatră) de foc”.	
bastard	Împr. din it. (<i>bastardo</i>), unde e împr. din fr. veche (<i>bastart</i> , fr. mod. <i>bâtard</i>), prob. de la <i>bast</i> “șea” (fr. mod. <i>bât</i>), inițial ceva ca “născut în șea”.	} FR. VECHI BASTART
batard	Împr. din fr. <i>bâtarde</i> , fem. lui <i>bâtard</i> , inițial “litere hibride”.	
baston	Împr. din it. (<i>bastone</i>), unde e moșt. din lat. târz.: <i>basto</i> (gen. <i>bastonis</i>), de la <i>bastum</i> “băț”.	} LAT. TÂRZ. *BASTO (GEN. *BASTONIS) <BASTUM
baton	Împr. din fr. (<i>bâton</i>), unde e moșt. din lat. târz. (vezi mai sus).	
bărbos	Format din <i>barbă</i> (moșt. din lat.: <i>barba</i>) și -os (moșt. din lat.: -osus).	} LAT. BARBA + -OSUS
barbos	(nume des întâlnit de câine, întrebuițat câteodată și ca apelativ). Împr. din rusă (<i>барбос</i>), unde e pos. împr. din sp. (<i>bar- boso</i>), format din <i>barba</i> (moșt. din lat.: <i>barba</i>) și -oso (moșt. din lat.: -osus).	
bătaie	Moșt. din lat. târz.: pop. <i>battalia</i> < lit. <i>battualia</i> .	} LAT. TÂRZ. BATTU(A)LIA
bătălie	Împr. din it. (<i>battaglia</i> , moșt. din lat. târz.: <i>batt(u)alia</i>) prin pos. mijlocire a s.-c. (înv. <i>batalija</i>) sau neogr. (înv. <i>ματόλια</i>).	

bătrân veteran	Moşt. din lat.: <i>veteranus</i> ca “vechi, bătrân”. Împr. europ. de orig. lat.: <i>veteranus</i> ca “soldat bătrân, veteran”, împr. de fr. (<i>vétéran</i>), germ. (<i>Veteran</i>) şi rusă (<i>ветеран</i>).	LAT. VETERANUS
beşică vezică	Moşt. din lat.: <i>vesica</i> . Împr. din lat.: <i>vesica</i> , cu pos. infl. a germ. <i>Vesica</i> .	LAT. VESICA
bienal bienală	Împr. europ. de orig. lat.: <i>biennalis</i> , împr. de it. (<i>biennale</i> , adj.), fr. şi germ. (<i>biennal</i>). Împr. europ. de orig. it.: <i>biennale</i> (subst., împr. din lat.: adj. <i>biennalis</i>), împr. de germ. (<i>Biennale</i>) şi rusă (<i>биеннале, бьеннале</i>).	LAT. BIENNALIS
bilanţ balanţă	Împr. din germ. (<i>Bilanz</i>), unde e împr. din it. (<i>bilancio</i> , format din <i>bilanciare</i> “a cântări”, de <i>la bilancia</i> “cântar”, moşt. din lat. târz.: <i>bilanx</i> (gen. <i>bilancis</i>), de la <i>bi(s)</i> “doi, două” şi <i>lanx</i> (gen. <i>lancis</i>) “taler”. Împr. din fr.: <i>balance</i> , moşt. din lat. târz. (<i>bilanx</i> (gen. <i>bilancis</i>), vezi mai sus), infl. de <i>baller</i> “a dansa”; în română adaptat la alte cuv. în <i>-anţă</i> .	LAT. TÂRZ. BILANX (GEN. BILANCIS)
a bili a ghili	Împr. din ucr.: <i>биіumu</i> . Iniţial var. dial. a lui <i>a bili</i> . admisă cu anumite drepturi în limba literară.	UCR. БІЛИТИ
a -bina ¹ a -bina ²	(din <i>a îmbina</i> şi <i>a dezbină</i>). Moşt. din lat.: <i>*îmbinare</i> , din <i>im-</i> sau <i>des-</i> , <i>bini</i> “doi, câte doi” şi <i>-are</i>). (din <i>a combina</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>combinare</i> (din <i>combin</i> şi <i>-are</i>) “a uni câte doi”, împr. de fr. (<i>combiner</i>), germ. (<i>kombinieren</i>) şi rusă (<i>комбинировать</i>).	LAT. -BINARE < BINI
biserică vasilicale bazilică	Moşt. din lat. (<i>basilica</i>), unde e împr. din gr.: βασιλική (οἰκία) iniţial “(casă) domnească”. (var. mod. <i>bazilicale</i>). Împr. din gr. biz.: βασιλικός “imperial, regal”, la neutru pl. βασιλικά. Împr. europ. (fr. <i>basilique</i> , germ. <i>Basilika</i> , rus. <i>базилика</i>), venit prin lat. (<i>basilica</i>) din gr.: βασιλική (οἰκία) “(casa) domnească”.	GR. ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

a blestema	(var. <i>a blăstăma</i> , <i>a blăstema</i>). Moşt. din lat. (pop. <i>*blastemare</i> <lit. <i>blasphemare</i>), unde e împr. din gr.: βλασφημεῖν.	LAT. POP. *BLASTEMARE <LIT. BLASPHEMARE <GR. ΒΛΑΣΦΗΜΕΙΝ
a blasfema	Împr. europ. (fr. <i>blasphémer</i> , it. <i>blasfemare</i> , germ. <i>blasphemieren</i>), venit prin lat. (<i>blasphemare</i>) din gr.: βλασφημεῖν.	
a blama	Împr. europ. de orig. fr.: <i>blâmer</i> (împr. de engl. (<i>to blame</i>) și germ. (<i>blamieren</i>)), moşt. (prin fr. vechi <i>blasmer</i>) din lat. (pop. <i>*blastemare</i> <lit. <i>blasphemare</i>), unde e împr. din gr.: βλασφημεῖν.	
bordei	Prob. împr. dintr-o limbă germanică, legat cu germ. <i>Bord</i> “poliță”, <i>Brett</i> “scândură” (germ. medie de sus <i>bort</i>), inițial “căsuță de scânduri”.	PROB. ETIMON GERMANIC
bordel	Împr. europ. (fr. <i>bordel</i> , germ. <i>Bordell</i> , rus. <i>бортель</i>), venit prin lat. târz. (<i>bordellum</i>), din germanică (vezi mai sus), cu evoluția de sens “căsuță (de scânduri)” > “loc ascuns”.	
bour	(var. <i>buăr</i> , <i>buor</i> , <i>bour</i> ș.a.). Moşt. din lat. (<i>bubalus</i>) cu o pos. înfl. a lui <i>bubulus</i> (adj.) “de vacă, de bou”.	LAT. BUBALUS
bivol	Împr. din bulg. (<i>биво̀л</i>) sau din prototipul lui slavon БИВОЛЪ, împr. din lat.: <i>bubalus</i> , prob. în forma lui pop. <i>*buvalus</i> .	
bun	Moşt. lat.: <i>bonus</i> .	LAT. BONUS
bon	Împr. europ. de orig. fr.: <i>bon</i> inițial “bun” (semn de aprobare, moşt. din lat.: <i>bonus</i>), împr. de germ. (<i>Bon</i>) și rusă (<i>бон</i>).	
bună	(fem. sing. al lui <i>bun</i> .) Moşt. din lat.: <i>bona</i> .	LAT. BONA
bonă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>bonne</i> , inițial în expresia <i>ma bonne</i> “buna mea” din limbajul copiilor (moşt. din lat.: <i>bona</i>), împr. de germ. (<i>Bonne</i>) și rusă (<i>бонна</i>).	

burghez	Împr. rom.-occ.: it. <i>borgnese</i> , sp. <i>burgués</i> , port. <i>burguês</i> , toate împr. din lat. mediev.: <i>burgensis</i> format de la <i>burgus</i> “oraș” împr. din germanică: <i>*burgs</i> “cetate, castel”.	LAT. MEDIEV. BURGENSIS DIN LAT. TÂRZ. BURGUS <GERMANICUL *BURGS
burju	Împr. din rusă (<i>буржу́й</i>), unde e împr. din fr.: <i>bourgeois</i> (<rus. lit. invar. <i>буржюа</i> >rus. pop. <i>буржу́й</i>), ce-l continua pe fr. vechi <i>burgeis</i> , împr. din lat.: <i>burgensis</i> (vezi mai sus).	
burgrav	Împr. din fr. (<i>burgrave</i>), unde e împr. din germ.: <i>Burggraf</i> .	GERM. BURGGRAF
pârcălab	Împr. din ung. (<i>porkoláb</i> “supraveghetor”), unde e împr. din germ.: <i>Burggraf</i> .	
buric	Moșt. din lat.: lit. <i>umbilicus</i> >pop. <i>umbulicus</i> , cu <i>um-</i> perceput ca art. nehotărât.	LAT. UMBILICUS
ombilic	Împr. lat.-fr.: lat. <i>umbilicus</i> , împr. de fr. (<i>ombilic</i>).	
busurman	Împr. din rusă (<i>бусурман(ин)</i>), unde e o transformare peiorativă a lui <i>мусульманин</i> , împr. din tătară, cazahă sau persană (<i>musulman</i>), unde e împr. din arabă: <i>muslim</i> “credincios”.	ARAB. MUSLIM
musulman	Împr. din fr. (<i>musulman</i>), unde e împr. din arabă: <i>muslim</i> “credincios”.	

C

cadență	Împr. europ. de orig. it.: <i>cadenza</i> (moșt. din lat. pop.: <i>cadentia</i>), împr. de fr. (<i>cadence</i>), germ. (<i>Kadenz</i>) și rusă (<i>каденция</i>).	LAT. POP. CADENTIA
șansă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>chance</i> (moșt. din lat. pop.: <i>cadentia</i> , inițial “cădere de zaruri”), împr. de germ. (<i>Chance</i>) și rusă (<i>шанс</i>).	
cadiu	Împr. din tur. (<i>kadi</i>), unde e împr. din arabă: <i>qadi</i> .	AR. QADI
alcalde	(var. <i>alcade</i>). Împr. europ. de orig. sp.: <i>alcalde</i> (împr. din arabă: <i>al-qadi</i> , cu articolul <i>al</i>), împr. de fr. (<i>alcade</i> , cf. <i>cadi</i> “judecător (la musulmani)”), germ. (<i>Alkalde</i>) și rusă (<i>алькальд</i>).	

canal	Împr. europ. de orig. lat.: <i>canalis</i> “țeavă; trecere”, împr. de fr. (<i>canal</i>), germ. (<i>Kanal</i>) și rusă (<i>канал</i>).	LAT. CANALIS
șenal	Împr. din fr.: <i>chenal</i> , transformare a fr. vechi <i>chenel</i> (moșt. din lat.: <i>canalis</i>) sub infl. lui <i>canal</i> , împr. din aceeași sursă.	
cancer	Împr. din lat.: <i>cancer</i> .	LAT. CANCER
șancru	Împr. europ. de orig. fr.: <i>chancre</i> (moșt. din lat.: <i>cancer</i>), împr. de germ. (<i>Schanker</i>) și rusă (<i>шанкр</i>).	
caniculă	Împr. lat.-rom.: lat. <i>canicula</i> “cățeluș”, denumire dată stelei Sirius din constelația Câinelui Mare sau a Dulăului. Apariția acestei stele pe cer odată cu soarele în zilele căldurii celei mai mari, a contribuit la asociația dintre caniculă și sensul de “căldură mare, arșiță”. În acest sens sunt împr. din lat. fr. <i>canicule</i> “căldura cea mai mare de vară” și it. <i>canicola</i> 1) “Câinele Mare, Dulăul” și 2) “căldură de vară”.	LAT. CANICULA
șenilă	Împr. din fr. (<i>chenille</i> “omidă” > “șenilă”), unde e moșt. din lat.: <i>canicula</i> “cățeluș” ce a înlocuit, în sensul metaforizat, reflexul vechiului <i>eruca</i> “omidă”.	
cap¹	(pl. <i>capete</i>). Moșt. din lat.: <i>caput</i> .	LAT. CAPUT (GEN. CAPITIS)
capăt	Moșt. din lat. în formă de pl. <i>capita</i> (de la sing. <i>caput</i>) > <i>capete</i> , de unde a fost extras sing. de tip productiv (<i>capăt</i>).	
cap²	(pl. <i>capuri</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>caput</i> “vârf; capăt”, moșt. de it. (<i>capo</i>) și prov. (<i>cap</i>), împr. din prov. de fr. (<i>cap</i>), iar din it. de germ. (<i>Kap</i>).	
șef	Împr. europ. de orig. fr.: <i>chef</i> (moșt. din lat.: <i>caput</i>), împr. de germ. (<i>Chef</i>) și rusă (<i>шеф</i>).	
capo	Împr. europ. de orig. it.: <i>capo</i> (moșt. din lat.: <i>caput</i>), împr. de germ. (<i>Capo</i> , <i>Kapo</i>) și rusă (<i>кано</i>).	

cart	Împr. din fr. (<i>quart</i>), unde e moşt. din lat.: <i>quartus</i> “al patrulea”.	LAT. QUARTUS
cuartă	Împr. din fr. (<i>quarte</i>), unde e moşt. din lat.: <i>quarta</i> “a patra”.	
carte	Moşt. din lat. (<i>charta</i> “foaie; scrisoare”) refăcut prin analogie cu <i>parte</i> ş.a.), unde e împr. din gr.: <i>χάρτης</i> “foaie”.	GR. XAPTHΣ
hartă	Împr. din gr. (<i>χάρτα</i>), unde e reîmpr. din lat. (<i>charta</i>), în care e împr. din gr.: <i>χάρτης</i> .	
cartă	Împr. europ. (it. <i>carta</i> , germ. <i>Charta</i> , rus. <i>карта</i>), venit prin lat. (<i>charta</i>) din gr.: <i>χάρτης</i> .	
castan	Împr. din gr. (κάστανον), unde e împr. din lat.: <i>castaneus</i> .	LAT. CASTANEUS
şaten	Împr. europ. de orig. fr.: <i>châtain</i> (moşt. din lat.: <i>castaneus</i>), împr. de rusă şi bulg. (<i>шaмeн</i>).	
castru	Împr. din lat.: <i>castrum</i> .	LAT. CASTRUM
alcazar	Împr. europ. de orig. sp.: <i>alcázar</i> (împr. din arabă (<i>al-qasr</i> , cu art. <i>al</i>), unde e împr. din lat. (<i>castrum</i>)); împr. de germ. (<i>Alcazar</i> , <i>Alkazar</i>) şi rusă (<i>алькасар</i>).	
catigorie	Împr. din neogr.: κατηγορία “învinuire, acuza-re”.	GR. KATHΓOPIA
categorie	Împr. europ. (fr. <i>catégorie</i> , germ. <i>Kategorie</i> , rus. <i>категория</i>), venit prin lat. (<i>categoria</i>) din gr.: κατηγορία.	
cavalérie	Împr. din rusă (<i>кавалерия</i>), unde e împr. din polonă (<i>kawaleria</i>), din germ. (<i>Kavallerie</i>), sau din fr. (<i>cavallerie</i>), acolo fiind de orig. it. (<i>cavalleria</i>), în care e format din <i>cavaliere</i> (vezi mai jos) şi suf. - <i>ia</i> .	IT. CAVALIERE (<LAT. CABAL- LARIUS) + -IE (<LAT. -IA)
cavalerie	Format pe teren român din <i>cavaler</i> (vezi mai jos) şi suf. - <i>ie</i> (ca şi <i>tărănie</i> , <i>studentie</i> , <i>şefie</i>).	

cazac	Împr. din rusă (<i>казак</i>), unde a putut fi	RUS. КАЗАК, КАЗАХ <TURCICUL КАЗАК
cazah	Împr. din mai multe limbi turcice: <i>kazak</i> “om liber; vântură-lume”. Împr. din rusă (<i>казак</i>), unde e împr. din cazahă, acolo fiind autoetnonim: <i>qazaq</i> cu sensul inițial de “om liber”.	
călare cavaler	Moșt. din lat.: <i>caballarius</i> , inițial “grăjdar”. Împr. europ. de orig. it.: <i>cavaliere</i> , împr. din prov. (<i>cavalier</i>), unde e moșt. din lat.: <i>caballarius</i> ; împr. de fr. (<i>cavalier</i>), germ. (<i>Kavalier</i>) și rusă (<i>кавалер</i>).	LAT. CABALLARIUS, INIȚIAL “GRĂJNDAR”
șevalieră	Împr. din fr.: (<i>chevalière</i> , fem. lui <i>chevalier</i> “călăreț; cavaler”), moșt. din lat.: <i>caballarius</i> .	
caballero	Împr. europ. de orig. sp.: <i>caballero</i> (moșt. din lat.: <i>caballarius</i>), împr. de germ. (<i>Caballero</i>) și rusă (<i>кабальеро</i>).	
a călca a calchia	Moșt. din lat.: <i>calcare</i> . Împr. europ. de orig. fr.: <i>calquer</i> (împr. din it. (<i>calcare</i>), moșt. din lat.: <i>calcare</i>), împr. de rusă (<i>калькировать</i>), cf. germ. <i>Kalkierung</i> “calchiere”.	LAT. CALCARE
călcâi calcaneu	Moșt. din lat.: <i>calcaneum</i> . Împr. lat.-fr.: lat. <i>calcaneum</i> , împr. de fr. (<i>calcanéum</i>).	LAT. CALCANEUM
căldare caldeiră	Moșt. din lat.: <i>caldaria</i> (<i>olla</i>) “oală de încălzit”. Împr. europ. de orig. port.: <i>caldeira</i> inițial “cazan” (moșt. din lat.: <i>caldaria</i>), împr. de fr. (<i>caldeira</i>); cf. germ. <i>Kaldera</i> , <i>Caldera</i> , împr. din sp. (<i>caldera</i>), de aceeași orig.	LAT. CALDARIA
cămară comoară	Împr. din gr. biz.: κάμαρα, καμάρη, prin pos. mijlocire slavonă (КАМАРА).	GR. KAMAPA
cameră	Împr. din slavonă (КОМОРА “camera boltită” > “vistierie”), unde e împr. ori din lat. (<i>camara</i>) ori din prototipul lui gr. biz.: κάμαρα, καμάρη. Împr. din it.: <i>camera</i> , moșt. din lat. (<i>camera</i>), unde e împr. din gr. (vezi mai sus).	

căpitan	Împr. din gr.: καπετάν (var. ce precedă nume proprii, ca în καπετάν Μιχάλης), împr. din veneț. (<i>capetanio</i>), unde e împr. din lat. mediev. (<i>capitaneus</i> , refacere, pe baza lui caput (gen. <i>capitis</i>) “cap” a gr. biz. κατεπάνος “cel sus pus”, de la κατ’ἐπάνω “sus”).	VENET. CAPETANIO <GR. ΚΑΤΕΠΙΑΝΟΣ
capudan	(din <i>capudan-pașă</i>). Împr. din tur. (<i>kapudan paşa</i> , cu <i>kapudan</i> , înv., acum <i>kaptan</i>), împr. din veneț.: <i>capetanio</i> (vezi mai sus).	
căpută	Prob. moșt. din lat. loc. (<i>*caputa</i>), unde e împr. din sl. comună: <i>*kaputo</i> (> <i>*kopyto</i> , <i>*kopyta</i>).	SL. COM. *KOPYTO < *KAPUTO
copită	Împr. din sudsl. (slavon. КОПИТО, bulg., s.-c. <i>konuto</i> , toate moșt. din sl. com.: <i>*kopyto</i> < <i>*kaputo</i> .)	
cărare	Moșt. din lat. târz.: <i>carraria</i> , de la <i>carrus</i> “car”, de orig. celtică.	LAT. TÎRZ. CARRARIA , DE ORIG. CELTICĂ
carieră	Împr. europ. de orig. it.: <i>carriera</i> (moșt. din lat. târz.: <i>carraria</i>), împr. de fr. (<i>carrière</i>), de unde e împr. de germ. (<i>Karriere</i>) și rusă (карьеря).	
cărbune carbon	Moșt. din lat.: <i>carbo</i> (gen. <i>carbonis</i>). Împr. lat.-rom.: lat. <i>carbo</i> (gen. <i>carbonis</i>), împr. de fr. (<i>carbon</i>) și it. (<i>carbonio</i>).	LAT. CARBO (GEN. CARBONIS)
cărintar calendar	Moșt. din lat.: <i>calendarius</i> (<i>Januarii</i>) “din calendele (lui ianuarie)”. Împr. europ. de orig. lat: <i>calendarium</i> , împr. de it. (<i>calendario</i>), germ. (<i>Kalender</i>) și rusă (календарь).	LAT. CALENDARIUS “PRIVIND CALENDELE”
† căștei	(var. <i>coștei</i> „castel”). Împr. din ung. (<i>kastély</i>), unde e împr. din germ. (<i>Kastell</i>), în care e împr. din lat.: <i>castellum</i> „loc fortificat”, lat. târz. „castel”.	LAT. CASTELLUM
castel	Împr. vechi din lat., prin pos. mijlocire germ. (<i>Kastell</i>), din lat. târz.: <i>castellum</i> .	

a cășuna	Moșt. din lat. pop.: <i>*occasionare</i> (< <i>occasio</i> , gen. <i>occasionis</i> “caz; prilej”) “a pricinui, a provoca”.	LAT. OCCASIONARE < OCCASIO (GEN. OCCASIONIS)
a ocaziona	Împr. lat.-rom.: lat. târz. <i>occasionare</i> , împr. de it. <i>occasionare</i> “a prilejui”) și fr. (<i>occasionner</i> “a prilejui, a provoca”).	
a căpăta	Moșt. din lat. (<i>captare</i>), deși nu e exclus alt prototip: <i>*capitare</i> (din <i>capere</i> “a prinde, a dobândi” etc.).	PROB. LAT. CAPTARE ÎN POS. CONTAMINARE CU ALTE VERBE
a căuta	Contaminarea reflexelor lat. <i>*cavitare</i> (din <i>cavere</i> , part. <i>cautum</i>) “a fi precaut” etc. și <i>captare</i> “a urmări, a încerca a prinde” etc.	
a căta	Var. a lui <i>a cauta</i> .	
către	(var. <i>cătră</i> , <i>cătrî</i> ; înv. “împotrivă, contra”, dar și “spre”). Moșt. din lat.: <i>contra</i> “împotrivă, contra”, dar și “față de”.	LAT. CONTRA
contra	Împr. lat.-rom.: lat. <i>contra</i> , împr. de it. (înv. <i>contra</i> , acum <i>contro</i>), moșt. de sp. (<i>contra</i>) și fr. (<i>contre</i>).	
câmp	Moșt. din lat.: <i>campus</i> .	LAT. CAMPUS
campus	Împr. europ. de orig. lat.: <i>campus</i> , împr. de fr. (<i>campus</i>) și engl. (<i>campus</i>).	
campos	Împr. europ. de orig. port.: <i>campos</i> „șesuri, câmpii” (moșt. din lat.: <i>campus</i>), împr. de fr. (<i>campos</i>), germ. (<i>Campos</i>) și rusă (<i>кампос</i>).	
cânt	Moșt. din lat.: <i>cantus</i> .	LAT. CANTUS
canto	Împr. europ. de orig. it.: <i>canto</i> (moșt. din lat.: <i>cantus</i>), împr. de germ. (<i>Kanto</i>) și rusă (<i>канто</i>).	
cântată	(fem. sing. al lui <i>cântat</i>). Part. pasiv al lui <i>a cânta</i> , moșt. din lat.: <i>cantatus</i> , part. lui <i>cantare</i> .	LAT. CANTATA
cantată	Împr. europ. de orig. it.: <i>cantata</i> (part. pasiv al lui <i>cantare</i> “a cânta”, moșt. din lat.), împr. de fr. (<i>cantate</i>), germ. (<i>Kantate</i>) și rusă (<i>кантата</i>).	

cârciumar	Format din <i>cârciumă</i> cu ajutorul suf. <i>-ar</i> sau	} ROM. C Â R C I U M Ă , CRĂȘMĂ + AR SAU BULG. КРЪЧМАР , S.-C. КРЧМАР
crășmar	(var.) Format din <i>crășmă</i> cu ajutorul suf. <i>-ar</i> sau împr. din sudsl.: bulg. <i>кръчмар</i> , s.-c. <i>крчмар</i> .	
cârciumă	(var. <i>cârcimă</i> , <i>cârșmă</i>). Împr. sudsl.: bulg. <i>кръчма</i> , s. -c. <i>крчма</i> .	} BULG. КРЪЧМА , S.-C. КРЧМА
crășmă	(var. <i>crăcimă</i> , <i>crășmă</i>). Împr. din aceleași surse, dar cu o altă acomodare la fonetica română, originalul fiind greu de pronunțat pentru românofoni: cf. abundență de variante (vezi mai sus, ca și <i>crijmă</i> , <i>crăjmă</i>).	
cât	Moșt. din lat.: <i>quantus</i> .	} LAT. QUANTUS (QUANTA , QUANTUM)
cuantum	Împr. europ. de orig. lat.: <i>quantum</i> (neutru lui <i>quantus</i> “cât”), împr. de fr. (<i>quantum</i>), și germ. (<i>Quantum</i>).	
cuantă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>quanta</i> (fem. sing. sau neutru pl. al lui <i>quantus</i>), împr. de fr. (<i>quantum</i>), germ. (<i>Quant</i>) și rusă (<i>квант</i>).	
celar	Moșt. din lat.: <i>celarium</i> .	} LAT. CELLARIUM
chelar	(var. <i>chilar</i>). Împr. din neogr. (κελλάρι(ov)), în care e împr. din lat.: <i>cellarium</i> .	
chiler	(var.). Împr. din tur. (<i>kiler</i>), în care e împr. din neogr. (vezi mai sus).	
centură	Împr. lat.-rom.: lat. <i>cinctura</i> , moșt. de it. (<i>cintura</i>) și fr. (<i>ceinture</i>).	} LAT. CINCTURA
cintru	Împr. din fr. (<i>cintre</i>), extras din vechiul <i>cintrer</i> “a bolti”, moșt. din lat. * <i>cincturare</i> , format de la <i>cinctura</i> .	
cerbice	Moșt. din lat.: <i>cervix</i> (gen. <i>cervicis</i>)	} LAT. CERVIX (GEN. CERVICIS)
cervix	Împr. europ. de orig. lat.: <i>cervix</i> , împr. de fr. (<i>cervix</i>), germ. (<i>Zervix</i> , <i>Cervix</i>); cf. rus. <i>цервикальный</i> , <i>цервицум</i> .	
cerc	Moșt. din lat.: <i>circus</i> .	} LAT. CIRCUS
circ	Împr. europ. de orig. lat.: <i>circus</i> “cerc (de spectatori)”, împr. de fr. (<i>cirque</i>), germ. (<i>Zirkus</i>) și rusă (<i>цирк</i>).	

cheag	Moşt. din lat.: lat. loc. <i>*clagum</i> < lat. com. <i>coagulum</i> .	LAT. COAGULUM
coagul	Împr. europ. de orig. lat.: <i>coagulum</i> , împr. de fr. (<i>coagulum</i>) şi germ. (<i>Koagel</i>).	
a chema	Moşt. din lat.: <i>clamare</i> .	LAT. CLAMARE
a clama	Împr. lat.-rom.: lat. <i>clamare</i> , împr. de it. (<i>clamare</i>) şi fr. (<i>clamer</i>).	
chiar	(† adj. şi adverb “clar”). Moşt. din lat.: <i>clarus</i> “clar”.	LAT. CLARUS
clar	Împr. din lat.: <i>clarus</i> ; împr. de germ. (<i>klar</i>).	
a -chide	(ca în <i>a deschide</i> , <i>a închide</i> , <i>a între-deschide</i>). Moşt. din lat.: <i>-cludere</i> (ca în <i>discludere</i> , <i>includere</i> , <i>intercludere</i> “a încuia”).	LAT. -CLUDERE
a -clude	(ca în <i>a concludere</i> , <i>a exclude</i> , <i>a include</i>). Împr. lat.-it.: lat. <i>-cludere</i> (vezi mai sus), împr. de it. (<i>-cludere</i> ca în <i>concludere</i> , <i>escludere</i> , <i>includere</i>).	
chimie	Împr. europ. (fr. <i>chimie</i> , germ. <i>Chemie</i> , rus. <i>химия</i>) de orig. lat. mediev. (<i>chimia</i>), unde e împr. prin gr. (χημεία) din arabă (<i>kīmiya</i>), în care e împr. din egipt.: <i>kēm</i> “negru”.	ARAB. KIMIYA , DE ORIG. EGIPT.
alchimie	Împr. europ. (fr. <i>alchimie</i> , germ. <i>Alchimie</i> , <i>Alchemie</i> , rus. <i>алхимия</i>) de aceeaşi orig. ca şi <i>chimie</i> , dar cu art. arab <i>al</i> : <i>al-kīmiya</i> .	
chit	Împr. din fr. (<i>quitte</i>), unde e moşt. din fr. veche (<i>quite</i>), împr. din lat. mediev.: <i>quitus</i> , din lat. clas. <i>quietus</i> “liniştit, în pace”.	LAT. QUIETUS
cfit	(înv.). Împr. din germ. (<i>quitt</i>), unde e împr. din fr. veche: <i>quite</i> (vezi mai sus).	

chitară	Împr. din gr. (κυθάρα) prin pos. mijlocire it. (<i>chitarra</i>), în gr. fiind de orig. pers.: <i>si thar</i> “trei strune”.	GR. KYΘAPA< PERS. SI THAR “TREI STRUNE”
ghitară	(var.) Împr. din fr. (<i>guitare</i>) ori rusă (<i>gumapa</i> < polon. <i>gitar</i> < germ. <i>Gitarre</i> < fr. <i>guitare</i> ori sp. <i>guitarra</i>), în fr. fiind de orig. sp., iar în sp. de orig. arabă (<i>kitâra</i>), unde a venit prin aramaică din gr. (vezi mai sus).	
țiteră	Împr. din germ. (<i>Zither</i>), unde e împr. din lat. (<i>cithara</i>), în care e împr. din gr. (vezi mai sus).	
citeră	(var.). Adaptarea neologică a lui <i>țiteră</i> (vezi mai sus).	
a chivernisi	Împr. din neogr.: (νά) κυβερνήσω, conjunctiv perfect al lui κυβερνᾶν.	GR. KYBERNAN
a guverna	Împr. din fr. (<i>gouverner</i>), moșt. din lat. (<i>gubernare</i>), unde e împr. (prin prob. mijlocire etruscă) din gr.: κυβερνᾶν inițial “a conduce (o corabie)”.	
cicero	Împr. europ. de orig. lat: <i>cicero</i> (de la numele <i>Cicero</i> al oratorului roman, ale cărui “Scrisori” au fost tipărite pentru prima dată în sec. XV la Roma cu aceste caractere), împr. de fr. (<i>cicéro</i>), germ. (<i>Cicero</i>) și rusă (<i>цичепо</i>).	LAT. CICERO (GEN. CICERONIS)
cicerone	Împr. europ. de orig. it: <i>cicerone</i> (împr. din lat.: <i>Cicero</i> (gen. <i>Ciceronis</i>), întrebuintat ironic din cauza elocvenței excesive a ghizilor romani), împr. de fr. (<i>cicérone</i>), germ. (<i>Cicerone</i>) și rusă (<i>цичеpone</i>).	
cimitir	(var. înv. <i>chimitir</i>). Împr. în forma <i>chimitir</i> din gr. (κοιμητήριον) textual “loc de adormire”, refăcut după regulile de adaptare a neologismelor (cf. în special it. <i>cimitero</i>).	GR. KOIMHTHPI(ON)
țintirim	(var.). Împr. din ung. (înv. <i>cinterem</i>), unde e împr. din lat. (<i>coemeterium</i>), în care e împr. din gr.: κοιμητήριον).	

ciolan	Împr. din slavona sârbească (<i>чланѡ</i> , var. a slavon. <i>члѣнъ</i> «membru, organ ») sau din s.-c. (<i>члан</i> «încheietură, articulație»), amândouă moșt. din sl. com.: <i>*čelnъ <*kelnъ</i> .	} SL. COM. <i>*CELNЪ</i> < <i>*KELNЪ</i>
† cilen	(«membru (al unei organizații»)). Împr. din rusă (<i>член</i>), unde e împr. din slavonă (<i>члѣнъ</i>), în care e moșt. din sl. com.: <i>*čelnъ <*kelnъ</i> .	
Cipru	Împr. europ. (fr. <i>Chypre</i> , it. <i>Cipro</i> , germ. <i>Zypern</i>), venit prin lat. (<i>Cyprus</i>) din gr.: <i>Κύπρος</i> .	} LAT. <i>CYPRUS</i> <GR. <i>ΚΥΠΡΟΣ</i>
cupru	Împr. lat.-it.: lat. <i>aes cyprium</i> > <i>aes cuprium</i> «aramă de Cipru» și (infl. de <i>aurum</i> «aur», <i>ferrum</i> «fier» ș. a.) <i>cuprum</i> , venit în lat. din gr.: <i>Κύπρος</i> ; împr. de it. (<i>cupro</i>).	
- ciune	(ca în <i>iertăciune</i> , <i>închinăciune</i> , <i>stricăciune</i> , dar și <i>amărăciune</i> , <i>gălbiciune</i> , <i>urăciune</i>). Moșt. din lat.: <i>-tio</i> (gen. <i>-tionis</i>).	} LAT. <i>-TIO</i> (GEN. <i>-TIONIS</i>)
- ție - țiune	(ca în <i>considerație</i> , <i>orație</i> , <i>punctuație</i> dar și <i>asertiune</i> , <i>fricțiune</i> , <i>opțiune</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-tio</i> (gen. <i>-tionis</i>), împr. de fr., germ. (<i>-tion</i>) și rusă (<i>-ция</i>).	
clacă	Împr. din sudsl. (bulg. <i>млака</i> (var. <i>клака</i>), s.-c. <i>млака</i> «munca colectivă la țară» ș. a., cu <i>tl > cl</i> în bulg. ori în rom.), unde e moșt. din sl. com.: <i>*tloka</i> .	} SL. COM. <i>*TLOKA</i>
toloacă	Împr. din ucr. (<i>молока</i> «munca colectivă la țară», dar și «imaș, pășune»), unde e moșt. din sl. com. <i>*tloka</i> .	
cleștar	Împr. din ung. (<i>kristály</i>), unde e împr. din germ. (<i>Kristall</i>), în care e împr. din gr.: <i>κρύσταλλος</i> inițial «gheață».	} GR. <i>ΚΡΥΣΤΑΛΛΟΣ</i>
cristal	Împr. europ. (fr. <i>cristal</i> , germ. <i>Kristall</i> , rus. <i>кристалл</i>) de orig. gr.: <i>κρύσταλλος</i> .	
climă	Împr. europ. (it. <i>clima</i> , germ. <i>Klima</i>), venit prin lat. (<i>clima</i>), din gr.: <i>κλίμα</i> .	} LAT. <i>CLIMA</i> (GEN. <i>CLIMATIS</i>) <GR. <i>ΚΛΙΜΑ</i> , (GEN. <i>ΚΛΙΜΑΤΟΣ</i>)
climat	Împr. europ. (fr. <i>climat</i> , rus. <i>климат</i>), venit prin lat. (<i>clima</i> , gen. <i>climatis</i>) din gr.: <i>κλίμα</i> . (gen. <i>κλίματος</i>).	

coapsă coxă	Moşt. din lat.: <i>coxa</i> . Împr. din lat: <i>coxa</i> .	} LAT. COXA
coastă cuesta Costa	(în special ca “mal” şi “povârniş”). Moşt. din lat.: <i>costa</i> în special ca “margine, latură”. Împr. europ. de orig. sp.: <i>cuesta</i> (moşt. din lat.: <i>costa</i>), împr. de germ. (<i>Cuesta</i>). (din <i>Costa Rica</i> “Mal Bogat”). Împr. europ. de orig. sp., reprodus de mai multe limbi.	
cod codice codex	Împr. europ. de orig. fr.: <i>code</i> (împr. din lat.: <i>codex</i> (gen. <i>codicis</i>)), împr. de germ. (<i>Kode</i> , <i>Code</i>) şi rusă (<i>код</i>). Împr. lat.-it.: lat. <i>codex</i> (gen. <i>codicis</i>), împr. de it. (<i>codice</i>). (var.). Împr. europ. de orig. lat.: <i>codex</i> , împr. de fr. (<i>codex</i>), germ. (<i>Kodex</i> , <i>Codex</i>) şi rusă (<i>кодекс</i>).	} LAT. CODEX (GEN. CODICIS)
colind(ă) corindă calende	Împr. din şl. com. (<i>koleđa</i>) sau din slavonă (<i>коленда</i>), unde e împr. din lat.: <i>calendae</i> . (dial.). Reflexul moşt. (<i>*cārinde</i>) al lat. <i>calendae</i> , infl. de împr. sl. <i>colindă</i> . Împr. europ. de orig. lat.: <i>Calendae</i> , <i>Kalendae</i> , împr. de fr. (<i>calendes</i>), germ. (<i>Kalenden</i> , <i>Calendae</i>) şi rusă (<i>календы</i>).	
coloană columnă	Împr. rom.-occ.: fr. <i>colonne</i> (moşt. din lat. (<i>columna</i>)) şi infl. de it. <i>colonna</i> , moşt. din lat.), it. <i>colonna</i> ; adaptat la cuvintele fondului vechi cu -oa-. Împr. din lat.: <i>columna</i> .	
colonie colónie	Împr. europ. de orig. lat.: <i>colonia</i> „așezare de agricultori coloni“, împr. de fr. (<i>colonie</i>), germ. (<i>Kolonie</i>) şi rusă (<i>колония</i>). Împr. lat.-rom.: lat. <i>Colonia Agrippinā</i> (sau <i>Colonia Agrippinensis</i>), numele antic a oraşului devenit mai târziu <i>Köln</i> , renumit prin <i>colonia</i> sa, de unde fr. (<i>eau de</i>) <i>Cologne</i> (>germ. <i>Eau-de-Cologne</i> (tradus ca <i>Kölnischwasser</i>), dar şi rus. <i>одеколон</i>), it. <i>acqua di Colonia</i> , sp. (<i>agua de</i>) <i>Colonia</i> .	

comând	Format de la <i>a comânda</i> , moşt. din lat.: pop. <i>commandare</i> (<lit. <i>commendare</i>).	LAT. POP. COMMANDARE <LIT. COMMENDARE
comandă	Împr. din fr. (<i>commande</i> , format de la <i>commander</i>), moşt. din lat. pop.: <i>commandare</i> (<lit. <i>commendare</i>).	
a comânda	Moşt. din lat.: pop. <i>commandare</i> (<lit. <i>commendare</i>).	LAT. POP. COMMANDARE
a comanda	Împr. europ. de orig. fr.: <i>commander</i> (moşt. din lat.: pop. <i>commandare</i> <lit. <i>commendare</i>), împr. de germ. (<i>kommandieren</i>) şi rusă (<i>командовать</i>).	
combina	Împr. europ. de orig. engl.: <i>combine</i> (împr. din lat.: <i>combinare</i> "a uni, a combina"), împr. de germ. (<i>Kombine</i> , <i>Combine</i>), cu <i>i</i> citit incorect în acest cuvânt ca [i].	ENGL. COMBINE < LAT. COMBINARE
combain	(var.). Împr. de aceeaşi origine, dar cu pronunţarea corectă a lui <i>i</i> , relevată în special de rus. <i>комбайн</i> .	
comédie	Împr. ori din tur. (<i>komedya</i>), unde e împr. din it. (<i>commedia</i>), în care a venit ca împrumut prin lat. (<i>comoedia</i>) din gr. (κωμῳδία) ori împr. din rus. (<i>комедия</i>), în care e împr. din polon. (<i>komedja</i>), unde a pătruns din lat. şi gr. (vezi mai sus).	LAT. COMOEDIA <GR. ΚΩ ΜΩ ΔΙΑ
comedie	Împr. europ. (fr. <i>comédie</i> , germ. <i>Komödie</i> , rus. <i>комедия</i>), venit prin lat. (<i>comoedia</i>) din gr.: κωμῳδία.	
comis	Împr. din slavonă (<i>комисъ</i>), unde e împr. din gr. biz. (κόμης), în care e împr. din lat.: <i>comes</i> "însoţitor".	LAT. COMES (GEN. COMITIS)
conte	Împr. rom.-occ.: it. <i>conte</i> , fr. <i>comte</i> , în ambele limbi moşt. din lat.: <i>comes</i> (gen. <i>comitis</i>).	
comite	Împr. din lat.: <i>comes</i> (gen. <i>comitis</i>).	

comisie	Împr. europ. de orig. lat.: <i>commissio</i> (gen. <i>commissionis</i>) “legătură, adunare”, împr. de fr. (<i>commission</i>), germ. (<i>Kommission</i>) și rusă (<i>комиссия</i>).	LAT. COMMISSIO (GEN. COMMISSIONIS)
comision	Împr. europ. de orig. fr.: <i>commission</i> (împr. din lat.: <i>commissio</i> , gen. <i>commissionis</i>), împr. de germ. (<i>Kommission</i>) și rusă (<i>комиссия</i> ; cf. <i>комиссионный</i>).	
compănie	(“subunitate militară în compunerea batalionului”). Împr. europ. de orig. lat.: pop. <i>*compania</i> , moșt. de it. (<i>compagnia</i>) și împr. fr. (<i>compagnie</i>) și de germ. (<i>Kompanie</i>).	LAT. POP. *COMPANIA < *COMPANIO , (GEN. COMPANIONIS) “CEL CE MĂNÂNCĂ [PÂINEA] ÎMPREUNĂ CU ALȚII”
companie	(“grup de prieteni; societate” ș.a.). De aceeași orig. ca și <i>compănie</i> , individualizat formal cu ajutorul accentului pe teren român.	
compendiu	Împr. lat.-it.: lat. <i>compendium</i> , inițial “drumul cel mai scurt”, împr. de it. (<i>compendio</i>)	LAT. COMPENDIUM
compendium	Împr. din lat.: <i>compendium</i> , inițial “drumul cel mai scurt”, împr. de fr. (<i>compendium</i>), germ. (<i>Kompendium</i>) și rusă (<i>компендиум</i> , <i>компендиум</i>).	
complément	Împr. din fr. (<i>complément</i>), unde e împr. din lat.: <i>complementum</i> .	LAT. COMPLEMENTUM , ȘI COMPLERE + MENTUM
compliment	Împr. din fr. (<i>compliment</i>), unde e împr. din sp. veche (<i>complimiento</i> , sp. mod. <i>cumplimiento</i> , format din <i>cumplir</i> “a împlini”, moșt. din lat. (<i>complere</i>) și <i>-miento</i> , moșt. din lat. (<i>-mentum</i>)).	
complet	Împr. europ. de orig. lat.: <i>completus</i> , împr. de fr. (<i>complet</i>) și germ. (<i>komplett</i>).	LAT. COMPLETUS
complex	(var.). De aceeași orig. ca și <i>complet</i> , infl. de paronimul <i>complex</i> și alte cuvinte, în special adjective, în <i>-ect</i> (ca <i>direct</i> , <i>perfect</i> , <i>suspect</i> ș.a.).	

compus	Format din <i>com-</i> (împr. din lat., fr., it.) și <i>pus</i> , <i>-pus</i> , apărut prin analogie cu perfectul simplu (<i>pusei</i> ș.a.) care l-a înlocuit pe etimologicul <i>*post</i> , <i>*-post</i> (lat. pop. <i>*positus</i> , <i>*-postus</i> <lat. lit. <i>positus</i> , <i>-positus</i>).	LAT. COMPOSITUS
compot	Împr. europ. de orig. fr.: <i>compote</i> (moșt. din lat.: <i>composita</i> “(băutură) amestecată”, împr. de germ. (<i>Kompott</i>) și de rusă (<i>комном</i>).	
compost	Împr. europ. de orig. lat.: <i>compositus</i> “compus, amestecat”, împr. de fr. și engl. (<i>compost</i>).	
a conchide	Format din <i>con-</i> (împr. din lat., fr., it.) și a <i>-chide</i> , extras din <i>a închide</i> (moșt. din lat.: <i>includere</i>) și <i>a deschide</i> (moșt. din lat.: <i>discludere</i>).	LAT. CONCLUDERE
a conclud	Împr. lat.-it.: lat. <i>concludere</i> , împr. de it. (<i>concludere</i>).	
conductor	Împr. rom.-occ.: fr. <i>conducteur</i> , it. <i>conduttore</i> , amândouă formate după modelul lat. <i>conductor</i> “chiriaș, arendaș”, dar cu alt sens.	LAT. CONDUCTOR SAU CONDUCERE + -TOR
conducător	Format din <i>a conduce</i> , compus din <i>con-</i> (împr. din lat.: <i>con-</i>), și <i>a duce</i> (moșt. din lat.: <i>ducere</i>) și <i>-tor</i> (moșt. din lat.: <i>-tor</i> (gen. <i>-toris</i>)).	
condur	Împr. din gr. (κούντουρα), unde e reîmpr. din tur. (pop. <i>kondura</i> , lit. <i>kuntura</i>), în care e împr. din gr.: κόθορνος.	GR. ΚΟΘΟΡΝΟΣ
coturn	Împr. europ. (fr. <i>cothurne</i> , germ. <i>Kothurn</i> , rus. <i>комыри</i>), venit prin lat. (<i>cothurnus</i>) din gr.: κόθορνος.	
condusă	(fem. sing. al lui <i>condus</i>). Format din <i>con-</i> (împr. europ. de orig. lat. (<i>con-</i>), împr. de fr. (<i>con-</i>), germ. (<i>Kon-</i> , <i>kon-</i>), și rusă (<i>кон-</i>) și <i>dus</i> , format prin analogie cu perfectul simplu <i>dusei</i> ș. a.).	LAT. CONDUCTA
conduct(ă)	Împr. din lat. târz.: <i>conductum</i> .	
conduită	Împr. europ. de orig. fr.: <i>conduite</i> (nume de acțiune participial de la <i>conduire</i> “a conduce”, moșt. din lat.: <i>conducere</i> , part. <i>conductus</i>), împr. de germ. (<i>Konduite</i>) și rusă (<i>кондым</i> “condică de purtare”).	

consecință	Împr. europ. de orig. rom.: fr. <i>conséquence</i> , it. <i>conseguenza</i> , dar și germ. <i>Konsequenz</i> , toate împr. din lat. (<i>consequentia</i> ce avea în epoca clasică sensul abstract doar de “consecvență”).	LAT. CONSEQUENTIA
consecvență	Împr. europ. de orig. lat.: <i>consequentia</i> “consecvență”, împr. de fr., it., germ. ș. a. (vezi mai sus).	
constituant	Împr. din fr.: (<i>constituant</i>), unde e împr. din lat.: <i>constituens</i> (gen. <i>constituentis</i>).	FR. CONSTITUANT <LAT. CONSTITUENS (GEN. CONSTITUENTIS)
constituent	Împr. din fr.: <i>constituant</i> (vezi mai sus), diferențiat de el foneticește pe teren român.	
conștiință	Împr. lat.-rom.: lat. <i>conscientia</i> , împr. de fr. (<i>conscience</i>) și de it. (<i>coscienza</i>), cu <i>-scientia</i> reprodus prin reflexul lui moșt. <i>știință</i> .	LAT. CONSCIENTIA
conștiență	(var.). Împr. din aceleași surse (vezi mai sus), dar cu moșt. <i>-ință</i> substituit prin neologicul <i>-ență</i> .	
contor	Împr. din fr.: <i>compteur</i> , format din <i>compter</i> “a socoti” (moșt. din lat.: <i>computare</i>) și <i>-teur</i> (moșt. din lat.: <i>-tor</i> , gen. <i>-toris</i>).	LAT. COMPUTATOR SAU COMPUTARE + -TOR
computator	Împr. lat.-it.: lat. <i>computator</i> (gen. <i>computatoris</i>) “socotitor”, împr. de it. (<i>computatore</i>) sau format pe teren român de la <i>a computa</i> .	
copil	Cuvânt de orig. foarte controversată, cu paralele în mai multe limbi vecine.	ROM. COPIL DE ORIG. NECLARĂ
cópil	Prob. evoluție proprie pe teren român a lui <i>copil</i> .	
a corecta	Format din <i>corect</i> (împr. europ.: lat. <i>correctus</i> . împr. de fr. (<i>correct</i>) și germ. (<i>korrekt</i>), <i>correctus</i> fiind part. lui <i>corrigere</i>).	LAT. CORRIGERE (PART. CORRECTUS)
a corija	Împr. din fr. (<i>corriger</i>), unde e împr. din lat.: <i>corrigere</i> .	
a corige	(înv.). Împr. din germ. (înv. <i>korregieren</i>), unde e împr. din lat.: <i>corrigere</i> .	

a corespunde	Împr. rom.-occ. sau europ. de orig. lat. mediev.: <i>correspondere</i> , împr. de it. (<i>corrispondere</i>), fr. (<i>correspondre</i>), cf. și puțin întrebuintătele germ. <i>korrespondieren</i> , rus. înv. <i>копесpondировать</i> .	LAT. MEDIEV. CORRESPON- DERE
a coresponda	De aceeași provenire ca și <i>a corespunde</i> , dar deomonimizat în română prin schimbarea conjugării pentru specificarea sensului de “a purta corespondență”.	
corp	Împr. lat.-rom.: lat. <i>corpus</i> , moșt. de fr. (<i>corps</i>) și it. (<i>corpo</i>).	LAT. CORPUS
corpus	Împr. europ. de orig. lat.: <i>corpus</i> , împr. de fr. (<i>corpus</i>) și rusă (<i>корпус</i>).	
cortină	Împr. din it. (<i>cortina</i>), unde e moșt. din lat.: <i>cortina</i> .	LAT. CORTINA
curtină	Împr. europ. de orig. fr.: <i>courtine</i> (moșt. din lat.: <i>cortina</i>), împr. de germ. (<i>Kurtine</i>) și rusă (<i>кypтyна</i>).	
costum	Împr. rom.-occ.: fr. <i>costume</i> , împr. din it.: (<i>costume</i>), unde e moșt. din lat.: <i>consuetudo</i> (gen. <i>consuetudinis</i>), cu evoluția de sens “obicei” > “port obișnuit” > “port, costum”.	<LAT. CONSUETUDO (GEN. CONSUETU- DINIS)
cutumă	Împr. din fr. (<i>coutume</i>), unde e moșt. din lat.: <i>consuetudo</i> (gen. <i>consuetudinis</i>).	
covertă	Împr. din neogr. (κοῦβέρτα), unde e împr. din veneț. (<i>coverta</i>), în care e moșt. din lat.: <i>cooperta</i> , part. lui <i>cooperire</i> “a acoperi”.	LAT. COOPERTA
copertă	Împr. din it. (<i>coperta</i>), unde e moșt. din lat.: <i>cooperta</i> (vezi mai sus).	
crâng	Împr. din sl. com. (* <i>kragъ</i>) sau din reflexul slavon respectiv moșt. (кpъгъ).	SL. COM. KRQGB
crug	Împr. din rus., ucr. sau s.-c. (кpyг), moșt. din sl. com.: (* <i>kragъ</i>).	
credere	Moșt. din lat.: reflexul lui <i>credere</i> substantivat.	DIN LAT. CREDERE
crezare	Format de la alomorful iotat al temei lui <i>a crede</i> (<i>crez-</i>) cu schimbarea conjugării (ca și în <i>pierzare</i> , <i>vânzare</i> , cf. <i>născare</i>).	

creștin	Moșt. din lat. (<i>christianus</i>), unde e împr. din gr.: χριστιανός de la χριστός “uns”.	LAT. CHRISTIANUS <GR ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ
cretin	Împr. europ. de orig. fr. dial.: <i>crétin</i> , moșt. (ca și fr. lit. <i>chrétien</i>) din lat.: <i>christianus</i> (vezi mai sus) cu sensul evoluat în “sărmanul creștin, om slab de înger, om slab cu duhul” etc.; împr. de germ. (<i>Kretin</i>) și rusă (<i>кретин</i>).	
cretă	Împr. lat.-it.: lat. <i>creta</i> , moșt. de it. (<i>creta</i>), venit în lat. din gr.: Κρήτη (insula Creta fiind bogată în cretă, care se aducea de acolo).	GR. KPTHH
criďă	(var.) Împr. din polon. arh. sau dial. (<i>kryda</i> , polon. mod. lit. <i>kreda</i>), unde e împr. din germ. (germ. veche de sus <i>crīda</i> , germ. medie de sus <i>krīde</i> , germ. mod. <i>Kreide</i>), în care e împr. din lat. (<i>creta</i>), iar acolo din gr.: Κρήτη.	
creidă	(var.) Împr. din ucr. (<i>кpeйдa</i> < polon. arh. sau dial. <i>krejda</i> < germ. <i>Kreide</i>) sau direct din polonă (vezi mai sus).	
crită Creta	(var.) Împr. din gr.: Κρήτης < Κρήτη. Împr. europ. (fr. <i>Crète</i> , it. <i>Creta</i> , germ. <i>Kreta</i>), venit prin lat. (<i>Creta</i> < <i>Crete</i>) din gr.: Κρήτη.	
crezut	Format dintr-un reflex al lat. <i>creditum</i> (part. lui <i>credere</i> “a crede”) prin analogie cu part. simplu (<i>crezui</i> ș. a.) și cu part. altor verbe în - <i>ut</i> (ca și <i>văzut</i> ce a înlocuit reflexul etimologic al lui <i>visum</i> ca part.)	LAT. CREDITUM
credit	Împr. europ. de orig. lat.: <i>creditum</i> (inițial nume de acțiune participial al lui <i>credere</i> “a crede”, pe urmă “împrumut, datorie”), împr. de fr. (<i>crédit</i>), germ. (<i>Kredit</i>) și rusă (<i>кpeдum</i>).	
cruce cros	Moșt. din lat.: <i>crux</i> (gen. <i>crucis</i>). Împr. europ. de orig. engl. (<i>cross</i> “cruce” cu sensul evoluat în “trecere (a terenului) în cruce, traversare”), împr. din island. (<i>kross</i>), unde e împr. din irland. (<i>cross</i>), în care e împr. din lat.: <i>crux</i> (gen. <i>crucis</i>).	LAT. CRUX (GEN. CRUCIS)

cuceritor	Format din <i>a cuceri</i> , moşt. din lat.: pop. * <i>conquerire</i> < lit. <i>conquirere</i> “a căuta peste tot, a încerca să dobândeşti”.	LAT. CONQUIRERE + -TOR
conchistador	Împr. europ. de orig. sp.: <i>conquistador</i> (format din <i>conquistar</i> “a cuceri”, de la <i>conquista</i> “cucerire”, omonim al part. la fem. sing. a sp. vechi <i>conquerir</i> , moşt. din lat.: <i>conquirere</i>); împr. de fr. (<i>conquistador</i>), germ. (<i>Konquistador</i>) şi rusă (<i>конкистадор</i>).	
a cumineca	Moşt. din lat.: pop. * <i>communicare</i> < lit. <i>communicare</i> .	LAT. COMMUNICARE
a comunica	Împr. europ. de orig. lat.: <i>communicare</i> , împr. de fr. (<i>communiquer</i>) şi germ. (<i>kommunizieren</i>); cf. rus. <i>коммуникация, коммюнике</i> .	
cumpărător	Moşt. din lat. (<i>comparator</i>) sau format din <i>a cumpăra</i> (moşt. din lat.: <i>comparare</i>) şi -tor (moşt. din lat.: -tor sau -torius).	LAT. COMPARATOR SAU COMPARARE + -TOR
comprador	Împr. europ. de orig. port.: <i>comprador</i> , moşt. din lat. (<i>comparator</i>) sau format din <i>comprar</i> “a cumpăra” (moşt. din lat.: <i>comparare</i>) şi -dor (moşt. din lat.: -tor), împr. de engl. (<i>comprador</i>), germ. (<i>Komprador</i>) şi rusă (<i>компрадор</i>).	
a cumpăta	Moşt. din lat. pop.: * <i>compitare</i> , lit. <i>computare</i> „a socoti, a calcula” ş.a.	LAT. COMPUTARE
a conta	Împr. rom.-occ.: fr. <i>compter</i> , it.: <i>contare</i> , amândouă moşt. din lat.: <i>computare</i> .	
a computa	Împr. europ. de orig. lat.: <i>computare</i> , împr. de it. (<i>computare</i>) şi engl. (<i>to compute</i>).	
cunună	Moşt. din lat.: <i>corona</i> .	LAT. CORONA
coroană	Împr. vechi din lat. prin pos. mijlocire a uneia sau a mai multor limbi vecine (cf. gr. <i>κρόνα</i> , ung., pol. <i>korona</i> , bulg., rus. <i>корона</i> , toate împr. din lat.: <i>corona</i>).	

curs ¹	(“curgere de apă”). Moşt. din lat.: <i>cursus</i> “curs, curgere”.	LAT. CURSUS, CURSUM
curs ²	(“an de învăţătură la studenţi”). Împr. europ. de orig. lat.: <i>cursus</i> “curs, curgere”, dar şi “mişcare, mers; direcţie”, împr. de fr. (<i>course</i>), germ. (<i>Kursus</i>) şi rusă (<i>курс</i>).	
cursă	Împr. din fr.: <i>course</i> (la orig. part. a lui <i>courir</i> “a fugi”, moşt. din lat.: <i>currere</i>), moşt. din lat.: <i>cursum</i> , part. pasiv a lui <i>currere</i> .	
curte	Moşt. din lat.: pop. <i>cors</i> (gen. <i>cortis</i>) <lit. <i>cohors</i> (gen. <i>cohortis</i>).	LAT. COHORS (GEN. COHORTIS)
cort	Împr. din gr. biz. (κόρτη), unde e împr. din lat.: <i>cohors</i> (gen. <i>cohortis</i>).	
cohortă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>cohors</i> (gen. <i>cohortis</i>), împr. de fr. (<i>cohorte</i>), germ. (<i>Kohorte</i>) şi rusă (<i>козопма</i>).	
† a costa	((1) “a trăi, a fi în viaţă”; 2) “a ţine în viaţă”). Moşt. din lat.: <i>constare</i> în sensul lui de “a sta, a se ţine ferm”.	LAT. CONSTARE
a costa	Împr. europ. de orig. lat.: <i>constare</i> în sensul lui de “a costa”, moşt. de it. (<i>costare</i>) şi împr. de germ. (<i>kosten</i>).	
a consta	Împr. lat.-it.: lat. <i>constare</i> în sensul lui de “a consta, a se compune”, împr. de it. (<i>constare</i>).	
cuvânt	Moşt. din lat.: <i>conventum</i> “adunare” > “înţelegere” > “convorbire” > “vorba, cuvânt”.	LAT. CONVENTUM
convent	Împr. europ. de orig. lat.: <i>conventum</i> “înţelegere, învoire”, împr. de it. (<i>convento</i> “înţelegere”), fr. (<i>convent</i> “adunare”), germ. (<i>Konvent</i>) şi rusă (<i>конвент</i>).	
a se cuveni	Moşt. din lat.: <i>convenire</i> ca “a se cădea, a se cuveni, a se cere”.	
a conveni	Împr. lat.-rom.: lat. <i>convenire</i> ca “a se învoi, a cădea de acord”, moşt. de fr. (<i>convenir</i>) şi it. (<i>convenire</i>).	LAT. CONVENIRE

cuviință	Moșt. din lat.: <i>convenientia</i> “comun acord, armonie, potrivire”.	LAT. CONVENIENTIA
conveniențial	Împr. lat.-rom.: lat. <i>convenientia</i> , împr. de it. (<i>convenienza</i>), și fr. (<i>convenance</i>).	
cvadri-	(var. <i>cvadru-</i>) (ca în <i>cvadrienal</i> , <i>cvadri-lateral</i> , <i>cvadrimotor</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>quadri-</i> , <i>quadru-</i> din <i>quattuor</i> “patru”, împr. de fr. (<i>quadri-</i> , <i>quadru-</i>), germ. (<i>Quadri-</i> , <i>quadri-</i> , <i>Quadru-</i> , <i>quadru-</i>) și rusă (<i>квадpy-</i> , <i>квадpy-</i>).	LAT. QUATTUOR
patru-	(ca în <i>patrulater</i> , <i>patruped</i>). Reproducerea elementului <i>cvadri-</i> (<i>cvadru-</i>) prin <i>patru</i> , moșt. din lat. ca un cuvânt de sine stătător: <i>quattuor</i> .	

D

dans	Împr. din fr. (<i>danse</i>), extras din <i>danser</i> , împr. din francică: <i>*dintjan</i> sau <i>*danson</i> “a se mișca de colo până colo”.	FR. DANSE
danț	Contamin. dintre <i>dans</i> , împr. din fr. (<i>danse</i>), și germ. (<i>Tanz</i>), împr. din fr. veche (<i>danse</i>), vezi mai sus.	
a dansa	Împr. din fr. (<i>danser</i>), unde e împr. din francică: <i>*dintjan</i> sau <i>*danson</i> “a se mișca de colo până colo”.	FR. DANSE +DESINENȚĂ VERBALĂ
a dănțui	Format din <i>danț</i> , apărut prin contaminare dintre <i>dans</i> (<fr. <i>danse</i>) și germ. <i>Tanz</i> și structurat după exemplul altor verbe în <i>-ui</i> (ca <i>a dezlănțui</i> , <i>a zdrențui</i> ș. a.).	
dara	(vechiul <i>tara</i>). Împr. din tur. (<i>dara</i>), unde e împr. din arabă: <i>tarh</i> “scădere”.	ARAB. TARH
tară	Împr. gr. (τάρα), unde e împr. din it. (<i>tara</i>), în care e împr. din arabă: <i>tarh</i> .	

daraban	(var. <i>dărăban</i>). Împr. din polonă (<i>drabant</i> , <i>trabant</i>), unde e împr. (prin prob. mijlocire ungara) din germ. (<i>Drabant</i> , <i>Trabant</i>), în care ori 1) e împr. din cehă: <i>drab</i> “păzitor”, întărit prin suf. <i>-ant</i> în <i>drabant</i> , ori 2) e format de la <i>draben</i> “a alerga la trap” (de unde ar fi fost împr. de cehă în care <i>drab</i> ar fi o prescurtare a lui <i>drabant</i>).	GERM. DRABANT, TRABANT
dorobanț	(var. <i>dărăbanț</i>). Împr. din ung. veche (<i>darabont</i> și var.), unde e împr. din germ.: <i>Drabant</i> , <i>Trabant</i> (vezi mai sus).	
dată¹	(“oară”). Moșt. din lat.: <i>data</i> , part. lui <i>dare</i> “a da”.	LAT. DATUM, DATA
dată²	(“punct în timp”). Împr. europ. de orig. fr. (<i>date</i>), unde e împr. din lat. mediev.: <i>data</i> (<i>littera</i>) “(literă) dată”, formulă cu care se începea indicarea datelor; împr. de germ. (<i>Datum</i>) și rusă (<i>дaмa</i>).	
dator	(var. <i>datori</i> , <i>detori</i>). Moșt. din lat.: pop. * <i>de-bitorius</i> < lit. <i>debitor</i> , infl. de <i>dare</i> “a da”.	LAT. DEBITOR
debitor	Împr. europ. de orig. lat.: <i>debitor</i> , împr. de fr. (<i>débiteur</i>), germ. (<i>Debitor</i>) și rusă (<i>дебумоп</i>).	
a (se) dăpăra	(var. <i>a se depara</i> , reg. „a-și smulge părul; a se păru”). Moșt. din lat.: <i>depilare</i> .	LAT. DEPILARE
a depila	Împr. europ. de orig. lat.: <i>depilare</i> , împr. de fr. (<i>dépiler</i>), germ. (<i>depilieren</i>) și rusă (<i>денулировать</i>).	
delicatesă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>délicatesse</i> , format din <i>délicat</i> , împr. din lat. (<i>delicatus</i>) și <i>-esse</i> , moșt. din lat. (<i>-itia</i> , <i>-ities</i>), împr. de germ. (<i>Delikatesse</i>) și rusă (<i>деликатес</i>), cu păstrarea fonetismului fr.	FR. DÉLICATESSE <LAT. DELICATUS + -ITIA , -ITIES .
delicatețe	Împr. fr.-germ.: fr. <i>délicatesse</i> (vezi mai sus), împr. de germ. (<i>Delikatesse</i>), cu adaptarea la fonetismul abstractelor în <i>-ețe</i> (ca în <i>bătrânețe</i> , <i>tinerețe</i> , <i>finețe</i> ș.a.), moșt. din lat.: <i>-itia</i> , <i>-ities</i> .	

demon	Împr. din gr.: δαίμων, prin pos. mijlocire slavonă (ДЕМОНЪ).	} GR. ΔΑΙΜΩΝ
dimon	(în special despre copii poznași). Modificare dial. a lui <i>demon</i> .	
daimon	Reproducere savantă a scrierii gr.: δαίμων.	
depou	Împr. europ. de orig. fr.: <i>depôt</i> (fr. vechi: <i>depost</i> , împr. din lat.: <i>depositum</i>), împr. de germ. (<i>Depot</i> , citit [<i>depó</i>], și rusă (<i>ðeno</i>).	} LAT. DEPOSITUM
depozit	Împr. lat.-it.: lat. <i>depositum</i> , împr. de it. (<i>deposito</i>).	
a depune	Format din <i>de</i> (moșt. din lat.: <i>de</i>) și <i>a pune</i> (moșt. din lat.: <i>ponere</i>) după exemplul europ. de orig. lat.: <i>deponere</i> , moșt. de it. (<i>deporre</i>) și împr. de fr. (postparticipialul <i>déposer</i>), germ. (<i>deponieren</i>) și rusă (<i>депонировать</i>).	} LAT. DEPONERE SAU DE + PONERE (PART. DEPOSITUM).
a depozita	Împr. din it.: <i>depositare</i> , format din <i>deposito</i> , împr. din lat.: <i>depositum</i> , din part. lui <i>deponere</i> .	
-des/-dez¹	(ca în <i>a descânta</i> sau <i>a dezbrăca</i>). Moșt. din lat.: <i>des-</i> (ca în <i>descendere</i> “a coborî”).	} LAT. DES-
-des/dez²	(ca în <i>a desconsidera</i> sau <i>a dezorganiza</i>). Împr. europ. de orig. lat.: fr., germ. <i>des-</i> , rus. <i>dec-/dez-</i> (ca în fr. <i>désorganiser</i> , germ. <i>desorganisieren</i> , rus. <i>дезорганизовать</i>).	
des	Moșt. din lat.: <i>densus</i> .	
dens	Împr. lat.-rom.: lat. <i>densus</i> , împr. de it. (<i>dense</i>) și fr. (<i>dense</i>).	} LAT. DENS-
a descăma	Moșt. din lat. (<i>desquamare</i>) ori format din <i>des-</i> (moșt. din lat.: <i>des-</i>) și <i>scamă</i> (moșt. din lat.: <i>squama</i>).	} LAT. DESQAMARE SAU DES- + SQUAMA + -RE
a se descuama	Împr. europ. de orig. lat.: <i>desquamare</i> , împr. de fr. (<i>desquamer</i>); cf. germ. <i>Desquamation</i> , rus. <i>десквамация</i> .	

desen	Împr. din fr. (<i>dessin</i> <fr. vechi <i>dessein</i>), unde e extras din <i>dessiner</i> (din fr. vechi <i>desseigner</i>), împr. din it. (<i>disegnare</i>), în care e moşt. din lat.: <i>designare</i> .	DIN LAT. DESIGNARE
desemn	(var.). Modelat după <i>desen</i> , cu substituirea derivatorului împr. din fr. <i>-sen</i> , prin coreflexul lui <i>semm</i> , moşt. din lat.: <i>sign-</i> .	
design	(citit [<i>dizain</i>]). Împr. europ. de orig. engl.: <i>design</i> (extras din împr. din fr. veche <i>designer</i> , împr. din lat.: <i>designare</i>), împr. de germ. (<i>Design</i>) şi rusă (<i>дизайн</i>).	
a designa	Împr. europ. de orig. lat.: <i>designare</i> , împr. de fr. (<i>désigner</i>), it. (<i>designare</i>) şi germ. (<i>designieren</i>).	LAT. DESIGNARE
a desemna	Modelat după <i>a designa</i> cu substituirea derivatorului împr. din lat. <i>sign-</i> prin reflexul lui moşt. <i>semm</i> .	
a desena	Împr. din fr. (<i>dessiner</i> < fr. vechi <i>desseigner</i>), unde e împr. din it. (<i>disegnare</i>), în care e moşt. din lat.: <i>designare</i> .	
a deşerta	Format de la <i>deşert</i> , moşt. din lat.: <i>desertus</i> .	LAT. *DESERTARE <DESERTUS
a dezerta	Împr. europ. de orig. lat.: * <i>desertare</i> (de la <i>desertus</i> , part. lui <i>deserere</i> “a părăsi”), moşt. de it. (<i>disertare</i>) din care e împr. de fr. (<i>désserter</i>), iar de acolo de germ. (<i>desertieren</i>) şi rusă (<i>дезертировать</i>).	
† deşiderat	(part. lui † <i>a deşidera</i> “a dori”). Moşt. din lat.: <i>desideratus</i> , part. lui <i>desiderare</i> “a dori”.	
desiderat	Împr. europ. de orig. lat.: <i>desideratum</i> , moşt. de it. (<i>desiderato</i>), împr. de fr. (<i>desiderata</i>), germ. (<i>Desideratum</i>) şi rusă (<i>дезудератив</i>).	LAT. DESIDERATUS
detai	Împr. din fr. (<i>détail</i>), unde e extras din <i>détailler</i> , iniţial “a tăia în bucăţi mici”, format din <i>dé-</i> şi <i>tailler</i> “a tăia”, moşt. din lat. pop.: * <i>taliare</i> “a tăia”.	FR. DÉTAIL <DÉTAILLER LAT. DE + *TALIARE
detaliu	Împr. din it. (<i>dettaglio</i>), unde e extras din <i>dettagliare</i> , împr. din fr. (<i>détailler</i>), vezi mai sus.	

a detalia	Împr. din fr. (<i>détailler</i> inițial “a tăia în bucăți mici”, format din <i>dé-</i> și <i>tailler</i> “a tăia”, moșt. din lat. pop.: <i>*taliare</i> “a tăia”.	FR. DÉTAILLER <LAT. DE + *TALIARE
a detalia	Împr. din it. (<i>dettagliare</i>), unde e împr. din fr. (<i>détailler</i>), vezi mai sus.	
a detuna	Moșt. din lat.: <i>detonare</i> .	LAT. DETONARE
a detona	Împr. europ. de orig. lat.: <i>detonare</i> , împr. de fr. (<i>détoner</i>), germ. (<i>detorieren</i>) și rusă (<i>детонировать</i>).	
† a dezvoalbe	(“a desfășura, a întinde”). Moșt din lat.: <i>*disvolvere</i> , antonimul lui <i>involvere</i> “a înfășura, a înveli”.	LAT. *DESVOLVERE (PART. *DESVOLTUS < DESVOLUTUS)
a dezvolta	Format de la <i>dezvolt</i> , part. lui <i>a dezvoalbe</i> (vezi mai sus), moșt. din lat.: pop. <i>*desvoltus</i> < <i>*desvolūtus</i> < lit. <i>desvolutus</i> .	
diavol	Împr. din slavonă (ДІАВОЛЪ), unde e împr. din gr.: διάβολος .	GR. ΔΙΑΒΟΛΟΣ
diabolo	Împr. europ. de orig. fr.-it.: fr. <i>diable</i> , împr. din lat târz. (<i>diabolus</i>), unde e împr. din gr. (διάβολος) infl. de it. <i>diavolo</i> , de aceeași orig.; împr. de germ. (<i>Diabolo</i>) și rusă (диаволо).	
dictat	Împr. europ. de orig. lat.: <i>dictatus</i> “prescris, dictat”, împr. de germ. (<i>Diktat</i>) și rusă (диктам).	LAT. DICTATUS
dicteu	Împr. din fr. (<i>dictée</i> “dictare”, part. lui <i>dicter</i> “a dicta”), unde e împr. din lat.: <i>dictata</i> , part. fem. al lui <i>dictare</i> .	
dijmă	Împr. din s.-c. (<i>dežma</i>) prin pos. mijlocire ung. (<i>dézsma</i>), venit în s.-c. sau în ung. din lat. (<i>decima</i>), prin eventuale alte filiere romanice sau slave, greu de identificat precis.	LAT. DECIMA
decimă	Împr. europ. de orig. lat. sau it.: <i>decima</i> “a zecea”, împr. de fr. (<i>décime</i>), germ. (<i>Dezime</i>) și rusă (децима).	

distinct	Împr. lat.-fr.: lat. <i>distinctus</i> (part. lui <i>distinguere</i>), împr. de fr. (<i>distinct</i>).	LAT. DISTINCTUS
distins	Împr. lat.-rom.: lat. <i>distinctus</i> (part. lui <i>distinguere</i>), împr. de fr. (<i>distinct</i>) și it. (<i>distinto</i> , part. lui <i>distinguere</i>), ca și însuși verbul a <i>distinge</i> , cu adaptarea participiului la verbele moșt. în - <i>inge</i> , a căror part. sunt restructurate după perfectul simplu, ca <i>a atinge</i> - <i>atins</i> , <i>a stinge</i> - <i>stins</i> etc.	
a divide	Împr. lat.-it.: lat. <i>dividere</i> , împr. de it. (<i>dividere</i>).	LAT. DIVIDERE
a diviza	Împr. din fr. (<i>diviser</i>), unde e împr. din lat. (<i>dividere</i>) și infl. de <i>déviser</i> “a sta de vorbă, a sta la sfat”, moșt. din lat. pop.: frecventativul <i>divisare</i> al lui <i>dividere</i> ca “a împărțăși”, format de la part. <i>divisus</i> al lui <i>dividere</i> .	
divizie	(var. <i>diviziune</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>divisio</i> (gen. <i>divisionis</i>) “împărțire, distribuire”, împr. de fr. (<i>division</i>), germ. (<i>Division</i>) și rusă (<i>дивизия</i>).	LAT. DIVISIO (GEN. DIVISIONIS)
divizion	Împr. din rusă (<i>дивизион</i>) în care împr. europ. (fr. <i>division</i> , germ. <i>Division</i>) s-a bifurcat în dublete (<i>дивизия</i> și <i>дивизион</i>).	
doamnă damă	Moșt. din lat.: pop. <i>domna</i> <lit. <i>domina</i> . Împr. europ. de orig. fr.: <i>dame</i> (moșt. din lat.: <i>domina</i>), împr. de germ. (<i>Dame</i>) și rusă (<i>дама</i>).	LAT. DOMINA
dueña	Împr. europ. de orig. sp.: <i>dueña</i> (moșt. din lat.: <i>domina</i>), împr. de germ. (<i>Dueña</i> , <i>Duenja</i>) și rusă (<i>дуюнья</i>).	
doña	(precedând numele proprii feminine spaniole, ca în <i>doña Rosa</i>). Împr. europ. de orig. sp.: <i>doña</i> (dublet aton al lui <i>dueña</i> “stăpână”, moșt. din lat.: <i>domna</i> < <i>domina</i>), împr. de germ. (<i>Doña</i> , <i>Donja</i>) și rusă (<i>донья</i>).	

doctor	Împr. europ. de orig. lat.: <i>doctor</i> , împr. de fr. (<i>docteur</i>), germ. (<i>Doktor</i>) și rusă (<i>доктор</i>).	LAT. DOCTOR
doftor	(var.). Modificarea vechiului <i>dohtor</i> , pătruns încă în limba veche dintr-o sursă (prob. una slavă) greu de identificat precis, în care a venit din lat. direct (<i>doctor</i>) sau printr-o limbă occidentală.	
doge	Împr. din it. (<i>doge</i>), unde e împr. din venet. (<i>doxe, doze</i> , citit [<i>doze</i>], adaptat la dial. toscan prin <i>-ge</i> în locul lui <i>-ze</i>), în it. fiind moșt. din lat.: <i>dux</i> (gen. <i>ducis</i>) “conducător”.	LAT. DUX (GEN. DUCIS)
duce	Împr. lat.-it.: lat. <i>dux</i> (gen. <i>ducis</i>), împr. de it. (<i>duce</i> “conducător de oști”).	
dominion	Împr. europ. de orig. engl.: <i>dominion</i> , împr. din vechea fr. (<i>dominion</i>) în care e împr. din lat. târz.: <i>dominio</i> (gen. <i>dominionis</i>), reîmpr. de fr. (<i>dominion</i>), împr. de germ. (<i>Dominion</i>) și rusă (<i>доминион</i>).	LAT. DOMINIO (GEN. DOMINIONIS)
donjon	Împr. din fr. (<i>donjon</i>), unde e moșt. din lat. pop.: * <i>dom(i)nio</i> , (gen. <i>dom(i)nionis</i>) “stăpânire” > “turn stăpânitor, turn principal”.	
domnia ta	Format din <i>domn</i> (moșt. din lat.: <i>dom(i)nus</i>), suf. <i>-ie</i> (moșt. din lat.: <i>-ia</i>) și <i>ta</i> (moșt. din lat.: <i>tua</i>).	LAT. DOMINUS + -IA+TUA
dumneata	Contopire univerbală pe țărâm român a lui <i>domnia ta</i> (vezi mai sus).	
mata	(dial. <i>mneata</i>). Apocopare și reducere fonică ulterioară a lui <i>dumneata</i> în vorbirea neîngrijită.	
don' / dom	(ca în <i>don'căpitan</i> , <i>dom'primar</i>). Afereza lui <i>domnul</i> , <i>domnule</i> , forme ale lui <i>domn</i> , moșt. din lat.: <i>dominus</i> .	LAT. DOMINUS
don	(precedând numele proprii masculine spaniole, ca în <i>don Antonio</i> , <i>don Pedro</i> (pronunțat <i>do[m] Pedro</i>)). Împr. europ. de orig. sp.: <i>don</i> (dublet aton al lui <i>dueño</i> “stăpân”, moșt din lat.: <i>dominus</i>), împr. de fr., germ. (<i>don</i>) și rusă (<i>дон</i>).	
don-	(ca în <i>donchișotism</i> , <i>donjuan</i>). Împr. europ. de orig. sp. (<i>don</i> , vezi mai sus), moșt. din lat.: <i>dominus</i> , împr. de fr. (<i>don-</i>), germ. (<i>Don-</i>) și rusă (<i>дон-</i>).	

dor doliu	Moşt. din lat.: <i>dolus</i> “durere, suferinţă”. Împr. din fr. (<i>deuil</i>), moşt., prin fr. vechi <i>dueil, duel, dol</i> , din lat.: <i>dolus</i> .	LAT. DOLUS
-dora -tur	(din <i>doldora</i> < tur. <i>doludur</i> “plin este”). Împr. din tur.: <i>-dIr/ -dir/ -dur/ -dür/ -tIr/</i> <i>-tir/ -tur/ -tür</i> , variante automate a sufi- xului predicativ însemnând “este, e, îi, i.” (din <i>boştur</i> < tur. <i>boştur</i> “gol este”). Împr. din tur.: <i>-tur</i> , vezi mai sus.	TUR. -DIR/ -DiR/ -DUR/ -DÜR/ -TIR/ -TiR/ -TUR/ -TÜR
dorinţă doleanţă	Format din reflexele lat. <i>dolus</i> “durere”, <i>dolere</i> “a dura” (> <i>dor, a dori</i>) şi al lui <i>-entia</i> (> <i>-inţă</i>) sau moşt. lat. <i>dolentia</i> “durere, suferinţă”. Împr. rom.-occ.: fr. <i>doléance</i> , format din fr. vechi <i>douloir</i> “a dura” cu suf. <i>-éance</i> (<lat. <i>-entia</i>), it. <i>doglianza</i> format în acelaşi fel din <i>dolere</i> “a dura”.	LAT. DOLERE + -ENTIA SAU DOLENTIA
dragoman † tergiman	Împr. din gr. (δραγομάνος), unde e împr. din tur. (<i>tercüman</i>), în care e împr. din arabă: <i>tarğuman</i> . (var.) Împr. din tur. (<i>tercüman</i>), unde e împr. din arabă: <i>tarğuman</i> .	ARAB. TARĞUMAN
dragon zdrahon	(“ostaş care luptă şi călare şi pedestru”). Împr. din fr.: <i>dragon</i> (prin metonimia lui <i>dragon</i> ca “balaur, zmeu”, pictat pe drapelul acestor ostaşi), împr. din lat. (<i>draco</i> , gen. <i>draconis</i> “balaur”), unde e împr. din gr.: δράκων “balaur”. (var. <i>drahon, zdrahon</i>). Format de la <i>dragon</i> prin metaforă şi întărit foneticeste prin <i>z-</i> <i>mobil</i> , cu pos. infl. (în Moldova) a confundării dintre [g] şi [h], ca în ucr. şi în rusa locală.	FR. DRAGON <LAT. DRACO , (GEN. DRACONIS) <GR. ΔΡΑΚΩΝ

dregător	(înv. <i>deregător, diregător</i>). Format de la <i>a drege</i> (moşt. din lat.: <i>dirigere</i>) şi suf. <i>-tor</i> (moşt. din lat.: <i>-tor</i> (gen. <i>-toris</i>)).	LAT. DIRIGERE+ -TOR. ŞI DIRECTOR
diriguitoar	Format de la <i>a diriguî</i> (întărire a vechiului <i>a drege</i> , moşt. din lat.: <i>dirigere</i>) şi suf. <i>-tor</i> (vezi mai sus).	
diréctor	(subst.) Împr. europ. de orig. lat.: <i>director</i> “conducător, îndrumător”, din <i>dirigere</i> (part. <i>directus</i>) + <i>-tor</i> , împr. de fr. (<i>directeur</i>), germ. (<i>Direktor</i>) şi rusă (<i>директор</i>).	
directór	(adj.). Împr. lat.-rom.: lat. <i>director</i> “cel ce conduce”, împr. de fr. (<i>directeur</i>) şi it. (<i>direttore</i>).	
a drege	(vechiul <i>a derege, a drege</i>). Moşt. din lat.: <i>dirigere</i> .	LAT. DIRIGERE
a diriguî	Transformare a vechiului <i>a drege</i> sub infl. verbelor în <i>-ui</i> (ca <i>a bâigui, a şugui, a târgui</i>).	
a diriia	Împr. europ. de orig. fr.: <i>diriger</i> (împr. din lat.: <i>dirigere</i>), împr. de germ. (<i>dirigieren</i>) şi rusă (<i>диригировать</i>).	
drept I	(“rectiliniu”, vechiul <i>dirept</i>). Moşt. din lat.: <i>directus</i> (part. lui <i>dirigere</i> “a îndrepta”).	LAT. DIRECTUS
dres I	(“îndreptat; reparat”). Format din <i>drept I</i> prin analogie cu perfectul simplu <i>dresei</i> ş.a.	
direct	Împr. europ. de orig. lat.: <i>directus</i> , împr. de fr. (<i>direct</i>), germ. şi ung. (<i>direkt</i>). Vezi deasemenea drept II, dres II.	
drept II	(“capacitate juridică; justiţie”, vechiul <i>derept, dirept</i>). Subst. lui <i>drept</i> ca part., după modelul rom. com.	
dres II	(înv. “leac”; <i>dresuri</i> “farduri; condimente”). Subst. lui <i>dres</i> ca part.	LAT. DIRECTUS
drit	(înv. “drept” în sens juridic). Împr. din it. (<i>d(i)ritto</i>), moşt. din lat.: <i>directus</i> . Vezi deasemenea drept I, dres I.	

-drum	(din <i>autodrum</i>). Ca și <i>drum</i> în genere, ori moștenit din lat. (<i>dromos</i> , cu înțelesul de “drum, cale”, din dialectul lat. local) ori împr. din slavonă (ДРОУМЪ), amândouă împr. din gr.: δρόμος .	} GR. ΔΡΟΜΟΣ
-drom	(din <i>autodrom</i> , ca și <i>aerodrom</i> , <i>cosmodrom</i> , <i>rachetodrom</i> ș.a.). Împr. europ. (fr. <i>-drome</i> , germ. <i>-drom</i> , rus. <i>-дром</i>), venit prin lat. (<i>-dromus</i>) din gr.: δρόμος .	
duble	Împr. din fr. (<i>doublé</i> , part. lui <i>doubler</i> , format de la <i>double</i> “dublu”), moșt. din lat.: <i>duplus</i> .	} FR. DOUBLÉ <LAT. DUPLUS
dubleu	Împr. din fr.: <i>doublé</i> (vezi mai sus), adaptat la cuv. române în <i>-eu</i> .	
† dumesnic	(var. <i>domesnic</i> , <i>dumestnic</i> “îmblânzit, domestic”). Moșt. din lat.: <i>domesticus</i> (cu <i>-tic</i> înlocuit prin <i>-nic</i> , împr. din sl.).	} LAT. DOMESTICUS
domestic	Împr. lat.-rom.: lat. <i>domesticus</i> , împr. de fr. (<i>doméstique</i>) și it. (<i>domestico</i>).	
duminică	Moșt. din lat.: <i>dominica</i> (<i>dies</i>) “ziua Domnului”.	} LAT. DOMINICA, DOMINICUS
Domingo	(din <i>Santo Domingo</i> “Sfânta Duminică”, în cinstea zilei în care a fost descoperită insula). Împr. europ. de orig. sp., reproduș de mai multe limbi, cu <i>Domingo</i> moșt. din lat.: (<i>dies</i>) <i>dominicus</i> , cu var. masc. a lui <i>dies</i> “zi”.	
† dvornic	(var. <i>vornic</i>) Împr. din slavonă (ДВОРЬНИКЪ) pe cale livrescă.	} SLAVON. ДВОРЬНИКЪ
vornic	Împr. din slavonă (ДВОРЬНИКЪ) pe cale orală.	

E

-easă	(ca în <i>împărăteasă</i> , <i>mireasă</i> , <i>preoteasă</i>). Moșt. din lat. <i>-essa</i> , <i>-issa</i> , împr. din etruscă.	} LAT. -ESSA, -ISSA DE ORIG. ETRUSCĂ
-esă	(ca în <i>contesă</i> , <i>ducesă</i> , <i>prințesă</i>). Împr. europ. (fr. <i>-esse</i> , germ. <i>-essin</i> , rus. <i>-ecca</i>), venit prin lat. (<i>-essa</i> , <i>-issa</i>) din etruscă.	

ecuator	Împr. europ. de orig. lat. mediev.: <i>aequator</i> „cel ce împarte în părți egale“, ulterior „ecuator“, împr. de fr. (<i>équateur</i>), germ. (<i>Äquator</i>) și rusă (<i>экватор</i>).	LAT. MEDIEV. AEQUATOR
Ecuador	Împr. europ. de orig. sp. (<i>Ecuador</i>), în care e împr. din aceeași sursă (vezi mai sus), din care e împr. de aceleași limbi europene.	
email	Împr. din fr. (<i>émail</i> <fr. vechi <i>esmal</i>), unde e împr. din francică: * <i>smalt</i> .	ETIMON GERMANIC COMUN
smalt	Împr. din fr. (<i>smalt</i>), unde e împr. din it. (<i>smalto</i>), în care e împr. dintr-o limbă germanică veche: * <i>smalt</i> .	
a estima	Împr. lat.-rom: lat. <i>aestimare</i> , împr. de fr. (<i>estimer</i>) și it. (<i>estimare</i>).	LAT. AESTIMARE
a stima	Împr. din it.: <i>stimare</i> , moșt. din lat.: <i>aestimare</i> .	
estimabil	Împr. lat.-fr.: lat. <i>aestimabilis</i> , împr. de fr. (<i>estimable</i>).	LAT. AESTIMABILIS
stimabil	Împr. din it.: <i>stimabile</i> , format de <i>lastimare</i> după exemplul lat. <i>aestimabilis</i> .	
estimă	Împr. din fr. (<i>estime</i>), deriv. al lui <i>estimer</i> , împr. din lat.: <i>aestimare</i> .	DIN LAT. AESTIMARE
stimă	Împr. din it. (<i>stima</i>), deriv. al lui <i>stimare</i> , moșt. din lat.: <i>aestimare</i> .	
-ețe	(ca în <i>cărunțețe</i> , <i>frumusețe</i> , <i>tristețe</i>). Moșt. din lat: <i>-ities</i> , <i>-itia</i> .	LAT. ITIES, ITIA
-iție	(ca în <i>amiciție</i> , <i>avariție</i> , <i>calviție</i>). Împr. lat.-it.: lat. <i>-ities</i> , <i>-itia</i> , împr. de it. (<i>-izia</i>).	
ev-	(ca în <i>evlavie</i> , <i>evangelie</i> , <i>evghenie</i>). Împr. din neogr. (uneori prin mijlocirea sl.): εὐ- (ca în <i>euforie</i> , <i>euritmie</i> , <i>eutanasi</i>). Împr. europ. (fr. <i>eu-</i> , germ. <i>Eu-</i> , <i>eu-</i> , rus. <i>ев-</i> , <i>эв-</i> , <i>эў-</i>), venit prin lat. (<i>eu-</i>) din gr.: εὐ-.	GR. EY-
eu-		
evghenie	Împr. din neogr.: εὐγενία.	GR. EYGENIA
eugenie	Împr. europ. (fr. <i>eugénie</i> , cf. germ. <i>Eugenik</i> , rus. <i>евгенука</i>), venit prin lat. (<i>eugenia</i>) din gr.: εὐγενία.	

evreu	Împr. din slavonă (еврен) și adaptat la tipul <i>leu - lei, zeu - zei</i> ș. a., în slavonă fiind împr. din gr. biz. (Εβραῖος), în care e împr. din ebr.: עברי adj. “(cel) de dincolo”, de la עבר “dincolo” (adică “cel de dincolo de râul Iordan”, din punctul de vedere al populației antice vest-canaanice).	GR. ΕΒΡΑΙΟΣ <EBR. עברי
ovrei	(var.) Împr. din neogr.: Οβραῖος , var. a lui Εβραῖος (vezi mai sus).	
-ez/-eaz-	(ca în <i>lucrez/lucrează</i> ș. a., dar și ca în <i>botez/botează/ a boteza</i> ș. a.). Moșt. din lat. (<i>-izo, -izare</i>), unde e împr. din gr.: -ίζω, -ίζειν .	LAT. -IZO, -IZARE <GR. ΙΖΩ, -IZEIN
-iz-	(ca în <i>a analiza, a civiliza, a caracteriza</i>). Împr. europ. (fr. <i>-iser</i> , germ. <i>-isieren</i> , rus. <i>-узуповамъ</i>), venit prin lat. (<i>-izo, -izare</i>) din gr.: -ίζω, -ίζειν .	
-izez/-izează	Caz sui generis de succesiune nemijlocită în aceeași logoformă a două dublete etimologice, unul derivativ (<i>-iz-</i>), iar altul flexionar (<i>-ez/-eaz-</i>).	

F

factice	Împr. lat.-fr.: lat. <i>facticius</i> “artificial”, împr. de fr. (<i>factice</i>).	LAT. FACTICIUS ȘI FACTUS + -ICIUS
fetiș	Împr. europ. de orig. port.-fr.: fr. <i>fétiche</i> (din mai vechiul <i>fétisso</i>), împr. din port. (<i>feitiço</i>), unde e format din <i>feito</i> “fapt; făcut” (moșt. din lat.: <i>factus</i>) și <i>-iço</i> (moșt. din lat.: <i>-icius</i>); împr. de germ. (<i>Fetisch</i>) și rusă (<i>фемуу</i>).	
fáctor	Împr. europ. de orig. lat.: <i>factor</i> “cel ce face”, împr. de germ. (<i>Faktor</i>) și rusă (<i>фактор</i>).	LAT. FACTOR
factór	Împr. din fr. (<i>facteur</i>), în care e împr. din lat.: <i>factor</i> (vezi mai sus).	

fain	Împr. din germ. (<i>fein</i> < germ. medie de sus <i>vin, fin</i>), în care e împr. din fr.: <i>fin</i> , moşt. din lat.: <i>finis</i> “sfârşit” > “adus la perfecţie, perfect”.	LAT. FINIS
fin	Împr. rom.-occ. (fr. <i>fin</i> , it. <i>fino, fine</i>) moşt. din lat.: <i>finis</i> .	
fine	Împr. din it. (<i>fine</i>), în care e moşt. din lat.: <i>finis</i> .	
false	Moşt. din lat.: <i>false</i> (gen. <i>falsis</i>) “coasă” > “cantitate de pământ cosită de un om într-o zi”.	LAT. FALX (GEN. FALSIS)
falsă	Format în mod metaforic (după asemănare) din <i>false</i> cu sensul iniţial de “coasă” şi restructurat ulterior după pl. <i>fălci</i> pentru diferenţierea sensurilor.	
fapt	Moşt. din lat.: <i>factus</i> , part. lui <i>facere</i> “a face” (< român. vechi <i>am faptu</i> ş.a.), substantivat ca “lucru făcut”.	LAT. FACTUS
făcut	Format din <i>fapt</i> prin analogie cu perf. simplu secundar (<i>făcui</i> ş.a.) şi cu alte vorbe din conj. a 3-a şi a 2-a (<i>trecut, văzut</i> ş.a.).	
faşă	Moşt. din lat.: <i>fascia</i> .	LAT. FASCIA
fascie	Împr. europ. de orig. lat.: <i>fascia</i> , împr. de fr. (<i>fasce, fascia</i>), germ. (<i>Faszie</i>) şi rusă (<i>фасция</i>).	
fatum	Împr. europ. de orig. lat.: <i>fatum</i> , împr. de fr. (<i>fatum</i>), germ. (<i>Fatum</i>) şi rusă (<i>фатум</i>).	LAT. FATUM
fado	Împr. din port., venit prin pos. mijlocire fr. (<i>fado</i> “soartă” şi “cântecul soartei”), moşt. din lat.: <i>fatum</i> .	
favoare	Împr. europ. de orig. lat.: <i>favor</i> , moşt. de fr. (<i>faveur</i>), împr. de it. (<i>favore</i>) şi rusă (<i>фавор</i>), adaptat la subst. vechiului fond în -oare.	LAT. FAVOR
favor	(var.). Împr. din aceleaşi surse ca şi <i>favoare</i> , dar neadaptat la subst. vechiului fond.	

facândă	(forma gerundială dial. și formă de fem. sing. nehotărât a adjectivului postgerundial al verbului <i>a face</i> din limbajul poetic). Format pe baza lui <i>făcând</i> care e o restructurare analogică a reflexului gerunziului lat. (<i>faciendo</i>), omonim cu o formă a gerundivului, acesta arătând, la o altă formă, ca <i>facienda</i> “care trebuie făcute, cele de făcut”.	LAT. FACIENDA
fazenda	(inițial “moșie, plantație” în Brazilia, acum deexotizat). Împr. europ. de orig. port. (<i>fazenda</i>), moșt. din lat.: pop. <i>facenda</i> , lit. <i>facienda</i> (vezi mai sus); împr. de germ. (<i>Fazenda</i>) și rusă (<i>фазeнда</i>).	
hacienda	(“moșie (într-o țară hispano-americană)”). Împr. europ. de orig. sp.: <i>hacienda</i> , moșt. din lat.: <i>facienda</i> (vezi mai sus); împr. de fr. (<i>hacienda</i>), germ. (<i>Hacienda, Hazienda</i>) și rusă (<i>аcъeнда</i> , înv. <i>зaуueнда</i>).	
făptură făcătură	Moșt. din lat.: <i>factura</i> . Format din <i>a face</i> (moșt. din lat.: <i>facere</i>) și <i>-tură</i> (moșt. din lat.: <i>-tura</i>).	LAT. FACTURA SAU FACERE + -TURA
factură	Împr. europ. de orig. lat.: <i>factura</i> , împr. de fr. (<i>facture</i>), germ. (<i>Faktur(a)</i>) și rusă (<i>фактура</i>).	
făt fetus	Moșt. din lat.: <i>fetus</i> < <i>foetus</i> . Împr. lat.-fr.: lat. <i>foetus</i> , împr. de fr. (<i>foetus</i>).	LAT. FOETUS
februarie	(var. <i>fevruarie</i>). Împr. din slavonă (Февроуарий), unde e împr. din gr. biz. (φεβρουάριος), în care e împr. din lat. (<i>Februarius</i>), cu <i>v</i> schimbat în <i>b</i> sub infl. lat. sau alta occidentală.	LAT. FEBRUARIUS
făurar faur	(var.). Moșt. din lat.: <i>Februarius</i> . (var.). Var. apocopată a lui <i>făurar</i> .	
femeie	(vechiul <i>fămeie</i> , <i>femeie</i> “familie”). Moșt. din lat.: <i>familia</i> “familie”, cuvântul fiind aplicat persoanei ce întruchipa familia ajungând să însemne “soție” (sens păstrat și acum), iar ulterior “femeie” în genere.	LAT. FAMILIA
familie	Împr. europ. de orig. lat.: <i>familia</i> , moșt. de fr. (<i>famille</i>), împr. de germ. (<i>Familie</i>) și rusă (<i>фaмилia</i> , înv. “familie”).	

a -feri	Moşt. din lat. (ca în <i>a suferi</i> din pop. <i>sufferire</i> < lit. <i>sufferre</i>) şi extins asupra neologismelor (ca <i>a conferi</i> , <i>a se referi</i>) sub infl. it. <i>-ferire</i> (ca în <i>conferire</i> , <i>offrire</i> , <i>riferire</i>) de aceeaşi orig. lat.	LAT. -FERRE
a -fera	(ca în <i>a interfera</i> , <i>a legifera</i> , <i>a prefera</i> , <i>a transfera</i>). Împr. lat.-rom.: lat. <i>-ferre</i> (vezi mai sus), fr. <i>-férer</i> , (ca în <i>interférer</i> , <i>transférer</i>), it. <i>-ferare</i> (ca în <i>legiferare</i>).	
fierbinte fervent	Moşt. din lat.: <i>fervens</i> (gen. <i>ferventis</i>). Împr. lat.-rom.: lat. <i>fervens</i> (gen. <i>ferventis</i>), împr. de it. (<i>fervente</i>) şi fr. (<i>fervent</i>).	LAT. FERVENS (GEN. FERVENTIS)
file	Împr. europ. de orig. fr.: <i>filet</i> (format din <i>fil</i> „aţă”, moşt. din lat.: <i>filum</i>), împr. de germ. (<i>Filet</i>) şi rusă (<i>филе</i>).	FR. FILET <LAT. FILUM
filet	Acelaşi împr. bazat pe forma scrisă.	
fileu	Acelaşi împr. adaptat la substantivele în -eu.	
a finisa	Împr. din fr. (<i>finir</i> , cu alomorfa temei <i>fin-/finiss-</i> , cf. în special <i>nous finissons</i> , <i>vous finissez</i> etc.), moşt. din lat.: <i>finire</i> .	FR. FINIR <LAT. FINIRE
a finişa	Format din <i>finiş</i> , împr. europ. de orig. engl.: <i>finish</i> „sfârşit”, împr. de fr. (<i>finish</i>), germ. (<i>Finish</i>) şi rusă (<i>фунуу</i>), din <i>to finish</i> „a termina”, moşt. din engl. medie (<i>finischen</i>), unde e împr. din fr. veche (<i>finir</i> , cu alomorfa temei <i>fin-/finiss-</i>), în care e moşt. din lat.: <i>finire</i> .	
fişă	Împr. din fr. (<i>fiche</i>), extras din <i>ficher</i> „a fixa” ş.a., moşt. din lat. pop. (* <i>figicare</i> , derivat din <i>figere</i> „a înfige, a bate, a fixa”), împr. de germ. (<i>Fiche</i>).	FR. FICHE (DIN FICHER <LAT. POP. *FIGICARE <FIGERE)
fisă	Împr. din neogr. (φίσα), în care e împr. din fr.: <i>fiche</i> (vezi mai sus).	
foaier	Împr. europ. de orig. fr.: <i>foyer</i> (moşt. din lat. târz.: <i>focarium</i> „locul focului”), împr. de germ. (<i>Foyer</i>) şi rusă (<i>фойе</i>).	LAT. FOCARIUM
focar	Format după modelul fr. <i>foyer</i> (vezi mai sus), imitându-se evoluţia care ar fi avut loc în cazul moştenirii lui <i>focarium</i> .	

fior	Moşt. din lat.: <i>febris</i> .	} LAT. FEBRIS
febră	Împr. lat.-rom.: lat. <i>febris</i> , moşt. de it. (<i>febbre</i>) şi fr. (<i>fièvre</i>).	
flec	Împr. germ.: <i>Fleck</i> “petec”.	} POS. GERM. FLECK
fleac	Pos. evoluţie fonosemantică a lui <i>flec</i> sau a lui <i>Fleck</i> nemijlocit.	
foarte	Moşt. din lat.: <i>forte</i> “puternic; cu putere”, adv. lui <i>fortis</i> “puternic”.	} LAT. FORTIS, FORTE
forte	Împr. din it.: <i>forte</i> “puternic; cu putere”, moşt. din lat. (vezi mai sus).	
fort	Împr. europ. de orig. fr. (<i>fort</i>) sau engl. (<i>fort</i>), în engl. fiind împr. din fr. veche (<i>fort</i> , substantivarea lui <i>fort</i> “puternic” ca “loc întărit”), moşt. din lat.: <i>fortis</i> , (vezi mai sus); împr. de germ. (<i>Fort</i>) şi rusă (<i>форт</i>).	
for	Împr. lat.-rom.: lat. <i>forum</i> , împr. de it. (<i>foro</i>) şi fr. (<i>for</i>).	} LAT. FORUM
forum	Împr. europ. de orig. lat.: <i>forum</i> , împr. de fr. (<i>forum</i>), germ. (<i>Forum</i>) şi rusă (<i>форум</i>).	
fraged	Moşt. din lat.: <i>fragilis</i> , infl. de <i>fracidus</i> “muiat, răzmuiat” şi de alte adjective în <i>-idus</i> aton >-ed.	} LAT. FRAGILIS
fragil	Împr. europ. de orig. lat.: <i>fragilis</i> , împr. de fr., engl. (<i>fragile</i>) şi germ. (<i>fragil</i>).	
francez	Împr. din it. (<i>francese</i>), unde e împr. din fr. veche: <i>franceis</i> , <i>françois</i> , de la etnonimul germanic <i>frank</i> (iniţial “om liber”), referitor la populaţia care, romanizându-se, a dat numele francezilor.	} FR. VECHI FRANÇOIS, FRANÇOIS <GERMANICUL FRANK
franţuz	(var.) Împr. din rusă. (<i>француз</i>), unde e împr. din germ. medie de sus (<i>franzôs</i>), iar acolo din fr. veche: <i>françois</i> (vezi mai sus).	
francmason	Împr. din fr. (<i>franc-maçon</i>), prin pos. mijlocire rusă (<i>франкмазон</i>), cu <i>franc</i> din francicul <i>frank</i> “liber” şi <i>mason</i> din germanicul <i>*makôn</i> “a face, a construi”.	} RF. FRANC-MAÇON < GERMANICUL FRANK + MAKÔN
farmazon	Împr. din rusă: <i>фармазон</i> , schimonosire populară a vag înţelesului <i>франкмазон</i> , dându-i-se sens peiorativ de “şmecher, escroc; aventurist”.	

a frământa	Moşt. din lat.: <i>fermentare</i> .	} LAT. FERMENTARE
a fermenta	Împr. europ. de orig. lat.: <i>fermentare</i> , împr. de fr. (<i>fermenter</i>), germ. (<i>fermentieren</i>) şi rusă (<i>фepмeнтupoвaть</i>).	
† frânc	(“om din Apus”). Pătruns printr-o filieră greu de urmărit, nefiind exclusă moştenirea din lat. târz. (<i>francus</i>), împr. din germanică: <i>frank</i> “liber”.	} LAT. FRANCUS <GERMANICUL FRANK
franc¹	(“sincer”). Împr. rom-occ.: fr. <i>franc</i> , it. <i>franco</i> “liber, sincer”, iniţial forma latinizată a numelui francilor (vezi mai sus).	
franc²	(“monedă franceză, elveţiană ş.a.”). Împr. europ. de orig. fr. (<i>franc</i> , de la inscripţia de pe monedele cu portretul regelui <i>Francorum rex</i> “Regele francilor”), împr. de germ. (<i>Franc</i> , <i>Frank</i>) şi rusă (<i>фpaнк</i>).	
franc³	(“reprezentant al unei populaţii germanice”) Aceeaşi etimologia ca şi a lui <i>franc</i> , sensul neieşind din cadrul celui etnonimic.	
franco	Împr. europ. de orig. it.: (<i>porto</i>) <i>franco</i> (cu <i>franco</i> din <i>francus</i> < <i>frank</i> , vezi mai sus) “cu transportul plătit”, împr. de fr. (<i>franco</i>), germ. (<i>franko</i> , <i>franco</i>) şi rusă (<i>фpaнкo</i>).	
frântură	Format de la <i>frânt</i> , moşt. din lat. (<i>fractus</i>), infl. de formele infectului <i>frango</i> , <i>frangere</i> etc.) sau format de la <i>fractura</i> , infl. de <i>frânt</i> .	} LAT. FRACTURA SAU FRANGERE + -TURA
fractura	Împr. europ. de orig. lat.: <i>fractura</i> , împr. de fr. (<i>fracture</i>) germ. (<i>Fraktur</i>) şi rusă (<i>фpaк-мupa</i>).	
frumoasă	(fem. sing. al lui <i>frumos</i>). Moşt. din lat.: <i>formosus</i> .	} LAT. FORMOSA
Formoza	(denumirea veche a insulei Taivan). Împr. europ. de orig. port.: (<i>Ilha</i>) <i>Formosa</i> (“Insula) Frumoasă”, moşt. din lat.: <i>formosa</i> ; reprodus de mai multe limbi.	

frunte front	Moşt. din lat.: <i>frons</i> (gen. <i>frontis</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>frons</i> (gen. <i>frontis</i>), most. de fr. (<i>front</i>) şi it. (<i>fronte</i>) şi împr. din fr. de germ. (<i>Front</i>), iar din fr. sau germ. de rusă (<i>фронт</i>).	LAT. FRONS (GEN. FRONTIS)
frupt fruct	Moşt. din lat.: <i>fructus</i> ca “produs” în genere (sens pe urmă specializat). Împr. europ. de orig. lat.: <i>fructus</i> , împr. de rusă (<i>фрукт</i>) şi germ. (<i>Frucht</i>).	LAT. FRUCTUS
fugă ¹ fugă ²	(“alergare”). Moşt. din lat.: <i>fuga</i> . (compoziţie muzicală). Împr. europ. de orig. it.: <i>fuga</i> (împr. din lat.: <i>fuga</i>), aplicată la situaţia în care o voce parcă fuge de alta; împr. de fr. (<i>fugue</i>), germ. (<i>Fuge</i>) şi rusă (<i>фуга</i>).	LAT. FUGA
a fulgera a fulgura	Moşt. din lat.: <i>fulgere</i> , întărit de sinonimul şi omorizicul <i>fulgurare</i> . Împr. lat.-rom.: lat. <i>fulgurare</i> , moşt. de it. (<i>folgorare</i>) şi împr. de fr. (<i>fulgurer</i>).	LAT. FULGERE, FULGURARE
fund fond	Moşt. din lat.: <i>fundus</i> . Împr. europ. de orig. fr.: <i>fonds</i> (moşt. din lat.: <i>fundus</i>), împr. de germ. (<i>Fonds</i>) şi de rusă (<i>фонд</i>).	LAT. FUNDUS
furios furioso	Împr. europ. de orig. lat.: <i>furiosus</i> , împr. de fr. (<i>furieux</i>) şi germ. (<i>furios</i>). Împr. europ. de orig. it.: <i>furioso</i> (împr. din lat.: <i>furiosus</i>), împr. de fr. (<i>furioso</i>) şi germ. (<i>furioso</i>).	LAT. FURIOSUS
furtună fortuna	Moşt. din lat. (<i>fortuna</i> în special ca “soartă rea, nenorocire, vicisitudine”) ori împr. din gr. (φουρτούνα), unde e împr. din it. (<i>fortuna</i>), în care e moşt. din lat. (vezi mai sus). Împr. europ. de orig. lat.: <i>fortuna</i> , moşt. de it. (<i>fortuna</i>) şi fr. (<i>fortune</i>), împr. de germ. (<i>Fortuna</i>) şi rusă (<i>фортуна</i>).	LAT. FORTUNA

G

ger gel	Moşt. din lat.: <i>gelu</i> (<i>gelum</i> , <i>gelus</i>). Împr. rom.-occ.: lat. <i>gelu</i> (<i>gelum</i> , <i>gelus</i>), moşt. de fr. (<i>gel</i>), şi it. (<i>gelo</i>).	} LAT. GELU (GELUM, GELUS)
gheţar glaciar	Moşt. din lat. târz.: <i>glaciarium</i> . Împr. lat.-fr.: lat. <i>glaciarium</i> , împr. de fr. (<i>glacaire</i>).	} LAT. TÂRZ. GLACIARIUM
ghindă gland	Moşt. din lat.: <i>glans</i> (gen. <i>glandis</i>). Împr. din fr. (<i>gland</i>), moşt. din lat.: <i>glans</i> (gen. <i>glandis</i>).	} LAT. GLANS (GEN. GLANDIS)
giorno diurn	(din <i>a giorno</i>). Împr. europ. de orig. it.: <i>a</i> <i>giorno</i> , cu <i>giorno</i> moşt. din lat.: <i>diurnus</i> “de zi”; împr. de fr. (<i>a giorno</i>). Împr. lat.-rom.: lat. <i>diurnus</i> , împr. de it. (<i>diurno</i>) şi fr. (<i>diurne</i>).	} LAT. DIURNUS
glandă glandulă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>glande</i> (din mai vechiul <i>glandre</i> , împr. din lat.: <i>glandula</i>), împr. de rusă (<i>гланда</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>glandula</i> , împr. de fr. (<i>glandule</i>) şi germ. (<i>Glandula</i>).	} LAT. GLANDULA
glosă ¹ glosă ² glotă	(peşte). Împr. din neogr.: γλωσσα iniţial “limbă”. (“comentariu”). Împr. europ. (fr. <i>glose</i> , germ. <i>Glossa</i> , rus. <i>гlossa</i>), venit prin lat. (<i>glosa</i> , <i>glossa</i>) din gr.: γλωσσα. Împr. europ. (fr. <i>glotte</i> , germ. <i>Glottis</i>), venit prin lat. (<i>glottis</i>) din gr.: γλωττα (formă atică ce corespunde lui γλωσσα din coine).	} GR. ΓΛΩΣΣΑ (ΓΛΩΤΤΑ)

gorgan	Prob. modificare a prototipului lui <i>kurgan</i> , ce a avut loc într-o limbă greu de identificat.	} TURCICUL KURGAN
kurgan		
corhană		
	(var.) Împr. din tur. (<i>kurgan</i> “cetate”, dar și “gorgan, mormânt”) sau din rusă (<i>курган</i> , de orig. turcică, prob. cumană) sau direct din altă limbă turcică (pos. tot din cumană). Prob. modificare moldovenească sau bucovineană a aceluiași cuvânt sub infl. ucr. (cf. ucr. <i>курган</i> , cu <i>z</i> aspirat).	
granată	Împr. din rusă (<i>граната</i>) sau din izvoarele ulterioare: germ. (<i>Granate</i>) ori it.: <i>granata</i> , din lat. (<i>mela</i>) <i>granata</i> inițial “rodie”, (denumire dată pe baza asemănării granatei cu rodia, granata fiind moșt. din lat.: <i>granatus</i> “graunțos”; <i>malum granatum</i> “rodie”).	} LAT. (MALUM) GRANATUM
grenadă		
	Împr. din fr. (<i>grenade</i>), cu aceeași evoluție de sens din lat. <i>malum granatum</i> ca și mai sus, dar cu <i>grenade</i> < <i>grenate</i> , împr. din lat. sub pos. infl. it.	
-grav I	(din <i>zugrav</i>). Împr. din slavonă (cf. <i>зорграфъ</i> , “zograf, pictor”), unde e împr. din gr. biz.: ζωγράφος “zograf, pictor”. (ca în <i>hronograf</i> , <i>iconograf</i> , <i>zograf</i>). Împr. din gr. biz.: -γράφος (uneori prin mijlocirea sl). (ca în <i>geograf</i> , <i>fotograf</i> , <i>lexicograf</i>). Împr. europ. (fr. <i>-graphie</i> , germ. <i>-graph</i> , rus. <i>-графъ</i>), venit prin lat. (<i>-graphus</i>) din gr.: -γράφος.	} LAT. -ΓΡΑΦΟΣ
-graf I¹		
-graf I²		
-grav II	(ca în <i>burgrav</i> , <i>landgrav</i> , <i>marcgrav</i>). Împr. din germ.: <i>-graf</i> . (ca în <i>landgraf</i> , <i>marcgraf</i>). Împr. din germ.: <i>-graf</i> . (din <i>pârcălab</i>). Împr. din ung. (<i>-láb</i> din <i>porkoláb</i> “supraveghetor”), unde e împr. din germ.: <i>-graf</i> (din <i>Burggraf</i>).	} GERM. -GRAF <GRAF
-graf II		
-lab		

grămătic	Împr. din slavonă (<i>γραμματικъ</i>), unde e	}	GR. ΓΡΑΜΜΑ- ΤΙΚΟΣ
gramatic	Împr. din gr. biz. (γραμματικός) ori direct din gr. biz. sau neogreacă. Împr. europ. (it. <i>grammatico</i> , germ. <i>Grammatiker</i> , rus. <i>грамматик</i>), venit prin lat. (<i>grammaticus</i>) din gr.: γραμματικός.		
greu	Moşt. din lat.: pop. <i>grevis</i> < lit. <i>gravis</i> , modificat sub infl. lui <i>levis</i> “uşor”.	}	LAT. GRAVIS
grav	Împr. lat.-rom.: lat. <i>gravis</i> , împr. de fr. (<i>grave</i>) şi moşt. de it. (<i>grave</i>).		
guturai	Moşt. din lat.: * <i>gutturalium</i> < <i>gutturalia</i> (neutru pl. de la <i>gutturalis</i> “din gât, gutural”).	}	LAT. GUTTURALIS
gutural	Împr. europ. de orig. lat. târz: <i>gutturalis</i> , împr. de fr. (<i>guttural</i>) şi germ. (<i>guttural</i> , <i>Guttural(is)</i>).		

H

hală	Împr. germ.-fr.: germ. <i>Halle</i> , împr. de fr. (<i>halle</i>).	}	ETIMON GERMANIC COMUN
hol	Împr. europ. de orig. engl.: <i>hall</i> , împr. de fr. (<i>hall</i>) şi rusă (<i>холл</i>).		
halbă	Împr. din germ.: <i>Halbe</i> , iniţial “jumătate”.	}	ETIMON GERMANIC COMUN
half	Împr. din engl.: <i>half</i> , iniţial “jumătate”.		
-hana¹	(ca în <i>cherhana</i> , <i>geabhana</i> , <i>ghiolhana</i>). Împr. din tur. (<i>-hana</i> , <i>-hane</i>), unde împr. din pers.: <i>hane</i> “casă”.	}	PERS. HANE
-hana²	(din <i>ceaihana</i>). Împr. din rusă (<i>-xana</i>), unde e împr. din tadjică şi uzbekă: <i>-xona</i> , în uzb. împr. din pers. (<i>-hane</i>), iar în tadj. cuv. moşt.		
-enea	(ca în <i>cafenea</i>). Împr. din tur. (vezi mai sus).		

handra	(din <i>a umbla handra</i>). Împr. din ung. (<i>vándor</i> “rătăcitor; vagabond” sau <i>vándorolni</i> “a rătăci; a vagabonda” și alte cuv. omorizice), unde e împr. din germ.: <i>wandern</i> .	DIN GERM. WANDERN
vandra	(din <i>a umbla vandra</i> , var.). Împr. din ucr. arh.-dial. <i>вандру</i> (ucr. lit. <i>мандру</i>) “călătorie; vagabondaj” și derivate, venit prin polonă (<i>wędownac</i> “a călători; a vagabonda” și derivate) din germ.: <i>wandern</i> .	
harap	(var. <i>arap</i>). Împr. din tur. (<i>Arap</i>), unde e de orig. arabă: <i>ʾarab</i> .	ARAB (AUTOETNONIM)
arab	Împr. europ. de orig. arabă: <i>ʾarab</i> , împr. de fr. (<i>Arabe</i>), germ. (<i>Araber</i>) și rusă (<i>араб</i>).	
(h)armonică	Împr. din germ. (<i>Harmonika</i>) sau rusă (<i>гармоника</i>), venite prin lat. (<i>harmonica</i> , fem. lui <i>harmonicus</i> “armonic”) din gr.: ἁρμονικός.	GR. APMONIKOS
armonic	Împr. europ. (fr. <i>harmonique</i> , germ. <i>harmonisch</i> , rus. <i>гармонический, гармоничный</i>), venit prin lat. (<i>harmonicus</i>) din gr.: ἁρμονικός.	
(h)arpă	Împr. din fr. (<i>harpe</i>), unde e împr. dintr-o limbă germanică (<i>*harpa</i>), moșt. din germanica com.: <i>*harppō</i> .	ETIMON GERMANIC COM. HARPPŌ
harfă	(var.). Împr. din germ. (<i>Harfe</i>), unde e moșt. prin germ. veche de sus <i>harpha</i> , din germanica com.: <i>*harppō</i> .	
hemi-	(ca în <i>hemiciclu, hemicranie, hemiplegie</i>). Împr. europ. (fr. <i>hēmi-</i> , germ. <i>Hemi-</i> , <i>hemi-</i> , rus. <i>зему-</i>), venit prin lat. (<i>hemi-</i>) din gr.: ἡμι-.	LAT. HEMI- <GR. ἡμι-
emi-	(uneori var.; ca în <i>emiciclu, emisferă, emistih</i>). Împr. europ. (cf. mai sus) adoptat în forma fr. orală (<i>hēmi-</i>) sau it. (<i>emi-</i>).	
hipo-	(ca în <i>hipogastru, hipotermie, hipoxie</i>). Împr. europ. (fr. <i>hypo-</i> , germ. <i>Hypo-</i> , <i>hypo-</i> , rus. <i>зuno-</i>), venit prin lat. (<i>hypo-</i>) din gr.: ὑπο-.	LAT. HYPO- <GR. ΥΠΟ-
ipo-	(ca în <i>ipohondrie, ipotecă, ipoteză</i>). Împr. europ. (cf. mai sus), adoptat în forma fr. orală (<i>hypo-</i>), rusă (<i>uno-</i>) sau it. (<i>ipo-</i>).	

homo-	(ca în <i>homocentric, homocron, homomorf</i>). Împr. europ. (fr. <i>homo-</i> , germ. <i>Homo-</i> , <i>homo-</i> , rus. <i>zomo-</i>), venit prin lat. (<i>homo-</i>) din gr.: ὁμο-.	LAT. HOMO- <GR. OMO-
omo-	(ca în <i>omolog, omonim, omopolar</i>). Împr. europ. (cf. mai sus), adoptat în forma fr. orală (<i>homo-</i>), rusă (<i>омо-</i>) sau it. (<i>omo-</i>).	
horă	Împr. din neogr.: <i>χορός</i> “joc, dans” prin pos. mijlocire bulg. (<i>χορο</i>).	GR. ΧΟΡΟΣ
cor	Împr. europ. (fr. <i>choeur</i> , it. <i>coro</i> , germ. <i>Chor</i> , rus. <i>хор</i>), venit prin lat. (<i>chorus</i>) din gr.: <i>χορός</i> .	

I

iad	Împr. din slavonă (ѿдѣ), unde e împr. din gr. biz.: ᾍδης.	GR. ΑΔΗΣ
hades	Împr. europ. (germ., engl. <i>Hades</i>), venit prin lat. (<i>hades</i>) din gr.: ᾍδης.	
ianuarie	Împr. din slavonă (ѿанουарѣ), unde e împr. din gr. biz. (ἱανουάριος), în care e împr. din lat.: <i>Januarius</i> .	GR. ΓΕΝΟΥΑΡΙΟΣ <LAT. JANUARIUS
ghenar	(var., ca și <i>ghenarie</i>). Împr. din slavonă (гѣноуарѣ), unde e împr. din gr. biz. (γενο- uάριος) în care e împr. din lat.: <i>Januarius</i> .	
-icale	(ca în <i>istericale, politice, tipice</i>). Împr. din neogr. (-ικά, neutru pl. al adjectivelor în -ικός) adaptat la tipul rom. <i>za-zale</i> , cf. în special <i>saca – sacale</i> .	GR. -ΙΚΟΣ
-ic	(ca în <i>истеріc, politic, tipic</i>). Împr. europ. (fr. <i>-ique</i> , germ. <i>-isch</i> , rus. <i>-ичный, -ичес-</i> <i>куй</i>), venit prin lat. (<i>-icus</i>) din gr.: -ικός.	
iconomicos	(var. <i>economicos</i>). Împr. din neogr.: οικο- νομικός.	GR. ΟΙΚΟΝΟ- ΜΙΚΟΣ
economic	Împr. europ. (fr. <i>économique</i> , germ. <i>ökono-</i> <i>misch</i> , rus. <i>экономический</i>), venit prin lat. (<i>oeconomicus</i>) din gr.: οικονομικός.	

ie linie	Moşt. din lat.: (<i>vestis</i>) <i>linea</i> “haină de în”. Împr. europ. de orig. lat.: <i>linea</i> “aţă de în” > “linie”, moşt. de fr. (<i>ligne</i>), împr. de germ. (<i>Linie</i>) şi rusă (<i>линия</i>).	LAT. LINEA
a ierna a hiberna	Moşt. din lat.: <i>hibernare</i> . Împr. lat.-fr.: lat. <i>hibernare</i> , împr. de fr. (<i>hiberner</i>).	LAT. HIBERNARE
iluzie lizion	Împr. europ. de orig. lat.: <i>illusio</i> (gen. <i>illusionis</i>) “aparenţă”, împr. de fr. (<i>illusion</i>), germ. (<i>Illusion</i>) şi rusă (<i>иллюзия</i>). Schimonosire pop. a rus. <i>иллюзион</i> (împr. din fr.: <i>illusion</i> , vezi mai sus) cum erau numite primele cinematografe.	LAT. ILLUSIO (GEN. ILLUSIONIS)
-ime -am	(ca în <i>limpezime</i> , <i>mulţime</i> , <i>ţărănime</i>). Moşt. din lat.: <i>-amen</i> . (din <i>salam</i>). Împr. din it. (<i>salame</i> textual “cele sărate”, de <i>la sale</i> “sare” şi suf. <i>-ame</i>), moşt. din lat.: <i>-amen</i> .	LAT. -AMEN
imobíl imóbil	Împr. europ. de orig. fr.: <i>immobile</i> (împr. din lat.: <i>immobilis</i>), împr. de germ. (<i>immobil</i>). Împr. lat.-it.: lat. <i>immobilis</i> , împr. de it. (<i>immobile</i>).	LAT. IMMOBILIS
impus impozit	Part. lui <i>a impune</i> , format din <i>in-/im-</i> (împr. lat.-rom.: lat., it., fr. <i>in-/im-</i>) şi <i>a pune</i> (moşt. din lat.: <i>ponere</i>) după modelul lat. <i>imponere</i> , it. <i>imporre</i> , fr. <i>imposer</i> . Împr. din lat. (<i>impositus</i> , subst. “impunere”) sub infl. fr. <i>impôt</i> (fr. vechi <i>impost</i>), împr. din lat.: <i>impositum</i> , şi a it. <i>imposto</i> , part. fem. al lui <i>imporre</i> “a impune (un impozit)”.	LAT. IMPOSITUS
-ină¹ -ină²	(din <i>găină</i>). Moşt. din lat.: <i>-ina</i> , care a format şi <i>gallina</i> (> <i>gaină</i>) de la <i>gallus</i> “cocoş”. (ca în <i>regină</i> , <i>ţarină</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-ina</i> , împr. de fr. (<i>-ine</i>), it. (<i>-ina</i>), germ. (<i>-in</i>).	LAT. -INA

index	Împr. europ. de orig. lat.: <i>index</i> “semn, arătător”, împr. de fr. (<i>index</i>), germ. (<i>Index</i>) și rusă (<i>индекс</i>).	LAT. INDEX (GEN. INDICIS)
indice	Împr. lat.-rom.: lat. <i>index</i> (gen. <i>indicis</i>), împr. de it. (<i>indice</i>), cu participarea fr. <i>indice</i> , împr. din lat.: <i>indicium</i> “semn” < “index”.	
ins	(înv. <i>îns</i>). Moșt. din lat.: <i>ipse</i> cu infix nazal din lat. pop.	LAT. IPSE
dânsul	Format pe baza lui <i>îns</i> cu <i>d-</i> întăritor (ca în <i>dalb</i> , <i>a dauri</i> și multe dialectisme, dar și ca în articolele din balade <i>d’un</i> , <i>d’o</i>) și articolul hot. <i>-ul</i> (<i>-a</i> , <i>-ii</i> , <i>-ele</i>).	
-inte¹	(din <i>fierbinte</i> , <i>părinte</i> și dial. <i>plointe</i> “vreme ploioasă”). Moșt. din lat.: <i>-ens</i> (gen. <i>-entis</i>).	LAT. -ENS (GEN. -ENTIS)
-inte²	(ca în <i>diriginte</i> , <i>președinte</i> și multe variante ieșite din uz, ca <i>elocinte</i> , <i>diliginte</i> , <i>prezinte</i>). Imitare a lui <i>-inte¹</i> , moșt. din lat.: <i>-ens</i> (gen. <i>-entis</i>).	
-ent	(ca în <i>dependent</i> , <i>inteligent</i> , <i>urgent</i> , dar și <i>agent</i> , <i>insurgent</i> , <i>student</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-ens</i> (gen. <i>-entis</i>), împr. de fr., germ. (<i>-ent</i>) și rusă (<i>-enm</i>).	
intersanjabil	Împr. din fr. (<i>interchangeable</i>), format acolo de la <i>changer</i> “a schimba”, moșt. din lat.: <i>cambiare</i> (împr. din celtică).	
interschim-babil	Format după modelul fr. <i>interchangeable</i> de la <i>a schimba</i> , moșt. din lat. pop.: <i>*excambiare</i> , de la <i>cambiare</i> (împr. din celtică).	DIN LAT. INTER +CAMBIARE (DE ORIG. CELTICĂ) +-ABILIS

-ință, -înță	(ca în <i>cerință, credință, sămânță</i>). Moșt. din lat.: <i>-entia</i> .	LAT. -ANTIA, -ENTIA
-anță, -ență	(ca în <i>extravaganță, redundantă</i> sau <i>permanență, urgență</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-antia, -entia</i> , împr. de fr. (<i>-ance, -ence</i>), germ. (<i>-anz, -enz</i>) și rusă (<i>-аниця, -ениця</i>).	
-ans(ă)	(ca în <i>atenansă, preferans(ă)</i> sau înv. <i>pasiansă, reveransă</i>). Împr. din fr. (<i>-ance, -ence</i>), uneori prin mijlocirea rusă (ca <i>preferans(ă)</i>), creându-se și pseudofranțuzisme, ca <i>atenansă</i> : cf. fr. <i>attendant</i> “contiguu”, dar și it. <i>attenenza</i> “relație, apartenență”, în fr. și it. fiind împr. din lat.: <i>-antia, -entia</i> .	
ipostas	Împr. din slavonă (ипостась), unde e împr. din gr. biz.: ὑπόστασις , pop. ὑπόστασις .	GR. ΥΠΟΣΤΑΣΙΣ
ipostază	Împr. europ. (fr. <i>hypostase</i> , germ. <i>Hypostase, Hipostasie</i> <i>Hipostasis</i> , rus. <i>зѳоcтаз</i>), venit prin lat. (<i>hypostasis</i>) din gr.: ὑπόστασις .	
istericale	Împr. din neogr.: ὑστερικός “истерic”, la neutru pl.: ὑστερικά .	GR. ΥΣΤΕΡΙΚΟΣ
истерic	Împr. europ. (fr. <i>hystérique</i> , germ. <i>hysterisch</i> , rus. <i>устерический, устеричный</i>), venit prin lat. (<i>hystericus</i>) din gr.: ὑστερικός .	
ivăr	Pos. împr. din polonă (<i>lewar</i> ca “vinciu, cric”, pos. infl. de rus. <i>лувер</i> sau <i>луверь</i> “cană de turnat benzină”), în care avem. împr. din fr.: <i>levier</i> , format de la <i>lever</i> , moșt. din lat.: <i>levare</i> “a ridica”.	FR.: LEVIER DIN LEVER < LAT. LEVARE
levier	Împr. din fr.: <i>levier</i> (vezi mai sus).	
ivră	Împr. din neogr. ῥδρα .	GR. ΥΔΡΑ
(h)idra	Împr. europ. (fr. <i>hydre</i> , germ. <i>Hyder, Hydra</i> , rus. <i>зѳдра</i>) venit prin lat. (<i>hydra</i>) din gr.: ῥδρα .	
iznoavă	(din <i>de iznoavă</i> “dinnou”, arh.). Împr. din slavonă: изноба “din nou”.	DIN SLAVON. ИЗНОБА
snoavă	(var. <i>iznoavă, znoavă</i>). Format din <i>iznoavă</i> cu sensul evoluat în “noutate, lucru nou, lucru interesant”.	

Î

† îmbi, îmbe	(“amândoi, amândouă”). Moşt. din lat.: <i>ambo, ambae</i> , cu <i>ambo</i> restructurat după tipul productiv de nume (pop. <i>ambi</i>).	LAT. AMBO, AMBAE
ambii, ambele	Împr. lat.-it.: lat. <i>ambo, ambae</i> , împr. de it. (<i>ambo, ambi, ambe</i>).	
a împăca	Format din <i>îm-</i> (moşt. din lat.: <i>im-</i>) şi reflexul lat. <i>pacare</i> (< <i>pax</i> , gen. <i>pacis</i>), ca şi alte verbe în <i>îm-/în-</i> , d.e., <i>a înconjura</i> < <i>congyrare</i> , <i>a îndupleca</i> < <i>duplicare</i> , <i>a înjunghia</i> < <i>jugulare</i> etc.	DIN LAT. IM- + PAX (GEN. PACIS) + RE
a împăciui	Format din <i>îm-</i> (moşt. din lat.: <i>im-</i>), <i>pace</i> (moşt. din lat.: <i>pax</i> , gen. <i>pacis</i>) şi <i>-ui</i> .	
împărat imperator	Moşt. din lat.: <i>imperator</i> . Împr. europ. de orig. lat.: <i>imperator</i> , împr. de it. (<i>imperatore</i>), germ. (<i>Imperator</i>) şi rusă (<i>умнепамоп</i>).	LAT. IMPERATOR
a împlânta	Format din <i>îm-</i> (moşt. din lat.: <i>im-</i>) şi <i>plantare</i> , moşt. din lat.: <i>plantare</i> .	LAT. IN- + PLANTARE
a implanta	Împr. rom.-occ.: it. <i>impiantare</i> , fr. <i>implanter</i> , prob. moşt. din lat.: <i>*implantare</i> .	
† a împuta	(“a reproşa, a mustra”; <i>a se împuta</i> “a se certa”). Moşt. din lat.: <i>imputare</i> “a acuza”.	LAT. IMPUTARE
a imputa	Împr. lat.-rom.: lat. <i>imputare</i> , împr. de fr. (<i>imputer</i>) şi it. (<i>imputare</i>).	
în-/îm-	(ca în <i>a întoarce</i> , <i>a încăleca</i> sau <i>a îmbuna</i> , <i>a împărţi</i>). Moşt. din lat.: <i>în-/im-</i> .	LAT. IN-/IM-
in-/im-	(ca în <i>a instiga</i> , <i>a inunda</i> sau <i>a impesta</i> , <i>a implanta</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>in-/im-</i> , împr. de fr., germ. (<i>-in /im-</i>) şi rusă (<i>ун-/ум-</i>).	

a închide	Moşt. din lat.: <i>includere</i> .	} LAT. INCLUDERE
a include	Împr. lat.-it.: lat. <i>includere</i> , împr. de it. (<i>includere</i>).	
a închina	Moşt. din lat.: <i>inclinare</i> .	} LAT. INCLINARE
a inclina	Împr. europ. de orig. lat.: <i>inclinare</i> , împr. de it. (<i>inclinare</i>), fr. (<i>incliner</i>) şi germ. (<i>inklinieren</i>).	
închinăciune	Moşt. din lat.: <i>inclinatio</i> (gen. <i>inclinationis</i>).	} LAT. INCLINATIO (GEN. INCLINATIONIS)
înclinaţie	Împr. europ. de orig. lat.: <i>inclinatio</i> (gen. <i>inclinationis</i>), împr. de fr. (<i>inclination</i>) şi germ. (<i>Inklination</i>).	
încins	Format din * <i>încint</i> (moşt. din lat.: <i>incinctus</i>) prin analogie cu perfectul simplu <i>încinsei</i> ş.a.	} LAT. INCINCTUS
incintă	Împr. din fr. (<i>enceinte</i>), unde e moşt. din lat.: <i>incincta</i> “încinsă, înconjurată”.	
a încununa	Format din <i>cunună</i> , moşt. din lat.: <i>corona</i> .	} LAT. IN- + CORONA + RE
a încorona	Format din <i>coroană</i> , împr. din lat. (<i>corona</i>) prin pos. mijlocire a altor limbi (vezi <i>coroană</i>), sub pos. infl. a it. <i>incoronare</i> .	
a îndrepta	Format din <i>drept</i> , moşt. din lat.: <i>directus</i> .	} LAT. IN- + DIRECTUS + -RE
a îndritui	Format din <i>drit</i> , împr. din it. (<i>d(i)ritto</i>), unde e moşt. din lat.: <i>directus</i> .	
† a îniepta	(“a arunca”) Moşt. din lat.: <i>injectare</i> .	} LAT. INJECTARE
a injecta	Împr. din fr. (<i>injecter</i>), unde e împr. din lat.: <i>injectare</i> .	
însemn	Format din <i>a însemna</i> , moşt. din lat.: * <i>insignare</i> .	} DIN LAT. INSIGNARE < INSIGNE
insignă	Împr. lat.-fr.: lat. <i>insigne</i> , împr. de fr. (<i>insigne</i>).	
a însufla	Moşt. din lat. (<i>insufflare</i>) sau format din <i>a sufla</i> (moşt. din lat.: <i>sufflare</i>) şi <i>în-</i> (moşt. din lat.: <i>în-</i>).	} LAT. INSUFFLARE SAU IN- + SUFFLARE
a insufla	Împr. lat.-rom.: lat. <i>insufflare</i> , împr. de it. (<i>insufflare</i>) şi fr. (<i>insuffler</i>).	

a înșela	Moșt. din lat. (<i>*insellare</i> , din <i>sella</i> “șea”) cu sensul primar (“a pune șeaua”) în mare măsură înlocuit prin cel metaforic secundar (“a minți, a păcăli”).	LAT. * INSELLARE <IN- + SELLA
a înșeua	Format din <i>în-</i> (moșt. din lat: <i>in-</i>) și alt alomorf al temei lui <i>șea</i> (nu <i>șel-</i> din <i>șele</i>) spre a se restabili redarea univocă a sensului primar.	
întins	Moșt. din lat.: <i>intensus</i> (part. lui <i>intendere</i> “a întinde”).	LAT. INTENSUS
intens	Împr. lat.-rom.: lat. <i>intensus</i> , împr. de fr. (<i>intense</i>) și it. (<i>intenso</i>).	
între- inter-	(ca în <i>a întretăia</i>). Moșt. din lat.: <i>inter-</i> . (ca în <i>intermediar</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>inter-</i> (ca în <i>intermedius</i> “intermediar”), împr. de fr., it., (<i>inter-</i>), germ. (<i>Inter-</i> , - <i>inter-</i>) și rusă (<i>унмep-</i>).	LAT. INTER-
întreg	Moșt. din lat.: pop. la acuz. <i>*integrum</i> <lit. <i>integer</i> .	LAT. INTEGER
integru	Împr. lat.-rom.: lat. <i>integer</i> , împr. de fr. (<i>integre</i>) și it. (<i>integro</i>).	
înțelept	Moșt. din lat.: <i>intellectus</i> , inițial part. lui <i>intelligere</i> , căpătând mai târziu sensul de “deștept, mintios”.	LAT. INTELLECTUS
înțeleș	Format din part. <i>înțelept</i> prin analogie cu perfectul simplu <i>înțelesei</i> ș.a.	
† înțelegut	(“înțeleș”). Format din <i>înțelept</i> prin analogie cu part. altor verbe în <i>-ut</i> , dar (spre deosebire, d.e., de <i>făcut</i> care l-a înlocuit pe <i>fapt</i> ca part.) ieșit din uz.	
intelect	Împr. europ. de orig. lat.: <i>intellectus</i> inițial ca “înțelegere, percepere”, împr. de fr. (<i>intellect</i>), germ. (<i>Intellekt</i>) și rusă (<i>интеллект</i>).	
a învește a investi	(var. <i>a învești</i>). Moșt. din lat.: <i>investire</i> . Împr. europ. de orig. lat.: <i>investire</i> , împr. de fr. (<i>investir</i>), germ. (<i>investieren</i>) și rusă (<i>инвестировать</i>).	LAT. INVESTIRE

† a invita	(“a îndemna, a asuma, a instiga”). Moşt. din lat.: <i>invitare</i> ca “a excita, a îndemna”.	LAT. INVITARE
a invita	Împr. lat.-rom.: lat. <i>invitare</i> ca “a invita”, împr. de it. (<i>invitare</i>) şi fr. (<i>invitare</i>).	

J

jemnă	(var. <i>jemnă, jimblă</i>). Împr. din ung. (<i>zsemle</i>), unde e împr. din germ. (<i>Semmel</i> <germ. veche de sus <i>simila</i> “lamură, făină foarte fină de grâu”), în care e împr. din lat. (<i>simila</i> < <i>simidala</i>), unde e împr. din gr. (σεμίδαλις) şi, mai departe, din acadică (asiro-babiloneană): <i>samīdu</i> .	GR. ΣΕΜΙΔΑΛΙΣ <ACAD. SAMĪDU
simit	Împr. din tur. (<i>simit</i> , la izafet <i>simidi</i> “turtă dulce”, dar şi “făină de calitate foarte fină”), unde e împr. din arabă (<i>sāmid</i>), în care e împr. din gr. (σεμίδαλις) şi, mai departe, din acadică: <i>samīdu</i> .	
jneapăn ienupăr	(var. <i>jneapăr</i>). Moşt. din lat.: <i>juniperus</i> . Împr. din lat. (<i>juniperus</i>), cu adaptare la pronunţarea populară.	LAT. JUNIPERUS
joi Jupiter	Moşt. din lat.: <i>Jovis (dies)</i> (“ziua lui Jupiter”). Împr. europ. de orig. lat.: <i>Jup(p)iter</i> (gen. <i>Jovis</i>), împr. de fr., germ. (<i>Jupiter</i>) şi rusă (<i>Юно́меп</i>).	LAT. JUPITER (GEN. JOVIS)
-june	(ca în înv. <i>botejune, putrejune, repejune</i>). Moşt. din lat. (- <i>sio</i> , gen. - <i>sionis</i>), semantica numelor de calitate înlocuind-o pe cea a numelor de acţiune.	LAT. -SIO (GEN. -SIONIS)
-zie, -ziune	(ca în <i>ocazie, colizie, contuzie</i>). Împr. europ. de orig. lat.: - <i>sio</i> (gen. - <i>sionis</i>), împr. de fr., germ. (- <i>sion</i>) şi rusă (- <i>зия</i>).	
jupân	Prob. moşt. din lat. loc., în care e împr. din sudsl., cf. slavon. <i>жѡпанъ</i> , bulg., s.-c. <i>жупан</i> .	SUDSL. ЖѡПАНЪ
jupan	Împr. din aceeaşi sursă ca şi <i>jupân</i> , dar de română deja individualizată.	

jur	(din <i>în jur, din jur, de jur-împrejur</i> ș.a.). Moșt. din lat. (<i>gyrus</i> “cerc”), unde e împr. din gr.: γῦρος.	LAT. GYRUS <GR. ΤΥΡΟΣ
gir	Împr. din it. (<i>giro</i>), unde e împr. din lat. (<i>gyrus</i>), în care e împr. din gr.: γῦρος.	
justețe	Împr. lat.-rom.: lat. <i>justitia</i> „justețe”, împr. de fr. (<i>justesse</i>) și moșt. de it. (<i>giustezza</i>).	LAT. JUSTITIA
justiție	Împr. europ. de orig. lat.: <i>justitia</i> „dreptate”, împr. de fr. (<i>justice</i>), germ. (<i>Justiz</i>) și rusă (юстиция).	

K

kaliu	Împr. europ. de orig. arabă: <i>qili</i> “potasă”, împr. de fr. (<i>kali</i>), germ. (<i>Kalium</i>) și rusă (калий).	ARAB. QILI
alcaliu	Împr. europ. de aceeași orig. ca și <i>kaliu</i> , dar cu art. arab <i>al</i> : <i>al-qili</i> , împr. de fr. (<i>alcali</i>) și germ. (<i>Alkali</i> , întrebuințat mai ales la pl.: <i>Alkalien</i>); cf. rus. <i>алкаиметрия, алкалоз, алкалоиды</i> .	

L

laborator	(var. <i>laboratoriu</i>). Împr. europ. de orig. lat. mediev.: <i>laboratorium</i> , împr. de fr. (<i>laboratoire</i>), germ. (<i>Laboratorium</i>) și rusă (лаборатория), în română adaptat la numele în <i>-tor</i> .	LAT. LABORARE + -TOR
labrador¹	(“plugar spaniol”). Împr. din sp.: <i>labrador</i> , din <i>labrar</i> “a lucra (pământul)” (moșt. din lat.: <i>laborare</i>) și <i>-dor</i> (moșt. din lat.: <i>-tor</i> , gen. <i>-toris</i>).	
labrador²	(mineral). Împr. din fr. (<i>labrador</i>), unde e împr. din sp. (vezi mai sus).	

lamură	Moşt. din lat.: <i>lamina</i> “placă de metal”, “lingou de metal preţios” ş.a. cu pl. <i>laminae</i> > * <i>lamene</i> adaptat la alte forme în -ure>-uri, ca <i>laturi</i> , <i>cărnuri</i> ş.a., de unde s-a extras sing. <i>lamură</i> cu sensul de “ceva ales, de cea mai bună calitate”.	LAT.: LAMINA
lamină	Împr. europ. de orig. lat.: <i>lamina</i> , împr. de it. (<i>lamina</i>) şi germ. (<i>Lamina</i>).	
larg largo	Moşt. din lat.: <i>largus</i> . Împr. europ. de orig. it.: <i>largo</i> (moşt. din lat.: <i>largus</i>), împr. de fr., germ. (<i>largo</i>) şi rusă (<i>лапзо</i>).	LAT.: LARGUS
† lătin	(“catolic”). Împr. din s.-c. (<i>латинин</i>), unde e împr. din tur. (<i>latin</i>), în care e împr. din it. (<i>latino</i>), unde e moşt. din lat.: <i>latinus</i> .	
létin	(var.). Modificare a lui <i>latin</i> , sub pos. infl. a ung. <i>latin</i> , cu <i>a</i> închis.	LAT. LATINUS
latin	Împr. europ. de orig. lat.: <i>latinus</i> , moşt. de it. (<i>latino</i>) şi fr. (<i>latin</i>), împr. de rusă (<i>латинский</i>).	
ladin	Împr. din it.: <i>ladino</i> “retoroman (engadin)”, unde e împr. din engad. (<i>ladin</i>), în care e moşt. din lat.: <i>latinus</i> .	
ladino	Împr. europ. de orig. sef.: <i>ladino</i> “varietatea liturgică a limbii sefarde”, moşt. din sp. (<i>ladino</i> înv. “limba spaniolă”), unde e moşt. din lat.: <i>latinus</i> ; împr. de fr. (<i>ladino</i>), germ. (<i>Ladino</i>) şi rusă (<i>ладино</i>).	
laţ lasou	Moşt. din lat.: pop <i>laceus</i> < lit. <i>laqueus</i> . Împr. europ. de orig. sp.-fr.: sp. <i>lazo</i> (moşt. din lat.: pop. <i>laci</i> < lit. <i>laqueus</i>), împr. de fr. (<i>lasso</i>), germ. (<i>Lasso</i>) şi rusă (<i>лаcco</i>).	LAT. POP. LACEUS, LACIUS < LIT. LAQUEUS
lăcustă langustă	Moşt. din lat.: <i>locusta</i> . Împr. europ. de orig. fr.: <i>langouste</i> , împr. din prov. veche (<i>langosta</i>), unde e moşt. din lat.: pop. <i>longusta</i> < lit. <i>locusta</i> ; împr. de germ. (<i>Languste</i>) şi rusă (<i>лангуст(а)</i>).	

leal	Împr. din it. (<i>leale</i>), unde e împr. din fr. veche (<i>leial</i> , fr. mod. <i>loyal</i>), în care e moşt. din lat.: <i>legalis</i> .	LAT. LEGALIS
legal	Împr. europ. de orig. lat.: <i>legalis</i> , împr. de fr. (<i>légal</i>), germ. (<i>legal</i>) şi rusă (<i>легальный</i>).	
loial	Împr. europ. de orig. fr.: <i>loyal</i> (moşt. din lat.: <i>legalis</i>), împr. de germ. (<i>loyal</i>) şi rusă (<i>лояльный</i>).	
leandru	Împr. din it. (<i>leandro</i> , var. a lui <i>oleandro</i>), unde e împr. din lat. mediev. (<i>lorandrum</i> , în altă var. <i>oleander</i>), prob. schimonosire a gr. <i>ροδόδενδρον</i> .	LAT. MEDIEV. LORANDRUM SAU O L E A N D E R PROB. DIN GR. ΡΟΔΟΔΕΝΔΡΟΝ
oleandru	(var.). Împr. europ. (fr. <i>oléandre</i> , germ. <i>Oleander</i> , rus. <i>олеандр</i>), venit prin lat. mediev. (<i>lorandrum</i> , în altă var. <i>oleander</i>), prob. din gr.: <i>ροδόδενδρον</i> .	
oleandă	Format pe baza lui <i>oleandru</i> (vezi mai sus) pe teren român.	
legământ	Moşt. din lat.: <i>ligamentum</i> .	LAT. LIGAMENTUM
ligament	Împr. europ. de orig. lat.: <i>ligamentum</i> , împr. de fr. (<i>ligament</i>) şi germ. (<i>Ligament(um)</i>).	
legătură	Moşt. din lat.: <i>ligatura</i> .	LAT. LIGATURA
ligatura	Împr. europ. de orig. lat.: <i>ligatura</i> împr. de fr. (<i>ligature</i>), germ. (<i>Ligatur</i>) şi rusă (<i>лузатюра</i>).	
lexicon	Împr. din gr.: <i>λεξικόν</i> .	GR. ΛΕΞΙΚΟΝ
lexic	Împr. europ. (fr. <i>lexique</i> , germ. <i>Lexik</i> , rus. <i>лексика</i>) de orig. gr.: <i>λεξικόν</i> .	
lighioană	Împr. din slavonă (<i>лѣѣонъ</i> “mulţime, sumedenie (de draci, de demoni etc.)”, unde e împr. din gr. biz. (<i>λεγεῶν</i>), în care e împr. din lat.: <i>legio</i> (gen. <i>legionis</i>).	LAT. LEGIO (GEN. LEGIONIS)
lighioaie	Iniţial var. a lui <i>lighioană</i> , cu ulterioara precădere a sensului negativ şi peiorativ.	
legiune	Împr. europ. de orig. lat.: <i>legio</i> (gen. <i>legionis</i>), împr. de fr. (<i>légion</i>) germ. (<i>Legion</i>) şi rusă (<i>легион</i>).	

limes	Împr. lat.-germ.: lat. <i>limes</i> (gen. <i>limitis</i>) „hat; graniță“, împr. de germ. (<i>Limes</i>).	LAT. LIMES (GEN. LIMITIS)
limită	Împr. europ. de orig. lat.: <i>limes</i> (gen. <i>limitis</i>), împr. de fr. (<i>limite</i>), germ. (<i>Limit</i>) și rusă (<i>лимит</i>).	
lipsă elipsă	Împr. din gr.: λεῖψις < ἔλλειψις. Împr. europ. (fr. <i>ellipse</i> , germ. <i>Ellipse</i> , rus. эллипс(uc)), venit prin lat. (<i>ellipsis</i>) din gr.: ἔλλειψις “lipsă, defect”.	GR. ΕΛΛΕΙΨΙΣ
-loghie	(ca în <i>arhondologhie</i> , <i>doxologhie</i> , <i>polologhie</i>). Împr. din neogr.: λογία.	GR. -ΛΟΓΙΑ
-logie	(ca în <i>arheologie</i> , <i>biologie</i> , <i>ideologie</i>). Împr. europ. (fr., germ. <i>-logie</i> , rus. -логия), venit prin lat. (<i>-logia</i>) din gr.: λογία.	
lombard¹	(“loc de arvonire”). Împr. europ. de orig. fr.: <i>lombard</i> (împr. din it.: <i>lombardo</i> “lombard, din Lombardia”, apărut din <i>longobardo</i> , etnonimul unui trib germanic, care, asimilându-se în Italia, a dat numele regiunii Lombardia, ai cărei băștinași dețineau bănci și erau cămătari în Franța medievală).	LAT. MEDIEV. LANGOBARDUS DE ORIG. GERMANICĂ
lombard²	(“om din Lombardia”). Aceeași etimologie ca și a lui <i>lombard¹</i> , sensul nieșind din cadrul primar (cel etnonimic).	
longobard	Împr. europ. de orig. lat. mediev.: <i>longobardus</i> , de orig. germanică (“cu barbă lungă”).	
-luc	(ca în <i>bucluc</i> , <i>giumbușluc</i> , <i>ursuzluc</i>). Împr. din tur.: -luk din -lik/-lik/-luk/-lük, variante automate ale unui sufix al subst. abstracte.	TUR. -LIK, -LIK, -LUK, -LÜK
-lic	(ca în <i>irmilic</i> , <i>mezelic</i> , <i>șiretlic</i>). Împr. din tur.: -lik (vezi mai sus).	
-lâc	(ca în <i>caraghioslâc</i> , <i>parmaclâc</i> , <i>savantlâc</i>). Împr. din tur.: -lik (vezi mai sus).	
† luced lucid	(“luminos, clar”). Moșt. din lat.: <i>lucidus</i> . Împr. europ. de orig. lat.: <i>lucidus</i> , împr. de fr. (<i>lucide</i>), germ. (<i>luzid</i>) și engl. (<i>lucide</i>).	LAT. LUCIDUS

lume lumen	Moşt. din lat.: <i>lumen</i> “lumină”. Împr. europ. de orig. lat.: <i>lumen</i> , împr. de fr. (<i>lumen</i>), germ. (<i>Lumen</i>) şi rusă (<i>люмен</i>).	} LAT. LUMEN
lună luni	Moşt. din lat.: <i>luna</i> . Moşt. din lat.: pop. <i>lunis (dies)</i> “(ziua) lunii” sub infl. lui <i>Martis</i> <lit. <i>lunae (dies)</i> .	
lung lângă	Moşt. din lat.: <i>longus</i> . Moşt. din lat.: <i>longo</i> , la origine caz oblic al lui <i>longus</i> , cu trecerea <i>on>(un)>în</i> în poziţie atonă şi cu sensul iniţial ca “de-a lungul...”.	} LAT. LONGUS
lup lupus	Moşt. din lat.: <i>lupus</i> . Împr. europ. de orig. lat. mediev.: <i>lupus</i> în sensul lui secundar de “devorator (al pielii)”, împr. de fr. (<i>lupus</i>), germ. (<i>Lupus</i>) şi rusă (<i>люпыс</i>).	

M

madam(ă)	Împr. europ. de orig. fr.: <i>madame</i> (din <i>ma dame</i> “doamna mea”, moşt. din lat.: <i>mea domina</i>), împr. de germ. (<i>Madame</i>), it. (<i>madama</i>) şi rusă (<i>мадам</i>).	} LAT. MEA DOMINA
madonă	Împr. europ. de orig. it.: <i>madonna</i> (din <i>mia donna</i> , moşt. din lat.: <i>mea domina</i>), împr. de fr. (<i>madone</i>), germ. (<i>Madonna</i>) şi rusă (<i>мадонна</i>).	
† magaза	Împr. din tur. (<i>magaza</i> “depozit” şi “prăvălie, magazie”), unde e împr. din arabă: <i>mahzan</i> .	} ARAB. MAHZAN
magazie	Împr. din neogr. (μαγαζί), unde e împr. din veneţ. (<i>*magazin</i>) sau fr. (<i>magasin</i>), amândouă împr. din arabă: <i>mahâzin</i> , pl. lui <i>mahzan</i> .	
magazin¹	(“loc de vânzare”). Împr. europ. de orig. arabă (vezi mai sus), împr. de fr. (<i>magasin</i>), germ. (<i>Magazin</i> “depozit”) şi rusă (<i>магазин</i>).	
magazin²	(“publicaţie periodică”). Împr. europ. de orig. arabă (vezi mai sus), cu sensul răspândit mai ales prin engl. <i>magazine</i> , împr. de fr. (<i>magazine</i>) şi germ. (<i>Magazin</i>).	

maidan	Împr. din tur. (înv. <i>maydan</i> , mod. <i>meydan</i>), unde e împr. din arabă: <i>maidan</i> .	} ARAB. MAIDAN
medean	(var.) Împr. din tur. (<i>meydan</i>), vezi mai sus.	
maior	Împr. din rusă (<i>майор</i>), unde e împr. din germ. (<i>Major</i>), în care e împr. din sp. (<i>mayor</i> “mai mare”), unde e moșt. în acest sens din lat.: <i>major</i> “mai mare”.	} LAT. MAJOR
major	Împr. din fr. 1) ca termen militar (d.e., în <i>major</i> , <i>sergent-major</i> , <i>stat-major</i>): fr. <i>major</i> , acum: “intendent-șef al regimentului”, împr. din lat.: <i>major</i> “mai mare”); 2) ca “major, ieșit din vârsta copiilor” ș.a.: fr. <i>majeur</i> , moșt. din lat.: <i>major</i> “mai mare”.	
majur	(var.). Prob. schimonosire pop. a lui <i>major</i> (vezi mai sus).	
manevră	Împr. europ. de orig. fr.: <i>manoeuvre</i> (împr. din lat. mediev.: <i>manuopera</i>), împr. de it. (<i>manovra</i>), germ. (<i>Manover</i>) și rusă (<i>маневр</i>).	} LAT. MANUS “MÂNĂ”+OPUS (GEN. OPERIS) “MUNCĂ, LUCRU”
manoperă	Împr. din lat. târz.: <i>manopera</i> , infl. de it. <i>mano d'opera</i> “mâini de lucru”.	
manta	Împr. europ. de orig. fr.: <i>manteau</i> , moșt. din lat. (<i>mantellum</i> , din <i>mantum</i>), dar pătruns în română. printr-o filieră greu de identificat.	} LAT. MANTELLUM
mantou	Împr. europ. de orig. fr. (vezi mai sus), pătruns în română. direct, cu pos. contribuție a reflexelor sale germ. (<i>Manteau</i>) și rus. (<i>манти</i>).	
manuscript	(var.) Împr. europ. de orig. lat. târz.: <i>manuscriptum</i> (< <i>manu scriptum</i> „scris de mână”), împr. de germ. (<i>Manuscript</i>) și rusă (<i>манускрипт</i>).	} LAT. TÂRZ. MANUSCRIPTUM <MANU SCRIPTUM
manuscris	Format după exemplul lui <i>manuscript</i> și al prototipurilor lui, din <i>manu</i> (împr. din lat.: „de mână”) și <i>scris</i> restructurat din lat.: <i>scriptum</i> „scris” prin analogie cu perfectul simplu <i>scrisei</i> , și sub pos. infl. a fr. <i>manuscrit</i> , it. <i>manoscritto</i> .	

martie	Împr. din slavonă (мартин), unde e împr. din gr. (μόρτης, μόρτιος), în care e împr. din lat.: <i>Martius (mensis)</i> “(luna lui) Martie”. (var.) Împr. din slavonă (марѣтъ), unde e împr. din gr. (μόρτης) vezi mai sus.	LAT. MARTIUS (MENSIS)
mart	(var.). Moșt. din lat.: <i>Martius (mensis)</i> .	
marț		
martor	(var. <i>martur</i>). Moșt. din lat. (<i>martyr</i> “martor, mucenic”), în care e împr. din gr.: μόρτυς (gen. μόρτυρος) “martor” > “cel ce confirmă adevărul prin sângele său, martir, mucenic”.	LAT. MARTYR < GR. ΜΑΡΤΥΣ (GEN. ΜΑΡΤΥΡΟΣ)
martir	Împr. europ. (fr. <i>martyr</i> , germ. <i>Martyrer</i>), venit prin lat. (<i>martyr</i>) din gr.: μόρτυς (gen. μόρτυρος).	
marți Marte	Moșt. din lat.: <i>Martis (dies)</i> “(ziua) lui Marte”. Împr. lat.-it.: lat.: <i>Mars</i> (gen. <i>Martis</i>), împr. de it. (<i>Marte</i>).	LAT. MARS (GEN. MARTIS)
masă mesă	Moșt. din lat. <i>mensa</i> . Împr. din engl. (<i>mesa</i>), de orig. sp., sau din sp. direct (<i>mesa</i>), moșt. din lat.: <i>mensa</i> .	LAT. MENSA
mascur mascul	Moșt. din lat.: <i>masculus</i> “bărbat; mascul”. Împr. din lat.: <i>masculus</i> .	
materie madera	Împr. europ. de orig. lat.: <i>materia</i> , împr. de it. (<i>materia</i>) și rusă (<i>материя</i>). Împr. europ. de orig. port.: <i>madeira</i> < <i>Madeira</i> , insula fiind denumită prob. după abundența de păduri (port. <i>madeira</i> însemnând “copaci, pădure; lemn”), de unde <i>madeira</i> ca “vin de pe insula Madeira”, cu <i>madeira</i> moșt. din lat.: <i>materia</i> avea de acum în lat. clasică și sensul de “lemn”. În alte limbi (cf. fr. <i>madère</i> , germ. <i>Madera</i> (dar și <i>Madeira</i>), rus. <i>мадепа</i>) cuv. ar fi pătruns prin mijlocirea sp.: cf. <i>madera</i> , de aceeași origine și semnificație ca și port. <i>madeira</i> .	LAT. MATERIA
a măcina a mașina	Moșt. din lat. (pop. <i>macinare</i> , <i>machinare</i> < lit. <i>machinari</i>), unde e împr. din gr. dorică: μαχανάσθαι (gr. atic μηχανάσθαι). Împr. din fr. (<i>machiner</i>), unde e împr. din lat. (vezi mai sus).	LAT. MACHINARI < GR. DORIC ΜΑΧΑΝΑΣΘΑΙ

mădular	Moşt. din lat.: <i>medullaris</i> “pătrunzând până în măduva oaselor” > * “din măduva oaselor” şi cu omiterea unui determinat.	LAT. MEDULLARIS
medular	Împr. europ. de orig. lat.: <i>medullaris</i> , împr. de fr. (<i>médullaire</i>), germ. (<i>medullar</i>) şi rusă (<i>медуллярный</i>).	
măgură	Prob. moşt. din lat. locală (* <i>magula</i>), unde e împr. din sl. com.: * <i>mogyla</i> .	SL. COM. *MOGYLA
movilă	Împr. din slavonă (могила) sau din ucr. (<i>могила</i>), amândouă moşt. din sl. com.: * <i>mogyla</i> .	
măiestru	Moşt. din lat.: <i>magistru</i> .	LAT. MAGISTER
meşter	Împr. din ung. (<i>mester</i>), unde e împr. de germ. (<i>Meister</i>), în care e împr. din lat.: <i>magister</i> .	
maistru	(var.) Împr. din germ. (<i>Meister</i>), unde e împr. din lat.: <i>magister</i> .	
magistru	Împr. europ. de orig. lat.: <i>magister</i> , împr. de fr. (<i>magister</i> , acum “pedant”), germ. (<i>Magister</i>) şi rusă (<i>магистр</i>).	
maestru	Împr. europ. de orig. it. (<i>maestro</i> , moşt. din lat.: <i>magister</i>), împr. de fr. (<i>maestro</i>), germ. (<i>Maestro</i>) şi rusă (<i>маэстро</i>).	
mister	Împr. europ. de orig. engl. (<i>mister</i> “domn”, precedând numele proprii, transformare a lui <i>master</i> , împr. din fr. veche (<i>maistre</i>), unde e moşt. din lat.: <i>magister</i>); infl. de <i>mistress</i> “doamnă”, împr. din fr. (<i>maistresse</i> > <i>maitresse</i>); <i>mister</i> e împr. de germ. (<i>Mister</i>) şi rusă (<i>мистер</i>).	
mărunt	(var. <i>mănunt</i>). Moşt. din lat.: <i>minutus</i> .	LAT. MINUTUS
minut(ă)	Împr. europ. de orig. lat. mediev.: <i>minuta</i> (din lat. clasică <i>minuta</i> “măruntă, mică”), împr. de fr. (<i>minute</i>), germ. (<i>Minute</i>) şi rusă (<i>минута</i>).	
măsea	Moşt. din lat.: <i>maxilla</i> “falcă, maxilar”.	LAT. MAXILLA
maxilă	Împr. lat.-germ.: lat. <i>maxilla</i> , împr. de germ. (<i>Maxilla</i> , <i>Maxille</i>).	

mânie	Moşt. din lat. (<i>mania</i> “nebunie”), unde e	LAT. MANIA <GR. MANIA
manie	Împr. din gr.: <i>μανία</i> “nebunie”. Împr. europ. (fr. <i>manie</i> , germ. <i>Manie</i> , rus. <i>манья</i>), venit prin lat. (<i>mania</i>) din gr.: <i>μανία</i> .	
-mânt	(ca în <i>crezământ</i> , <i>jurământ</i> , <i>legământ</i> , dar și <i>mormânt</i> , <i>pământ</i> , <i>veșmânt</i>). Moşt. din lat.: <i>-mentum</i> .	LAT. -MENTUM
-ment	(ca în <i>departament</i> , <i>eveniment</i> , <i>temperament</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-mentum</i> , moşt. sau împr. de fr. (<i>-ment</i>), împr. de germ. (<i>-ment</i>) și rusă (<i>-мент</i>).	
-miento	(din <i>pronunciamiento</i>). Împr. europ. de orig. sp.: <i>-miento</i> (moşt. din lat.: <i>-mentum</i>), împr. de fr., germ. (<i>-miento</i>) și rusă (<i>-мьенто</i>).	
† measer mizer	(var. <i>meser</i> ; “sărac”). Moşt. din lat.: <i>miser</i> . Împr. din lat.: <i>miser</i> , cu pos. infl. a fr. <i>misère</i> “sărăcie, mizerie”, <i>misérable</i> “sărac, nenorocit”.	LAT. MISER
† mecet	(„moscheie“) Împr. din tur. (<i>mescit</i> “moscheia mică”), unde e împr. din arabă: <i>masǧid</i> “loc de rugăciune”.	ARAB: MASǦID
moscheie	Împr. rom.-occ.: fr. <i>mosquée</i> , împr. din it. <i>moschea</i> , din mai vechiul <i>moscheta</i> , împr. din sp. (<i>mezquita</i>), unde e împr. din arabă: <i>masǧid</i> .	
medalie	Împr. europ. (it. <i>medaglia</i> , venit prin lat. mediev. <i>medalia</i> (<i>lamina</i>)” placă de metal”, prob. din <i>metallum</i> “metal”), de orig. gr.: μέταλλον “mină de metal” > “metal”; din it. împr. de fr.: (<i>médaille</i>) de unde e împr. de germ. (<i>Medaille</i>) și rusă (<i>медаль</i>).	LAT. METALLUM <GR. METALLON
metal	Împr. europ. (fr. <i>metal</i> , germ. <i>Metall</i> , rus. <i>металл</i>), venit prin lat. (<i>metallum</i>) din gr.: μέταλλον.	

a -mete	(ca în <i>a sumete</i> (var. <i>a sumite</i>), <i>a desumete</i> ; var. <i>a trimete</i>). Moşt. din lat.: <i>-mittere</i> “a pune, a muta” ş.a. (ca în <i>submittere</i> “a pune (sub ceva)” ş.a.).	LAT. -MITTERE
a -mite	(ca în <i>a trimite</i> (var. <i>a trimete</i>), var. <i>a sumite</i> , dar şi <i>a admite</i> , <i>a permite</i> , <i>a transmite</i> ş.a.). Moşt. din lat.: <i>-mittere</i> (vezi mai sus), ca în <i>a trimite</i> , var. <i>a sumite</i> şi folosit ulterior cu prefixe neologice.	
mie milă	Moşt. din lat.: <i>milia</i> , pl. lui <i>mille</i> “o mie”. (unitate de distanţă). Împr. europ. de orig. lat.: <i>mille</i> “o mie”, împr. de fr. (<i>mille</i>) şi rusă (<i>миля</i>).	LAT. MILLE (PL. MILIA)
miercuri	Moşt. din lat.: <i>Mercurii (dies)</i> “(ziua) lui Mercur”.	LAT. MERCURIUS
Mercur	Împr. europ. de orig. lat.: <i>Mercurius</i> , împr. de fr. (<i>Mercure</i>), germ. (<i>Merkur</i>) şi rusă (<i>меркурий</i>).	
mercur	Împr. europ. de orig. lat. mediev.: <i>mercuriu</i> , argintul viu fiind numit cu numele lui Mercur ca zeu al comerţului din cauza mobilităţii lui; împr. de fr. (<i>mercure</i>) şi germ. (<i>Merkur</i>).	
miez	Moşt. din lat.: <i>medium</i> “mijloc”, subst. neutru al lui <i>medius</i> “mediu, mijlociu, de la mijloc”.	LAT. MEDIUS
mediu	Împr. lat.-it.: lat. <i>medius</i> , împr. de it. (<i>medio</i>).	
medius	Împr. lat.-fr.: lat. (<i>digitus</i>) <i>medius</i> , împr. de fr. (<i>médius</i>).	
migdal	Împr. din gr.: ἀμύγδαλον prin pos. mijlocire slavonă (амѣдаль).	LAT. AMIGDALA <GR. AMYΓΔΑΛΟΝ, VAR. AMYΓΔΑΛΗ
amigdală	Împr. europ. (fr. <i>amygdale</i> ; cf. germ. <i>Amygdalin</i>), venit prin lat. (<i>amygdala</i> “migdală”) din gr. ἀμύγδαλη, var. a lui ἀμύγδαλον.	

migrenă	Împr. europ. de orig. fr. (<i>migraine</i>) împr. din lat. (<i>hemicrania</i>), unde e împr. din gr.: ἡμικρανία; din fr. împr. de germ. (<i>Migräne</i>) și rusă (<i>мигрень</i>).	LAT. HEMICRANIA <GR. ΗΜΙΚΡΑΝΙΑ
hemicranie	Împr. europ. (fr. <i>hémicranie</i> , germ. <i>Hemicranie</i> , rus. <i>гемикрания</i>), venit prin lat. (<i>hemicrania</i>) din gr.: ἡμικρανία.	
mijlóc	Moșt. din lat.: <i>medius locus</i> .	LAT. MEDIUS LOCUS
míjloc	Format din <i>mijloc</i> prin asocierea uneia din variante cu un sens specializat.	
minciună	Moșt. din lat.: <i>mentio</i> (gen. <i>mentionis</i>) “mențiune” (deși nu e exclusă <i>mentionis</i> ca haplologie de la * <i>mentitionis</i> “a minciunei”).	LAT. MENTIO (GEN. MENTIONIS)
mențiune	Împr. lat.-rom.: lat. <i>mentio</i> (gen. <i>mentionis</i>), împr. de fr. (<i>mention</i>) și it. (<i>menzione</i>).	
mintă	Moșt. din lat.: <i>ment(h)a</i> .	LAT. MENT(H)A
mentă	(var.). Împr. lat.-rom.: lat. <i>ment(h)a</i> , moșt. de it. (<i>menta</i>) și împr. de fr. (<i>menthe</i>).	
mititel	Format pe bază expresivă (posibil pornindu-se de la <i>mic</i> , prin presupusele * <i>michitel</i> , * <i>micitel</i>).	ROMÂN. MITTEL , DE ORIG. NECLARĂ.
mâțâțel	(var.). Transformare ulterioară a lui <i>mititel</i> prin pos. contaminare cu <i>mâță</i> sau <i>mâțîșor</i> .	
moar	Împr. europ. de orig. arabă: <i>mukhayyar</i> “un fel de lână aspră”, împr. de fr. (<i>moire</i>), de unde e împr. de germ. (deriv. <i>Moiré</i>) și rusă (<i>мыар</i>).	ARAB. MUKHAYYAR
mohair	Împr. europ. de orig. arabă: <i>mukhayyar</i> , împr. de engl. (<i>mohair</i>), de unde e împr. de fr. (<i>mohair</i>), germ. (<i>Mohar</i> , <i>Mohair</i>) și rusă (<i>мохер</i>).	
mobil	Împr. europ. de orig. fr.: <i>mobile</i> (împr. din lat.: <i>mobilis</i>), împr. de germ. (<i>mobil</i>) și rusă (<i>мобильный</i>).	LAT. MOBILIS
mobilă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>meubles</i> (moșt. din lat.: <i>mobilis</i>), împr. de germ. (<i>Möbel</i>) și rusă (<i>мебель</i>), cu pos. infl. it. (<i>mobile</i> , <i>mobili</i> , împr. din lat.: <i>mobilis</i>).	

modă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>mode</i> (împr. din lat. cu schimbarea genului: <i>modus</i> “mod, fel”), împr. de germ. (<i>Mode</i>) și rusă (<i>мода</i>).	LAT. MODUS
mod	Împr. europ. de orig. lat.: <i>modus</i> , împr. de fr. (<i>mode</i>) și germ. (<i>Modus</i>).	
modus	(din <i>modus vivendi</i>). Expresie latină întrebuințată în mai multe limbi europene.	
monetă	Împr. lat.-it.: lat. <i>moneta</i> , moșt. de it. (<i>moneta</i>); cf. și rus. <i>монета</i> , împr. din polonă (<i>moneta</i>), unde e împr. din lat.	LAT. MONETA
monedă	(var.) Împr. din neogr. (μονέδα), unde e împr. din veneț. (<i>moneda</i>), în care e moșt. din lat.: <i>moneta</i> .	
mormânt	Moșt. din lat.: <i>monumentum</i> .	LAT. MONUMENTUM
monument	Împr. europ. de orig. lat.: <i>monumentum</i> , împr. de fr. (<i>monument</i>), germ. (<i>Monument</i>) și rusă (<i>монумент</i>).	
muc	Moșt. din lat.: <i>muc(c)us</i> .	LAT. MUC(C)US
mucus	Împr. lat.-fr.: lat. <i>muc(c)us</i> , împr. de fr. (<i>mucus</i>).	
mucos	Moșt. din lat. (<i>mucosus</i>) sau format din <i>muc</i> (moșt. din lat.: <i>muc(c)us</i>) și -os (moșt. din lat.: -osus).	LAT. MUCOSUS
mucoasă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>mucosa</i> , împr. de fr. (<i>muqueuse</i>), it. (<i>mucosa</i>) și germ. (<i>Mukosa</i>).	
mult-	(ca în <i>multiubit</i> , <i>multstimat</i> , <i>multpățimit</i>). Format din <i>mult</i> , moșt. din lat.: <i>multum</i> .	LAT. MULTUM
multi-	(ca în <i>multicolor</i> , <i>multiform</i> , <i>multinațional</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>multi</i> < <i>multum</i> ,	
	împr. de fr. (<i>multi-</i>), germ. (<i>Multi-</i> , <i>multi-</i>) și rusă (<i>мульту-</i>).	
munte	Moșt. din lat.: <i>mons</i> (gen. <i>montis</i>).	LAT. MONS (GEN. MONTIS)
mont	Împr. din fr. (<i>mont</i>) unde e moșt. din lat.: <i>mons</i> (gen. <i>montis</i>).	
a murseca	Moșt. din lat.: <i>morsicare</i> .	LAT. MORSICARE
a mușca	Prob. moșt. din lat.: <i>morsicare</i> , cu posibilă infl. a unui alt cuvânt.	

must de ai	Moşt. din lat. pop.: <i>mustum de alio</i> “suc de usturoi”.	} LAT. POP. MUSTUM DE ALIO
mujdei	Format prin contopirea lui <i>must de ai</i> .	

N

naștere	Moşt. din lat.: reflexul lat. pop. * <i>nascere</i> “a naște” (<lat. lit. <i>nasci</i> “a se naște”) substantivat.	} DIN LAT. POP. NASCERE <LAT. LIT. NASCI
născare	(din <i>din născare</i>). Format de la alomorful temei din unele forme ale prezentului lui <i>a naște</i> (<i>născ-</i>) cu schimbarea conjugării (ca și în <i>crezare, pierzare, vânzare</i>).	
† nat	(“copil, fecior”; mod. dial. “om, persoană, ins”, în special din <i>tot natul</i> “oricine; toată lumea”; “neam, rudă”). Moşt. din lat.: <i>natus</i> , part. lat. pop. a lui * <i>nascere</i> “a naște” (lat. lit. <i>nasci</i> “a se naște”).	} DIN LAT. POP. NASCERE <LAT. LIT. NASCI , PART. NATUS
născut	Format de la <i>a naște</i> (moşt. din lat.: pop. : * <i>nascere</i> “a naște” < lit. <i>nasci</i> “a se naște”) în mod analogic, cu sufixul productiv <i>-ut</i>).	
nativ	Împr. lat.-rom.: lat. <i>nativus</i> , moşt. de it. (<i>nativo</i>) și împr. de fr. (<i>natif</i>).	} LAT. NATIVUS
naiv	Împr. europ. de orig. fr.: <i>naïf</i> (moşt. din lat.: <i>nativus</i> ca „natural, neiscusit”), împr. de engl. (<i>naive</i>), germ. (<i>naiv</i>) și rusă (<i>наивный</i>).	
năramză	Împr. din tur. (<i>narenc</i>), unde e împr. din pers.: <i>nārānč</i> .	} PERS. NÂRANČ
oranj	Împr. din fr. (<i>orange</i>), unde e împr. din arabă (<i>nārānğ</i>), în care e împr. din pers.: <i>nārānğ</i> .	
neglijat	(part. lui <i>a neglija</i>). Împr. europ. de orig. fr.: <i>négliger</i> (împr. din lat.: <i>negligere</i>), împr. de germ. (<i>negligieren</i>) și rusă. (înv. <i>неглижировать</i>).	} LAT. NEGLIGERE
neglijeu	Împr. europ. de orig. fr.: <i>négligé</i> (part. lui <i>négliger</i> , împr. din lat.: <i>negligere</i>), împr. de germ. (<i>Negligé</i>) și rusă (<i>неглиже</i>).	

noimă	Împr. din neogr.: νόημα.	} GR. ΝΟΗΜΑ
noemă	Împr. europ. (fr. <i>noéme</i> , germ. <i>Noema</i> , rus. <i>ноэма</i>) de orig. gr.: νόημα.	
norodnic	Format din <i>norod</i> (împr. din slavonă: народъ) și <i>-nic</i> (împr. din sl.: <i>-ник</i>).	} SL. НАРОД+НИКЪ
narodnic	Împr. din rusă: <i>народник</i> .	
notar	Împr. din germ. (<i>Notar</i>), în care e împr. din lat.: <i>notarius</i> „scrib, secetar“ (cu pos. infl. a fr. <i>notaire</i> , de aceeași sursă).	} LAT. NOTARIUS
notarius	(var.). Împr. din lat.: <i>notarius</i> , cu pos. infl. a rus. <i>нотариус</i> , de aceeași sursă.	
nouă	(fem. sing. al lui <i>nou</i>). Moșt. din lat.: <i>nova</i> (fem. lui <i>novus</i>).	} LAT. NOVA
novă	Împr. europ. de orig. lat.: (<i>stella</i>) <i>nova</i> (fem. lui <i>novus</i>), împr. de fr. (<i>nova</i>) și germ. (<i>Nova</i>).	
nuia	Moșt. din lat.: <i>novella</i> , sing. lui <i>novellae</i> , pi. tantum “verdeață tânără, copaci tineri”.	} LAT. NOVELLA
nuvelă	Împr. din fr. (<i>nouvelle</i>), unde e împr. din lat.: <i>novella</i> neutru pl. al lui <i>novellus</i> “nou, proaspăt”, adică inițial “cele noi, cele proaspete”.	
nu mai	Moșt. din lat.: <i>non magis</i> .	} LAT. NON MAGIS
numai	Moșt. din lat. (<i>non magis</i>) sau format din <i>nu</i> și <i>mai</i> .	

O

-oar	Împr. (ca în <i>patinoar</i>) din fr. (<i>-oire</i>) sau (ca în <i>lavoar</i> , <i>rezervoar</i>) împr. europ. de orig. fr.: <i>-oir</i> (moșt. din lat.: <i>-orium</i>), împr. de germ. (<i>-oir</i>) și rusă (<i>-yap</i>).	} LAT. -ORIUM
-oriu	(ca în <i>accesoriu</i> , <i>interogatoriu</i> , <i>repertoriu</i>). Împr. lat.-it.: lat. <i>-orium</i> , împr. de it. (<i>-orio</i>).	

oară oră	Moşt. din lat. (<i>hora</i>), unde e împr. din gr.: ὥρα. Împr. lat.-rom.: lat. <i>hora</i> , moşt. de it. (<i>ora</i>) şi fr. (<i>heure</i>), împr. de lat. din gr.: ὥρα.	LAT. HORA <GR. ΩΡΑ.
-od¹ -od²	(ca în <i>sinod</i> , <i>triod</i>). Împr. din sl. (slavon. (-ѡдъ, rus. -одъ) unde e împr. din gr.: -οδος. (ca în <i>anod</i> , <i>catod</i> , <i>electrod</i>). Împr. europ. (fr., germ. -ode, rus. -одъ), venit prin lat.: (-odus) din gr.: -οδος.	GR. -ΟΔΟΣ
a ofili a ugili	Format din var. dial. <i>a uvili</i> > <i>a ovili</i> , împr. din s.-c.: <i>uveo</i> (din vechiul <i>uvel</i> “ofilit”, fem. <i>uvela</i> , neutrul <i>uvelo</i> , pl. <i>uveli</i>). (var.) Format din <i>a uvili</i> , <i>a ovili</i> (vezi mai sus) prin variere dialectală.	S. – C. UVEO < UVEL
oloi ulei	Împr. din ung. (<i>olaj</i>), unde ar putea proveni din câteva limbi slave (mai probabil din s. - c.: <i>olaj</i> “ulei de in”), în care a venit prin pos. mijlocire a germ. vechi de sus (<i>olei</i>), din lat. (<i>oleum</i>), unde e împr. din gr.: ἔλαιον. Împr. din slavonă (ѡлѣи), de aceeaşi orig. ca şi s.- c. <i>olaj</i> (vezi mai sus).	LAT. OLEUM <GR. ΕΛΑΙΟΝ
onor onoare	Împr. lat.-rom.: lat. <i>honor</i> (sau <i>honos</i> , gen. <i>honoris</i>), împr. de fr. (<i>honneur</i>) şi moşt. de it. (<i>onore</i>). Împr. din aceleaşi surse ca şi <i>onor</i> , dar adaptat la substantivele vechiului fond în -oare.	LAT. HONOR SAU HONOS (GEN. HONORIS)
oponent opozant	Împr. europ. de orig. lat.: <i>opponens</i> (gen. <i>opponentis</i>), part. activ al lui <i>opponere</i> “cel ce opune (ceva împotriva a ceva)”, împr. de it. (<i>opponente</i>), germ. (<i>Opponent</i>) şi rusă (<i>оппонент</i>). Împr. din fr.: <i>opposant</i> , format din <i>opposer</i> “a opune”, împr. din lat. (<i>opponere</i>), dar infl. de <i>poser</i> “a pune ,a instala”, moşt. din lat. (<i>pausare</i> “a se opri”, de la <i>pausa</i>), împr. din gr.: παύσις.	LAT. OPPONENS (GEN. OPPONENTIS)

† opu	(din <i>opu iaste</i> “e nevoie”, <i>nu fără opu</i> “nu degeaba”). Moşt. din lat.: <i>opus</i> : cf. şi <i>opus est</i> “e nevoie”.	LAT. OPUS (GEN. OPERIS , PL. OPERA)
op	Împr. din lat.: <i>opus</i> .	
operă	Împr. europ. de orig. it.: <i>opera</i> (moşt. din lat.: <i>opera</i> , pl. lui <i>opus</i>), împr. de fr. (<i>opéra</i>), germ. (<i>Oper</i>) şi rusă (<i>onepa</i>).	
opus	Împr. europ. de orig. lat.: <i>opus</i> , împr. de germ. (<i>Opus</i>) şi rusă (<i>onyc</i>).	
orândă	Împr. din ucr. (<i>openđa</i> “arendă” > “cârciumă luată în arendă” > “cârciumă”), unde e împr. din polon. (<i>arenda</i>), în care e împr. din lat. mediev.: <i>arrenda</i> .	LAT. MEDIEV. ARREDA
arendă	Împr. din rus. (<i>apenđa</i>), polon. (<i>arenda</i>) sau ung. (<i>árenda</i>), în toate aceste limbi împr. din lat. mediev.: <i>arrenda</i> .	
ordin	Împr. lat.-it.: lat. <i>ordo</i> (gen. <i>ordinis</i>), moşt. de it. (<i>ordine</i>).	LAT. ORDO (GEN. ORDINIS)
ordine	Împr. din aceleaşi surse, dar cu preluarea formei italiene (<i>ordine</i>), pentru a diferenţia formal sensurile.	
a ordina	Împr. lat.-it.: lat. <i>ordinare</i> , împr. de it. (<i>ordinare</i>).	LAT. ORDINARE
a ordona	Împr. din fr.: <i>ordonner</i> , transformare a vechilor <i>ordener</i> , <i>ordiner</i> (împr. din lat.: <i>ordinare</i>), sub infl. lui <i>donner</i> “a da”.	

P

palavra	Împr. din tur. (<i>palavra</i>), unde e împr. din sp. (<i>palabra</i>) sau sef. (<i>palavra</i>), moşt. din lat. (<i>parabola</i> < <i>parabole</i> “comparație; alegorie; parabola.”), unde e împr. din gr.: παραβολή.	
parabolă	Împr. europ. (fr. <i>parabole</i> , germ. <i>Parabel</i> , rus. <i>парабола</i>) venit prin lat. (<i>parabola</i> < <i>parabole</i>) din gr.: παραβολή.	LAT. PARABOLA < PARABOLE < GR. ΠΑΡΑΒΟΛΗ
parolă	Împr. europ. (fr. <i>parole</i> “cuvânt”, it. <i>parola</i> “cuvânt”, dar și germ. <i>Parole</i> , rus. <i>пароль</i>), venit prin lat. (pop. <i>paraula</i> < lit. <i>parabola</i> < <i>parabole</i>) din gr.: παραβολή.	
Palestina	Împr. europ. (fr. <i>Palestine</i> , germ. <i>Palästina</i> , rus. <i>Палестина</i>), venit prin lat. (<i>Palaestina</i>) din gr. Παλαιστίνη, unde e împr. din ebr.: פלשתיים “filisteni”.	
filistin	Împr. din fr. (<i>philistin</i>), unde e împr. din germ. (<i>Philister</i> , inițial “filistean”, ulterior (în limbajul studenților teologi inspirați din Biblie) “dușman” etc.), venit prin lat. (pl. <i>Philistini</i> , <i>Philistaei</i>) din gr. (Φυλιστεύμ), împr., ca și dubletul lui (Παλαιστίνη) din ebr.: פלשתיים.	EBR. פלשתיים
pană¹	(de pasăre ș. a.). Moşt. din lat.: <i>penna</i> , <i>pinna</i> .	
pană²	(“avarie”). Împr. din fr. (<i>panne</i> , moşt. din lat.: <i>penna</i> , <i>pinna</i>), evoluția sensului fiind “pană” > “vergă”, cu <i>mettre en panne</i> (despre un vas cu pânze) “a lăsa în nemișcare”, de unde <i>panne</i> ca “întrerupere de mișcare, stopare”; împr. de germ. (<i>Panne</i>).	LAT. PENNA, PINNA

papion	Împr. din fr. (<i>papillon</i>), unde e împr. din lat.: <i>papilio</i> (gen. <i>papilionis</i>) “fluture”, în care sens a înlocuit în franceză mai vechile <i>paveillon</i> , <i>pavillon</i> .	LAT. PAPILIO (GEN. PAPILIONIS)
pavilion	Împr. europ. de orig. fr. (<i>pavillon</i> , moşt. din lat.: <i>papilio</i> (gen. <i>papilionis</i>), în fr. veche <i>pav(e)illon</i> , cu sensul secundar încă în lat. “cort” şi în fr. “drapel” ş.a.), împr. de germ. (<i>Pavillon</i>) şi rusă (<i>павильон</i>).	
papură	Moşt. din lat. (pop. * <i>papura</i> <lit. <i>papyrus</i>), unde e împr. din gr. <i>πάπυρος</i> , de orig. egipt.	LAT. PAPIRUS <GR. ΠΑΠΥΡΟΣ, DE ORIG. EGIPT
papirus	Împr. europ. (fr. <i>papyrus</i> , germ. <i>Papyrus</i> , rus. <i>нанурь</i>), venit prin lat. (<i>papyrus</i>) din gr. (vezi mai sus).	
pas ¹	(pl. <i>paşi</i> “mişcarea piciorului”). Moşt. din lat.: <i>passus</i> .	LAT. PASSUS
pas ²	(pl. <i>pasuri</i> “trecătoare”). Împr. europ. de orig. fr.: <i>pas</i> (moşt din lat.: <i>passus</i>), împr. de germ. (<i>Pass</i>).	
pască	Moşt. din lat. (<i>pascha</i> , împr. din gr. <i>πάσχα</i>) ori împr. din gr. biz. <i>πάσχα</i> , în gr. fiind împr. din ebr.: <i>פסח</i> “trecere, traversare”.	GR. ΠΑΣΧΑ < EBR.: פסח
Paşte	Moşt. din lat. (<i>Paschae</i> , pl.), de aceeaşi orig. ca şi <i>pască</i> (vezi mai sus).	
pasiansă	(înv.) Împr. (prin pos. mijlocire rusă: <i>на-сьянс</i>) din fr. (<i>patience</i>), unde e moşt. din lat.: <i>patientia</i> “răbdare”.	LAT. PATIENTIA
pasienţă	De aceeaşi provenire ca şi înv. <i>pasiansă</i> , dar adoptat la alte multe substantive în -enţă, ca împr. europ. de orig. lat.	
pateu	Împr. din fr. (<i>pâté</i>), unde e moşt. din lat. târz. (<i>pastata</i>) format din <i>pasta</i> , împr. din gr.: <i>πάστη</i> “din făină”.	LAT. TÂRZ. PASTATA < PASTA < GR. ΠΑΣΤΗ
paşet	Împr. din rusă (<i>naumem</i>), unde e împr. din germ. (<i>Pastete</i>), în care e împr. din lat. târz. (<i>pastata</i> , vezi mai sus).	

patrafir	(var.). Transformare pop. a lui <i>epitrahil(iu)</i> , vezi mai jos (cf. var. <i>epitrahil</i> , <i>epitrahir</i> , <i>patrahir</i>)), în contaminare cu <i>patru</i> și cu var. gr. pop. <i>πετραχήλι</i> .	} GR. (Ε)ΠΙΤΡΑ- ΧΑΙΟΝ
epitrahil(iu)	Împr. din gr.: <i>ἐπιτραχήλιον</i> .	
păgân	Moșt. din lat.: <i>paganus</i> în sensul târziu de "necreștin, idolatru".	} LAT. PAGANUS
pogan	Împr. din slavonă (<i>поганъ</i>) unde e împr. din lat. târz.: <i>paganus</i> .	
pogăn, pogân	(var.) Contaminări dintre <i>păgân</i> și <i>pogan</i> . (vezi mai sus).	
pământ paviment	Moșt. din lat.: <i>pavimentum</i> "pământ bătătorit". Împr. lat.-rom.: lat. <i>pavimentum</i> , împr. de it. (<i>pavimento</i> "podea") și fr. (<i>pavement</i> "pavare, pietruire").	} LAT. PAVIMENTUM
† păraț	("omușor, uvulă"). Moșt. din lat.: <i>palatium</i> , legat de <i>palatum</i> "cerul gurii".	
palat	Împr. din neogr. (<i>παλάτι</i>), unde e împr. din lat.: <i>palatium</i> .	} LAT. PALATIUM
părângă	Moșt. din lat. (pop. <i>*palanga</i> < <i>phalanga</i> , lit. <i>phalanx</i> (gen. <i>phalangis</i>) "falangă (gre- cească)"), unde e împr. din gr.: <i>φάλαγξ</i> (gen. <i>φάλαγγος</i>).	} LAT. PHALANX, (GEN. PHALANGIS) <GR. ΦΑΛΑΓΞ, (GEN. ΦΑΛΑΓΓΟΣ)
palancă	Împr. din ucr. (<i>паланка</i>), polon. (<i>palanka</i>) sau s.-c. (<i>palanka</i> "orășel, târgușor"), unde sunt împr. din it. (<i>palanca</i> "întăritură în formă de palisadă"), în care e moșt. din lat.: pop. <i>palanca</i> < lit. <i>phalanx</i> (gen. <i>phalangis</i>)), împr. din gr.: <i>φάλαγξ</i> (gen. <i>φάλαγγος</i>).	
falangă	Împr. europ. (fr. <i>phalange</i> , germ. <i>Phalanx</i> , pl. <i>Phalangen</i> , rus. <i>фаланга</i>), venit. prin lat. din gr. (vezi mai sus).	
planșă	Împr. din fr. (<i>planche</i>), unde e moșt. din lat. târz. (<i>planca</i> < <i>*palanca</i> , infl. de <i>planus</i> "plan, plat"), împr. din gr. (vezi mai sus).	

păros	Moşt. din lat. (<i>pilosus</i>) sau format din <i>păr</i> (moşt. din lat.: <i>pilus</i>) şi -os (moşt. din lat.: -osus).	LAT. PILOSUS SAU PILUS + -OSUS
pilos	Împr. lat.-rom.: lat. <i>pilosus</i> , moşt. de it. (<i>peloso</i>) şi împr. de fr. (<i>pileux</i>).	
a păsa	(“ a se duce, a merge”, verb defectiv, păstrat în unele forme din textele vechi şi folclorice, ca <i>pasă</i> “du-te, mergi”, <i>păsaţi</i> “duceţi-vă, mergeţi”, în <i>pas(ă) de</i> + alt imperativ, în <i>pasămite</i> ş.a.). Moşt. din lat. pop.: <i>passare</i> “a trece”, de la <i>passus</i> “pas”.	LAT. POP. *PASSARE <PASSUS
a pasa	Împr. europ. de orig. lat. pop.: * <i>passare</i> , moşt. de it. (<i>passare</i>) şi fr. (<i>passer</i>), împr. de engl. (<i>to pass</i>).	
a-i păsa	Moşt. din lat.: <i>pensare</i> “a cântări” > “a compara” > “a se gândi (la ceva)”.	LAT. PENSARE
a pansa	Împr. din fr. (<i>panser</i> “a îngriji” > “a ogoi, a linişti” > “a pansa”, diferenţiat prin ortografie de <i>penser</i> “a gândi, a cugeta”), moşt. din lat.: <i>pensare</i> “a cântări” > “a se gândi (la ceva)”.	
păstor pastor	Moşt. din lat.: <i>pastor</i> . Împr. europ. de orig. lat.: <i>pastor</i> , moşt. de it. (<i>pastore</i>), împr. de fr. (<i>pasteur</i>), germ. (<i>Pastor</i>), engl. (<i>pastor</i>) şi rusă (<i>nacmop</i>).	LAT. PASTOR
pâlc	Împr. din slavonă (пѣлкѣ), unde e moşt. din sl. com. (* рѣлкѣ), în care e împr. din germanică: * <i>fulkaz</i> .	SL. COM. РѢЛКѢ <GERMANICUL *FULKAZ
polc	Împr. din rusă (полк), unde e moşt. din sl. com. (vezi mai sus).	
a pângări	(var. dial. <i>a pîngani</i>). Format de la var. dial. ale lui <i>păgân</i> (* <i>păngân</i> , cu propagarea regresivă a nazalităţii, şi * <i>păgânru</i> , cu rotacism).	LAT. PAGANUS + -IRE
a păgâni	Format de la <i>păgân</i> , moşt. din lat.: <i>paganus</i> .	

pendinte	Împr. din lat.-rom.: lat. <i>pendens</i> (gen. <i>pendentis</i>), part. act. al lui <i>pendere</i> „a atârna” > „a rămâne neterminat”; împr. de fr. (<i>pendant</i>) și it. (<i>pendente</i>), imitându-se în română evoluția lui <i>-inte</i> , moșt. din lat.: <i>-ens</i> (gen. <i>-entis</i>), ca în <i>fierbinte</i> și <i>părinte</i> .	LAT. PENDENS (GEN. PENDENTIS)
pandant	Împr. din fr. (<i>pendant</i>), unde e împr. din lat.: <i>pendens</i> (gen. <i>pendentis</i>).	
pensie	Împr. din rusă (<i>пенсия</i>), unde e împr. din polon. (<i>pensja</i>) sau germ. (<i>Pension</i>), în care e împr. din lat.: <i>pensio</i> (gen. <i>pensionis</i>) “plată”.	LAT. PENSIO (GEN. PENSIONIS)
pension	Împr. europ. de orig. lat.: <i>pensio</i> , (gen. <i>pensionis</i>), împr. de fr. (<i>pension</i>), germ. (<i>Pension</i>) și rusă (<i>пенсион</i>).	
pensiune	Aceeași origine ca și a lui <i>pension</i> , diferențierea de sensuri efectuându-se cu ajutorul sufixelor <i>-ion</i> și <i>-iune</i> .	
pescuitor	Format cu suf. <i>-tor</i> (moșt. din lat.: <i>-tor</i> , gen. <i>-toris</i>) de la <i>a pescui</i> , iar acesta de la <i>pește</i> , moșt. din lat.: <i>piscis</i> .	LAT. PISCIS + FORMANTUL VERBAL + -TOR
pescador	Împr. din sp. (<i>pescador</i>), unde e moșt. din lat.: <i>piscator</i> , format de la pop. <i>piscare</i> <lit. <i>piscari</i> “a pescui” de la <i>piscis</i> “pește” cu suf. <i>-tor</i> (gen. <i>-toris</i>).	
pierdere pierzare	Moșt. din lat.: reflexul lui <i>perdere</i> substantivat. Format de la alomorful iotat al temei lui <i>a pierde</i> (<i>pierz-</i>) cu schimbarea conjugării (ca și în <i>crezare</i> , <i>vânzare</i> , cf. <i>născare</i>).	DIN LAT. PERDERE
piersic	Moșt. din lat. ((<i>malus</i>) <i>persicus</i> “(măr) persan”), unde e împr. din gr.: περσικός, de orig. pers. (din <i>Golful Persic</i>). Împr. europ. (fr. <i>persique</i> , it. <i>persico</i> , germ. <i>persisch</i>), venit prin lat. (<i>persicus</i>) din gr.: Περσικός, de orig. pers.	LAT. PERSICUS <GR. ΠΕΡΣΙΚΟΣ DE ORIG. PERS.
Persic		
pildă child(ă)	Împr. din ung. (<i>péllda</i>), în care e împr. din germ.: <i>Bild</i> „tablou”. (din <i>a vorbi în childuri</i>). Forma dial. moldovenească a lui <i>pildă</i> (cf. și dial. <i>a vorbi în pilde</i>).	UNG. PÉLDA <GERM. BILD

a -pinge¹	(din <i>a împinge</i>). Moşt. din lat.: <i>impingere</i> “a zvârli”.	LAT. -PINGERE
a -pinge²	(din <i>a respinge</i>). Împr. din it.: (<i>respingere</i>) format din <i>re-</i> (împr. din lat.: <i>re-</i>) şi <i>spingere</i> “a împinge” (moşt. din lat.: <i>*expingere</i> “a împinge”).	
pişcat	(part. lui <i>a pişca</i> , var. <i>a pişga</i>). Pos. moşt. din lat. pop.: expresivul <i>*piccicare</i> .	POS. LAT. POP. *PICCICARE
pizzicato	(citit [<i>pitţicato</i>]). Împr. europ. de orig. it.: <i>pizzicato</i> (part. lui <i>pizzicare</i> “a pişca”, pos. moşt. din lat. pop.: expresivul <i>*piccicare</i>), împr. de fr., germ. (<i>pizzicato</i>) şi rusă (<i>пиццикукано</i> , incorect <i>пиццикукано</i>).	
pişcot	Împr. din ung. (<i>piskóta</i>), unde e împr., prin pos. mijlocire a dial. austro-bavarez (<i>biskotten</i> ş.a.), din it. (<i>biscotto</i>), în care e format din <i>bis-</i> (împr. din lat.: <i>bis</i> “a doua oară”) şi <i>cotto</i> “copt”, moşt. din lat. <i>coctus</i> , part. lat. pop. <i>*cocere</i> , lat. lit. <i>coquere</i> „a coace”.	LAT. BIS + COCTUS
biscuit	Împr. europ. de orig. fr.: <i>biscuit</i> , format din <i>bis-</i> (împr. din lat.: <i>bis</i> “a doua oară”) şi <i>cuit</i> “copt”, moşt. din lat.: <i>coctus</i> (vezi mai sus); împr. de germ. (<i>Biscuit</i>) şi rusă (<i>бисквит</i>).	
plai	Moşt. din lat. (<i>plagium</i> “loc povârnit, înclinat” neutrul lui <i>plagius</i>), unde e împr. din gr. <i>πλάγιος</i> “povârnit, înclinat, oblic”.	LAT. PLAGIUS <GR. ΠΛΑΓΙΟΣ
plajă	Împr. din fr. (<i>plage</i>), unde e împr. din it. (<i>piaggia</i> “povârniş, pantă” şi “mal, plajă”), în care e moşt. din lat. (<i>plagia</i> “locuri povârnite”), acolo fiind împr. din gr.: <i>πλόγια</i> în acelaşi sens, neutru pl. lui <i>πλάγιος</i> perceput ca fem. sing.	
plăcintă	Moşt. din lat.: <i>placenta</i> .	LAT. PLACENTA
placentă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>placenta</i> în sens metaforic, împr. de fr. (<i>placenta</i>), germ. (<i>Plazenta</i>) şi rusă (<i>плацента</i>).	
plămân	(var. <i>plumână</i>). Moşt. din lat.: <i>pulmo</i> (gen. <i>pulmonis</i>) cu disimilarea lui <i>u ... o</i> şi alte schimbări fonetice neregulate.	LAT. PULMO (GEN. PULMONIS)
pulmon	Împr. din lat.: <i>pulmo</i> (gen. <i>pulmonis</i>).	

pocal	Împr. din germ. (<i>Pokal</i>), unde e împr. din it. (<i>boccale</i>), în care e moşt. din lat. târz. (<i>baucalis</i>), unde e împr. din gr. βαυκάλις “vas pentru vin”; în it. infl. de <i>bocca</i> “gură”.	IT. BOCCALE < LAT. TÂRZ. BAUCALIS < GR. ΒΑΥΚΑΛΙΣ
bocal	(var.) Împr. din s.-c. (<i>bokal</i>) sau ung. (<i>bokál, bokály, bókály</i>), amândouă împr. din it.: <i>boccale</i> (vezi mai sus).	
poeticele	Împr. din neogr.: ποιητικός “poetic”, la neutru pl. ποιητικά cu pronunţarea neogreacă -ii- schimbată în -oe- sub infl. neologismelor <i>poet, poetic</i> etc.	GR. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ
poetic	Împr. europ. (fr. <i>poétique</i> , germ. <i>poetisch</i> , rus. <i>поэтический, поэтичный</i>), venit prin lat. (<i>poeticus</i>) din gr.: ποιητικός.	
poli⁻¹	(ca în <i>policandru, poli(e)leu, poliloghie</i>).	GR. ΠΟΛΥ-
poli⁻²	Împr. din neogr.: πολυ-. (ca în <i>policlinică, poligeneză, politeism</i>). Împr. europ. (fr. <i>poly-</i> , germ. <i>Poly-, poly-</i> , rus. <i>полу-</i>), venit prin lat. (<i>poly-</i>) din gr.: πολυ-.	
Policarp	Împr. din gr. biz. sau neogr.: πολύκαρπος “bogat în roade”, prin pos. mijlocire a unei limbi slave.	GR. ΠΟΛΥΚΑΡΤΙΟΣ
policarp	Împr. europ. (fr. <i>polycarpe</i> , germ. <i>polykarp</i> , rus. <i>поликарповеский</i>) de orig. gr.: πολύκαρπος.	
politicele	Împr. din neogr.: πολιτικός, la neutru pl. πολιτικά.	GR. ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ
politic	Împr. europ. (fr. <i>politique</i> , germ. <i>politisch</i> , rus. <i>политический</i>), venit prin lat. (<i>politicus</i>) din gr.: πολιτικός.	
poliție	Împr. europ. (it. <i>polizia</i> , fr. <i>police</i> , rus. <i>полиция</i>), venit prin lat. (<i>politia</i> “orânduială de stat”, lat. târz. “paza ordinii publice”) din gr.: πολιτεία “orânduială de stat”.	LAT. POLITIA < GR. ΠΟΛΙΤΕΙΑ
polițai	Împr. din germ. (<i>Polizei(meister)</i> “(șef de) poliție”), unde e împr. din lat. târz. (<i>politia</i>), în care e împr. din gr.: πολιτεία (vezi mai sus).	
pomană	Împr. din slavonă (ПОМѢНА) sau dintr-o altă limbă sl. având un analog al aceluiași cuvânt.	SLAVON. ПОМѢНА
pomină	Prob. împr. din aceeași sursă ca și <i>pomană</i> , dar reflectat altfel pe teren român.	

popă	Împr. dintr-o limbă sl., cel mai probabil din s.-c. (<i>popa</i>), unde e împr. din gr. biz. (παπῶς), moşt. din gr. veche: πάπ(π)ας “tată”, de prob. orig. expresivă, provenind din limbajul copiilor.	} CUVÎNT DE ORIGINE EXPRESIVĂ (PAPA)
papă	Împr. europ. (fr. <i>pape</i> , germ. <i>Papa</i> , rus. <i>nana</i>) din lat. (<i>pap(p)a</i>), în care poate fi atât împr. din gr. (παπ(π)ῶς), cât şi o creaţie expresivă proprie, din limbajul copiilor.	
papá	Împr. europ. de orig. fr.: <i>papa</i> (ce poate să fie atât moşt. din lat. (<i>pap(p)a</i>), cât şi o creaţie expresivă proprie, din limbajul copiilor), împr. de germ. (<i>Papa</i>) şi rusă (<i>nana</i>).	
porfir(ă)	Împr. din gr. biz.: πορφύρα prin pos. mijlocire slavonă (порѣфирѣ).	} GR. ΠΟΡΦΥΡΑ
profir	(sort de vin). Pos. transformare a lui <i>porfir</i> (vezi mai sus) sau împr. din neogr. pop. πορφύρα, iniţial o var. a lui πορφύρα.	
purpură	Împr. europ. (fr. <i>pourpre</i> , germ. <i>Purpur</i> , rus. <i>пурпур</i>), venit prin lat. (<i>purpura</i>) din gr.: πορφύρα.	
port¹	(“îmbrăcămintă”). Format de la <i>a purta</i> , moşt. din lat.: <i>portare</i> .	} LAT. PORTUS
port²	(“loc de staţionare a navelor”). Împr. europ. de orig. lat.: <i>portus</i> , moşt. de fr. (<i>port</i>), împr. de engl. (<i>port</i>), germ. (<i>Port</i>) şi rusă (<i>порт</i>). De aceeaşi orig. sunt diferite toponime cu <i>Port-au-Prince</i> , <i>Port-of-Spain</i> ş.a. (din <i>Puerto Rico</i> “Port Bogat”).	
Puerto	Împr. europ. de orig. sp., reprodus de mai multe limbi ca <i>Puerto</i> , moşt. din lat.: <i>portus</i> .	
Porto	(din <i>Porto Alegre</i> “Port Vesel”). Împr. europ. de orig. port., reprodus de mai multe limbi ca <i>porto</i> , moşt. din lat.: <i>portus</i> .	
portar	Moşt. din lat. (<i>portarius</i>) sau format din <i>poartă</i> (moşt. din lat.: <i>porta</i>) şi <i>-ar</i> (moşt. din lat.: <i>-arius</i>).	
portieră	Împr. europ. de orig. fr.: <i>portière</i> , format din <i>porte</i> (moşt. din lat.: <i>porta</i>) şi <i>-ière</i> (moşt. din lat.: <i>-aria</i> , fem. lui <i>-arius</i>).	} LAT. PORTARIUS SAU LAT. PORTA + -ARIUS, FEM. -ARIA

portocală	Împr. din neogr. (πορτοκάλι) unde e împr. din it. (<i>portogallo</i> < <i>Portogallo</i> < port. <i>Portugal</i>), după țara din care era importat în Italia un soi de portocale: lat. <i>Portus Cale</i> .	LAT. PORTUS CALE
Portugalia	Împr. europ. (cf. în special rus. <i>Португалия</i> , s.-c. <i>Portugaliya</i>) de orig. port., moșt. din lat.: <i>Portus Cale</i> > <i>Portucale</i> > <i>Portugale</i> > <i>Portugal</i> .	
portofel	Împr. din rusă (<i>портфель</i>) unde e împr. din fr.: (<i>portfeuille</i>) sau direct din fr., cuvântul constând din reflexele lat. <i>porta</i> “poartă” (imperativ) și <i>folia</i> “foi”.	LAT. PORTA +FOLIA
portofoliu	Împr. din fr. (<i>portefeuille</i>) sau it. (<i>portafogli(o)</i>) de aceeași orig. ca și <i>portofel</i> (vezi mai sus).	
posmag	Împr. din slavonă (<i>посмагъ</i>), unde e împr. din gr.: <i>παξιμάδι</i> , de la numele scriitorului culinar antic Πάξαμος.	GR. ΠΑΞΙΜΑΔΙ < ΠΑΞΑΜΟΣ
pesmet	Împr. din ung. (ung. vechi <i>peszmeg</i> > ca și în câteva cuvinte cu <i>-k</i> > <i>-t</i>) <i>peszmet</i> ; cf. și ung. vechi <i>pekszmet</i>), unde e împr. din tur. (<i>peksimet</i> “posmagi”), în care e împr. din gr. (vezi mai sus).	
poză	Împr. europ. de orig. fr.: <i>pose</i> , format de la <i>poser</i> în sensul de “a poza”, moșt. din lat. (<i>pausare</i>), unde e format de la <i>pausa</i> “oprire, întrerupere”, împr. din gr.: <i>παύσις</i> sau o formă a verbului omorizic; împr. de germ. (<i>Pose</i>) și rusă (<i>поза</i>).	LAT. PAUSA < GR. ΠΑΥΣΙΣ
pauză	Împr. europ. (fr. <i>pause</i> , germ. <i>Pause</i> , rus. <i>пауза</i>), venit prin lat. (<i>pausa</i>) din gr.: <i>παύσις</i> sau o formă a verbului omorizic.	
preferans(ă)	Împr. (prin pos. mijlocire rusă: <i>преference</i>) din fr.: <i>préférence</i> , format de la <i>préférer</i> “a prefera”, moșt. din lat. (<i>praeferre</i> “a pune înaintea”) și <i>-ence</i> , moșt. din lat.: (<i>-entia</i>).	LAT. PRAEFERRE+ -ENTIA
preferință	Împr. rom.-occ.: fr. <i>préférence</i> (vezi mai sus), it. <i>preferenza</i> , format de la <i>preferire</i> (moșt. din lat.: <i>praeferre</i>), și <i>-enza</i> , moșt. din lat.: <i>-entia</i> .	

preot	Moşt. din lat. (pop. <i>pr(a)ebiter</i> < lit.: <i>presbyter</i>), unde e împr. din gr.: <i>πρεσβύτερος</i> “mai bătrân”.	LAT. PRESBYTER <GR. ΙΠΕΣΒΥΤΕΡΟΣ
presviter	(var. <i>presbiter</i>). Împr. din neogr.: <i>πρεσβύτερος</i> sau împr. europ. (germ. <i>Presbyter</i> , rus. <i>npεcβyмep</i> ; cf. fr. <i>presbyteral</i> “preoţesc”, <i>presbytère</i> “casa preotului”), venit prin lat. (<i>presbyter</i>) din gr.: <i>πρεσβύτερος</i> .	
presentiment	Împr. fr.-it.: fr. <i>pressentiment</i> , it. <i>presentimento</i> , format din fr. <i>pre-</i> , it. <i>pre-</i> (împr. din lat.: <i>prae-</i>) şi fr. <i>sentiment</i> , it. <i>sentimento</i> , împr. din lat. târz.: <i>sentimentum</i> .	LAT. PRAE- + LAT. TÂRZ. SENTIMENTUM
presimţământ	Format din <i>pre-</i> şi <i>sentiment</i> după modelul fr. <i>pressentiment</i> , it. <i>presentimento</i> .	
prezident	Împr. europ. de orig. lat.: <i>praesidens</i> (gen. <i>praesidentis</i>) “cel ce şede în faţă”, împr. de fr. (<i>président</i>), germ. (<i>Präsident</i>) şi rusă (<i>npезyдeнт</i>).	LAT. PRAESIDENS (GEN. PRAESIDENTIS)
preşedinte	Format după <i>prezident</i> şi prototipurile lui apusene, imitându-se evoluţia lui <i>-inte</i> , moşt. din lat.: <i>-ens</i> (gen. <i>-entis</i>), ca în <i>fierbinte</i> şi <i>părinte</i> .	
a pricepe a percepe	Moşt. din lat.: <i>percipere</i> . Împr. lat.-rom.: lat. <i>percipere</i> , moşt. de fr. (<i>percevoir</i> şi împr. de it. (<i>percepire</i>)).	LAT. PERCIPERE
priceput	Format din (tr-un reflex al) lat. <i>praeceptum</i> , part. lui <i>praecipere</i> “a pricepe”, prin analogia cu perfectul simplu <i>pricepui</i> ş.a. şi cu part. altor verbe în <i>-ut</i> (ca <i>făcut</i> , <i>trecut</i> ş.a.).	
precept	Împr. lat.-rom.: lat. <i>praeceptum</i> (part. neutru substantivat al lui <i>praecipere</i> ca “a prescrie, a porunci”), împr. de fr. (<i>précepte</i>) şi it. (<i>precetto</i>).	LAT. PRAECEPTUM

primar	Resemantizarea lui <i>primar</i> (din <i>văr primar, cale primară</i>), moşt. din lat.: <i>primarius</i> “dintre cei dintâi; nobil”.	LAT. PRIMARIUS
premier	Împr. europ. de orig. fr.: <i>premier</i> (moşt. din lat.: <i>primarius</i>), împr. de germ. (<i>Premier (minister)</i>) şi rusă (<i>премьер-министр</i>).	
premieră	Împr. europ. de orig. fr.: <i>première</i> (fem. lui <i>premier</i> , cu sensul modificat în “prima reprezentaţie (la teatru, cinema etc.)”, împr. de germ. (<i>Premiere</i>) şi rusă (<i>премьера</i>).	
prins priză	Moşt. din lat.: <i>prensus</i> < <i>prehensus</i> . Împr. din fr. (<i>prise</i>), unde e moşt. din lat.: <i>prensa</i> < <i>prehensa</i> .	LAT. PREHENSUS
prinţ	Împr. europ. de orig. lat.: <i>princeps</i> , împr. de fr. (<i>prince</i>), iar de acolo de germ. (<i>Prinz</i>) şi din această de rusă (<i>принц</i>).	LAT. PRINCEPS
principe	Împr. lat.-it.: lat. <i>princeps</i> (gen. <i>principis</i>), împr. de it. (<i>principe</i>).	
princeps	(din <i>ediţie princeps</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>editio princeps</i> , împr. de fr. (<i>édition princeps</i>) şi întrebuinţată fără traducere în mai multe limbi europene.	
prinţesă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>princesse</i> , din <i>prince</i> , moşt. din lat. (<i>princeps</i>), şi -esse, moşt. din lat. (-essa, -issa), împr. de rusă (<i>принцесса</i>); cf. şi germ. <i>Prinzessin</i> .	LAT. PRINCEPS+ -ESSA
principesă	Împr. din it.: <i>principessa</i> , din <i>principe</i> , împr. din lat.: <i>princeps</i> (gen. <i>principis</i>) şi -essa, moşt. din lat.: -essa, -issa.	
a probălui	(înv.). Împr. din ung. (<i>probálni</i>), unde e împr. din lat.: <i>probare</i> .	UNG. PROBÁLNI <LAT. PROBARE
a priblui	Format prin comprimare fonetică din a <i>probălui</i> .	
profesor	Împr. europ. de orig. lat.: <i>professor</i> “învăţător”, împr. de germ. (<i>Professor</i>) şi rusă (<i>профессор</i>).	LAT. PROFESSOR
profesor	Împr. europ. de orig. lat. (vezi mai sus), acomodat la numele de acţiune în -tor, cu pos. infl. a fr. <i>professeur</i> , it <i>professore</i> .	

a proteja	Împr. europ. de orig. fr.: <i>protéger</i> (împr. din lat.: <i>protegere</i> inițial “a acoperi”), împr. de germ. (<i>protegieren</i>) și rusă (<i>протектировать</i>).	FR. PROTÉGER <LAT. PROTEGERE
a protege	(înv.). Adaptarea lui <i>a proteja</i> la verbele moștenite din conj. a 3-a (ca <i>a drege</i> , <i>a înțelege</i> ș.a.).	
a protegui	(înv.). Adaptarea lui <i>a protege</i> la verbele în -ui din conj. a 4-a (ca <i>a șugui</i> , <i>a târgui</i> ș.a., cf. în special <i>a dirigu</i>).	
proto-¹	(ca în <i>protoiereu</i> , <i>protopop</i> , <i>protosinghel</i>). Împr. din gr. biz., uneori prin mijlocirea sl.: πρῶτο-, de la πρῶτος “primul, cel dintâi”.	GR. ΠΡΩΤΟ-
proto-²	(ca în <i>protobulgar</i> , <i>protoplasmă</i> , <i>prototip</i>). Împr. europ. (fr. <i>proto-</i> , germ. <i>Proto-</i> , <i>proto-</i> , rus. <i>ппомо-</i>), venit prin lat. (<i>proto-</i>) din gr.: πρῶτο-, de la πρῶτος “primul, cel dintâi”.	
Provence	(citit [<i>provâs</i>]). Împr. din fr. (<i>Provence</i>), unde e împr. din lat.: <i>Provincia</i> ; din fr. e împr. de germ. (<i>Provence</i> , citit [<i>provâs</i>]) și rusă (<i>Прованс</i>).	LAT. PROVINCIA
provincie	Împr. europ. de orig. lat.: <i>provincia</i> , împr. de it. (<i>provincia</i>), fr. (<i>province</i>), germ. (<i>Provinz</i>) și rusă (<i>провинция</i>).	
provensal	Împr. europ. de orig. fr.: <i>provençal</i> (împr. din lat.: <i>provincialis</i>); cf. germ. <i>provenzalisch</i> și rus. <i>провансальский</i> .	LAT. PROVINCIALIS
provincial	Împr. europ. de orig. lat.: <i>provincialis</i> , împr. de fr. (<i>provincial</i>), germ. (<i>provinziell</i>) și rusă (<i>провинциальный</i>).	
pud	Împr. din rusă (<i>пуд</i>), unde e moșt. din rusa veche (ПѢДѢ), în care e împr. din scandinavă veche, acolo fiind împr. din anglosaxonă (<i>pund</i>), iar în aceasta împr. din lat.: <i>pondus</i> (gen. <i>ponderis</i>) “greutate”.	LAT. PONDUS (GEN. PONDERIS)
funt	Împr. din rusă (<i>фунт</i>), unde e împr. din germ. veche sau medie de sus (<i>phunt</i> , germ. mod. <i>Pfund</i>), în care e împr. din lat.: <i>pondo</i> “după greutate”, de la <i>pondus</i> “greutate”.	
pondere	Împr. din lat.: <i>pondus</i> (gen. <i>ponderis</i>); cf. fr. <i>pondérer</i> “a cumpani” (<i>im</i>) <i>pondérable</i> , (<i>im</i>) <i>pondérabilité</i> ; it. <i>ponderare</i> , (<i>im</i>) <i>ponderabile</i> , (<i>im</i>) <i>ponderabilità</i> .	

pulbere pudră	Moşt. din lat.: <i>pulvis</i> (gen. <i>pulveris</i>). Împr. europ. de orig. fr. (<i>poudre</i> < fr. vechi <i>puldre</i>), moşt. din lat.: <i>pulvis</i> (gen. <i>pulveris</i>); din fr. împr. de germ. (<i>Puder</i>) şi rusă (<i>nyðpa</i>).	LAT. PULVIS (GEN. PULVERIS)
a pune a ponta	Moşt. din lat.: <i>ponere</i> . Împr. europ. de orig. fr. (<i>ponter</i> , format de la <i>pont</i> , part. vechi al lui <i>pondre</i> , odată “a pune”, moşt. din lat.: <i>ponere</i>), împr. de rusă (<i>помпировать</i>).	LAT. PONERE
a posta	Împr. europ. de orig. fr. (<i>poster</i> , format de la <i>poste</i> , part. vechi al lui <i>pondre</i> , odată “a pune”, moşt. din lat.: <i>ponere</i>) sau it. (<i>postare</i> “a pune la post”, de la <i>posto</i> , part. lui <i>porre</i> , moşt. din lat.: <i>ponere</i>); împr. de germ. (<i>postieren</i>).	
a purcede	Moşt. din lat.: <i>procedere</i> “a ieşi, a merge înainte”.	LAT. PROCEDERE
a proceda	Împr. europ. de orig. lat.: <i>procedere</i> , împr. de it. (<i>procedere</i>), fr. (<i>procéder</i>) şi germ. (<i>prozedieren</i>).	
a purga	Împr. lat.-it.: lat. <i>purgare</i> , moşt. de it. (<i>purgare</i>).	LAT. PURGARE
a purja	Împr. din fr. (<i>purger</i>), moşt. din lat.: <i>purgare</i> .	
pus	Format din <i>*post</i> prin analogie cu perfectul simplu <i>pusei</i> ş.a., <i>*post</i> fiind moşt. din lat.: pop. <i>postus</i> < lit. <i>positus</i> .	LAT. POSITUS
post	Împr. europ. de orig. it. (<i>posto</i>), moşt. din lat.: pop. <i>postus</i> < lit. <i>positus</i> ; împr. de fr. (<i>poste</i>), engl. (<i>post</i>) şi rusă (<i>nocm</i>).	
pusă	(fem. sing. al lui <i>pus</i>). Format din <i>*post</i> prin analogie cu perfectul simplu <i>pusei</i> ş.a., <i>*post</i> fiind moşt. din lat.: pop. <i>postus</i> < lit. <i>positus</i> .	LAT. POSITA
poştă	Împr. din rusă (<i>noyma</i>), unde e împr. din polon. (<i>poczta</i> , din mai vechiul <i>poszta</i>), în care e împr. din it. (<i>posta</i>), unde e moşt. din lat.: (<i>mansio</i>) <i>posita</i> “(staţie) stabilită” (pentru transmiterea poştei).	

pușchea	Moșt. din lat.: <i>pustula</i> .	} LAT. PUSTULA
pustulă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>pustula</i> , împr. de it. (<i>pustola</i>), fr. (<i>pustule</i>), germ. (<i>Pustel</i>) și rusă (<i>пуста</i>).	
putință	Moșt. din lat. (<i>potentia</i>) sau format de la <i>a putea</i> (moșt. din lat.: pop. <i>*potere</i> < lit. <i>posse</i>) și <i>-ință</i> (moșt. din lat.: <i>-entia</i>).	} LAT. POTENTIA SAU POTERE + -ENTIA
potență	Împr. europ. de orig. lat.: <i>potentia</i> , împr. de it. (<i>potenza</i>), germ. (<i>Potenz</i>) și rusă (<i>потенция</i>).	

R

rang	Împr. europ. de orig. fr. (<i>rang</i> ce-l continuă pe fr. vechi <i>renc</i> “cerc al celor prezenți la judecată, la turnir etc.”, împr. din francică: <i>*hring</i> “cerc”, moșt. din germanica comună: <i>*hringa-</i>) împr. de germ. (<i>Rang</i>) și de rusă (<i>панг</i>).	} GERMANICUL COMUN *HRINGA-
ring¹	(“platformă pentru box, luptă, dansuri etc.”). Împr. europ. de orig. engl.: <i>ring</i> (ce-l continuă pe engl. vechi: <i>hring</i> “cerc” din <i>*hringa-</i> , vezi mai sus), împr. de fr. (<i>ring</i>), germ. (<i>Ring</i>) și rusă (<i>пунг</i>).	
ring²	(“mașină de întins tortul ș.a.”). Împr. din germ.: <i>Ring</i> (ce-l continuă pe germ. vechi de sus <i>*hring</i> “cerc” din <i>*hringa-</i> , vezi mai sus).	
ring³	(“monopol provizoriu”). Împr. de orig. engl. americană: <i>ring</i> “cerc” (vezi <i>ring¹</i>), împr. de fr. (<i>ring</i>), (<i>Ring</i>) și rusă (<i>пунг</i>).	
ratat	(part. lui <i>a rata</i>). Împr. din fr.: <i>rater</i> de la <i>prendre un rat</i> , textual “a prinde un guzgan”, însemnând “a nu lua foc” (despre armă, cu <i>rat</i> de orig. neclară, posibil onomatopeică), <i>ratat</i> reproducându-l pe <i>raté</i> .	} FR. RATÉ
rateu	Împr. din fr.: <i>raté</i> , inițial part. lui <i>rater</i> (vezi mai sus).	

răspuns	Moşt. din lat. (<i>responsum</i>) ori nume de acţiune participial de la <i>a răspunde</i> , moşt. din lat.: <i>respondere</i> , part. <i>responsum</i> .	LAT. RESPONSUM
ripostă	Împr. din fr.: <i>riposte</i> , din mai vechiul <i>risposte</i> , împr. din it. (<i>risposta</i> , subst. fem. a lui <i>risposto</i> , part. lui <i>rispondere</i> “a răspunde” restructurat prin analogie cu <i>nascosto</i> , part. lui <i>nascondere</i> “a ascunde” şi <i>riposto</i> , part. lui <i>riporre</i> “a muta”), cu <i>rispondere</i> (part. <i>risposto</i>) moşt. din lat.: <i>respondere</i> (part. <i>responsum</i>).	
responsă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>responsum</i> “răspunsul oracolului” ş.a., împr. de it. (<i>responso</i>) şi rusă (<i>песнопоса</i>).	
răşina rezină	Moşt. din lat.: <i>resina</i> . Împr. europ. de orig. lat.: <i>resina</i> , împr. de it. (<i>resina</i>), fr. (<i>résine</i>) şi rus. (<i>пезуна</i>).	LAT. RESINA
rece	Moşt. din lat.: <i>recens</i> (gen. <i>recentis</i>) ca “proaspăt > rece”, despre apă.	LAT. RECENS (GEN. RECENTIS)
recent	Împr. lat.-rom.: lat.: <i>recens</i> (gen. <i>recentis</i>) ca “proaspăt, de nu demult, nou”, împr. de fr. (<i>récent</i>) şi it. (<i>recente</i>).	
rechizite	Împr. lat.-rom.: lat. <i>requisita</i> (neutru pl.) “ceia ce se cere”, part. lui <i>requirere</i> “a cere”, împr. de germ. (<i>Requisiten</i>).	GERM. REQUISIT(EN) <LAT. REQUISITUM
recuzită	Împr. lat.-germ.: lat. <i>requisitum</i> (vezi mai sus), dar la neutru sing., împr. de germ. (<i>Requisit</i>).	
rect	Împr. lat.-fr.: lat.: (<i>intestinum</i>) <i>rectum</i> , împr. de fr. (<i>rectum</i>).	LAT. RECTUS
recto	Împr. lat.-fr.: lat. (<i>folio</i>) <i>recto</i> “pe prima pagină (a foii)”, împr. de fr. (<i>recto</i>).	
a regla	Împr. europ. de orig. fr.: <i>régler</i> (împr. din lat.: <i>regulare</i>), împr. de germ. (<i>regulieren</i>).	LAT. REGULARE
a regula	Împr. europ. de orig. lat.: <i>regulare</i> , împr. de fr. (<i>régler</i>), germ. (<i>regulieren</i>) şi rusă (<i>регулировать</i>).	

a releva	Împr. din fr. (<i>relever</i>), unde e format din <i>re-</i> , împr. din lat. (<i>re-</i>) și <i>lever</i> “a ridica”,	LAT. RELEVARE
a reliefa	moșt. din lat. (<i>levare</i>), sub infl. lat. <i>relevare</i> . Format din <i>relief</i> , împr. europ. (fr. <i>relief</i> , de unde germ. <i>Relief</i> , rus. <i>рельеф</i>), în fr. fiind extras din <i>relever</i> (vezi mai sus).	
repede	Moșt. din lat.: <i>rapidus</i> , cu o pos. infl. a reflexului lui alb. (<i>i rreptë</i> acum “aspru”)	LAT. RAPIDUS
rapid	sau chiar împr. al acestuia. Împr. din fr. (<i>rapide</i>), unde e împr. din lat.: <i>rapidus</i> .	
reumaticale	Împr. din neogr: <i>ρευματικός</i> “rheumatic”, la neutru pl. <i>ρευματικά</i> .	GR. ΡΕΥΜΑΤΙΚΟΣ
reumatic	Împr. europ. (it. <i>reumatico</i> , germ. <i>rheumatisch</i> , rus. <i>ревматический</i>), venit prin lat. (<i>rheumaticus</i> , inițial “suferind de catar”), din gr.: <i>ρευματικός</i> .	
reuniune	Împr. europ. de orig. fr.: <i>réunion</i> (împr. din lat.: <i>re-</i> și <i>unio</i> , gen. <i>unionis</i> , inițial „căsătorie”) sau it.: <i>riunione</i> , de aceeași orig.; împr. de germ. (<i>Reunion</i> , aplicat la <i>Franta</i>).	FR. RÉUNION <LAT. RE- + UNIO (GEN. UNIONIS)
Réunion	Împr. europ. (fr. <i>Réunion</i> , engl., germ. <i>Reunion</i>) de orig. fr. (vezi mai sus).	
a reuși	Împr. din it.: <i>riuscire</i> , constând din <i>ri-</i> (moșt. din lat.: <i>re-</i>) și <i>uscire</i> (moșt. din lat.: <i>exire</i>); cf. fr. <i>réussir</i> , împr. din it. (<i>riuscire</i> , vezi mai sus).	LAT. RE- +EXIRE
a reieși	Format după modelul lui <i>a reuși</i> din <i>re-</i> (împr. din lat.: <i>re-</i>) și <i>a ieși</i> (moșt. din lat.: <i>exire</i>).	
rever	Împr. din fr. (<i>revers</i> , odată part.) unde e împr. din lat.: <i>reversus</i> , part. lui <i>revertere</i> “a întoarce”.	LAT. REVERSUS
revers	Împr. europ. de orig. lat.: <i>reversus</i> (vezi mai sus), împr. de fr. (<i>revers</i>) și germ. (<i>Revers</i>).	
reveransă	(înv.). Împr. (prin pos. mijlocire rusă: <i>по-срѣдѣ</i>) din fr. (<i>révérence</i>), unde e împr. din lat.: <i>reverentia</i> “stimă, pietate”.	LAT. REVERENTIA
reverență	Împr. europ. de orig. lat.: <i>reverentia</i> , împr. de fr. (<i>révérence</i>) și germ. (<i>Reverenz</i>).	

rezidență	Împr. europ. de orig. lat. mediev.: <i>residentialia</i> , împr. de fr. (<i>résidence</i>), germ. (<i>Residenz</i>) și rusă (<i>пезиденция</i>).	LAT. MEDIEV. RESIDENTIA
reședință	Format din <i>rezidență</i> și prototipurile lui apusene, imitându-se (în special ca în <i>ședință</i>) evoluția lui <i>-ință</i> , moșt. din lat.: <i>-entia</i> (ca în <i>credință</i> , <i>putință</i> ș.a.).	
rigă	Împr. din neogr. (ρήγας), unde e împr. din lat.: <i>rex</i> (gen. <i>regis</i>).	LAT. REX (GEN. REGIS)
rege	Împr. lat.-it.: lat. <i>rex</i> (gen. <i>regis</i>), it. vechi <i>rege</i> (it. mod. <i>re</i>), moșt. din lat.: <i>rex</i> (gen. <i>regis</i>).	
riglă	Împr. din neogr. (ρήγλα, ρίγλα), unde e împr. din lat.: <i>regula</i> .	LAT. REGULA
regulă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>regula</i> , împr. de it. (<i>regola</i>), fr. (<i>règle</i>) și germ. (<i>Regel</i>).	
rigolă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>rigole</i> , împr. din oland. medie (<i>regel</i> și <i>richel</i>), unde e împr. din lat.: <i>regula</i> ; din fr. e împr. de germ. (<i>Rigole</i>).	
a roade	Moșt. din lat.: <i>rodere</i> .	LAT. RODERE
a roda	Împr. din fr. (<i>roder</i>), unde e împr. din lat.: <i>rodere</i> .	
rod	Împr. din slavonă (родъ) sau bulg., s.-c. (<i>pod</i>) “neam, rude”.	SLAVON. РОДЪ
roadă	Format de la <i>rod</i> pe teren român.	
rudă	Prob. împr. din bulg.: <i>roda</i> (pronunțat [<i>rudă</i>]) “neam, rudă”.	
roib	Moșt. din lat.: <i>rubeus</i> .	LAT. RUBEUS
ruj	Împr. din fr. (<i>rouge</i>), unde e moșt. din lat.: <i>rubeus</i> .	

rondel	Împr. din it. (<i>rondello</i>), în care e împr. din fr. (<i>rondel</i>) sau direct din fr., unde e format din <i>rond</i> „rotund“ (moşt. din lat. pop.: * <i>retundus</i> , lat. lit. <i>rotundus</i>) şi <i>-el</i> , împr. din lat.: <i>-ellus</i> .	
rondelă	Împr. din fr. (<i>rondelle</i>), unde are aceeaşi sursă ca şi <i>rondel</i> , însă cu <i>-elle</i> moşt.	LAT. POP. * RETUNDUS <LAT. LIT.
rondou	Împr. europ. de orig. fr.: <i>rondeau</i> (de aceeaşi sursă ca şi <i>rondel</i> , dar cu <i>-eau</i> moşt. din lat.: <i>-ellus</i>), împr. de germ. (<i>Rondeau</i>) şi rusă (<i>pondo</i>).	ROTUNDUS + LAT. -ELLUS, -ELLA.
rondo	Împr. europ. de orig. fr.-it.: fr. <i>rondeau</i> (vezi mai sus), împr. de it. (<i>rondo</i>), de unde, sau direct din fr., e împr. de germ. (<i>Rondo</i>) şi rusă (<i>póndo</i>).	
rotundă	(fem. sing. al lui <i>rotund</i>). Moşt. din lat.: <i>rotundus</i> .	
rotondă	Împr. din fr. (<i>rotonde</i>) unde e împr. din it. (<i>rotonda</i>) ori împr. direct din it. (<i>rotonda</i>), unde e moşt. din lat.: <i>rotunda</i> .	LAT. ROTUNDA
roză	Împr. europ. (it. <i>rosa</i> , fr. <i>rose</i> , germ. <i>Rose</i> , rus. <i>poza</i>), venit prin lat. (<i>rosa</i>) în forma dial. de pe insula Rodos cu trecerea lui -δ- în -σ- din gr. (ρόδον, βρόδον, ρρόδον), unde e împr. din semită: cf. ebr. רוזר “roz, trandafiriu”, ורד “trandafir”.	LAT. ROSA <GR. ΡΟΔΟΝ, ΒΡΟΔΟΝ, ΡΡΟΔΟΝ
rujă	Împr., în diferite părţi ale ariei române, din bulg. dial. (<i>pyжа</i>), s.-c. (<i>ruža</i>) sau ung. (<i>rozsa</i>), toate provenind pe diferite căi din lat. <i>rosa</i> şi de mai departe (vezi mai sus).	<SEMIT. WAROD

rumân	Moşt. din lat.: <i>romanus</i> , cu sensul evoluat	LAT. ROMANUS
român	parţial în “ţăran, plugar”, dar şi “om” ş.a. Modificarea formei moştenite <i>rumân</i> sub infl. lui <i>roman</i> spre a se individualiza redarea sensului etnonimic.	
roman ¹	(etnonim). Împr. lat.-it.: lat. <i>romanus</i> , moşt. de it. (<i>romano</i>).	
roman ²	(gen literar). Împr. europ. de orig. fr. (<i>roman</i> , fr. vechi <i>romance</i> , <i>romanz</i> , <i>romant</i> “limba populară” > “povestire în limba populară”, opusă limbii latine ca celei oficiale sau, după alte surse, limbii francice ca uneia străine; moşt. din lat.: <i>romanice</i> “în mod romanic”, de la <i>romanicus</i> , derivatul lui <i>romanus</i>); împr. de germ. (<i>Roman</i>) şi rusă (<i>роман</i>).	
aromân	Împr. din arom.: <i>armân</i> (var. <i>arămân</i> <i>râmân</i> , cu <i>a</i> - protetic, des în special înaintea lui <i>r</i> -), modificat în română sub infl. lui <i>român</i> .	
rusalii	Împr. din slavonă (<i>роусалии</i>), unde e împr. din gr. biz. (<i>ρουσάλια</i>), în care e împr. din lat.: <i>Rosalia</i> .	LAT. ROSALIA
rozalii	Împr. din lat.: <i>Rosalia</i> .	

S

salamandra	Împr. europ. (fr. <i>salamandre</i> , germ. <i>Salamander</i> , rus. <i>саламандра</i>), venit prin lat. târz. (<i>salamandra</i>) din gr.: <i>σαλαμάνδρα</i> .	LAT. SALAMANDRA < GR. ΣΑΛΑΜΑΝΔΡΑ
sălămâzdră	Etimologie apropiată neclară: dacă nu e o schimonosire relativ recentă a lui <i>salamandra</i> (vezi mai sus), poate fi moşt. (prin ceva ca <i>*sălămândra</i>) din lat.	
sarai ¹	(“palat”, var. <i>serai</i>). Împr. din tur. (<i>saray</i>), unde e împr. din pers.: <i>sarāi</i> “palat; casă”.	PERS. SARAI
sarai ²	(“şură, depozit”). Împr. din rusă (<i>сараи</i>), unde a putut veni prin mijlocirea mai multor limbi turcice din pers.: <i>sārai</i> ca “încăpere”.	

Să-	(ca în <i>Sămetru</i>). Moşt. din lat.: <i>sanctus</i> (ca în <i>Sanctus Demetrius</i>); Să- (ca în <i>Sămedru</i> , <i>Sânicoară</i>). Moşt. din lat.: <i>sanctus</i> (ca în <i>Sanctus Demetrius</i> , <i>Sanctus Nicolaus</i>); Sâm- (ca în <i>Sâmpetru</i>). Moşt. din lat.: <i>sanctus</i> (ca în <i>Sanctus Petrus</i>); Sânt- (ca în <i>Sântilie</i> , <i>Sântion</i>). Moşt. din lat.: <i>sanctus</i> (ca în <i>Sanctus Elias</i> , <i>Sanctus Iohannis</i>); Sântă- (ca în <i>Sântămărie</i>). Moşt. din lat.: <i>sancta</i> (ca în <i>Sancta Maria</i>); Sân- (ca în <i>Sânchetru</i> , <i>Sângiorz</i> , <i>Sânziene</i>). Moşt. din lat.: <i>sanctus</i> (ca în <i>Sanctus Petrus</i> , <i>Sanctus Georgius</i> , <i>Sancta Iohanna</i>); Sânt- (ca în <i>Sântilie</i> , <i>Sântion</i>). Moşt. din lat.: <i>sanctus</i> (ca în <i>Sanctus Elias</i> , <i>Sanctus Iohannis</i>); Sântă- (ca în <i>Sântămărie</i>). Moşt. din lat.: <i>sancta</i> (ca în <i>Sancta Maria</i>); Su- (ca în <i>Sumedru</i>). Moşt. din lat.: <i>sanctus</i> (ca în <i>Sanctus Demetrius</i>).
san-	(ca în <i>sanbenito</i>). Împr. europ. de orig. sp.: <i>sambenito</i> < <i>san Benito</i> , moşt. din lat.: <i>Sanctus Benedictus</i> ; împr. de fr. (<i>san-benito</i> , <i>sanbenito</i>) şi rusă (<i>санбенито</i>).
saint-	(citit [sen], ca în <i>saint-bernard</i>). Împr. europ. de orig. fr.: <i>Saint-Bernard</i> , după numele mănăstirii din Alpii Elveţieni (numită în amintirea acestui sfânt), unde se cultivă câinii de soiul respectiv; moşt. din lat. târz.: <i>Sanctus Bernhardus</i> ; împr. de rusă (<i>сенбернар</i>); cf. alte toponime în fr. <i>Saint(e)</i> -.
San¹-	(din <i>San Sebastián</i> ş.a.). Variantă abreviată a sp. <i>Santo</i> ¹ (vezi mai jos).
San²-	(din <i>Sanmarino</i>). Variantă abreviată a it. <i>Santo</i> , moşt. din lat. <i>sanctus</i> .
Santo¹	(din <i>Santo Domingo</i> "Sfântă Duminică", în cinstea zilei în care a fost descoperită insula). Împr. europ. de orig. sp., reprodus de mai multe limbi, cu <i>Santo</i> moşt. din lat.: <i>sanctus</i> ; cf. alte toponime în sp. <i>Santo</i> , <i>Santa</i> , <i>San</i> -.
Santo²	(din <i>Santo Tomé e Príncipe</i> "Sfântul Toma şi Príncipe"). Împr. europ. de orig. port., reprodus de mai multe limbi, cu <i>Santo</i> moşt. din lat.: <i>sanctus</i> ; cf. alte toponime în port <i>Santo</i> , <i>Sança</i> .
São	(din <i>São Paulo</i>). Var. abreviată a lui <i>Santo</i> .

LAT. SANCTUS

săcret	Moșt. din lat.: <i>secretus</i> ca “pustiu, fără oameni”.	LAT. SECRETUS
secret	Împr. europ. de orig. lat.: <i>secretus</i> ca “secret, tainic”, împr. de fr. (<i>secret</i>), germ. (<i>sekret</i>) și rusă (<i>секрет</i>).	
săltat	Format din part. <i>săltat</i> a lui <i>a sălta</i> , moșt. din lat.: <i>saltare</i> .	LAT. SALTATUS
sote(u)	Împr. europ. de orig. fr.: <i>sauté</i> (part. lui <i>sauter</i> , moșt. din lat.: <i>saltare</i>), împr. de germ. (<i>sauté</i>) și rusă (<i>come</i>).	
saltato	Împr. europ. de orig. it.: <i>saltato</i> , part. lui <i>saltare</i> (moșt. din lat.: <i>saltare</i>), împr. de germ. (<i>Saltato</i>).	
săptă-	(din <i>săptămână</i>). Moșt. din lat.: <i>septe-</i> din <i>septimana</i> < <i>septem</i> “sapte”.	LAT. SEPTE- < SEPTEM
septe-	(ca în <i>septenal</i> , <i>septenar</i> , <i>septet</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>septe-</i> (de la <i>septem</i>), împr. de fr. (<i>septe-</i> , <i>septé-</i>), germ. (<i>Septe-</i> , <i>septe-</i>) și rusă (<i>cenme-</i>).	
sărat	Moșt. din lat. (<i>salatus</i> , part. lui <i>salare</i> „a săra”, format de la <i>sal</i> „sare”) sau format ca part. lui <i>a săra</i> de la <i>sare</i> , moșt. din lat.: <i>sal</i> .	LAT. SALATUS SAU SAL + -ATUS
saleu	Împr. cu schimbarea genului din fr., în care <i>salé</i> e tot moșt. din lat. (<i>salatus</i>) sau e part. lui <i>saler</i> „a săra” format de la <i>sel</i> „sare”, moșt. din lat.: <i>sal</i> .	
sărut	Format din <i>a săruta</i> , moșt. din lat.: <i>salutare</i> < <i>salus</i> (gen. <i>salutis</i>) “sănătate”.	LAT. SALUS (GEN. SALUTIS)
salut	Împr. europ. de orig. fr.: <i>salut</i> (moșt. din lat.: <i>salus</i> (gen. <i>salutis</i>) “sănătate”), împr. de germ. (<i>Salut</i>) și rusă (<i>салюм</i>).	
a săruta	Moșt. din lat.: <i>salutare</i> “a saluta”, cu evoluția semantică (reproducând cea din slavon. цѣловати < цѣль “întreg, sănătos”) de la “a dori să fie întreg, sănătos”, “a saluta” spre “a săruta”.	LAT. SALUTARE
a saluta	Împr. lat.-it.: lat. <i>salutare</i> , moșt. de it. (<i>salutare</i>).	

a sătura a satura	Moșt. din lat.: <i>saturare</i> . Împr. europ. de orig. lat.: <i>saturare</i> , împr. de fr. (<i>saturer</i>) și germ. (<i>saturieren</i>).	} LAT. SATURARE
a săvârși a sfârși	Împr. din slavonă: СЪВРЪШИТИ. Împr. din sudsl.: slavon. СЪВРЪШИТИ, s.-c. <i>свршуми</i> .	
scamă scuamă	Moșt. din lat.: <i>squama</i> . Împr. lat.-rom.: lat. <i>squama</i> , moșt. de it. (<i>squama</i> , <i>squamma</i>) și împr. de fr. (<i>squame</i>).	} LAT. SQUAMA
scară schelă	Moșt. din lat.: <i>scala</i> . Împr. din tur. (<i>iskele</i>), în care e împr. din it. (<i>scala</i>), unde e moșt. din lat.: <i>scala</i> .	
scală escală	Împr. din it.: <i>scala</i> (moșt. din lat.: <i>scala</i>), împr. de germ. (<i>Skala</i>). Împr. din fr. (<i>escal</i>), unde e împr. din it. (<i>scala</i>) sau prov. (<i>escalo</i>), amândouă moșt. din lat.: <i>scala</i> .	} LAT. SCALA
scămos scuamos	Moșt. din lat. (<i>squamosus</i>) ori format din <i>scamă</i> (moșt. din lat.: <i>squama</i>) și -os (moșt. din lat.: -osus). Împr. lat.-rom.: lat. <i>squamosus</i> , împr. de it. (<i>squamoso</i> , <i>squamoso</i>) și fr. (<i>squameux</i>).	
sceptru schiptru	Împr. europ. (fr. <i>sceptre</i> , germ. <i>Szepter</i> , <i>Zepter</i>), venit prin lat. (<i>sceptrum</i>) din gr.: σκῦπτρον. (înv.). Împr. din slavonă (СКҀПЪТРЪ), unde e împr. din gr. biz.: σκῦπτρον.	} GR. ΣΚΥΠΤΡΟΝ
scorie scorpion	Împr. din slavonă (СКОРПИИ sau СКОРПИИ), unde e împr. din gr.: σκορπίος. Împr. europ. (fr. <i>scorpion</i> , germ. <i>Skorpion</i> , rus. <i>скорпион</i>), venit prin lat. (<i>scorpio</i> , gen. <i>scorpionis</i>), din gr.: σκορπίος.	
scriptură scriitură	Moșt. din lat.: <i>sriptura</i> . Format din <i>a scrie</i> (moșt. din lat.: <i>scribere</i>) și -tură (moșt. din lat.: -tura).	} LAT. SCRIPTURA <SCRIBERE + -TURA

scut	Moşt. din lat.: <i>scutum</i> .	} LAT. SCUTUM
écu	(citit [ekü]). Împr. din fr. (<i>écu</i>), moşt., prin vechile <i>escu</i> < <i>escut</i> , din lat.: <i>scutum</i> (monedele purtând imaginea scutului cu stema ţării); împr. de rusă (<i>эку</i>).	
escudo	(citit [işkudu]). Împr. europ. de orig. port. şi sp. (<i>escudo</i>), moşt. din lat.: <i>scutum</i> (despre semantică vezi <i>écu</i>); împr. de germ. (<i>Eskudo</i> , <i>Escudo</i>) şi de rusă (<i>экудо</i>).	
seif	Împr. europ. de orig. engl.: <i>safe</i> (împr. din fr. (<i>sauf</i> , moşt. din lat.: <i>salvus</i> “întreg, nevătămat”), împr. de germ. (<i>Seif</i>) şi rusă (<i>сеѣф</i>).	} LAT. SALVUS
safe(u)	(var.). Aceeaşi orig. ca şi a lui <i>seif</i> , dar cu forma bazată pe citirea greşită a engl. <i>safe</i> (de parcă ar fi cuv. fr. cu accent pe -e).	
selbă	Format în mod conştient din lat. <i>silva</i> “pădure”, imitându-se artificial evoluţia fonetică pe care acest cuvânt ar fi trecut-o, dacă ar fi moştenit.	} LAT. SILVA
selvă	Împr. europ. de orig. sp. sau port.: <i>selva</i> (moşt. din lat.: <i>silva</i>), împr. de germ. (<i>Selvas</i>) şi rusă (<i>сельва</i>).	
senior	Împr. europ. de orig. lat.: <i>senior</i> “mai mare; vârstnic”, împr. de fr. (<i>senior</i>), germ. (<i>Senior</i>) şi rusă (<i>сеньор</i>).	} LAT. SENIOR
señor	Împr. europ. de orig. sp.: <i>señor</i> (moşt. din lat.: <i>senior</i>), împr. de germ. (<i>Señor</i>) şi rusă (<i>сеньор</i>).	
signor	(citit [sinior]. Împr. europ. de orig. it.: <i>signore</i> / <i>signor</i> (moşt. din lat.: <i>senior</i>), împr. de germ. (<i>Signor</i>) şi rusă (<i>сеньор</i>).	
sentiment	Împr. lat.-rom.: lat. mediev. <i>sentimentum</i> (lat. clasic <i>sentire</i> + <i>-mentum</i>), împr. de it. (<i>sentimento</i>) şi fr. (<i>sentiment</i>).	} LAT. SENTIRE + -MENTUM
simţământ	Format, după modelul lui <i>sentiment</i> sau al prototipurilor lui (vezi mai sus) de la <i>a simţi</i> , moşt. din lat.: <i>sentire</i> .	

separat	(part. lui <i>a separa</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>separare</i> , împr. de fr. (<i>séparer</i>) și germ. (<i>separieren</i>); cf. rus. <i>сепаратный, сепарация, сепаратум</i> .	LAT. SEPARATUS
separeu	Împr. europ. de orig. fr. (<i>séparée</i> , part. fem. al lui <i>séparer</i> , împr. din lat.: <i>separata</i> , part. fem. al lui <i>separare</i>), împr. de germ. (<i>Separee</i>).	
seu sebum	Moșt. din lat.: <i>sebum</i> . Împr. lat.-rom.: lat. <i>sebum</i> , împr. de fr. (<i>sebum</i>) și it. (<i>sebo</i>).	LAT. SEBUM
sextă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>sexta</i> “a șasea”, împr. de fr. (<i>sexe</i>), germ. (<i>Sext(e)</i>) și rusă (<i>секста</i>).	LAT. SEXTA
siestă	Împr. europ. de orig. sp.: <i>siesta</i> inițial “a șasea (oră)” moșt. din lat.: <i>sexta (hora)</i>), împr. de fr. (<i>sieste</i>), germ. (<i>Siesta</i>) și rusă (<i>цуета</i>).	
sfat soviet	Împr. din slavonă: СѢВѢТЪ . Împr. din rusă (<i>совет</i>) unde e moșt. din rusa veche (СѢВѢТЪ), în care e împr. din slavonă: СѢВѢТЪ .	SLAVON. СѢВѢТЪ
† shimă	(„grimasă”). Împr. din gr.: <i>σχῆμα</i> . “chip, figură”.	GR. ΣΧΗΜΑ
schimă	Modificarea lui <i>shimă</i> sub infl. slavon. СХИ-МѦ , împr. din gr.: <i>σχῆμα</i> .	
știmă	Prob. modificare a lui <i>shimă</i> sau <i>schimă</i> sub infl. altor cuvinte cu îmbinarea <i>șt-</i> .	
schemă	Împr. europ. (fr. <i>schéma</i> , germ. <i>Schema</i> , rus. <i>схема</i>), venit prin lat. (<i>schema</i>) din gr.: <i>σχῆμα</i> .	
siclu	Împr. din slavonă (СИКЛЪ), unde e împr. din gr. (<i>σίκλος</i> , var. a lui <i>σίγλος</i>) din ebr.: <i>לָש</i> “siclu” (monedă), inițial “unitate de greutate de circa 7,2 grame”.	EBR. לָש
șekel	Împr. europ. (fr. <i>cheqel</i> , engl. <i>shekel</i> , rus. <i>шекель</i>), de orig. ebr. mod.: <i>לָש</i> .	

signal	Împr. europ. de orig. lat.: pop. <i>signale</i> (neutru subst. al lui <i>signalis</i> “de semn, al semnului”, de la <i>signum</i> “semn”), împr. de fr. (<i>signal</i>), germ. (<i>Signal</i>) și rusă (<i>сигнал</i>).	LAT. SIGNUM + -ALIS
semnal	Format după modelul lui <i>signal</i> sau a prototipurilor lui (vezi mai sus) de la <i>semn</i> , moșt. din lat.: <i>signum</i> .	
semnalment	Format după modelul lui <i>signalment</i> sau al prototipului lui (vezi mai jos) de la <i>semn</i> , moșt. din lat.: <i>signum</i> .	LAT. SIGNUM + -ALIS + -MENTUM
signalment (var.).	Împr. din fr.: <i>signalement</i> .	
signatură	Împr. europ. de orig. lat. târz.: <i>signatura</i> , împr. de fr. (<i>signature</i>), germ. (<i>Signatur</i>) și rusă (<i>сигнатура</i>).	LAT. TÂRZ. SIGNATURA
semnătură	Format după modelul lui <i>signatură</i> sau al prototipurilor lui (vezi mai sus) de la <i>semn</i> , moșt. din lat.: <i>signum</i> .	
simandicos	Împr. din neogr.: <i>σημαντικός</i> “important”.	GR. ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
semantic	Împr. europ. (fr. <i>sémantique</i> , germ. <i>semantisch</i> , rus. <i>семантический</i>) venit prin lat. târz. (<i>semanticus</i>) din gr.: <i>σημαντικός</i> “cu sens, însemnând ceva”.	
simț	Formație postverbală de la <i>a simți</i> , moșt. din lat.: <i>sentire</i> (aor. <i>sensi</i> , part. <i>sensum</i>).	LAT. SENSUM, SENSUS
sens	Împr. de orig. lat.: <i>sensus</i> , moșt. de it. (<i>senso</i>) și fr. (<i>sens</i>), și împr. de engl. (<i>sense</i>).	
sâmbătă	Moșt. din lat. (pop. * <i>sambata</i> < lit. <i>sabbata</i>), unde e împr. din gr. (σάββατον), în care e împr. din ebr.: שבת.	LAT. SABBATA < GR. ΣΑΒΒΑΤΟΝ < EBR. שבת
sabat	Împr. europ. (fr. <i>sabbat</i> , germ. <i>Sabbat</i>), venit prin lat. (<i>sabbata</i>) și gr. (σάββατον) din ebr.: שבת.	
sîn	Moșt. din lat.: <i>sinus</i> ca “piept”.	LAT. SINUS
sinus	Împr. europ. de orig. lat.: <i>sinus</i> ca “adâncitură, cotitură”, împr. de fr. (<i>sinus</i>), germ. (<i>Sinus</i>) și rusă (<i>суньс</i>).	

slim	(“adunare obștească (a tătarilor)”). Împr. din ucr. veche (<i>сним</i> , nume de acțiune de la <i>снятися</i> , acum <i>знятися</i> “a se ridica”) moșt. din sl. com.: * СЪЈЪМЪ .	} SL. COM. * СЪЈЪМЪ
seim	Împr., prin pos. mijlocire rusă (<i>сеѣм</i>), din polon. (<i>sejm</i> , nume de acțiune de la <i>sjac sie</i> “a se aduna”), moșt. din sl. com. * СЪЈЪМЪ .	
soartă	Moșt. din lat.: <i>sors</i> (gen. <i>sortis</i>) ca “soartă, destin”.	} LAT. SORS (GEN. SORTIS)
sort	Împr. europ. de orig. fr.: <i>sorte</i> (moșt. din lat.: <i>sors</i> (gen. <i>sortis</i>), ca “specie, varietate”), împr. de germ. (<i>Sorte</i>) și rusă (<i>сорт</i>).	
sobă	Împr. din ung. (<i>szoba</i> “cameră, odaie”), unde e împr. din vechea germ. de sus (<i>stuba</i>), în care e împr. din lat. (pop. * <i>extufa</i> < * <i>extufare</i> “a afuma”) unde e împr. din gr. <i>τῦφειν</i> “a afuma” < <i>τῦφος</i> “fum”.	} DIN LAT. POP. * EXTUFARE <GR. ΤΥΦΕΙΝ
izbă	Împr. din rusă (<i>изба</i>), unde e moșt. din rusa veche (<i>устѣба</i>), în care e împr. din vechea germ. de sus (<i>stuba</i> , vezi mai sus).	
etuvă	Împr. din fr. (<i>étuve</i>), unde e extras din <i>étuver</i> “a scălda în apă caldă”, moșt. din lat.: pop. * <i>extufare</i> (vezi mai sus).	
sobor	(var. <i>săbor</i>). Împr. din slavonă (СЪБОРЪ) pe cale livrescă.	} SLAVON. СЪБОРЪ
zbor	Împr. din slavonă sau bulgară (<i>сѣбор</i> , <i>сбор</i> , dublete și acestea) pe cale orală.	
solid	Împr. europ. de orig. lat.: <i>solidus</i> “tare; statornic, fix”, împr. de fr. (<i>solid</i>), germ. (<i>solid</i>) și rusă (<i>солидный</i>).	} LAT. SOLIDUS
soldo	Împr. din it.: <i>soldo</i> (moșt. din lat.: pop. <i>soldus</i> < lit. <i>solidus</i> , din <i>solidus nummus</i> “monedă cu valoare fixă”), împr. de germ. (<i>Soldo</i>) și rusă (<i>сольдо</i>).	
soldă	Împr. din fr. (<i>solde</i>), unde e împr. din it. (<i>soldo</i>) în care e moșt. din lat.: pop. <i>soldus</i> < lit. <i>solidus</i> .	
sou	(citit [su]). Împr. din fr.: <i>sou</i> moșt. prin <i>solt</i> > <i>sol</i> din lat.: pop. <i>soldus</i> < lit. <i>solidus</i> .	

solubil	Împr. europ. de orig. lat. târz.: <i>solubilis</i> (de <i>la solvere</i> “a dizolva; a dezlega”), împr. de fr. (<i>soluble</i>) și (germ. (<i>solubel</i>)).	LAT. SOLVERE + -UBIL/ -ABIL
solvabil	Împr. europ. de orig. fr.: <i>solvable</i> (de la lat. <i>solvere</i> + <i>-able</i> , moșt. din lat.: <i>-abilis</i>), împr. de germ. (<i>solvabel</i>).	
soprano	Împr. europ. de orig. it.: <i>soprano</i> “de sus” (format de la <i>sopra</i> , var. <i>sovra</i> , moșt. din lat.: <i>supra</i> < <i>supera</i> “asupra”), împr. de fr. (<i>soprano</i>), germ. (<i>Sopran</i>) și rusă (<i>сопрано</i>).	LAT. SUP(E)RA + ANUS
suveran	Împr. europ. de orig. fr.: <i>souverain</i> (împr. din lat. mediev.: <i>superanus</i>), împr. de germ. (<i>souverän</i>) și rusă (<i>суверенный</i>).	
spas	(var. <i>spaț</i>). Moșt. din lat.: <i>spatium</i> ca “distanță”.	LAT. SPATIUM
spațiu	Împr. lat.-it.: lat. <i>spatium</i> , împr. de it. (<i>spazio</i>).	
spată	(în sensuri diferite). Moșt. din lat. “(<i>spatha</i>), unde e împr. din gr.: <i>σπάθη</i> .”	LAT. SPATHA <GR. ΣΠΑΘΗ
spadă	Împr. din it. (<i>spada</i>), unde e moșt. într-un dialect nordic din lat. (<i>spatha</i>), în care e împr. din gr.: <i>σπάθη</i> .	
speță	(din <i>în speță</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>species</i> , împr. de it. (<i>spezie</i> inv. “specie”, acum “condiment”), germ. (<i>Spezies</i>) și rusă (<i>специя</i> , pl.).	LAT. SPECIES
specie	Împr. europ. de orig. lat.: <i>species</i> , împr. de it. (<i>specie</i>) și germ. (<i>Spezies</i>).	
spinare	Moșt. din lat. <i>spinalis</i> “spinal, al spatelor”, cu omisia determinatului.	LAT. SPINALIS
spinal	Împr. europ. de orig. lat.: <i>spinalis</i> , împr. de fr. și germ. (<i>spinal</i>), it. (<i>spinale</i>) și rusă (<i>спинальный</i>).	
spirt	Împr. din rusă (<i>снупм</i>), unde e împr. din engl. (<i>spirit</i>), în care e împr. din lat.: <i>spiritus</i> “răsuflare, respirație”	LAT. SPIRITUS
spirit	Împr. lat.-it.: lat. <i>spiritus</i> , împr. de it. (<i>spirito</i>).	

spital	Împr. din neogr. (σπιτάλι), bulg. înv. (<i>снупало</i>), polon. (<i>szpital</i>) sau germ. (<i>Spital</i>), toate provenind din lat.: <i>hospitalis</i> (<i>domus</i>), inițial “casă, azil pentru oaspeți”.	LAT. HOSPITALIS
hotel	Împr. europ. de orig. fr.: <i>hôtel</i> (moșt. din lat.: <i>hospitale</i> (<i>cubiculum</i>) “cameră pentru oaspeți”), dublet a lui <i>hôpital</i> “spital” (împr. din lat.: <i>hospitalis</i> (<i>domus</i>)); împr. din fr. de germ. (<i>Hotel</i>), engl. (<i>hotel</i>) și rusă (<i>отель</i>).	
a spune	Moșt. din lat.: <i>exponere</i> “a expune, a arăta, a explica”.	LAT. EXPONERE
a expune	Împr. lat.-rom.: lat. <i>exponere</i> , adaptat la <i>a spune</i> .	
stabiliment (înv.).	Împr. din it. (<i>stabilimento</i>), în care e calchiat după fr. (<i>établissement</i>), format din <i>établir</i> (moșt. din lat.: <i>stabilire</i> „a institui”) și <i>-ment</i> (moșt. din lat.: <i>-mentum</i>).	FR. VECHI ESTABLISSEMENT <LAT. STABILIRE + -MENTUM
establishment (citit [<i>isteblișment</i>]).	Împr. europ. de orig. engl. (<i>establishment</i>), împr. din fr. veche: <i>establisement</i> (acum <i>établissement</i> , vezi mai sus), împr. de germ. (<i>Establishment</i>) și rusă (<i>устеблишмент</i>).	
stambă	Împr. din neogr. (στάμπα „stampare; croire”), în care e împr. din it. (<i>stampa</i> „stampare”, extras din <i>stampare</i>) împr. din germanică: * <i>stampôn</i> „a apăsa, a presa”.	IT. STAMBA <STAMPARE <GERMANICUL *STAMPÔN
stampă	Împr. din it.: <i>stampa</i> (vezi mai sus).	
-stas	(ca în <i>iconostas</i> , <i>ipostas</i> , <i>parastas</i>). Împr. din gr. biz. uneori prin mijlocirea sl.: gr. -στάσις.	GR. -ΣΤΑΣΙΣ
-stază	(ca în <i>diastază</i> , <i>hemostază</i> , <i>ipostază</i>). Împr. europ. (fr. <i>-stase</i> , germ. <i>-stasie</i> , <i>-stasis</i> , rus. <i>-cмаз</i>), venit prin lat. (<i>-stasis</i>) din gr.: -στάσις.	

stat¹	(pl. <i>staturi</i> , "statură" și "aflare undeva "). Moșt. din lat.: <i>status</i> .	} LAT. STATUS
stat²	(pl. <i>state</i> , "țară" și "tabel"). Împr. europ. de orig. lat.: clasicul <i>status</i> "condiție, poziție, organizație", târz. "regim, stat", moșt. de it. (<i>stato</i>), împr. de fr. (<i>état</i> < <i>estat</i>) și germ. (<i>Staat</i>).	
status	Împr. europ. de orig. lat.: <i>status</i> , împr. de germ. (<i>Status</i>) și rusă (<i>cmamyc</i>).	
† stavăr	("neclintire, statornicie"). Moșt. din lat.: <i>stabilis</i> "statornic, stabil", substantivat cu sensul de "stabilitate, statornicie".	} LAT. STABILIS
stabil	Împr. europ. de orig. lat.: <i>stabilis</i> , împr. de it. (<i>stabile</i>), germ. (<i>stabil</i>) și rusă (<i>сма- бильный</i>); cf. fr. <i>stabilité</i> , <i>stabiliser</i> ș.a.	
stătător	Format de la <i>a sta</i> (moșt. din lat.: <i>stare</i>) cu suf. <i>-tor</i> (moșt. din lat.: <i>-tor</i> (gen. <i>-toris</i>) sau <i>-torius</i>) și cu <i>-tă</i> repetat (ca în <i>dătător</i>).	} LAT. STARE + -TOR
stator	Împr. europ. de orig. lat.: <i>stator</i> "cel ce oprește", reînterpetat în sens tehnic în fr. (<i>stator</i>), de unde e împr. de germ. (<i>Stator</i>) și rusă (<i>cmamop</i>).	
stătut	Prob. moșt. din lat.: <i>statutus</i> "mare de stat" (deși e posibilă întărirea participiului <i>stat</i> cu alt sufix participial: <i>-ut</i>).	} LAT. STATUTUS, STATUTUM
statut	Împr. europ. de orig. lat.: <i>statutum</i> "decizie; dispoziție", împr. de fr. (<i>statut</i>), germ. (<i>Statut</i>) și rusă (<i>cmamym</i>).	
stindard	Împr. din it. (<i>stendardo</i>), unde e împr. din fr. veche (<i>estendard</i> , <i>estendart</i> > fr. mod. <i>étendard</i>), prob. de la <i>estendre</i> , moșt. din lat.: <i>extendere</i> "a întinde".	} FR. VECHI ESTENDARD, ESTENDART
standard	Împr. din engl. (<i>standard</i>), unde e împr. din fr. veche (<i>estendard</i> , <i>estendart</i>) "steag" > "mărimă fixată (pe care o avea steagul)", infl. de engl. <i>to stand</i> "a sta".	

stingător	Format din <i>a stinge</i> (moşt. din lat.: <i>ex(s)tinguere</i>) şi <i>-tor</i> (moşt. din lat.: <i>-tor</i> (gen. <i>-toris</i>) sau <i>-torius</i>).	LAT. EXTINCTOR SAU EXTINGUERE + -TOR
extinctor	Împr. lat.-rom.: lat. <i>extinctor</i> , împr. de fr. (<i>extincteur</i>) şi şi it. (<i>estintore</i>).	
a stoarce a extorca	Moşt. din lat.: pop. <i>extorquere</i> < lit. <i>extorquere</i> . Împr. din fr. (<i>extorquer</i>), unde e împr. din lat.: <i>extorquere</i> .	LAT. EXTORQUERE
stolă	Împr. din gr.: <i>στολή</i> , prin pos. mijlocire it. (<i>stola</i>).	GR. ΣΤΟΛΗ
etolă	Împr. din fr. (<i>étol</i> , fr. vechi <i>estole</i>), unde e împr. din lat. (<i>stola</i>), în care e împr. din gr.: <i>στολή</i> .	
strat	Moşt. din lat.: <i>stratum</i> , neutrul lui <i>stratus</i> , part. lui <i>sternere</i> “a aşterne”, “a acoperi”, “a pava” ş.a. ca “pat”, “podea” ş.a., sensurile recente fiind împr. din limbile europene moderne.	LAT. STRATUS
stradă	Împr. din it. (<i>strada</i>), unde e de orig. veneţ., iar acolo moşt. din lat.: (<i>via</i>) <i>strata</i> “(drum) pavat”, fem. lui <i>stratus</i> (part. lui <i>sternere</i> , vezi mai sus) substantivat.	
estradă	Împr. europ. de orig. sp.-fr.-rusă: sp. <i>estrado</i> iniţial “(loc) aşternut” (moşt. din lat.: <i>stratus</i> , vezi mai sus), pe urma “estradă, loc ridicat”, împr. de fr. (<i>estrade</i>), iar de acolo de rusă (<i>эстрада</i>) cu sensul specializat (“un fel de artă”), de unde şi germ. <i>Estrade</i> .	
stratus	Împr. europ. de orig. lat.: <i>stratus</i> , cu sensul stabilit în fr. (<i>stratus</i>) şi germ. (<i>Stratus</i>).	
străin straniu	Moşt. din lat.: <i>extraneus</i> . Împr. din it. (<i>estraneo</i> cu sensul înv. “straniu”), împr. din lat.: <i>extraneus</i> .	LAT. EXTRANEUS
strâmt strâns	Moşt. din lat.: pop. * <i>strictus</i> < lit. <i>strictus</i> . Format din <i>strâmt</i> , prin analogie cu perfectul simplu <i>strânsei</i> ş.a.	LAT. STRICTUS
strict	Împr. lat.-fr.: lat. <i>strictus</i> , împr. de fr. (<i>strict</i>).	

studio(u)	Împr. europ. de orig. it.: <i>studio</i> (împr. din lat.: <i>studium</i> ca “studii, știință”), împr. de engl. (<i>studio</i>), iar de acolo de fr. (<i>studio</i>).	LAT. STUDIUM
studiu	Împr. lat.-rom.: lat. <i>studium</i> ca “învățătură, lecții”, împr. de it. (<i>studio</i>) și fr. (<i>étude</i> < <i>etude</i>).	
† stur	(“țurture”). Moșt. din lat. (<i>stylus</i> ca “băț; tulpină”), unde e împr. din gr.: <i>στυλος</i> “stâlp, coloană”.	LAT. STYLUS <GR. ΣΤΥΛΟΣ
stil	Împr. europ. (fr. <i>style</i> , germ. <i>Stil</i> , rus. <i>стиль</i>), venit prin lat. (<i>stylus</i> , <i>stilus</i> ca “bețișor de scris pe ceară” și, la figurat, “stilul scrierii și al vorbirii”), din gr.: <i>στυλος</i> “stâlp, coloană”.	
subiect	Împr. europ. de orig. lat.: <i>subjectus</i> inițial “supus, dispus”, împr. de germ. (<i>Subjekt</i>), engl. (<i>subject</i>) și rusă (<i>субъект</i>).	LAT. SUBJECTUS
sujet	Împr. europ. de orig. fr.: <i>sujet</i> (împr. din lat.: <i>subjectus</i>), împr. de germ. (<i>Sujet</i>) și rusă (<i>сюжет</i>).	
subțire	Moșt. din lat.: <i>subtilis</i> .	LAT. SUBTILIS
subtil	Împr. europ. de orig. lat.: <i>subtilis</i> , împr. de fr., germ. (<i>subtil</i>) și rusă (<i>субтильный</i>).	
suflat	Part. lui <i>a sufla</i> , moșt. din lat.: (<i>sufflare</i>) sau format de la el ca nume de acțiune participial.	LAT. SUFFLATUS
sufleu	Împr. europ. de orig. fr.: <i>soufflé</i> (part. lui <i>souffler</i> , moșt. din lat.: <i>sufflare</i>), împr. de germ. (<i>Soufflé</i>) și rusă (<i>супле</i>).	
-sură	(ca în <i>arsură</i> , <i>mulsură</i> , <i>strânsură</i>). Moșt. din lat.: <i>-sura</i> .	LAT. -SURA
-zură	(ca în <i>cenzură</i> , <i>cezură</i> , <i>frizură</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-sura</i> , moșt. sau împr. de fr. (<i>-sure</i>), împr. de germ. (<i>-sur</i>) și rusă (<i>-зупа</i>).	

surtuc	Împr. 1) din neogr. (σουρτούκο), unde e împr. din veneț. (<i>sortu</i> , inițial “peste tot”), în care e moșt. din lat. (<i>super totum</i>) ori 2) din rusă (<i>сюртук</i>), unde e împr. din fr. (<i>surtout</i>), compus din <i>sur-</i> (moșt. din lat.: <i>super</i>) și <i>tout</i> (moșt. din lat.: <i>totum</i>), în rusa fiind disimilat: $t - t > t - k$.	LAT. SUPER TOTUM
serdac	Împr. din ucr. (<i>сердак</i>), unde e o refacere a lui <i>сертук</i> , apărut (sub pos. infl. a lui <i>серденько</i> “inimioară”, <i>сердечный</i> “de inimă” ș.a. din polonă. (<i>surdut</i>), împr. din fr. (vezi mai sus).	

Ș

-șag	(ca în <i>feleșag</i> , <i>găzdușag</i> , <i>moloșag</i>). Împr. din ung.: <i>-ság/-ség</i> , variante automate ale unui sufix al substantivelor abstracte.	UNG. -SÁG/ -SÉG
-șug	(ca în <i>belșug</i> , <i>prieteșug</i> , <i>vicleșug</i>). Modificarea fonică a ung. <i>-ság/-ség</i> , pe teren român.	
șah¹	(joc). Împr. din germ. (<i>Schach</i>), unde e împr., prin alte limbi europene și arabă, din pers. <i>šāh</i> “împărat, rege” din expresia <i>šāh mat</i> “regele e mort”.	PERS. ŠĀH
șah²	(“monarh persan”). Împr. din tur. (<i>şah</i>), unde e împr. din pers.: <i>šāh</i> .	
eșec	Împr. din fr.: <i>échec</i> , din fr. veche (<i>echac</i>), unde e împr. din prov. vechi (<i>escac</i>), iar acolo (prin pos. mijlocire sp. și arabă) din pers.: <i>šāh</i> , din expresia <i>šāh mat</i> (vezi mai sus).	
șampanie	Împr. europ. de orig. fr.: <i>champagne</i> (din (<i>vin de</i>) <i>Champagne</i> , moșt. din lat.: pop. <i>campania</i> “șes” < lit. <i>campus</i> “câmp”), împr. de germ. (<i>Champagner</i>) și rusă (<i>шампанское</i>).	LAT. POP. CAMPANIA <CAMPUS
campanie	Împr. europ. de orig. it.: <i>campagna</i> (moșt. din lat.: <i>campania</i>), împr. de fr. (<i>campagne</i>), germ. (<i>Kampagne</i>) și rusă (<i>кампания</i>).	

† șchiau	(“bulgar” < *“slav”). Moșt. din lat. târz. (<i>sclavus</i>), unde e împr. din gr. biz. (σκλάβος), reflex al sl. comun * <i>slav-</i> , cu <i>-k</i> -involuntar, neperceput de vorbitori, dar fixat de greci și menținut ulterior în diferite limbi; evoluția semantică se datorește faptului că o vreme mulți slavi au fost robiți de către cotropitorii bizantini, germani ș.a.	} SL. *SLAV-
sclav	Împr. europ. de orig. lat. târzie: <i>sclavus</i> , din gr. σκλάβος < sl. comun * <i>slav-</i>), împr. de fr. (<i>esclave</i>), și germ. (<i>Sklave</i>).	
slav	Împr. europ. de orig. sl.: sl. * <i>slav-</i> (ca în rus. <i>славянин, славянский</i>), împr. de fr. (<i>slave</i>) și germ. (<i>Slawe</i>).	
șerb serv servus	Moșt. din lat.: <i>servus</i> . Împr. lat.-it.: lat. <i>servus</i> , moșt. de it. (<i>servo</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>servus</i> ca “sluga dumitale”, împr. de germ. (<i>Servus</i>) și ung. (<i>szervusz</i>).	} LAT. SERVUS
a șerbi	Format din <i>șerb</i> (moșt. din lat.: <i>servus</i>) cu suf. <i>-i</i> (moșt. din lat.: <i>-ire</i>).	
a servi	Împr. lat.-rom.: lat. <i>servire</i> , moșt. de fr. (<i>servir</i>) și it. (<i>servire</i>).	} LAT. SERVIRE ȘI SERVUS + IRE
șervet	Împr. din fr.: <i>serviette</i> , inițial ca “ceea ce servește”, infl. fonic de cuvinte în <i>șerb-</i> , ca <i>șerbet, șerb</i> ș.a.	
servietă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>serviette</i> ca “geantă” (vezi mai sus), împr. de germ. (<i>Serviette</i>).	} LAT. SERVIRE + -ETTA
-șune	(din <i>pășune</i>). Moșt. din lat.: <i>pastio</i> (gen. <i>pastionis</i>), format cu <i>-io</i> de la part. <i>pastum</i> al lui <i>pascere</i> “a păște”.	
-stie, -stiune	(ca în <i>chestie, digestie, sugestie</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-stio</i> (gen. <i>-stionis</i>), împr. de fr., germ. (<i>-stion</i>) și rusă (<i>-стия</i>).	} LAT. -STIO (GEN. STIONIS)

T

tabel	Extras din pl. <i>tabele</i> al fem. <i>tabelă</i> (vezi mai jos) și interpretat ca ambigen.	LAT. TABELLA
tabelă	Împr. europ. de orig. lat.: <i>tabella</i> , împr. de it. (<i>tabella</i>), fr. (<i>tablette</i>) și germ. (<i>Tabella</i>).	
talant	Împr. din slavonă (ТАЛАНЪТЪ), în care e împr. din gr.: <i>τάλαντον</i> .	GR. TAAANTON
talent	Împr. europ. (fr. <i>talent</i> , it. <i>talento</i> , germ. <i>Talent</i>), venit prin lat. (<i>talentum</i> , cu apofonia <i>ă > Ț</i> în silabă internă închisă) din gr. <i>τάλαντον</i> , sensul evoluând metaforic de la „lingou de aur; comoară” spre „comoară (figurat), dar, talent.”	
taler	Împr. din germ.: <i>Taler</i> , abreviat din <i>Joachimstaler</i> , de la <i>Joachimstal</i> “Valea lui Ioachim”, unde se extrăgea argintul pentru primii taleri.	GERM. TALER
dolar	Împr. de orig. engl. (<i>dollar</i> , împr. din germ. inv. <i>thaler</i> , germ. de jos <i>daler</i>), împr. de fr. (<i>dollar</i>), reîmpr. de germ. (<i>Dollar</i>) și împr. de rusă (<i>доллар</i>).	
tăcut	Format prin analogie cu. verbele regulate în -ut (ca <i>ținut</i> , <i>văzut</i>) din reflexul lat. <i>tacitus</i> , part. lui <i>tacere</i> “a tăcea” și “a trece sub tăcere”.	LAT. TACITUS
tacit	Împr. lat.-rom.: lat. <i>tacitus</i> , împr. de it. (<i>tacito</i>) și fr. (<i>tacite</i>).	
tătărcuță	Diminutivul lui <i>tătarcă</i> , împr. din ucr. sau din rusă (<i>мамарка</i>), în aceste limbi fiind prezent și sensul etnonimic (“tătăroaică”) și cel botanic (“un sort de dovleac”), <i>tătărcuță</i> mai putând fi percepută și ca etnonim la forma fem. diminutivă.	UCR., RUS. TATAPKA (<TĂT. TATAR) + -UȚĂ
tărtăcuță	Apărut prin metateză din <i>tătărcuță</i> , eliminându-se complet sensul primar.	

a tâmpi	Format din <i>tâmp</i> , împr. din slavonă: ТѢПѢ “tocit, tâmpit”.	DIN SLAVON. ТѢПѢ
a tunchi	Format din a <i>tâmpi</i> în cursul palatalizării dialectale (<i>pi</i> > <i>chi</i>), al asimilării consonantice (<i>mpi</i> > <i>nchi</i>) și al disimilării vocalice (<i>i</i> ... <i>i</i> > <i>u</i> ... <i>i</i>).	
tânăr	Moșt. din lat.: pop. <i>tenerus</i> < lit. <i>tener</i> “gingaș, fraged; tinerel”.	LAT. TENER
tandru	Împr. din fr. (<i>tendre</i>) unde e moșt. din lat.: <i>tener</i> .	
târziu	Moșt. din lat. <i>tardivus</i> .	LAT. TARDIVUS
tardiv	Împr. lat.-rom.: lat. <i>tardivus</i> , moșt. de it. (<i>tardivo</i>) și împr. de fr. (<i>tardif</i>).	
-teca	(ca în <i>biblioteca</i> , <i>discotecă</i> , <i>ipotecă</i>). Împr. europ. (fr. <i>-thèque</i> , germ. <i>-thek</i> , rus. <i>-mekā</i>) venit prin lat. (<i>-theca</i>) din gr.: <i>-θήκη</i> .	LAT. -THECA <GR. <i>-ΘΗΚΗ</i>
-degă	(din <i>bodega</i>). Împr. din germ. (<i>Bodega</i>) unde e împr. din sp. (<i>bodega</i>), în care e moșt. din lat. (<i>apotheca</i> “depozit de vinuri; crămă”), acolo fiind împr. din gr.: <i>ἀποθήκη</i> .	
temei	Împr. din slavonă (ТЕМЕАЛЬ), unde e împr. din gr.: <i>θεμέλιον</i> .	GR. ΘΕΜΕΛΙΟΝ
temelie	Împr. din sârba veche bisericească (ТЕМЕ-ЛЪИЊ), unde e împr. din gr.: <i>θεμέλιον</i> .	
 timp	Moșt. din lat.: <i>tempus</i> .	LAT. TEMPUS
tempo	Împr. europ. de orig. it.: <i>tempo</i> (moșt. din lat.: <i>tempus</i>), împr. de fr. (<i>tempo</i>) și germ. (<i>Tempo</i>).	
tinerețe	Format din <i>tânăr</i> (pl. <i>tineri</i>), moșt. din lat. (pop. <i>tenerus</i> < lit. <i>tener</i> “gingaș, fraged, tinerel”), și <i>-ețe</i> moșt. din lat. (<i>-ities</i> , <i>-itia</i>).	LAT. TENER + -ITIES , -ITIA
tandrețe	Împr. din fr.: <i>tandresse</i> , fr. vechi <i>tendrece</i> , format din <i>tendre</i> , moșt. din lat. (<i>tenerus</i> < <i>tener</i> , vezi mai sus) și <i>-esse</i> , moșt., prin fr. vechi <i>-ece</i> , din lat.: <i>-ities</i> , <i>-itia</i> . Adaptat la <i>tinerețe</i> , de aceeași orig. (cf. și it. <i>tenerezza</i> “gingășie”).	

tipíc	Împr. din slavonă (ТИПИКЪ), unde e împr. din gr. biz.: τυπικόν, neutru lui τυπικός “tipic”.	GR. ΤΥΠΙΚΟΣ
tipicale	Împr. din neogr.: τυπικός “tipic” la neutru pl. τυπικά.	
típíc	Împr. europ. (fr. <i>tipique</i> , germ. <i>typisch</i> , rus. <i>типический</i> , <i>типичный</i>), venit prin lat. (<i>typicus</i>) din gr.: τυπικός.	
titlu	Împr. din gr. biz. sau neogr. (τίτλος), unde e împr. din lat.: <i>titulus</i> .	LAT. TITULUS
titru	Împr. europ. de orig. fr. (<i>titre</i> , împr. prin fr. veche <i>title</i> din lat.: <i>titulus</i>), împr. de germ. (<i>Titer</i>) și rusă (<i>mump</i>).	
tilda	Împr. europ. de orig. sp. (<i>tilde</i>), în care a venit prin prov. sau catal. (<i>titlla</i>), din lat.: <i>titulus</i> ; din sp. împr. de fr. (<i>tilde</i>), germ. (<i>Tilde</i>) și rusă (<i>тильда</i>).	
toacă	Format din <i>a toca</i> , moșt. din lat.: <i>*toccare</i> , de orig. onomatopeică, <i>toc-toc</i> imitând loviturile.	DIN LAT. ONOMATOP. TOC-TOC
tușă	Împr. din fr.: (<i>touche</i>), unde e format din <i>toucher</i> , moșt. din lat.: <i>*toccare</i> (vezi mai sus).	
tuș	Împr. din germ. (<i>Tusche</i> , austr. vorbit <i>Tusch</i>) sau din rusă (<i>мышь</i>), unde e împr. din fr.: <i>touche</i> (vezi mai sus).	
† toapsec	(“venin”). Moșt. din lat. (<i>toxicum</i> , neutru lui <i>toxicus</i> “veninos”), unde e împr. din gr.: τοξικός; “pentru arc” > “pentru a unge săgețile arcului cu venin”.	LAT. TOXICUS <GR. ΤΟΞΙΚΟΣ
toxic	Împr. europ. (fr. <i>toxique</i> , germ. <i>toxisch</i> , rus. <i>токсический</i> , <i>токсичный</i>), venit prin lat. (<i>toxicus</i>) din gr.: τοξικός (vezi mai sus).	
a toca	Moșt. din lat.: pop. <i>*toccare.</i> , de orig. onomatop. (<i>toc-toc</i> imitând loviturile).	LAT. POP. *TOCCARE
a tușă	Împr. europ. de orig. fr.: <i>toucher</i> (moșt. din lat. pop. <i>*toccare</i> , de la onomatopeia <i>toc-toc</i> , cf. var. de orig. dial. <i>toquer</i>), împr. de germ. (<i>touchieren</i>).	

ton	Împr. europ. (fr. <i>ton</i> , germ. <i>Ton</i> , rus. <i>тон</i>), venit prin lat. (<i>tonus</i>) din gr.: <i>τόνος</i> , inițial “încordare (a strunei)”. LAT. TONUS <GR. ΤΟΝΟΣ
tonus	De aceeași provenire ca și <i>ton</i> , dar adaptat în forma latinizată.
-tor	(ca în <i>băutor</i> , <i>cumpărător</i> , <i>vânzător</i>). Moșt. din lat.: <i>-tor</i> (ca în <i>cantator</i> (gen. <i>cantatoris</i>) “cântăreț”) sau <i>-torius</i> (ca în <i>scriptorius</i> “al celui ce scrie”).
-tore	(din <i>tutore</i> , <i>contutore</i>). Împr. din it.: (<i>-tore</i>), moșt. din lat.: <i>-tor</i> (gen. <i>-toris</i>). LAT. -TOR (GEN. -TORIS), CU POS.
-dor	(ca în <i>comprador</i> , <i>pescador</i> , <i>picador</i>). Împr. europ. de orig. sp.: <i>-dor</i> (ca în <i>pescador</i> , <i>picador</i>) sau port. (ca în <i>comprador</i>), moșt. din lat.: <i>-tor</i> (gen. <i>-toris</i>), împr. de fr., germ. (<i>-dor</i>) și de rusă (<i>-доp</i>). PARTICIPARE A LAT. -TORIUS
torbă	Împr. din tur.: <i>torba</i> , direct sau prin mijlocirea unei limbi slave (cf. rus., ucr., bulg., s.-c. <i>мопба</i>). LAT. TORBA
tolbă	Apărut din variantă, ca ramificare fonosemantică pe baza lui <i>torbă</i> (vezi mai sus).
tort I	Moșt. din lat.: (<i>filum</i>) <i>tortum</i> “(fir) sucit”, cu <i>tortum</i> , neutrul lui <i>tortus</i> , part. pop. al lui <i>torquere</i> , lit. <i>torquere</i> “a suci; a toarce”. LAT. TORTUS
tors	Format din <i>tort</i> prin analogie cu perfectul simplu <i>torsei</i> ș.a. Vezi deasemenea tort II la <i>turtă</i> .
† tragedie tragedie	(“tragedie”). Împr. din neogr.: <i>τραγωδία</i> . Împr. europ. (fr. <i>tragédie</i> , germ. <i>Tragödie</i> , rus. <i>mpaгeдиa</i>), venit prin lat. (<i>tragoedia</i>), din gr.: <i>τραγωδία</i> . GR. ΤΡΑΓΩΔΙΑ
tras	Format din <i>*traptu</i> (cf. arom. <i>traptu</i>), part. lui <i>a trage</i> (moșt. din lat.: pop. <i>*tragere</i> < lit. <i>trahere</i> , part. <i>tractus</i>), prin analogie cu perfectul simplu <i>trasei</i> ș.a.
tract	Împr. europ. de orig. lat.: <i>tractus</i> (la orig. part. lui <i>*tragere</i> < lit. <i>trahere</i>), împr. de fr., engl. (<i>tract</i>) și rusă (<i>mpакm</i>). LAT. TRACTUS
tractus	Împr. lat.-fr.: lat. <i>tractus</i> , împr. de fr.: (<i>tractus</i>).

trasat	(part. lui <i>a trasa</i>). Împr. din fr. (<i>tracer</i>), moşt. din lat. pop.: <i>*tractiare</i> , din <i>tractus</i> , part. lui <i>trahere</i> „a trage“, <i>trasat</i> reproducându-l pe <i>tracé</i> .	FR. TRACER <LAT. POP. *TRACTIARE <TRACTUS, PART. LUI TRAHERE
traseu	Împr. din fr.: <i>tracé</i> , iniţial part. lui <i>tracer</i> .	
treaptă	Moşt. din lat.: <i>trajecta</i> , fem. lui <i>trajectus</i> , part. lui <i>trajicere</i> “a trece”.	LAT. TRAJECTUS
trecut	Format prin analogie cu participiile regulate în -ut (ca <i>cerut</i> , <i>ţinut</i>) din reflexul lat. <i>trajectus</i> , part. lui <i>trajicere</i> “a trece”.	
traiect	Împr. europ. de orig. lat.: <i>trajectus</i> , ca “trecere, drum”, împr. de germ. (<i>Trajekt</i>) şi (prin mijlocirea it. vechi <i>trajetto</i>) de fr. (<i>trajet</i>).	
tremur	Format din <i>a tremura</i> , moşt. din lat.: pop. <i>*tremulare</i> < lit. <i>tremere</i> ; cf. şi <i>tremulus</i> “tremurător” ş.a.	LAT. TREMULUS
tremolo	Împr. europ. de orig. it.: <i>tremolo</i> (împr. din lat.: <i>tremulus</i>), împr. de fr. (<i>trémolo</i>), germ. (<i>Tremolo</i>) şi rusă (<i>тremоло</i>).	
a trepăda a trepida	Moşt. din lat.: <i>trepidare</i> . Împr. lat.-rom.: lat. <i>trepidare</i> , împr. de fr. (<i>trépider</i>) şi it. (<i>trepidare</i>).	LAT. TREPIDARE
a trimite a transmite	Moşt. din lat.: <i>transmittere</i> , var. a lui <i>trans-</i> <i>mittere</i> . Împr. europ. de orig. lat.: <i>transmittere</i> , imitat în fr. din <i>trans-</i> (împr. din lat.: <i>trans-</i>) şi <i>mettre</i> (moşt. din lat.: <i>mittere</i>), tot aşa în it. (<i>trasmettere</i>) şi împr. de germ. (<i>trans-</i> <i>mittieren</i>).	LAT. TRANSMITTERE
trianglu triunghi	Împr. europ. de orig. lat.: <i>triangulus</i> , împr. de it. (<i>triangolo</i>), fr. (<i>triangle</i>), şi germ. (<i>Triangel</i>). Format din <i>tri-</i> şi <i>unghi-</i> (vechiul <i>înghiui</i> , moşt. din lat.: <i>angulus</i>), după modelul altor limbi occ. (fr. <i>triangle</i> , it. <i>triangolo</i> ş.a., împr. din lat.: <i>triangulus</i>).	LAT. TRIANGULUS

trâmbă	Împr. din slavonă (ТРѢБА), unde e împr. din germ. veche de sus (<i>trumba</i>), din lat. mediev. (<i>trumba</i>) sau din it. (<i>tromba</i>), de orig. onomatop.	ETIMON ONOMATOP. (TRRRUMP) PREZENT ÎN DIFERITE LIMBI ROMANICE, GERMANICE ȘI SLAVE
drâmbă	Împr. din rusă sau ucr. (<i>друмба</i>), unde e împr. din germ. medie de sus (<i>trum(b)e</i> , <i>trumme</i>), moșt. din germ. veche de sus (<i>trumba</i>), de orig. onomatop.	
trubă	Împr. din rusă sau ucr. (<i>труба</i>), unde e moșt. din rusa veche sau împr. din slavonă (ТРѢБА , vezi mai sus).	
trombă	Împr. din fr. (<i>trombe</i>), unde e împr. din it. (<i>tromba</i>), format acolo ca imitare a sunetului (<i>tr...mb</i>) scos de trâmbiță.	
trompă	Împr. din fr. (<i>trompe</i>), unde e împr. din francică: <i>trumpa</i> , înrudit cu. germ. vechi de sus <i>trumpa</i> , <i>trumba</i> (vezi mai sus).	
troacă	Împr. din germ. în forma lit. (<i>Trog</i>) ori cea a dial. săsesc (<i>Troch</i>).	GERMANICUL *TROG
treucă	(var.). Împr. din germ., prob. în forma dial. șvab (<i>Trucke</i>), dar infl. de alte cuvinte (ca <i>leucă</i> , <i>bojdeucă</i> ș.a.).	
trubadur	Împr. europ. de orig. prov. veche: <i>trobador</i> , moșt. din lat. (<i>*tropator</i> , de la <i>*tropare</i> “a găsi; a produce” din <i>tropus</i> “fel de a zice”, împr. din gr. <i>τρόπος</i>); împr. de fr. (<i>troubadour</i>), iar de acolo împr. de germ. (<i>Troubadour</i>) și rusă (<i>труппадур</i>).	LAT. *TROPATOR <GR. ΤΡΟΙΙΟΣ
truver	Împr. europ. de orig. fr.: <i>trouvère</i> (moșt. din lat.: <i>*tropator</i> , vezi mai sus), împr. de germ. (<i>Trouvère</i>) și rusă (<i>труппер</i>).	
tunsură	Moșt. din lat. (<i>tonsura</i>) sau format de la <i>a tunde</i> (moșt. din lat.: pop. <i>tondere</i> < lit. <i>tondēre</i>) și <i>-sură</i> (moșt. din lat.: <i>-sura</i>).	LAT. TONSURA SAU A TUNDE + -SURA
tonsură	Împr. europ. de orig. lat.: <i>tonsura</i> , împr. de fr. (<i>tonsure</i>), germ. (<i>Tonsur</i>) și rusă (<i>монзюра</i>).	

tur	Împr. europ. de orig. fr.: <i>tour</i> (moşt. din lat.: <i>tornus</i> “strung”, pe urmă “învârtitura (a strungului)”, împr. din gr.: τóρνος), împr. de germ. (<i>Tour</i>) şi rusă (<i>myp</i>).	LAT. TORNUS < GR. ΤΟΡΝΟΣ
turnus	Împr. din germ. (<i>Turnus</i>), unde e împr. diu lat. (<i>tornus</i>), iar acolo din gr.: τóρνος.	
-tură¹	(ca în <i>amestecătură, înghiţitură, tăietura</i>).	LAT. -TURA
-tură²	Moşt. din lat.: <i>-tura</i> . (ca în <i>armatură, dictatura, partitură</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>-tura</i> , moşt. sau împr. de fr. (<i>-ture</i>), împr. de germ. (<i>-tur</i>) şi rusă (<i>-myra</i>).	
turbăciune	Moşt. din lat. (<i>turbatio</i> , gen. <i>turbationis</i>) sau format din <i>a turba</i> (moşt. din lat.: <i>turbare</i>) şi <i>-ciune</i> (moşt. din lat.: <i>-tio</i> , gen. <i>-tionis</i>).	LAT. TURBATIO (GEN. TURBATIONIS) SAU LAT. TURBARE + -TIO (GEN. -TIONIS)
turbaţie	Împr. din germ. (<i>Turbation</i>), unde e împr. din lat.: <i>turbatio</i> (gen. <i>turbationis</i>).	
a turna¹	(prez. <i>torn</i>). Moşt. din lat.: <i>tornare</i> în sensul pop. de “a întoarce”.	LAT. TORNARE
a turna²	(prez. <i>turnez</i>). Împr. din fr. (<i>tourner</i>), moşt. din lat.: <i>tornare</i> .	
turtă	Moşt. din lat.: pop. <i>turta</i> < lit. <i>torta</i> (<i>panis</i>) “(pâine) împletită”.	LAT. TORTA (PANIS)
tartă	Împr. din fr.: <i>tarte</i> , pos. var. a lui <i>tourte</i> , prob. var. a lui <i>torta</i> (<i>panis</i>), vezi mai sus.	
tortă	(var.). Împr. din it. (<i>torta</i>) sau din germ. (<i>Torte</i> , împr. din it), în it. fiind moşt. din lat.: <i>torta</i> (<i>panis</i>), vezi mai sus.	
tort II	Împr. din rusă (<i>mopm</i>), unde e împr. din germ. (<i>Torte</i>) sau direct din it.: <i>torta</i> (vezi mai sus). Vezi deasemenea tort I .	

T

țar	Împr. din rusă (<i>царь</i> , moșt. din rusa veche: ЦѢСАРЬ > ЦЬСАРЬ), unde e împr. din gotică (<i>kaisar</i>), în care e împr. din gr. biz. (<i>καῖσαρ</i>), acolo fiind împr. din lat. <i>caesar</i> de la numele propriu (<i>Cajus Julius</i>) <i>Caesar</i> .	} LAT. CAESAR
cezar	Împr. europ. de orig. lat.: <i>caesar</i> (vezi mai sus), împr. de it. (<i>cesare</i>), fr. (<i>césar</i>) și rusă (<i>кесарь, цесарь, цезарь</i>).	
kaizer	Împr. europ. de orig. germ.: <i>Kaiser</i> , împr. din gr. (<i>καῖσαρ</i>), unde e împr. din lat.: <i>caesar</i> ; împr. de fr. (<i>kaiser</i>) și rusă (<i>кайзер</i>).	
țară	Moșt. din lat.: <i>terra</i> .	} LAT. TERRA
Terra	Împr. europ. de orig. lat.: <i>Terra</i> , moșt. de it. (<i>Terra</i>) și fr. (<i>Terre</i>) și împr. de germ. (<i>Terra</i>).	
țärm	(vechiul <i>țärmure</i>). Moșt. din lat.: <i>termen</i> , var. a lui <i>terminus</i> "limită".	} LAT. TERMINUS (VAR. TERMEN)
termen	Împr. europ. de orig. lat.: <i>terminus</i> , împr. de it. (<i>termine</i>), fr. (<i>terme</i>), germ. (<i>Termin</i> "răstimp" și <i>Terminus</i> "cuvânt profesional") și rusă (<i>термин</i>).	
terminus	Împr. lat.-fr.: lat. <i>terminus</i> , împr. de fr. (<i>terminus</i>).	
țârâiac	Format pe baza onomatop. <i>țâr</i> sau <i>țâr-țâr</i> , la orig. nediferențiat de <i>țur</i> sau <i>țur-țur</i> .	} ONOMATOP. ȚÂR(-ȚÂR), ȚUR (-ȚUR)
țuruia	Format pe baza onomatop. <i>țur</i> sau <i>țur-țur</i> , la origine nediferențiat de <i>țâr</i> sau <i>țâr-țâr</i> .	

U

umăr humerus	Moşt. din lat.: <i>humerus</i> . Împr. lat.-fr.: lat. <i>humerus</i> , împr. de fr. (<i>humérus</i>).	} LAT. HUMERUS
umor	Împr. europ. de orig. engl. (<i>humour</i>), unde e împr. din fr. veche (<i>humor</i> , fr. mod. <i>humour</i>), în care e împr. din lat.: (<i>h</i>) <i>umor</i> “vlagă”, pe urmă “tonus (al organismului)”; din engl. e reîmpr. de fr. (<i>humour</i>) şi împr. de germ. (<i>Humor</i>) şi rusă (<i>юмор</i>).	
umoare	Împr. lat.-fr.: lat. (<i>h</i>) <i>umor</i> , împr. de fr. (<i>humeur</i> , acum <i>humor</i>), adaptat la substantivele vechiului fond în -oare.	} LAT. (H) UMOR
-une	(ca în <i>botejune</i> , <i>iertăciune</i> , <i>pășune</i>). Moşt. din lat.: - <i>io</i> (gen. - <i>ionis</i>), semantica numelor de calitate înlocuind-o deseori pe cea a numelor de acțiune.	
-ie, -iune	(ca în - <i>sie</i> , - <i>siune</i> , - <i>ție</i> , - <i>țiune</i> , - <i>zie</i> , - <i>ziune</i>). Împr. europ. de orig. lat.: - <i>io</i> (gen. - <i>ionis</i>), împr. de fr., germ. (- <i>ion</i>) şi rusă (- <i>ия</i>).	} LAT. - IO (GEN. - IONIS)
-ion	(ca în <i>comision</i> , <i>dominion</i> , <i>pension</i>). Împr. europ. de orig. lat.: - <i>io</i> (gen. - <i>ionis</i>), împr. de fr., germ. (- <i>ion</i>) şi rusă (- <i>ион</i>) în cuvinte ca <i>аттракцион</i> , <i>доминион</i> , <i>иллюзион</i> .	
unic unicum	Împr. lat.-rom.: lat. <i>unicus</i> , împr. de it. (<i>unico</i>) şi fr. (<i>unique</i>). Împr. europ. de orig. lat: <i>unicum</i> (neutrul lui <i>unicus</i>), împr. de germ. (<i>Unikum</i>) şi rusă (<i>уникум</i>).	} LAT. UNICUS
unt uns	Moşt. din lat.: <i>unctum</i> “unsoare; mâncare copioasă”, la orig. neutrul lui <i>unctus</i> “uns”. Format din <i>unt</i> “uns”, prin analogie cu perfectul simplu <i>unsei</i> ş.a.	
		} LAT. UNCTUS

uragan	Împr. europ. (fr. <i>ouragan</i> , it. <i>uragano</i> , rus. <i>ypaгaн</i>), venit prin sp. (<i>huracán</i>), din limba taino (ins. Haiti).	SP. HURACAN, DIN LIMBA TAINO
orcan	Împr. din germ. (<i>Orkan</i>), unde e împr. din oland. (<i>orkaan</i>), venit prin sp. (<i>huracán</i>) din limba taino.	
-urghie	(din <i>liturghie</i>). Împr. din slavonă (<i>-оурғиѣ</i>), unde e împr. din gr. biz.: <i>-ουργία</i> .	GR. -ΟΥΡΓΙΑ
-urgie	(ca în <i>chirurgie</i> , <i>dramaturgie</i> , <i>metalurgie</i>). Împr. europ. (fr., germ. <i>-urgie</i> , rus. <i>-ургия</i>), venit prin lat. (<i>-urgia</i>) din gr.: <i>-ουργία</i> .	
urgie	Moşt. din lat. (pop. <i>*orgia</i> < lit. <i>Orgia</i> , neutru pl., “orgii, desfrâu, desmăţ”), unde e împr. din gr.: <i>οργία</i> “sărbătoare bahică” sau <i>οργή</i> “furie”.	LAT. ORGIA <GR. ΟΡΓΙΑ SAU ΟΡΓΗ
orgie	Împr. europ. (fr. <i>orgie</i> , germ. <i>Orgie</i> , rus. <i>оргия</i>), venit prin lat. (<i>Orgia</i>) din gr.: <i>οργία</i> sau <i>οργή</i> .	

V

vargă	Moşt. din lat.: <i>virga</i> .	LAT. VIRGA
vergă	Împr. din it. (<i>verga</i>), unde e moşt. din lat.: <i>virga</i> .	
varietate	Împr. europ. de orig. lat.: <i>varietas</i> (gen. <i>varietatis</i>), moşt. de fr. (<i>variété</i>), it. (<i>varietà</i>) şi germ. (<i>Varietät</i>).	LAT. VARIETAS (GEN. VARIETATIS)
varieteu	Împr. europ. de orig. fr.: <i>variété</i> (împr. din lat.: <i>varietas</i> (gen. <i>varietatis</i>)), cu schimbarea sensului, împr. de germ. (<i>Varieté</i>) şi rusă (<i>варьеме</i>).	
† varță	(“strajă”). Împr. din polonă (<i>warta</i>), unde e împr. din germ.: <i>Warte</i> , omorizic cu <i>warten</i> “a aştepta”, înainte “a pândi; a păzi”.	DIN GERMANICUL *WARDON
varda!	Împr. din gr. (<i>βάρδα!</i>), unde e împr. din veneţ. (<i>varda!</i> , imperativul lui <i>vardar</i> “a păzi”), împr. din germanică: <i>*wardon</i> .	
gardă	Împr. din fr. (<i>garde</i> , omorizic cu <i>garder</i> “a păzi”), unde e împr. din francică: <i>*wardon</i> .	

vas vază	Moşt. din lat.: <i>vas</i> (<i>vasum</i> , <i>vasus</i>). Împr. europ. de orig. lat.: <i>vas</i> (<i>vasum</i> , <i>vasus</i>), împr. de fr. (<i>vase</i>), germ. (<i>Vase</i>) şi rusă (<i>ваза</i>).	LAT. VAS (VASUM, VASUS)
-vaz -vais	(din <i>plaivaz</i> , var. <i>plaivas</i>). Împr. din s.-c. (<i>plajvaz</i>), unde e împr. din germ.: <i>Bleiweiss</i> “ceruza de plumb”. (din <i>ţincvais</i>). Împr. din germ.: <i>Zinkweiss</i> “alb de zinc”.	GERM. -WEISS < WEISS “ALB”
văl velă voal	Împr. lat.-it.: lat. <i>velum</i> , moşt. de it. (<i>velo</i>), adaptat la pronunţarea pop. Împr. din it. (<i>vela</i>), unde e moşt. din lat.: <i>vela</i> , iniţial neutrul <i>velum</i> la pl., pe urmă perceput ca fem. sing. Împr. europ. de orig. fr.: <i>voile</i> (moşt. prin fr. vechi <i>veile</i> , din lat. <i>vela</i> , vezi mai sus), împr. de germ. (<i>Voile</i>) şi rusă (<i>вуаль</i>).	LAT. VELUM
vălătuc tăvălug	Format prin metateză din <i>tăvăluc</i> , var. a lui <i>tăvălug</i> . Format din a <i>tăvăli</i> , de orig. neclară.	ROMÂN. TĂVĂLUG
a vedea a viza	Moşt. din lat.: <i>videre</i> . Împr. europ. de orig. fr.: <i>viser</i> (împr. din lat.: pop. * <i>visare</i> < lit. <i>visere</i> , intensivul lui <i>videre</i> , format de la part. <i>visum</i>), împr. de germ. (<i>visieren</i>) şi rusă (<i>визировать</i>).	LAT. VIDERE
verde varză	Moşt. din lat.: pop. <i>viridis</i> < lit. <i>viridis</i> . (cu sensul iniţial de “verdeaţă”, păstrat în textele române vechi). Moşt. din lat.: pop. <i>viridia</i> < lit. <i>viridia</i> “cele verzi”.	LAT. VIRIDIS
† vergură virgină	(“fecioară, virgină”). Moşt. din lat.: <i>virgo</i> (gen. <i>virginis</i>). Împr. lat.-rom.: lat. <i>virgo</i> (gen. <i>virginis</i>) moşt. de it.: (<i>vergine</i>), împr. de sp. (<i>virgen</i>); cf. fr. <i>virginal</i> , <i>virginité</i> .	LAT. VIRGO (GEN. VIRGINIS)
veşmânt vestment	(înv. <i>vestmânt</i> , <i>veştământ</i>). Moşt. din lat.: <i>vestmentum</i> . Împr. lat.-rom.: lat. <i>vestmentum</i> , împr. de it. (<i>vestmento</i>) şi moşt. de fr. (<i>vêtement</i>).	LAT. VESTIMENTUM

vioară	Cuvânt din fondul vechi pos. provenind în ultima analiză din ceva ca lat. <i>*vivula</i> (prin <i>*viură</i>) ca “vie, vioae” (adică “însoțind dansuri vioi”), presupus pe baza prov. <i>viula</i> (de la care provin it. <i>viola</i> , fr. vechi <i>vielle</i> , sp. <i>vihuela</i> ș.a.) ori de orig. onomatop.	LAT. *VIVULA ORI ORIG. ONOMATOPEICĂ
violă	Împr. europ. de orig. prov. (<i>viola</i> , <i>viula</i>), pos. moșt. din lat.: <i>*vivula</i> , ori de orig. onomatop.; împr. de fr. (<i>viole</i>), it. (<i>viola</i>), germ. (<i>Viola</i>) și rusă (<i>буола</i>).	
vielă	Împr. europ. de orig. fr. veche (<i>vielle</i> , împr. din prov.: <i>viola</i> , <i>viula</i> , vezi mai sus), reînviat în fr. mod. și împr. de germ. (<i>Vielle</i>).	
vis	Moșt. din lat.: <i>visum</i> , inițial “cele văzute”, pe urmă “vis”, la orig. part. lui <i>videre</i> “a vedea”.	LAT. VISUM
văzut	Format din(tr-un reflex al lui) <i>visum</i> prin analogie cu perfectul simplu (<i>văzui</i> ș.a.) și cu part. altor verbe în -ut (ca și <i>crezut</i> ce a înlocuit reflexul etimologic al lui <i>creditum</i> ca part.).	
vână	Moșt. din lat.: <i>vena</i> .	LAT. VENA
venă	Împr. lat.-it.: lat. <i>vena</i> , moșt. de it. (<i>vena</i>).	
vârtos	Moșt. din lat. târz. (<i>virtuosus</i>) ori format de la radicalul lui <i>vârtute</i> cu ajutorul suf. -os.	LAT. TÂRZ. VIRTUOSUS ORI LAT. VIRTUS + -OSUS
virtuos	Împr. lat.-rom.: lat. târz. <i>virtuosus</i> , împr. de fr. (<i>vertueux</i>) și it. (<i>virtuoso</i>).	
virtuoz	Împr. europ. de orig. it.: <i>virtuoso</i> (împr. din lat. târz.: <i>virtuosus</i>), împr. de fr. (<i>virtuose</i>), germ. (<i>Virtuos(e)</i>), și rusă (<i>буртuоз</i>).	
vârtute	Moșt. din lat.: <i>virtus</i> (gen. <i>virtutis</i>).	LAT. VIRTUS (GEN. VIRTUTIS)
virtute	Împr. lat.-rom.: lat. <i>virtus</i> (gen. <i>virtutis</i>), moșt. de fr. (<i>vertu</i>) și it. vechi (<i>virtute</i> , it. mod. <i>virtù</i>).	
vâscos	Moșt. din lat.: <i>viscosus</i> .	LAT. VISCOSUS
viscoză	Împr. europ. de orig. lat.: <i>viscosa</i> , împr. de fr. (<i>viscose</i>), germ. (<i>Viskose</i>) și rusă (<i>буцкоза</i>).	

voluntar	Împr. lat.-rom.: lat. <i>voluntarius</i> , împr. de fr. (<i>volontaire</i>) și it. (<i>volontario</i>).	LAT. VOLUNTARIUS
volintir	(var.). Împr. din rusă (înv. <i>воленмур</i> , mai târziu <i>волонтер</i>) ori din bulg. (<i>волинтур</i>), împr. tot de acolo, rus. <i>воленмур</i> fiind împr. din engl. (<i>volunteer</i>), unde e împr. din fr. (înv. <i>volontaire</i> , acum <i>volontaire</i> , vezi mai sus).	
vot	Împr. europ. de orig. lat.: <i>votum</i> ca “dorință, manifestare a voinței”, împr. de it. (<i>voto</i>) și engl. (<i>vote</i>), iar de acolo de fr. (<i>vote</i>).	LAT. VOTUM
votum	Împr. europ. de orig. lat.: <i>votum</i> (vezi mai sus), împr. de germ. (<i>Votum</i>) și rusă (<i>вотум</i>).	

Z

zare	Împr. din slavonă: <i>зѣря</i> (var. <i>зѣрѣ</i>).	SLAVON. ЗѦРѦ (VAR. ЗѦРѦ)
zori	Împr. din slavonă: <i>зѣрѣ</i> (var. a lui <i>зѣря</i>).	
zaharicale	Împr. din neogr.: <i>ζαχαρικός</i> “de zahăr”, la neutru pl. <i>ζαχαρικά</i> .	GR. ΖΑΧΑΡΙΚΟΣ
zaharic	Împr. europ. (fr. <i>saccharique</i> , engl. <i>saccharic</i> , rus. <i>сахарный</i> din gr. (<i>ζαχαρικός</i>) cu s->z- sub. infl. lui <i>zahăr</i> , <i>zaharicale</i> ș.a.	
zgură	Împr. din s.-c. (<i>zgură</i>), unde e împr. din neogr. (<i>σκουριά</i>), moșt. din gr. veche: <i>σχωρία</i> .	GR. ΣΚΟΠΙΑ
scoare	(dial.) Moșt. din lat. (<i>scoria</i>), unde e împr. din gr.: <i>σχωρία</i> .	
scorie	Împr. lat.-rom.: lat. <i>scoria</i> (împr. din gr.: <i>σχωρία</i>), împr. de it. (<i>scoria</i>) și fr. (<i>scorie</i>),	
zicător	(existent ca substantiv în formă <i>zicătoare</i>) Format din <i>a zice</i> (moșt. din lat.: <i>dicere</i>) și <i>-tor</i> (moșt. din lat.: <i>-tor</i> sau <i>-torius</i>).	LAT. DICERE + -TOR
dizeur	Împr. din fr.: <i>diseur</i> , format din <i>dire</i> , moșt din lat. (<i>dire</i>) și <i>-eur</i> (moșt din lat. <i>-tor</i>).	